

Міністерство освіти і науки України
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Центр інноваційних освітніх технологій «PNU-EcoSystem»
Кафедра початкової освіти Педагогічного факультету

ОСВІТНЯ ІННОВАТИКА

INNOWACJE EDUKACYJNE

Українсько-польський збірник студентських наукових праць
Ukraińsko-polski zbiór prac naukowych studentów

Випуск 7 / Wydanie 7

За ред. проф. Олена Будник
Літ. ред. проф. Тетяна Качак

Івано-Франківськ – 2024
Видавець Кушнір Г. М.

УДК 37.091.3:001.895

*Рекомендовано до друку радою Центру інноваційних освітніх технологій «PNU-EcoSystem»
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
(протокол № 2 від 14 березня 2024 року)*

Освітня інноватика. *Українсько-польський збірник студентських наукових праць / за заг. ред. проф. Будник О.Б.; літ. ред. проф. Качак Т. Б. Центр інноваційних освітніх технологій “PNU EcoSystem”. Вип. 7. Івано-Франківськ: Видавець Кушнір Г. М., 2024. 264 с.*

Innowacje edukacyjne: *Ukraińsko-Polski zbiór prac naukowych studentów / red. prof. Olena Budnyk; red. lit. prof. Tetiana Kachak; Centrum Innowacyjnych Technologii Edukacyjnych “PNU EcoSystem”. Wyd. 7. Iwano-Frankiowsk, Ukraina: Wyd. Kushnir G.M., 2024. 264 s.*

Рецензенти / Recenzenci:

Dr Grzegorz Piekarski – z-ca Dyrektora Instytutu Pedagogiki ds. Kształcenia i Studentów, Uniwersytet Pomorski w Słupsku (Polska)

Руслана Романишин – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри початкової освіти, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника (Україна) (Україна)

Українсько-польський збірник наукових праць підготовлено за результатами студентських наукових досліджень актуальних проблем педагогіки, методики, дитячої літератури, соціальної роботи. Значна увага приділена питанням упровадження педагогічних інновацій в освітній процес закладів різних типів, вивченню кращого зарубіжного досвіду навчання, використання інформаційно-комунікаційних технологій у дистанційному навчанні, інклюзивній і спеціальній освіті та ін.

Ukraińsko-polski zbiór prac naukowych został przygotowany na podstawie wyników badań naukowych studentów nad aktualnymi problemami pedagogiki, metodyki, literatury dla dzieci, pracy socjalnej. Wiele uwagi poświęca się zagadnieniom wprowadzania innowacji pedagogicznych w procesie edukacyjnym instytucji różnego typu, studiowanie najlepszych zagranicznych doświadczeń studyjnych, wykorzystania technologii informacyjnych i komunikacyjnych w nauczaniu na odległość, edukacji włączającej i specjalnej itp.

ISBN 978-617-7926-59-6

© Центр інноваційних освітніх технологій
«PNU-EcoSystem», 2024

© Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, 2024

Зміст / Spis treści

Розділ 1 / Część 1

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

AKTUALNE PROBLEMY EDUKACJI PRZEDSZKOLNEJ I PODSTAWOWEJ

Наталія Бигар, Тетяна Близнюк

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ МУЛЬТИКУЛЬТУРНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПСИХОЛОГО-
ПЕДАГОГІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ 8

Karolina Grabowska

NAUCZYCIEL I JEGO ROLA W PROCESIE DYDAKTYCZNO-
WYCHOWAWCZYM (na podstawie analizy publikacji naukowej Oleny
Budnyk i Hryhorija Wasianovycha) 14

Mateusz Greń-Cyganek

GENDER W PRZEDSZKOLU - ANALIZA ROLI NAUCZYCIELA I
OTOCZENIA NA KSZTAŁTOWANIE SIĘ IDENTYFIKACJI
PŁCIOWEJ U DZIECI 19

Інна Гуляк, Тетяна Качак

РОБОТА З СУЧАСНОЮ ДИТЯЧОЮ КНИЖКОЮ ЯК ЗАСІБ
ВИХОВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО СВІТОГЛЯДУ 25

Софія Креховецька, Тетяна Качак

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ
ТОЛЕРАНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЗАСОБАМИ
ДИТЯЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ 32

Magdalena Lipińska

NIEOKREŚLONA PRZESTRZEŃ, A INNOWACYJNOŚĆ -
DOŚWIADCZENIA SZKOLNE W OPINII UCZNIÓW KLAS
PIERWSZYCH SZKOŁY PODSTAWOWEJ 40

Уляна Мазурик, Лариса Круль

РОБОТА З АБЕТКАМИ В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ 46

Роксолана Паньків, Тетяна Близнюк

ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА 54

Віталія Портецька, Олена Будник

ОСОБЛИВОСТІ ВИХОВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ КУЛЬТУРИ
МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ 61

<i>Patrycja Szczypior</i>	
ANALIZA KRYTYCZNA KSIĄŻKI AUTORSTWA A. ROZMUSA I B. ŚLIWERSKIEGO “ALTERNATYWY W EDUKACJI” (Kraków, 2018)	65
<i>Марія-Ірина Федоришин, Тетяна Качак</i>	
ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ В УЧНІВ МОЛОДШИХ КЛАСІВ ЯК ПРОТИДІЯ БУЛІНГУ	70
<i>Віта Чмир, Тетяна Качак</i>	
ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ	76
<i>Лілія-Валентина Щербанюк, Тетяна Качак</i>	
ОСОБЛИВОСТІ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ	83

Розділ 2 / Część 2

ПЕДАГОГІЧНА КОМПАРАТИВІСТИКА PEDAGOGIKA PORÓWNAWCZA

<i>Іванна Братковська, Олена Будник</i>	
ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР НА МОТИВАЦІЮ УЧНІВ У НАВЧАННІ В ПОЛЬСЬКИХ ТА АМЕРИКАНСЬКИХ ШКОЛАХ	86
<i>Анна Країло</i>	
РОЗВИТОК ДОСЛІДНИЦЬКО-ПОШУКОВИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД	90
<i>Тетяна Леник, Наталія Максименко</i>	
ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗАСОБАМИ ПРОСТИХ МЕДІАТЕКСТІВ НА УРОКАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ МОВИ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН	96
<i>Joanna Miotk</i>	
INNOWACJE W TEORII I PRAKTYCE NA PRZYKŁADZIE WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO (na podstawie analizy publikacji Barbary Dudel, Marty Kowalczyk-Walędziak, Katarzyny Marii Łogwiniuk, Katarzyny Szorc oraz Urszuli Wróblewskiej)	102
<i>Ангеліна Павлюк, Тетяна Качак</i>	
ПРОБЛЕМА ВИХОВАННЯ ДУХОВНОСТІ В МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УКРАЇНІ ТА ПОЛЬЩІ	109

<i>Мар'яна Перчик, Оксана Цюняк</i>	
ФОРМУВАННЯ ОСНОВНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У ПРИРОДНИЧИХ НАУКАХ І ТЕХНОЛОГІЯХ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У ШКОЛАХ ФІНЛЯНДІЇ	114
<i>Тетяна Притуляк</i>	
ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ АДАПТАЦІЇ ПЕРШОКЛАСНИКІВ ДО НАВЧАННЯ У ШКОЛІ В ПОЛЬЩІ	119
<i>Ольга Приходько, Оксана Цюняк</i>	
РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ ДИДАКТИЧНОЇ ГРИ У ФІНЛЯНДІЇ	122
<i>Діана Прунько</i>	
РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД	125
<i>Наталія Псюк</i>	
РОЗВИТОК КРЕАТИВНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В АНГЛІЇ	131
<i>Христина Савчук</i>	
РОЗВИТОК ЛЮБОВІ ДО ЧИТАННЯ У ПЕРШОКЛАСНИКІВ ЗАСОБАМИ ПОПУЛЯРНИХ ТВОРІВ ДЛЯ ДІТЕЙ: ДОСВІД ПОЛЬЩІ	137
<i>Марія Срібняк, Олена Будник</i>	
LEGO-ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	140
<i>Аліна Ципердюк</i>	
РЕАЛІЗАЦІЯ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У ВЕЛИКОБРИТАНІЇ	144

Розділ 3 / Część 3

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТІ TECHNOLOGIE CYFROWE W EDUKACJI

<i>Nikola Gasianiec</i>	
TABLICA INTERAKTYWNA W PROCESIE NAUCZANIA POCZĄTKOWEGO - REFLEKSJE	147
<i>Natalia Zubelewicz</i>	
TRANSFORMACJA ROLI NAUCZYCIELA W ERZE CYFROWEJ	150

Наталія Вовк, Олена Будник

НАВЧАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО
СТАНУ В УКРАЇНІ. ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ
ДИСТАНЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ 155

Розділ 4 / Część 4

**ІНКЛЮЗИВНА ПЕДАГОГІКА ТА СПЕЦІАЛЬНА ОСВІТА
PEDAGOGIKA WŁĄCZAJĄCA I EDUKACJA SPECJALNA**

Христина Діреджук, Олена Будник

ДОСВІД ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ: АНАЛІЗ ПРАКТИК ЗА
КОРДОНОМ 160

Юлія Люнас, Тетяна Качак

ОСОБЛИВОСТІ ЛОГОПЕДИЧНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ 164

Богдана Семенів

ІНКЛЮЗИВНА КОМУНІКАЦІЯ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ТА
УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД 170

Оксана Сосновська, Тетяна Качак

ЗАЇКАННЯ ЯК ВИД МОВНОГО ПОРУШЕННЯ ТА МЕТОДИ ЙОГО
КОРЕКЦІЇ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ 176

Надія Хмура, Катерина Фомін

МІЖНАРОДНІ ПРАКТИКИ АДАПТАЦІЇ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ
З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ 183

Розділ 5 / Część 5

**ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ МОВИ І ЧИТАННЯ В ШКОЛІ.
СВІТОВА ЛІТЕРАТУРА**

**INNOWACYJNE METODY NAUCZANIA JĘZYKA I CZYTANIA W
SZKOLE. LITERATURA ŚWIATOWA**

Марія Вовк

РОЗВИТОК РОЗУМОВИХ ЗДІБНОСТЕЙ В УЧНІВ 3 КЛАСУ НА
УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНИХ
ТЕХНОЛОГІЙ 187

Мар'яна Гривнак, Тетяна Качак

ДИТЯЧА ЛІТЕРАТУРА ЯК ЗАСІБ МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ
МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД 191

Наталія Кітура, Тетяна Качак

ДИТЯЧА ЛІТЕРАТУРА ЯК ЗАСІБ СОЦІАЛІЗАЦІЇ МОЛОДШИХ 198

ШКОЛЯРІВ

Оксана Козут, Тетяна Качак

СЮЖЕТ, ПРОБЛЕМАТИКА, ПСИХОЛОГІЗМ РОМАНУ
“ВИКРАДЕНЕ ДИТЯ” МАРШІ ФОРЧУК СКРИПУХ 204

Ілона Костюк, Тетяна Качак

ХУДОЖНІ ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОГО ТРИЛЕРА ЯК
ЖАНРУ МАСОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ 213
(на матеріалі роману Пола Гоукінз “Дівчина у потягу”)

Христина Ленько, Тетяна Качак

ІСТОРИЧНА ПРОЗА ВОЛОДИМИРА РУТКІВСЬКОГО У
ПАТРІОТИЧНОМУ ВИХОВАННІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ 223

Олена Маишталір, Тетяна Качак

СВОЄРІДНІСТЬ ЖАНРУ ФЕНТЕЗІ: КЛАСИФІКАЦІЯ ТА ОСНОВНІ
ОЗНАКИ (на матеріалі романів «Хроніки Нарнії» Клайва Стейплза
Льюїса) 228

Діана Мельник, Тетяна Качак

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДИКИ КУБУВАННЯ НА УРОКАХ
ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ 237

Христина Назар, Тетяна Качак

ПРОЄКТНЕ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ
ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
УЧНІВ 242

Надія П'ятка

ФОРМУВАННЯ ХАРАКТЕРУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ:
ДОСЛІДЖЕННЯ МЕТОДІВ ТА ПІДХОДІВ У СИСТЕМІ МОВНО-
ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТИ В США 248

Анастасія Семко

ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ 4 КЛАСУ НА
УРОКАХ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ 252

Яна Сидора, Тетяна Близнюк

СЮЖЕТНО-РОЛЬОВІ ІГРИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ
ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ 258

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ
AKTUALNE PROBLEMY EDUKACJI PRZEDSZKOLNEJ I PODSTAWOWEJ

Наталія Бигар,
магістрантка педагогічного факультету,
Тетяна Близнюк,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, Україна

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ МУЛЬТИКУЛЬТУРНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПСИХОЛОГО-
ПЕДАГОГІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Анотація. У статті проаналізовано теоретичні аспекти проблеми формування мультикультурної компетентності здобувачів початкової освіти. Розглянуто й узагальнено наукові розробки провідних дослідників щодо реалізації мультикультурної освіти молодших школярів на уроках мовно-літературної освітньої галузі.

Ключові слова: мультикультурна компетентність, молодші школярі, мультикультурна освіта, мовно-літературна освітня галузь.

Вступ

Актуальність проблеми. Компетентнісний підхід – пріоритетний в освітньому процесі Нової української школи. Законом «Про освіту» та іншими нормативними документами визначено ключові компетентності молодших школярів, серед яких чільне місце займають вільне володіння державною мовою, здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами, навчання впродовж життя, культурна компетентність, інноваційність та інші. В умовах євроінтеграції й тісної міжкультурної взаємодії особливо важливими є компетентності, які необхідні для життя в полікультурному суспільстві. З огляду на це, проблема формування мультикультурної компетентності молодших школярів є актуальною, як і пошуки ефективних педагогічних шляхів її вирішення.

Мета статті – проаналізувати теоретичні аспекти проблеми формування мультикультурної компетентності; вивчити й узагальнити наукові розробки провідних дослідників щодо реалізації мультикультурної освіти молодших школярів на уроках мовно-літературної освітньої галузі.

Теоретико-методологічна основа статті. Ґрунтовно проблему формування мультикультурної компетентності молодших школярів в освітньому середовищі початкової школи вивчала Н. Іванець [3-5]. Не менш важливим є внесок науковців, які зосередили увагу на питаннях міжкультурної взаємодії та розвитку комунікації школярів (Л. Данилова, О. Дмитренко, Н.Філатова, Н. Швадчак та ін.), вихованні у них толерантності й партнерства у взаємодії з представниками інших культур та етнічностей (І. Бех, А.Петровський, Л. Чумак), а також обґрунтуванні теоретичних основ мультикультурної освіти і виховання (А. Колодій, В. Ніке, В. Євтух, Г.Філіпчук та ін.).

Результати дослідження

Мультикультурна компетентність, ґрунтуючись на нормах і цінностях національної культури і традицій, спрямована на прийняття особистістю відмінностей, повагу до інших і здатність жити з людьми інших культур.

Поняття «компетентність» в освіті трактують як «динамічну комбінацію знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність» [7]. Це результат навчання і виховання. Мультикультурна компетентність – результат мультикультурної освіти, яка за своїм змістом є передачею достеменної інформації про різноманіття культур та співіснування їх поряд. Як переконана Н. Іванець, «Мультикультурна освіта передбачає своєрідний симбіоз звичаїв і традицій, завдяки якому виховується толерантне ставлення до відмінностей представників різних культур, прищеплюються національні та загальнолюдські цінності, розвиваються навички й уміння взаємодії у сучасному мультикультурному середовищі на основі прийняття та

взаєморозуміння і, таким чином, забезпечується культурно-соціальна ідентифікація особистості» [3]. Термін «мультикультурний» передбачає розмаїття культур, повагу до кожної з них. Відповідно мультикультурний підхід в освіті передбачає пропагування і толерування усіх традицій та культур, всестороннє інформування здобувачів освіти, практичне ознайомлення з ними на різних уроках і під час позаурочних заходів. А. Колодій трактує мультикультурність як принцип етнонаціональної, освітньої, культурної політики [6, с. 5-14], суть якої полягає у розвитку й збереженні громадянами власних етнокультурних особливостей, а також підтримку цього процесу з боку держави. Поняття «мультикультурна компетентність» перегукується з іншим – «міжкультурна компетентність». Їх вживають як синоніми, оскільки смисли понять подібні в освітньому контексті. Однак, німецький дослідник В. Ніке переконаний, що їх треба чітко диференціювати через акценти на аспектах поняття. «Мультикультурна» – концентрує увагу на відмінностях культур, тоді як «міжкультурна» – на взаємодії.

Міжкультурна компетентність включає визнання та оцінку власних та чужих різноманітностей і того, як вони проявляються в різних ситуаціях. Це готовність мати справу з відмінностями в етно-відносній манері (розгляд цінностей і поведінки інших з ширшої точки зору, а не розглядання власних як нормальних/вищих). Тут не має бути місця й механізму відчуження, тобто бачення світу в категоріях «ми проти них», де «вони» — це ті, хто відрізняється від мене/нас. Міжкультурна компетентність тісно пов'язана з емпатією, слуханням і спостереженням, гнучкістю, навичками вирішення конфліктів і толерантністю до неоднозначності [9]. Ця компетентність перебуває на одній лінії з громадянським мисленням, цінуванням демократії та прав людини.

У Державному стандарті початкової освіти передбачено, що «що учень/учениця буде толерантно ставиться до відмінностей культур, традицій і різних думок» [1]. Володіння іноземними мовами як однією із ключових компетентностей, згідно з цим документом, передбачає «здатність

спілкуватися іноземними мовами можливість розуміти прості висловлювання, спілкуватися у різних ситуаціях, а також оволодіння навичками міжкультурного спілкування». Як пояснює О. Дмитренко, це означає, що, «крім базових лінгвістичних навичок, діти мають розумітися на культурних відмінностях та вміти знайти спільну мову з носіями іншої мови чи культури» [2]. Дослідниця наводить приклад формування культурної компетентності учнів паралельно з іншомовною, коли на уроці англійської мови «разом із граматикою та лексикою учні досліджують соціокультурні особливості країни, мову якої вивчають». Вона підкреслює, що такі знання мають зацікавити й мотивувати дітей більше дізнатися про традиції інших країн самостійно і поза школою. Наголошує, що інформація не має бути стереотипною, адже вивчення культури, мови, звичаїв іншого народу на уроках іноземної мови підкреслює важливість розмаїття, допомагає учням усвідомити, що жодна з них не краща за іншу. Так формується мультикультурна свідомість здобувачів початкової освіти, цінності, якими передбачено прийняття, співіснування й повага до інших народів і культур, безконфліктне співіснування різних етнічних, релігійних та культурних груп. Дійсно, якщо на уроках української мови і читання учні пізнають рідну культуру, то на уроках іноземної мови на автентичних матеріалах пізнають інші. У процесі вивчення фольклору, читання та осмислення текстів про історію, географію, традиції, святкування, а також за допомогою ігор, вправ і завдань соціокультурного характеру, інтерактивної взаємодії учні набувають мультикультурної компетентності.

Н. Швадчак серед ефективних методів і форм роботи, які допоможуть педагогам розвивати вміння й навички міжкультурного спілкування в учнів й формування в них знань про інші культури, пропонує такі:

- практикувати щомісяця на уроках іноземною мовою привітання різними мовами;
- грати ігри з різних країн;
- організовувати «подорожі» навколо світу, використовуючи глобус,

читаючи пригодницьку літературу, де події розгортаються в різних країнах;

- досліджувати традиції святкування Різдва чи інших свят у різних країнах; організувати заходи, мистецькі роботи з цього приводу;

- реалізувати творчі ідеї й створити символи інших культур;

- писати листи дітям з інших країн світу;

- слухати музику різних національностей [8].

Такі види роботи можна практикувати й на інших інтегрованих уроках, щоб забезпечити реалізацію принципів мультикультурної педагогіки, адже освіта і виховання повинні враховувати національні (етнічні) відмінності, пропонувати розмаїття типів, моделей і ціннісних педагогічних орієнтацій, адекватних світобаченню і запитам різних етнокультурних груп.

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження, можемо стверджувати, що формування мультикультурної компетентності молодших школярів базується на таких принципах:

- знання і поваги до власної та інших культур,

- міжкультурного діалогу і взаємодії,

- мультикультурного підходу в освіті.

Погоджуємося з Н. Іванець, яка вважає, що у процесі формування мультикультурної компетентності здобувачів початкової освіти потрібно вирішувати завдання:

– «розуміти і приймати багатокультурну ідентичність учнів;

– вивчати національно-культурну атмосферу в класі з метою визначення рівня національно-культурних відмінностей;

– створювати атмосферу толерантності, прийняття, поваги та затвердження культурних відмінностей;

– будувати взаємини між учнями і їх спілкування на основі поваги, взаєморозуміння, викликаючи взаємний інтерес до національної культури один одного;

– творчо, без застосування насильства, вирішувати конфлікти і вчити

цьому учнів» [3, с. 58].

На підставі цього дослідниця виводить узагальнене визначення поняття «мультикультурна компетентність» як «готовність учня початкової школи до міжкультурної взаємодії з ровесниками, толерантного ставлення до культурної своєрідності співрозмовника, шанобливого ставлення до культурної спадщини рідного народу та культурних і життєвих цінностей інших людей, демонстрації норм міжкультурного етикету» [3, с. 60].

На уроках мовно-літературної освітньої галузі формується полікультурність здобувачів початкової освіти, які стають не лише носіями власних культурних традицій, а й учасниками міжкультурної взаємодії, проявляють інтерес до культурних відмінностей. Так забезпечується адаптація людини до різних цінностей в контексті співіснування різнорідних культур; взаємодія між носіями різних традицій; орієнтація на діалог культур.

Висновки

Отже, формування мультикультурної компетентності молодших школярів – педагогічна проблема, яку дослідники розглядають в контексті мультикультурної освіти й підходу. Останні значною мірою реалізуються у процесі вивчення іноземної мови, залучення ефективних і дієвих форм і методів пізнання учнями різних культур, традицій і звичаїв, роботи з автентичними матеріалами, активізації творчої діяльності. Ключовим аспектом при цьому є усвідомлення школярами важливості міжкультурної взаємодії, спілкування, вияву поваги до інших культур і її носіїв.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт початкової освіти: Постанова КМУ від 21.02.2018 р. № 87. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF>
2. Дмитренко О. Знайти спільну мову з кожним: іноземні мови та культурна компетентність URL: <https://nus.org.ua/articles/znajty-spilnu-movu-z-kozhnym-inozemni-movu-ta-kulturna-kompetentnist/>
3. Іванець Н. В. Формування мультикультурної компетентності учнів в освітньому середовищі початкової школи. Дисерт..... канд. пед. наук 013 «Початкова освіта». Вінниця, 2020. 270 с.
4. Іванець Н. В. Формування мультикультурної компетентності учнів початкової школи: методичний посібник. Миколаїв: СПД Румянцева, 2019. 110 с.

5. Іванець Н. Інтеграція мультикультурного змісту освітнього середовища Нової української школи. *Науковий збірник «Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2020. Том 4. № 30. С. 22-27.

6. Колодій А. Американська доктрина мультикультуралізму і етнонаціональний розвиток України. *Агора. Випуск 6: Україна і США: взаємодія у галузі політики, економіки, культури і науки*. 2008. С. 5–14. URL : <http://political-studies.com/?p=578>

7. Нова українська школа. URL : <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>

8. Швадчак Н. Ключ до компетентностей: міжкультурне спілкування. URL: <https://nus.org.ua/articles/klyuch-do-kompetentnostej-mizhkulturne-spilkuвання/?fbclid=IwAR3DZ9S>

9. What is intercultural competence? URL: <https://intercultural-learning.eu/interculturalcompetence/>

Karolina Grabowska,

Studentka III JSM PPiW, Instytut Pedagogiki,
Uniwersytet Pomorski w Słupsku, Polska

NAUCZYCIEL I JEGO ROLA

W PROCESIE DYDAKTYCZNO-WYCHOWAWCZYM

(na podstawie analizy publikacji naukowej Oleny Budnyk i Hryhoriya Wasyanovycha)¹

Streszczenie. *Artykuł skupia się na wieloaspektowej roli współczesnego nauczyciela, uwzględniając aspekty dydaktyczne, wychowawcze, naukowo-metodyczne i naukowo-badawcze. Autorzy podkreślają znaczenie solidnego przygotowania nauczyciela w tych obszarach, prezentując ciekawe spostrzeżenia i cytaty.*

Słowa kluczowe: *edukacja, proces dydaktyczny, proces wychowania, nauczyciel.*

Wprowadzenie

Twórcy publikacji we wprowadzeniu omawiają znaczenie słowa „nauczyciel”. Na samym początku przedstawiają bardzo ciekawy cytat, co moim zdaniem już na wstępie uatrakcyjnia treść. Podkreślają już na samym wstępie jak istotna jest rola nauczyciela w społeczeństwie. Autorzy wskazują, że bez nauczycieli nie byłoby osób które wykonują inne bardzo istotne zawody np. lekarz. W następnym akapicie

¹ Budnyk O., Wasianowycz H. (2017). *Nauczyciel i jego rola w procesie dydaktyczno-wychowawczym*, Scientific Bulletin of Chełm - Section of Pedagogy nr 1, s. 47-55.

można zapoznać się z pochodzeniem słowa pedagog. Jest to bardzo istotna kwestia w każdym wprowadzeniu, ponieważ uważam, że najważniejsze jest aby na samym początku postawić nacisk na kwestie fundamentalne danego tematu.

Ostatni akapit przedstawia problematykę dalszej części publikacji. Wskazuje, że plany i programy kształcenia nie są samowystarczalne w zapewnianiu wysokiej jakości edukacji, gdyż kluczowym elementem jest obecność odpowiednio przygotowanego merytorycznie i metodycznie nauczyciela.

Wyniki badań

Punkt pierwszy: Nauczyciel a proces dydaktyczny

Pierwszy punkt rozpoczyna się od przedstawienia jak w dzisiejszym dynamicznym kontekście, współczesny nauczyciel powinien wyglądać. Powinien być solidnie przygotowany merytorycznie, posiadając wiedzę zarówno z własnej specjalizacji, jak i dziedzin pokrewnych. Istotne jest również posiadanie umiejętności pedagogiczno-psychologicznych, które wspierają efektywne nauczanie poprzez indywidualne i empatyczne podejście do uczniów.

Uważam, że autorzy poruszyli w tym punkcie bardzo ważny temat. Wspominają oni o tym, że niestety nie każdy nauczyciel posiada odpowiednie przygotowanie w zakresie kompetencji miękkich, czyli społecznych oraz komunikacyjnych. Wskazują tutaj przede wszystkim nauczycieli przedmiotów ścisłych. Sądzę, że ten temat jest istotny i warty poruszenia, ponieważ w dalszej części artykułu twórcy jasno wyjaśniają jak bardzo negatywny wpływ na nauczanie mają takie braki w wiedzy nauczyciela, widać negatywne przełożenie na stosowane w procesie kształcenia metody dydaktyczne, wśród których przeważają metody tradycyjne przy marginalnym wykorzystaniu metod aktywizujących.

Mimo, że pojawiają się w oświacie nauczyciele z brakami w kompetencjach autorzy dostrzegają zmiany w procesie kształcenia, które są obecnie widoczne. Wskazują, że tradycyjne hasło "Wiedza jest siłą" ewoluowało w "Poznanie jest siłą", "Oświata przez całe życie". Przedstawiają punkt widzenia Cz. Plewka, który podkreśla kluczową rolę nauczyciela jako podmiotu wpływu wychowawczego, a

jego ciągły rozwój zawodowy jest niezbędny dla osiągnięcia nauczycielskiego profesjonalizmu.

Według mnie kluczową rolę w tym punkcie odgrywa stwierdzenie, iż w wysokie kwalifikacje metodyczne i merytoryczne nauczyciela są decydujące dla skutecznego nauczania, umożliwiając uczniom formułowanie hipotez, korzystanie z metod heurystycznych i rozwijanie umiejętności logicznego myślenia. Podkreślone jest, że aby osiągnąć te cele, nauczyciel musi nieustannie pracować nad sobą, rozwijając się zarówno pod względem zawodowym, jak i osobistym.

Uważają oni również, że warto podkreślić wielkość nauczyciela, która zależy głównie od jego osobowości, wpływającej na jakość relacji z uczniami i rozwój zawodowy. Tożsamość zawodowa nauczyciela opiera się na dialektyce identyczności i różnicy, będącej świadomym wyborem każdego pedagoga.

Słusznie został poruszony temat wypalenia zawodowego. Autorzy zwracają uwagę na problem wypalenia zawodowego nauczycieli, wynikającego z różnych przyczyn osobistych, organizacyjnych czy indywidualnych. Wypalenie dotyczy nie tylko nauczycieli, ale również uczniów, co wskazuje na konieczność kompleksowego podejścia do problemu w edukacji XXI wieku.

Punkt drugi: Aspekt wychowawczy działalności pedagoga w edukacyjnym procesie

Autorzy trafnie przybliżają prawidłową sylwetkę współczesnego nauczyciela, który powinien uświadamiać sobie fundamentalną zależność między dydaktyką a wychowaniem, realizowaną poprzez treści przedmiotowe. Wychowanie obejmuje różne płaszczyzny, takie jak społeczna, moralna, obywatelsko-patriotyczna. Można w artykule dowiedzieć się jaką postawę przyjęli współcześni nauczyciele polscy i ukraińscy. H. Waszczenko, S. Honczarenko, A. Modrzewski czy W. Suchomliński, podkreślali, że nauczyciel, posiadając rzetelną wiedzę i otwarty umysł, może skutecznie realizować cele wychowawcze.

Twórcy publikacji przedstawiają nam również S. Kaczora, który akcentuje znaczenie "chcieństwa" w realizacji zadań wychowawczych i wskazuje na konieczność uwzględnienia możliwości w planowaniu działań. Badacz zwraca

uwagę na potrzebę reformy systemu oświaty oraz podkreśla rolę przedmiotów socjologii i humanistyki w kształtowaniu światopoglądu ucznia. Natomiast I. Homplewicz podkreśla, że etyczna kwalifikacja pracy wychowawczej jest istotnym elementem prawidłowej działalności pedagogicznej.

Autorzy wspominają o pedagogach takich jak Pestalozzi czy Makarenko, którzy stanowią wzory oddania pracy z dziećmi. Uważam, że bardzo cennym spostrzeżeniem jest to, że konsekwentne wsparcie grona pedagogicznego przez administrację oraz pobudzanie uczniów do samorozwoju i samodoskonalenia jest ważne.

Punkt trzeci: Aspekt naukowo-metodyczny

W artykule nie zabrakło aspektu naukowo-metodycznego. Opisuje jest w tej części, że Nauczyciel powinien systematycznie podnosić swoje kwalifikacje naukowo-metodyczne, kładąc duży nacisk na rolę metodyki jako rdzenia procesu dydaktyczno-wychowawczego. wskazują główne zadanie metodyki, czyli wybór wiedzy, jej uzasadnienie oraz dobór skutecznych metod i środków dydaktycznych. Podkreślają, że aktualnie istotne jest kształtowanie umiejętności samodzielnego zdobywania wiedzy przez uczniów.

W publikacji pada stwierdzenie, że Nauczyciel powinien być świadomy znaczenia nauczanych przedmiotów dla rozwoju ucznia, zwłaszcza pod względem kompetencji społecznych. Wychowanie ucznia w sferze intelektualnej, emocjonalnej i etycznej jest kluczowym zadaniem nauczyciela, a zdolności te są istotniejsze niż przekazywana wiedza. Twórcy nie ukrywają, że Proces dydaktyczny jest skomplikowany i wieloaspektowy, wymaga wielowymiarowego spojrzenia na metodykę. Dzieli się również cennym spostrzeżeniem, że współczesna metodyka powinna wspierać nauczyciela w codziennej pracy, ułatwiać uczniom przyswajanie wiedzy i rozwijanie kompetencji społecznych. Technologie informacyjno-komunikacyjne są coraz bardziej wykorzystywane, łącząc teorię z praktyką. W artykule pada celne stwierdzenie, że Znajomość metodyki i umiejętne stosowanie nowoczesnych technik nauczania pozwalają na świadome angażowanie uczniów w proces edukacyjny. Warto jednak unikać nadmiernej zależności od nowoczesnych

technologii, co może wydłużać czas przyswajania materiału w porównaniu z tradycyjnymi metodami.

W publikacji słusznie została zwrócona uwaga na to, że działalność dydaktyczna nauczycieli nie może opierać się wyłącznie na praktyce, pomijając teorię. Solidna podbudowa metodyczna jest kluczowa dla sukcesu procesu dydaktyczno-wychowawczego, łącząc teorię i praktykę.

Punkt czwarty: Naukowo-badawczy aspekt działalności nauczyciela

w tej pracy nie zostały pominięte inne istotne kwestie niż tylko działalność dydaktyczno-wychowawczej. Z artykułu możemy się również dowiedzieć, że praca naukowo-badawcza jest równie istotna w zawodzie nauczyciela. To organizowanie i prowadzenie badań, wykorzystywanych w praktyce pedagogicznej, oraz tworzenie projektów wspierających uczniów uzdolnionych. Nauczyciel powinien również angażować uczniów w pracę naukowo-badawczą. Praca ta, jak podkreśla ukraiński pedagog H. Waszczenko, jest formą uczenia się i ważnym środkiem samorealizacji. Twórcy pracy naukowej swoją wypowiedź wzbogacają o to co jest wymagane w działalności dydaktyczno-wychowawczej. Jest to dobra znajomość metodologii badań, w tym teoretycznych metod, narzędzi i technik badań praktycznych. Rozwijają trafnie treść podając przykład. Wymieniają prace ukraińskiego pedagoga W. Sychomłyńskiego, który przez prawie 30 lat prowadził badania w pawłyskiej szkole średniej (obwód kirowohradzki), co pozwoliło mu oprzeć proces dydaktyczno-wychowawczy na nowej, humanistycznej podstawie.

Wnioski

Autorzy przedstawili bardzo trafny wniosek który mówi o tym, że w dzisiejszej dynamicznej rzeczywistości, wzrasta znaczenie nauczyciela, który pełni wieloaspektową rolę, wymagającą solidnego przygotowania merytorycznego, metodycznego i określonych predyspozycji osobowościowych. Nauczyciel musi sprostać zróżnicowanym i złożonym zadaniom w obszarach dydaktycznym, wychowawczym, naukowo-metodycznym i naukowo-badawczym.

Uważam, że temat poruszony w tym artykule został wyczerpany. Twórcy publikacji przedstawili bardzo ciekawe cytaty i odnieśli się do interesujących osób.

Treść jest zrozumiała i przedstawiona w odpowiedniej kolejności. Każdy punkt jest rozwinięty adekwatnie. Poruszone kwestie nie są przesadnie długie, co uważam za duży atut tego artykułu, ponieważ wszystkie aspekty pracy zostały opisane jasno i czytelnie, nie posiadają zbędnych informacji. W mojej opinii artykuł ten przedstawia cenne treści i jest warty zapoznania się z nim.

Bibliografia

1. Budnyk O., Wasianowycz H. (2017). *Nauczyciel i jego rola w procesie dydaktyczno-wychowawczym*, Scientific Bulletin of Chełm - Section of Pedagogy, 1, s. 47-55.

Mateusz Greń-Cyganek,

Fundacja Margines, pedagog specjalny, arteterapeuta, absolwent studiów magisterskich na kierunku "Pedagogika osób niepełnosprawnych (surdopedagogika) z arteterapią", Uniwersytet Śląski, wydział Sztuki i Nauk o Edukacji w Cieszynie, Polska

GENDER W PRZEDSZKOLU - ANALIZA ROLI NAUCZYCIELA I OTOCZENIA NA KSZTAŁTOWANIE SIĘ IDENTYFIKACJI PŁCIOWEJ U DZIECI

Artykuł przedstawia głęboką analizę roli, jaką odgrywa gender w kontekście środowiska przedszkolnego. Badanie skupia się na wpływie nauczycieli oraz otoczenia na proces formowania się tożsamości płciowej u dzieci w wieku przedszkolnym. Wykorzystując podejście interdyscyplinarne oraz metodologię badań jakościowych, artykuł prezentuje wyniki zebrane za pomocą wywiadu kierowanego przeprowadzonego z nauczycielkami trzech niezależnych przedszkoli wybranych losowo. Wnioski z analizy wskazują na istotną rolę nauczycieli jako moderatorów procesu kształtowania się tożsamości płciowej dzieci, a także na znaczenie otoczenia przedszkolnego jako czynnika wpływającego na percepcję i przyjmowanie ról płciowych przez najmłodszych. Artykuł wskazuje potrzebę edukacji nauczycieli w zakresie świadomości genderowej oraz implementacji programów wspierających rozwój świadomości na temat różnic między sex a gender. Ostatecznie, przedstawione w artykule wyniki mogą być użyteczne dla praktyków oraz badaczy zajmujących się edukacją przedszkolną.

Słowa kluczowe: *edukacja alternatywna, badania nad dzieciństwem, gender studies*

Wstęp

Rola płci w kontekście edukacji przedszkolnej stanowi obszar o istotnym znaczeniu zarówno dla praktyki pedagogicznej, jak i badań naukowych.

Współczesne społeczeństwo stawia przed przedszkolem nie tylko zadania związane z nauką i rozwojem dzieci, lecz także z rozumieniem i kształtowaniem ich tożsamości płciowej². U podstaw umiejętności kształtowania tożsamości płci jest zrozumienie dwóch zjawisk — *Sex* (płeć biologiczna) i *Gender* (płeć kulturowa). Różnice między płcią biologiczną a kulturową to złożony obszar, który wykracza poza jedynie cechy fizyczne czy biologiczne jednostki. Płeć biologiczna odnosi się do cech anatomicznych, hormonalnych i genetycznych, które określają przynależność do płci męskiej lub żeńskiej³. Natomiast płeć kulturowa to społecznie narzucone normy, role i oczekiwania dotyczące zachowań i ról płciowych⁴. Te społecznie konstruowane kategorie określają, jakie cechy i zachowania są przypisywane osobom określonej płci w danej kulturze. Istnieje zatem różnica między biologiczną płcią, która jest stała i niezmienna, a płcią kulturową, która podlega zmianom w zależności od społecznych norm i oczekiwań⁵. Te różnice mogą prowadzić do nierówności społecznych i stereotypizacji płci, wpływając na różne obszary życia jednostki a ich pierwsze znaki można zaobserwować już w okresie prenatalnym. Następnie, od urodzenia dzieci wychowywane są w stereotypowych kanonach męskiego i kobiecego⁶. Dlatego zrozumienie tych różnic wymaga analizy zarówno biologicznych, jak i społecznych determinant płci. W kontekście współczesnych dyskusji na temat *gender studies* w edukacji przedszkolnej, istotne jest zrozumienie wpływu otoczenia oraz roli nauczycieli/nauczycielek na formowanie się tożsamości płciowej najmłodszych uczestników edukacyjnego procesu. Jest to zazwyczaj pierwszy moment w życiu dziecka, które spotyka się z osobą profesjonalnie zajmującą się wychowaniem. Każdy etap edukacji, w tym moment edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej, bazuje zasadniczo na dwóch programach nauczania — jawnym i ukrytym.

² E. Górnikowska-Zwolak: *Polityka — edukacja — płeć kulturowa. Z perspektywy antropologii społecznej*. Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2022, s. 287.

³ J. Butler: *Uwikłani w płeć*. Przeł. Karolina Krasuska. Wstęp Olga Tokarczuk. Wydawnictwo Krytyki Politycznej, Warszawa 2008, s. 22.

⁴ *Encyklopedia gender. Płeć w kulturze*. Red. Monika Rudaś-Grodzka i in. Wydawnictwo Czarna Owca, Warszawa 2014, s. 103.

⁵ Tamże, s. 136.

⁶ S. Agacinski: *Polityka płci*. Przeł. Maciej Falski. Wydawnictwo KR, Warszawa 2000, s. 22.

Jawny program nauczania dotyczy wykorzystywanych w edukacji materiałów dydaktycznych i zatwierdzonych w placówce oficjalnych programów wychowawczo-dydaktycznych. Szczególnie w przedszkolu mogą wpływać na kształtowanie się stereotypów płciowych i wykluczać pewne płcie poprzez sposób prezentacji treści, przekazywane wartości oraz zachowania nauczycieli. Na przykład, wybór materiałów edukacyjnych i zabawek często promuje tradycyjne role płciowe, co może wzmacniać stereotypy płciowe i ograniczać wybór dzieci. Ponadto, programy mogą zachęcać do przydziału tradycyjnych ról i obowiązków na podstawie płci, co prowadzi do ograniczenia rozwoju dzieci oraz wykluczenia tych, którzy nie pasują do stereotypowych ról płciowych⁷. Język i komunikacja używane w przedszkolu również mogą wzmacniać stereotypy płciowe, np. poprzez niewłaściwe użycie zaimków zależnie od płci dziecka, czy nieużywania freminatywów. Ponadto, przekazywanie wartości i norm społecznych może faworyzować jedną z płci nad drugą, sugerując, że pewne zachowania i zainteresowania są odpowiednie dla jednej reprezentacji, podczas gdy inne dla drugiej. W rezultacie, programy nauczania w przedszkolu mogą nieświadomie przyczyniać się do stereotypizacji i wykluczenia płci poprzez sposób, w jaki prezentują treści, przekazują wartości oraz zachowania nauczycieli. Aby przeciwdziałać temu zjawisku, istotne jest promowanie równości płciowej poprzez wybór materiałów edukacyjnych, zachęcanie do eksploracji różnych ról i zainteresowań oraz stosowanie języka i komunikacji, który nie wzmacnia stereotypów płciowych⁸.

Ukryty program nauczania (*hidden curriculum*) odnosi się do niejawnych, nieformalnych aspektów nauczania, które uczniowie/uczennice absorbują w trakcie swojego doświadczenia szkolnego, ale które nie są bezpośrednio objęte programem nauczania. To, czego uczniowie/uczennice uczą się w ramach *hidden curriculum*, może obejmować wartości, przekonania, postawy społeczne, normy i oczekiwania, które są przekazywane poprzez ukryte przesłania, atmosferę w środowisku

⁷ B. Śliwerski: *Słowo wstępne* W: Pedagogika planu daltońskiego. Wydawnictwo „Sor-Man”, Zgierz 2011, s. 17-19.

⁸ tamże, s. 23.

edukacyjnym, relacje między dziećmi a zespołem nauczycielskim, oraz nieformalne zachowania w środowisku przedszkolnym. W kontekście *gender studies*, zjawisko *hidden curriculum* nabiera szczególnego znaczenia. Przedszkole jest miejscem, w którym przekazywane są podstawowe społeczne normy i oczekiwania dotyczące płci, zarówno w formie wyraźnych treści, jak i tych ukrytych. *Hidden curriculum* może wzmacniać stereotypowe role płciowe, np. poprzez nierówne traktowanie dziewcząt i chłopców, promowanie tradycyjnych ról płciowych, czy też wyrażanie subtelnych, niejawnych przesłań dotyczących tego, co uznawane jest za odpowiednie zachowanie dla danej płci⁹. *Gender studies*, jako dziedzina nauki zajmująca się badaniem płci i płciowości, analizuje wpływ społecznych konstrukcji płciowych na życie jednostek i społeczeństwa.

Metodologia badań

Badanie przeprowadzone dla niniejszego artykułu bazuje na podejściu interdyscyplinarnym oraz wykorzystuje metodologię badań jakościowych, co pozwoliło na uchwycenie złożoności tej problematyki¹⁰. Do badania wykorzystałem metodę wywiadu kierowanego, na potrzeby którego przygotowałem arkusz pytań¹¹ rozwijających moje pytanie główne „Jak kształtowane są przekazy gender w przedszkolu”? Aby zrozumieć to zjawisko postanowiłem zadać szereg pytań szczegółowych, m.in.: „Czy nauczycielki edukacji przedszkolnej rozróżniają zjawisko *sex a gender*?”, „W jaki sposób nauczycielki w edukacji przedszkolnej utrwalają stereotypy płciowe poprzez wykorzystanie programów jawnych?”, „W jaki sposób nauczycielki edukacji przedszkolnej utrwalają stereotypy płciowe poprzez wykorzystanie *hidden curriculum*?”. Przeprowadziłem wywiady kierowane z nauczycielkami trzech niezależnych przedszkoli, wybranych losowo, na terenie Chorzowa i Świętochłowic. Wywiady te umożliwiły głębsze zrozumienie perspektywy nauczycielek na rolę i znaczenie gender w środowisku przedszkolnym

⁹ S. Agacinski: *Polityka płci*. Przeł. Maciej Falski. Wydawnictwo KR, Warszawa 2000, s. 98.

¹⁰ A. Kamiński: *Metoda, technika, procedura badawcza w pedagogice empirycznej*. W: *Metodologia pedagogiki społecznej*. Red. Tadeusz Pilch, Ryszard Wroczyński. Zakład Narodowy im. Ossolińskich Wydawnictwo PAN, Wrocław 1974. s. 301.

¹¹ M. Łobocki: *Wprowadzenie do metodologii badań pedagogicznych*. Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2001, s. 72.

oraz sposobów, w jaki wpływa ono na procesy kształtowania się identyfikacji płciowej u dzieci. Miałem nadzieję, że zastosowanie badania jakościowego w kontakcie z trzema nauczycielkami niezależnych przedszkoli pozwoli uzyskać różnorodne perspektywy w zakresie *gender*, jednak wnioski z badania są bardzo spójne. Po zebraniu danych za pomocą wywiadów, przeprowadzono analizę tych danych w celu wyciągnięcia wniosków i identyfikacji kluczowych tematów¹².

Wyniki Badań

Analiza przeprowadzona w ramach badań wykazała, że nauczycielki edukacji przedszkolnej często nie mają wystarczającej wiedzy na temat *gender*, co prowadzi do utrwalania szkodliwych stereotypów płciowych w środowisku przedszkolnym. Przykładowo, wiele nauczycielek może nie zdawać sobie sprawy z różnicy między płcią biologiczną a płcią kulturową oraz z istoty społecznie konstruowanych ról płciowych. Brak tej wiedzy może prowadzić do nieświadomego wzmacniania tradycyjnych norm płciowych i ograniczania rozwoju dzieci.

Dodatkowo, nauczycielki często korzystają z podręczników i materiałów edukacyjnych, nie zwracając uwagi na to, jakie szkodliwe treści płciowe mogą być tam przekazywane. Podręczniki mogą przedstawiać stereotypowe role płciowe, np. poprzez pokazywanie dziewcząt jako opiekunek domu, podczas gdy chłopców jako liderów i eksploratorów. Wielokrotnie w rozmowach sugerowały, że jednej zabawki i pomoce dydaktyczne dedykowane są chłopcom, inne dziewczynom. W trakcie rozmów wskazywały, że stosują oddzielne metody wychowawcze dla chłopców a dziewczynek. Nieświadoma reprodukcja tych treści przez nauczycielki może prowadzić do utrwalania nierówności płciowych i ograniczania możliwości rozwoju dzieci.

Wyniki badań sugerują również, że nikt nie zapewnił nauczycielkom odpowiedniego szkolenia z zakresu *gender*, co jest istotnym czynnikiem wpływającym na ich brak świadomości w tej dziedzinie. Brak takiego szkolenia może sprawić, że nauczycielki nie są świadome konieczności krytycznej refleksji

¹² A. Kamiński.: *Metoda, technika, procedura badawcza w pedagogice empirycznej*. W: *Metodologia pedagogiki społecznej*. Red. Tadeusz Pilch, Ryszard Wroczyński. Zakład Narodowy im. Ossolińskich Wydawnictwo PAN, Wrocław 1974, s. 70.

nad swoimi przekonaniem i działaniami związanymi z płcią, co z kolei prowadzi do utrwalania szkodliwych norm i stereotypów płciowych wśród dzieci, buduje kolejne stereo typizujące przekazy i utrwała sakolniwe schematy roki męskiej i kobiecej.

W rezultacie, wyniki badań sugerują, że istnieje pilna potrzeba edukacji nauczycielek przedszkolnych na temat *gender* oraz konieczność uwrażliwienia ich na szkodliwe treści płciowe w podręcznikach i materiałach edukacyjnych. Ponadto, badane wskazują na potrzebę zintegrowania wiedzy z zakresu *gender* w programy szkoleniowe dla nauczycieli przedszkolnych, aby mogły one świadomie przeciwdziałać reprodukcji nierówności płciowych i wspierać rozwój pozytywnej tożsamości płciowej u dzieci już od najwcześniejszych lat, co wszystkie badane określiły jako wyjątkowo ważne i potrzebne.

Wniosek

W analizie roli *gender* w kontekście środowiska przedszkolnego zaproponowałem badania, które ukazują istotne wyzwania związane z kształtowaniem tożsamości płciowej u dzieci w wieku przedszkolnym. Wyniki te wyraźnie wskazują na potrzebę podjęcia działań mających na celu zwiększenie świadomości nauczycieli przedszkolnych na temat *gender* oraz konieczność uwzględnienia tego zagadnienia w ich codziennej praktyce. Nauczycielki edukacji przedszkolnej wyraźnie zasugerowały, że nie zdobyły na etapie edukacji akademickiej wystarczającej wiedzy na temat *gender*, co prowadzi do utrwalania szkodliwych stereotypów płciowych. Wykorzystanie podręczników i materiałów edukacyjnych, które wpływają krzywdząco na perspektywę płci oraz brak odpowiedniego szkolenia z zakresu *gender* sprawiają, że nauczycielki nieświadomie poprzez środowisko jawne i ukryte utrwalają nierówności płciowe, szkodliwe normy płciowe wśród dzieci. W związku z tym, jak wskazały badane nauczycielki, istotne jest przeprowadzenie systematycznych szkoleń dla kadr przedszkolnych w zakresie *gender* oraz uwzględnienie tego zagadnienia w programach edukacyjnych. Należy dokładniej monitorować wybór materiałów dydaktycznych i zabawek w przedszkolach, aby zapobiec reprodukcji szkodliwych stereotypów płciowych. Wdrażanie tych działań będzie miało kluczowe znaczenie dla tworzenia

рівностіових і інклюзивних przedszkoli, w których dziecko będzie miało możliwość rozwijania się zgodnie z własnymi zainteresowaniami i potrzebami, niezależnie od płci. Ostatecznie, badane w przeprowadzonych wywiadach wskazują na potrzebę kontynuowania prac nad zrozumieniem gender i tego, jak to zjawisko warunkuje edukację przedszkolną, co przyczyni się do budowy bardziej sprawiedliwego i równościowego społeczeństwa.

Bibliografia

1. Agacinski Sylviane: *Polityka płci*. Przeł. Maciej Falski. Wydawnictwo KR, Warszawa 2000.
2. Butler Judith: *Uwikłani w płć*. Przeł. Karolina Krasuska. Wstęp Olga Tokarczuk. Wydawnictwo Krytyki Politycznej, Warszawa 2008.
3. Cohen J., McCabe E., Michelli M., Pickeral T., cyt za: J. Przewłocka *Klimat szkoły i jego znaczenie dla funkcjonowania uczniów w szkole. Raport o stanie badań*. Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2015.
4. *Encyklopedia gender. Płć w kulturze*. Red. Monika Rudaś-Grodzka i in. Wydawnictwo Czarna Owca, Warszawa 2014.
5. Górnikowska-Zwolak Elżbieta: *Polityka — edukacja — płć kulturowa. Z perspektywy antropologii społecznej*. Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2022.
6. Haynes A., Emmons P., Ben-Avie M., cyt za: J. Przewłocka *Klimat szkoły i jego znaczenie dla funkcjonowania uczniów w szkole. Raport o stanie badań*. Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2015.
7. Kamiński A.: *Metoda, technika, procedura badawcza w pedagogice empirycznej*. W: *Metodologia pedagogiki społecznej*. Red. Tadeusz Pilch, Ryszard Wroczyński. Zakład Narodowy im. Ossolińskich Wydawnictwo PAN, Wrocław 1974.
8. Łobocki M.: *Wprowadzenie do metodologii badań pedagogicznych*. Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2001.
9. Małkowska-Szkutnik A.: *Środowisko szkolne*. W: *Zdrowie uczniów w 2018 roku na tle nowego modelu badań HBSC*. Red. J. Mazur, A. Małkowska-szkutnik. Instytut Matki i Dziecka, Warszawa 2018.
10. Śliwerski B.: *Słowo wstępne* W: *Pedagogika planu daltońskiego*. Wydawnictwo „Sor-Man”, Zgierz 2011.

Інна Гуляк,
магістрантка педагогічного факультету,
Тетяна Качак,
доктор філологічних наук, професор,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, Україна

РОБОТА З СУЧАСНОЮ ДИТЯЧОЮ КНИЖКОЮ ЯК ЗАСІБ

ВИХОВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО СВІТОГЛЯДУ

Анотація. У статті проаналізовано особливості використання сучасної дитячої літератури як засобу формування національного світогляду

молодших школярів. Зауважено, що перед педагогами початкової школи стоїть завдання розвитку в учнів почуття патріотизму на засадах їх ставлення до навчання і праці, до родини і українського народу, до державних символів, до природи і власного здоров'я, до культурної спадщини і народних скарбів.

Ключові слова: національний світогляд, молодші школярі, дитяча література, дитяча книжка, патріотизм.

Вступ

Проблема роботи з сучасною дитячою книжкою як засобом виховання національного світогляду є особливо актуальною в наш час. Національний світогляд визначається традиціями, мовою, цінностями, історією та культурою нації. Робота з дитячою літературою має важливе значення, оскільки: 1) світогляд формується змалку і саме через книги дитина знайомиться з національною історією та культурою; 2) через літературу дитина вчиться поважати національні традиції і засвоює цінності; 3) правильно обрана дитяча література розширює кругозір, знайомить з культурним розмаїттям, що сприяє розвитку толерантності та розумінню різноманітності; 4) дитяча література відіграє важливу роль у розвитку мови та мовленнєвих навичок, що є важливою складовою комунікації. З огляду на це, на часі пошуки нових ефективних методів та підходів, обґрунтування змісту вирішення проблеми формування національного світогляду здобувачів початкової освіти засобами сучасної дитячої літератури.

Мета статті – проаналізувати особливості використання сучасної дитячої літератури як засобу формування національного світогляду школярів.

Результати дослідження

Багато вчених, педагогів, літературознавців та культурологів в своїх дослідженнях і публікаціях звертають увагу на важливість дитячої літератури як засобу формування національного світогляду. Могутні виховні та розвивальні можливості дитячої літератури досліджено в науково-методичних працях А. Богуш, Н. Гавриш, Л. Гурович, О. Монке, А. Просенюк, С. Русової, В. Сухомлинського, К. Ушинського, І. Франка та ін. Учені та педагоги-

практики одноголосно визнають те, що книга є одним із універсальних педагогічних засобів.

Проблема формування патріотичних якостей особистості завжди залишалася в центрі уваги вітчизняних вчених. На сьогодні це питання досліджують І. Бех, О. Безверхий, М. Боришевський, О. Вишневський, П. Ігнатенко, Н. Косарева, Л. Крицька, І. Підласий, В. Поплужний, О. Сухомлинська та інші. Сутність патріотизму, психолого-педагогічні та вікові особливості формування патріотичних почуттів обґрунтовано з сучасного погляду в працях А. Авраменка, О. Киричука, В. Котила, І. Мар'єнка, які розглядають патріотизм як життєву позицію особистості.

Формування національного світогляду учнів – це одне з першочергових завдань сучасних вчителів. Дії підростаючого покоління залежать від того, які якості та цінності ми виховуватимемо в дітей вже зараз.

Національний світогляд дитини формується під впливом і в результаті національного виховання. Під цим поняттям розуміють виховання дітей на культурно-історичному досвіді рідного народу, його традиціях, звичаях і обрядах, багатовіковій виховній мудрості, духовності [6]. Національне виховання – це створена упродовж віків самим народом система поглядів, переконань, ідей, ідеалів, традицій, звичаїв та ін., покликаних формувати світоглядну свідомість та ціннісні орієнтації молоді, передавати їй соціальний досвід, надбання попередніх поколінь [2].

На нашу думку, національний світогляд – це система уявлень, переконань, цінностей та знань, які формуються в процесі взаємодії з навколишнім світом та виховання, що відповідає національній культурі, історії та традиціям нації. Це, насамперед те, як діти сприймають себе, свою мову, культуру, історію, світ через призму національної ідентичності.

До основних аспектів національного світогляду належать: сприйняття культурної спадщини, мовна ідентичність, патріотизм, знання національної історії та традицій, толерантність та взаєморозуміння (Рис.1).

Рисунок 1. Аспекти національного світогляду

Сформованість національного світогляду учнів можемо визначити за певними ознаками, які наведемо таблиці 1:

Таблиця 1. Ознаки сформованого національного світогляду учнів

1) учні відчують себе частиною нації та пов'язують себе з її культурою, традиціями, історією та мовою;
2) учні виявляють повагу до національних символів, таких як прапор, герб, гімн;
3) учні проявляють цікавість до історії своєї країни, її культурних традицій, мови, мистецтва, літератури та інших аспектів культурного доробку;
4) розуміють важливість рідної мови як основного засобу спілкування та вираження своєї ідентичності;
5) проявляють почуття прив'язаності та відданості своїй країні, бажають сприяти її розвитку та процвітання;
6) поважають різноманітність культур та вміють толерантно ставитися до представників інших націй та національних спільнот;
7) виявляють готовність захищати права та інтереси своєї нації.

Ефективним засобом виховання національного світогляду школярів є робота з сучасною дитячою книжкою. Через призму читання й обговорення, аналізу казки, розповіді чи оповідання найкраще можна донести ті цінності, які важливі для молодшого покоління, показати реалії сьогодення і проговорити з дітьми складні теми національної боротьби за незалежність, важливості збереження національної ідентичності та єдності як запоруки перемоги українців у розпочатій росією війні.

Сьогодні художня книга – це не тільки джерело знань, а й спосіб комунікації дитини зі світом, засіб самопізнання та шлях до самореалізації. У книзі дитина знаходить відповіді на запитання, які її хвилюють, а також уявою переноситься у казковий і фантастичний світ, емоційно переживає пригоди головних героїв, а осмислюючи прочитане, глибше пізнає себе, розвиває свій творчий потенціал [3]. Для молодших школярів цікавою буде книга Лариси Ніцой «Незламні мураші». Це історія про життя мурашиного народу, який жив у спокої та добрі, щоденно наполегливо працював. Всі мешканці товаришували та допомагали один одному, спільно долали труднощі, досягали перемог. Але трапилось так, що на них напали сусіди-мурахи, які наче здавались друзями, але все виявилось не так. Вони напали та зруйнували мурашник, а разом з ним і щасливе життя його жителів. Проте мурашиний народ спільним зусиллями збереться з силами та зможе протистояти ворогу і вигнати його з своєї землі. Ця казка наповнена символами, які ми можемо порівнювати з подіями сьогодення в Україні. Тут є і жалісні втрати, і величні подвиги, дружба, любов й, звісно ж, щасливий кінець. На прикладі поведінки мурах ми можемо виховувати в учнів любов до Батьківщини, мужність, повагу до побратимів-українців та розуміння нашої спільної мети – захистити та зберегти державу.

Серед сучасних українських авторів, у творах яких закладено Потенціал національного виховання, закладено у повістях Зірки Мензатюк («Таємниця козацької шаблі»), Володимира Рутківського (тетралогія «Джури»), Олександра Гавроша («Неймовірні пригоди Івана Сили, найдужчої людини світу»), «Розбійник Пинтя у Заклятому місті»), Еліни Заржицької («Три сходинок Голодомору»), Христини Лукашук («Казка про Майдан»), Олена Лань («Бурдебач»). Дитяча література допоможе вчителям виховувати в учнів патріотичні якості. Деякі інші твори розглянемо в таблиці 2, конкретизуючи їхній зміст та акцентуючи на патріотичному спрямуванні роботи з ними.

*Таблиця 2. Книги і твори,
які допоможуть сприяти національному вихованню дітей*

<i>Автор і твір</i>	<i>Зміст твору</i>	<i>Формування національного світогляду</i>
<i>Ярина Винницька «Школа Різдва»</i>	<i>У книзі зібрано все, без чого Різдво не відбудеться, важливі артефакти. Тут можна знайти поради, як підготуватися до Різдва, які різдвяні страви приготувати. Ілюстровано багато народних звичаїв і традицій.</i>	<i>Виховуємо любов та повагу до українських звичаїв та традицій. Допомагаємо усвідомити те, що саме від теперішніх дітей залежить те, чи будуть ці традиції існувати надалі.</i>
<i>Христина Лукащук «Казка про світло»</i>	<i>Розповідь про те, як Україна від найтемніших та найважчих часів приходиться до світлої перемоги. Книга наповнена важливими для українців символами, джерелом світла є історія, мова, культура.</i>	<i>Формуємо міцну національну позицію, патріотизм, любов до Батьківщини, повагу до національних символів.</i>
<i>Зоряна Живка «Півник»</i>	<i>Самотня старенька жінка купила собі курчатко. Воно було слабким, але згодом з нього виріс красивий півень. Ніхто й подумати не міг, що коли вороги наступатимуть на місто, півник врятує людей...</i>	<i>Книга допоможе сформувати в дітей відчуття обов'язку захищати свою країну, усвідомлення того, що український народ – єдина та незламна нація і тільки разом можна захиститися від ворогів.</i>
<i>Зірка Мензатюк «Таємниця козацької шаблі»</i>	<i>Пригодницька повість про неймовірну мандрівку замками України у пошуках козацької шаблі.</i>	<i>Виховуємо розуміння значення історичних пам'яток, вчимо поважати пам'ятки історії та культури, прививаємо мужність та рішучість на прикладі Наталки та її друзів.</i>
<i>Галина Кирпа «Мій тато став зіркою»</i>	<i>Розповідь дівчинки, тато якої загинув на Майдані. Книга наповнена думками та переживаннями дитини.</i>	<i>Формуємо розуміння того, що наша свобода дається великою ціною людського життя, вчимо поважати Захисників</i>

Використовуючи інтерактивні завдання та ігри, здійснювати виховання національного світогляду дітей можна цікаво та результативно. Зараз існує багато онлайн-платформ, за допомогою яких вчитель може проявити свій творчий потенціал та зацікавити учнів. Наприклад, вправа «Знайди слова» (Рис. 2) – перед учнем таблиця з буквами, потрібно знайти слова, які пов'язані

з ідеєю твору. Таке завдання розвиває читацькі навички, вміння виділяти слова серед літер, уважність [1].

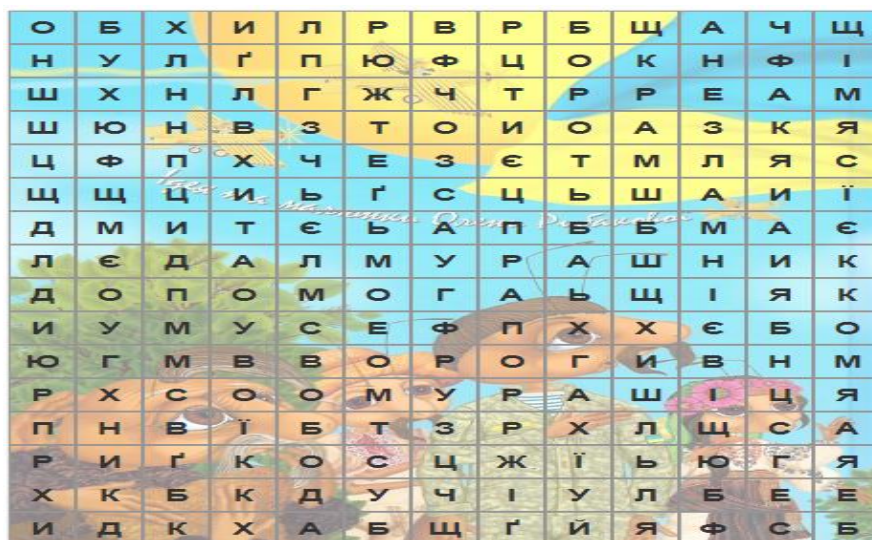

Рисунок 2. Вправа «Знайди слова»

Доцільно проводити інтерактивні тестування, щоб перевірити, чи засвоїли учні зміст твору. Платформа LearningApps допоможе це зробити цікаво та неодноманітно. Для такого виду роботи можна використати вправи «Вікторина», «Перший мільйон», «Заповнити пропуски». Важливо, щоб учні запам'ятовували послідовність, в якій відбуваються події в творі, для досягнення цього можна створити вправи «Класифікація», «Числова пряма», «Просте упорядкування».

Робота з інтерактивними завданнями допомагає перевірити рівень знань учнів з певної теми, а також зробити уроки цікавішими.

Висновки

Сучасна дитяча книжка відіграє важливу роль у формуванні національного світогляду. В сучасних реаліях національне виховання набуває все більшого значення. За останні роки з'явилося чимало сучасної дитячої літератури, з якою потрібно ознайомлювати дітей. Найперше важливий патріотичний зміст дитячої літератури, але не менш важливими є методичні підходи до її опрацювання з молодшими школярами.

Перед педагогами початкової школи стоїть завдання активізації науково-педагогічної діяльності, спрямованої на формування в молодших школярів

почуття високого патріотизму на засадах їх ставлення до навчання і праці, до родини і українського народу, до державних символів, до природи і власного здоров'я, до культурної спадщини і народних скарбів. Головне в роботі педагога – долучити кожного учня до витоків народної творчості, традицій і звичаїв свого народу, сформувати особистість із стійкими і патріотичними якостями [4]. Щоб досягнути поставленої мети важливо доцільно підбирати дитячу літературу, враховуючи всі вимоги та індивідуальні особливості учнів. Перспективними є методичні розробки вирішення окресленої проблеми.

Список використаних джерел

1. Гуляк І. «Знайди слова». URL: <https://learningapps.org/watch?v=ptfh66w8524>
2. Зайченко І. В. Педагогіка. Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів, 2-е вид. К., «Освіта України», «КНТ», 2008. 528 с.
3. Качак Т. Б. Література для дітей і дитяче читання у контексті сучасної літературної освіти: збірник науково-методичних статей. Івано-Франківськ: Тіповіт, 2013. 132 с.
4. Особливості формування громадянина-патріота в Новій українській школі. Методичний посібник. Кам'янець-Подільський. 2022. 65 с.
5. Підбірка патріотичних книг для дітей. *BAVKA* : веб-сайт. URL: <https://bavkatoys.com/pidbirka-patriotichnikh-knig-dlya-ditey/> (дата звернення: 10.03.2024).
6. Харагірло В. Є. Національне виховання здобувачів освіти на сучасному етапі: *Навчально-методичний посібник*. Біла Церква: БІНПО, 2020. 93с.

Софія Креховецька,
магістрантка педагогічного факультету,
Тетяна Качак,
доктор філологічних наук, професор,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, Україна

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЗАСОБАМИ ДИТЯЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Анотація. Стаття присвячена проблемі виховання толерантності молодших школярів. Розглядається потенціал уроків літературного читання, приділено увагу дитячій літературі як важливому засобові виховання толерантності дітей молодшого шкільного віку.

Ключові слова: виховання, толерантність, молодші школярі, дитяча література.

Вступ

Питання толерантності в сучасному суспільстві надзвичайно актуальне. Причинами, які актуалізують його в освітньому процесі, є зростання булінгу, агресії між дітьми, поширення аутсайдерства, цькування у дитячому середовищі та створення у закладах освіти інклюзивного середовища.

Толерантність є важливою рисою особистості, яка допомагає підтримувати рівновагу та перешкоджає виникненню конфліктів. Це може відобразитися в цінностях, поведінці та діях особи, а також у тому, як вона враховує інтереси чи почуття інших [4].

Розвиток толерантної поведінки починається в дитинстві. І батьки, і вчителі повинні працювати над вихованням у дітей толерантності. Це слушний час для пошуку нових шляхів, методів і прийомів, які були б ефективними у вихованні толерантної поведінки. Серед цих засобів – дитяча література. У художніх текстах, моделях поведінки героїв, авторському висвітленні морально-етичних проблем діти сприймають уявлення про толерантність. Робота з такими текстами на уроках літератури, участь у дискусіях та рольових іграх на основі прочитаного чи почутого не лише сприяє розумінню проблематики, а й урізноманітнює форми взаємодії між учасниками освітнього процесу.

Проте повного та комплексного аналізу використання дитячої літератури молодшого шкільного віку як ефективного інструмента виховання толерантності немає. Питання методичного підходу до аналізу дитячих книжок про толерантність на уроках літератури залишається актуальним для науковців.

Мета статті: окреслити особливості формування толерантності в учнів початкової школи засобами дитячої літератури й теоретично осмислити дану проблему; запропонувати методичну схему формування толерантності на уроках літературного читання, побудовану на основі роботи з художніми текстами.

Теоретико-методологічна основа досліджень. У наукових працях

І. Беха, А. Богуш, Н. Гавриш, А. Гончаренко, Н. Сиротич, Л. Шкретієнко та ін. наголошується на засадах моральності та толерантності для дітей молодшого шкільного віку. Це підтверджено дослідженнями, проведеними провідними експертами у своїх галузях. Велика кількість дослідників і практиків звертали увагу на проблему толерантності у своїх дослідженнях: філософи (Н.Баранова, В. Шалін, Ю. Шрейдер), соціологи (П. Ніколсон, С. Мендус, М.Хом'яков), психологи (А. Асмолов, В. Бакальчук, С. Братченко), педагоги (І.Бех, О. Безкоровайна, І. Воробйова, О. Грива, Л. Завірюхіна, І. Казанжи, О.Матвієнко, О. Савченко). Роботи таких авторів, як Б. Ананьєв, Т. Веретенко, А.Лазурський, В. М'ясищев, С. Рубінштейн, В. Соловійов, Л. Філяніна та інші, відображають проблеми формування толерантних взаємин. Дослідники, такі як Дж. Морено та К. Роджерс, розглядали аспекти толерантності у міжособистісних відносинах.

Роль сучасної дитячої літератури у вихованні та навчанні молоді досліджують такі автори, як У. Баран, Т. Качак, В. Кизилова, Л. Овдійчук, Н. Марченко. Питання використання дитячої літератури для організації художнього читання та розповіді дітей молодшого шкільного віку досліджують у своїх працях С. Русова, В. Сухомлинський, Л. Артемова, О. Білан, А. Богуш, Н. Гавриш, Н. Карпінська, О. Лещенко, О. Монке та інші.

Результати дослідження

Питання виховання толерантності серед молодого покоління стає ключовим у сучасній освіті, як в Україні, так і по всьому світу. Розвиток толерантності стає надзвичайно важливим, оскільки вона є необхідною умовою для створення атмосфери взаємоповаги та взаєморозуміння між людьми, необхідної для будівництва демократичного суспільства.

Виховання толерантності виявляється складним та різноманітним завданням. У молодшому шкільному віці діти стають більш чутливими до виховання толерантності, оскільки вони починають взаємодіяти з однокласниками, які представляють різні мікросоціуми зі своїм життєвим досвідом. Ця взаємодія впливає на загальний розвиток особистості, змінюючи

баланс нервових процесів, що лежать в основі самоконтролю та свідомої регуляції поведінки. Саме на цьому етапі діти активно освоюють регіональну культуру, формуючи свій характер, установки, стереотипи поведінки та світогляд. Цей процес є складним та тривалим, і дитина соціалізується шляхом наслідування дорослих, спілкування, а також через читання казок, оповідань, віршів та ігри [7, с. 95]. На підставі аналізу психолого-педагогічних джерел визначено концепцію «толерантності молодшого школяра» як бажання та готовності молодшого школяра до позитивної взаємодії з однолітками, незалежно від їх національної, соціальної та релігійної приналежності, вміння сприймати, розуміти та виявляти інтерес до культури і традицій різних націй.

У філософському контексті, як описує філософський енциклопедичний словник за редакцією В. Шинкарука, «Толерантність (від лат. *tolerantia* – терпимість) - термін, що ним позначають доброзичливе або принаймні стримане ставлення до індивідуальних та групових відмінностей (релігійних, етнічних, культурних, цивілізаційних)» [8, с. 642]. У педагогічному плані, згідно з українським педагогічним словником за редакцією С. Гончаренка, толерантність описується як «терпимість до інших думок та вірувань» [2, с. 332], або як за педагогічним словником за редакцією М. Ярмаченка, як «терпимість до чужих думок, вірувань, переконань та поведінки» [6, с. 448]. З. Васильченко, аналізуючи психолого-педагогічні особливості дітей молодшого шкільного віку, відзначає, що учні цієї вікової групи найбільш схильні до впливу виховання толерантності. Це вказує на необхідність початку формування толерантної поведінки ще на початковому етапі шкільної освіти. Молодший шкільний вік вважається критичним для встановлення основних правил культури спілкування, коли індивідуальність дитини активно формується [1, с. 230].

Основні аспекти формування толерантності, за думкою О. Гриви, включають [3] (Рис. 1.1):

Рисунок 1.1 Аспекти формування толерантності

Ми вважаємо, що одним з найефективніших засобів формування толерантності у дітей молодшого шкільного віку є мистецтво слова. Воно пропонує ідеальні моделі високоморальної поведінки та витонченості людського духу. В найкращих літературних творах толерантність проявляється через образи, що викликають глибокі моральні та естетичні переживання, сприяючи розвитку духовності. Коли дитина переживає ідентифікацію з яскравими героями або подіями твору, розуміючи його зміст, вона набуває емоційні переживання та співчуття, що сприяє формуванню толерантності. Змістовні сюжети, жвавий розповідний стиль, динамічність та багатство діалогів і гри у ситуаціях — це те, що робить художній світ ближчим до серця дитини. За словами Т. Качак, «література для дітей відповідає їхнім віковим особливостям, ураховує їхню допитливість, вразливість і емоційність, безпосередність і довірливість у сприйманні дійсності та людей» [5, с.10]. Діти вбирають у себе моделі поведінки, які представлені у прочитаних казках, оповіданнях, віршах та піснях, і використовують їх як приклад для своїх вчинків та реакцій. Головні персонажі часто стають образом для наслідування

у діях та поглядах дитини. Мова творів, діалоги й короткі описи служать як засіб організації мовлення, сприяють розширенню словникового запасу та надають зразок для формулювання й висловлювання власних думок.

У дитячій літературі другої половини ХХ століття особливе місце займають твори Василя Сухомлинського, зокрема оповідання і казки, де акцентується увага «про стосунки між людьми, добрі й погані вчинки, ввічливість, вихованість, моральні якості людини» [8, с. 224], до прикладу це можуть бути такі твори: «Конвалія», «Бабусині руки», «Образливе слово», «Мед в кишені», «Суниця для Наталі», «Чого ж ти вчора не шукав моїх окулярів?», «Соромно перед соловейком», «Горбатенька дівчинка», «Покинуте кошеня», «Красиві слова і красиве діло», «Іменинний обід» та інші. Під час читання або прослуховування цих творів діти не лише розмірковують над діями героїв і обговорюють їх з вчителем, але й намагаються порівняти їх зі своїми власними досвідом та ситуаціями. Наприклад, після оповідання «Іменинний обід» діти можуть краще зрозуміти значення толерантного ставлення до людей похилого віку. Також важливо обговорити не лише саму ситуацію з історії, але й можливі шляхи виправлення подібних ситуацій. Під час розгляду цього тексту можна організувати дискусію, рольову гру, творчу інсценізацію, а також запросити дітей розповісти власні історії про спілкування з бабусями та дідусями.

В. Сухомлинський відзначався високим моральним ставленням до людини, зокрема, до дитини. У своєму оповіданні «Горбатенька дівчинка» він показав, що всі учні були готові поступити місце особливій дівчинці. Цей вчинок демонстрував толерантність, готовність пожертвувати власними інтересами для блага іншої людини та здатність прийняти її такою, якою вона є. Це може служити гідним прикладом для наслідування. Шляхом аналізу сучасної дитячої літератури, формулюємо рекомендації стосовно творів, які сприятимуть розвитку толерантності у дітей. У таблиці 1 наведено список літературних творів разом із коротким описом змісту та запропонованими методами роботи задля формування в учнів толерантного ставлення.

Таблиця 1. Твори з дитячої літератури на толерантну тематику

Автор і назва твору	Короткий зміст	Чого вчить?	Методи роботи
О. Кротюк «Негарна звичка».	Дане оповідання про хлопчика, який мав погану звичку - часто любив втручатись в розмову дорослих. Але коли дорослі вдали, що хлопця ніби-то немає, то хлопчик одразу зрозумів, що втручатись в розмову інших не гарно.	1) Поважати старших. 2) Не втручатись в розмову дорослих без потреби, вчить терпіння, щоб дочекатись коли договорять дорослі, щоб сказати те що потрібно.	- Аналіз вчинків героїв. - Інсценізація. - Визначення головної думки твору. - Робота із заголовком твору. - Запропонувати учням дати пораду хлопчику. - Складання сенкану
З. Мензатюк «Загублене серце».	Це історія про зайчика Вуханя, який одного разу загубив серце, коли тікав від лисиці. Тому вирішив не шукати його, а жити без нього, бо думав, що це нічого не змінить. Але зайчик став байдужий до всіх, нікому не допомагав, не спілкувався ні з ким. Допоки він не захворів і не зрозумів, що він зовсім самотній, не має з ким поговорити. І Вухань побіг до їжачка, який знайшов його серце і забрав. Після цього його життя знову набуло сенсу, він всім допомагав і підтримував, був щасливий.	1) Вчить цінувати те, що маєш, адже не завжди матеріальні речі принесуть тобі більше задоволення, ніж підтримка і розмова з близькими людьми. 2) Допомагати іншим в складних ситуаціях і тоді, коли інші цього потребують. Вміти спілкуватись, тому що коли ми від усіх відгородимось, закриємось від усіх, ми теж загубимо своє серце і залишимося самі, як зайчик.	-Робота в групах. - Аналіз вчинків головного героя. -Рольові ігри та інсценізація. - Доповнення незакінчених речень (наприклад : «Для того, щоб мати серце треба...») - Методика «Асоціативний куш» (з чим асоціюється слово здоров'я?). - Методика «Коло ідей». Діти індивідуально або групами висловлюють свої думки стосовно певного запитання чи завдання. - Робота з прислів'ями. Робота може проводитись кожним учнем окремо, в парі, групі. Учні добирають прислів'я, що за змістом відповідають даному твору. -Методика «Фішбоун».

Олег Романчук – казка «Соловейко з одним крилом».	Ця казка про соловейка з одним крилом розповідає про сучасне людське життя, зокрема про сім'ї, де виховуються діти з особливими потребами. Вона відображає випробування справжньою любов'ю, характерне для цих сімей. Ця історія відображає не лише їхні переживання, а й наше відношення до них і відповідальність за їхнє майбутнє в цьому світі.	1) Казка навчає нас вмінню співчувати, оскільки кожна людина унікальна. Важливо підтримувати та розуміти одне одного незалежно від наших відмінностей. Варто, щоб діти зрозуміли, що всі вони різні, потрібно допомагати тим, хто цього потребує.	- Методика «Ромашка Блума». - Запитання з часткою «б», наприклад: «Що змінилося б...?», «Що буде, якщо...?», «Як ви думаєте, як буде розвиватися сюжет в оповіданні після...?». - Робота в групах. - Технологія «Мікрофон».
---	---	---	--

Крім творів, перелічених у таблиці, існує ще багато інших дитячих творів на тему толерантності: вірші Григорія Фальковича («Про заздрощі», «Про любов»), Галини Малик («Страшна дівчинка», «Криве дзеркало», «Жадібний Андрій»), оповідання Оксани Кротюк («Друг», «Літачок»), казки Лесі Мовчун («Арфа для павучка», «Гостина», «Вітрик», «Тиша»), Зірки Мензатюк («Тисяча парасольок»), Богдани Матіяш («Казки Різдва»), Надійки Гербіш («Одного разу на Різдво») та інші. Також варто пригадати твори письменників-класиків, які завжди були ключем толерантності, зокрема казки Івана Франка («Засць і Їжак», «Лисичка і Журавель», «Вовк, Лисиця і Осел»), казки й оповідання Михайла Коцюбинського («Про двох цапків», «Дві кізочки», «Десять робітників», «Івасик та Тарасик», «Чого ж вони зраділи?»). Рольові ігри, інсценізації та драматизації на основі літературних творів активно сприяють формуванню толерантності та інших морально-етичних якостей в учнів початкової школи. Під час таких ігор діти не лише відтворюють різноманітні ситуації та моделі поведінки, але й мають можливість виявити свою власну толерантність. Ігрова ситуація сприяє зміні уявлень дитини про себе і розвиває позитивне ставлення до своїх однолітків.

Висновок

Виховання толерантності у здобувачів початкової освіти є постійним та

цілеспрямованим процесом, ефективність якого залежить від різних чинників. Основні ідеї виховання толерантності серед дітей за допомогою літературних творів пов'язані з різними аспектами роботи з дитячою літературою та взаємодією між педагогом і вихованцями. Під час читання, розповідання та обговорення художніх текстів, які стосуються морально-етичних тем з моделями толерантної чи інтолерантної поведінки персонажів, учні освоюють поняття толерантності. Вони розглядають правила поведінки та формують власні ціннісні орієнтири.

Список використаних джерел

1. Васильченко К. Т. Зарубіжний досвід виховання толерантності. *Наукові записки*. Тернопіль, 2016. № 4. С. 230-236.
2. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 373с.
3. Грива О. Виховання толерантності в дітей та молоді. *Психолог. "Шкільний світ"*, №21-22 (165-166). 2005. С.3-24.
4. Деленко В. Б. Перспективи впровадження ідей виховання толерантності в дошкільників засобами сучасної дитячої літератури в освітній процес ЗДО. *Освітні обрії*. 2022. 2 (55). С. 4–11.
5. Качак, Т. Б. Українська література для дітей та юнацтва. Київ: ВЦ «Академія», 2016. 352 с.
6. Педагогічний словник / за ред. М. Д. Ярмаченка. Київ: Педагогічна думка, 2001. 516с.
7. Степанов О.П. Як виховувати толерантність? *Народна освіта*. 2001. №9. С.91-97.
8. Філософський енциклопедичний словник / за редкол. редкол.: В. І. Шинкарук (голова) та ін. Київ: Абрис, 2002. VI, 742 с.

Magdalena Lipińska,
III JSM PPIW, Instytut Pedagogiki,
Uniwersytet Pomorski w Słupsku, Polska

NIEOKREŚLONA PRZESTRZEŃ, A INNOWACYJNOŚĆ - DOŚWIADCZENIA SZKOLNE W OPINII UCZNIÓW KLAS PIERWSZYCH SZKOŁY PODSTAWOWEJ

Niniejsza praca ma celu poprawne zdefiniowanie pojęcia przestrzeni, jak również ukazanie jej szczególnego znaczenia w edukacji początkowej. Na podstawie analizy literatury i arkuszy obserwacyjnych dzieci klas pierwszych sporządzonych przez Instytut Badań Edukacyjnych jesteśmy w stanie bliżej się przyjrzeć specyfice przestrzeni. Wszelkie rozważania i naświetlenie tematu można znaleźć w poniższym tekście.

Słowa kluczowe: przestrzeń, innowacyjność, modernizacja, zmiany, ucieranie schematów.

Wstęp

Znany nam tradycyjny model pracy szkoły, bazujący na jednorodnym schemacie od lat - wymaga kluczowej zmiany i nowatorskiego podejścia. Dawne pierwowzory architektonicznej przestrzeni klas, jak i otoczenia środowiskowego szkoły trzeba cyklicznie uaktualniać, aby w odpowiedni sposób dopasować się do zmian zachodzących w postępie cywilizacyjnym. Podnoszenie jakości edukacji i wprowadzenie innowacyjnych metod jest nadrzędnym wyznacznikiem, mającym wpływ na zwiększenia kompetencji dzieci. Wykorzystywanie technologii informacyjno komunikacyjnej jest pomysłem wartym wdrożenia do każdej placówki. Modernizacja przestrzeni w kontekście architektonicznym, a także w aspekcie relacji jest zasadniczo potrzebna. Podstawa programowa obliguje nas między innymi do rozwijania kompetencji takich jak kreatywność, innowacyjność i przedsiębiorczość.¹³ Przełamanie starych schematów i panującej monotonii w zamian za stworzenie dogodnej przestrzeni dla wszechstronnego rozwoju dziecka jest warunkiem do poprawy jakości szkół w systemie oświatowym.

Analiza literatury

Współczesną przestrzeń murów szkolnych zdefiniować można w sposób niejednoznaczny, gdyż sam termin *przestrzeni* jesteśmy w stanie wytłumaczyć na wiele sposobów. Wynika to z faktu, iż posiada on znaczenie symboliczne i fizyczne. Pierwszym objaśnieniem wspomianej frazy jest „część takiego obszaru, objęta jakimiś granicami”.¹⁴ W odniesieniu do edukacji ten rodzaj przestrzeni określa mury szkolne wraz z uczęszczającymi do niej uczniami, nauczycielami i pracownikami placówki. Dodatkowo konkretyzuje miejsce i sposób gromadzenia doświadczeń, kształtowania osobowości i nabywania wiedzy przez ucznia. Druga definicja

¹³ Oktawia Gorzeńska, Ewa Radanowicz Zmiany, innowacje, eksperymenty - W poszukiwaniu inspiracji. Poradnik dla dyrektorów szkół i nauczycieli. Ośrodek Rozwoju Edukacji Warszawa 2019, Wydanie I, s.14

¹⁴ Słownik Języka Polskiego PWN, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007, s.167.

tłumaczy przestrzeń jako „ogół zjawisk społecznych”,¹⁵ a więc pod kątem edukacji takie rozumienie kształtuje pojęcie grupy, klasy oraz najbliższego środowiska. Ponadto do tego sformułowania dołączyć możemy wszelkie przedmioty materialne, pomoce dydaktyczne i naukowe, sprzęty, zagospodarowanie klasy, a więc wszystko to, co pomaga uczniowi w procesie uczenia się, a nauczycielowi w procesie nauczania. Pojęcie przestrzeni precyzować można również pod innymi względami, jednakże wyżej przytoczone znaczenia najskuteczniej konwenują w odniesieniu do edukacji.

Omówione próby definiowania głównego terminu demonstrują, iż każda przestrzeń przyczynia się do tego, czy dana placówka jest sprzyjająca szkolnictwu. Przestrzeń architektoniczna pełni swoje własne odrębne zadania, dzięki którym uczniowie chętniej i bardziej entuzjastycznie uczęszczają do placówki. Jednym z nich jest zapewnienie dziecku poczucia bezpieczeństwa, a kolejnym zagospodarowanie odpowiedniego miejsca zarówno do uczenia się jak i do rekreacji i odpoczynku. Toteż aranżacja pomieszczeń i zastosowanie nowatorskich kompleksów wypoczynkowych stanowiłaby odpowiednią formę wypoczynkową, a także uatrakcyjniałaby sam wizerunek placówki, jako przyjaznej i ujmującej w swojej nowej odsłonie. Zastosowanie półek z książkami na szkolnych korytarzach, gdzie dziecko podczas przerwy może zajrzeć do biblioteczki lub stworzenie strefy relaksu z poduszkami i leżakami, dzięki którym uczniowie mogliby na chwilę odpocząć - sprawi, iż model jednostki szkolnej stanie się bardziej nowoczesny. Wygłuszające dywany w bibliotece, odmalowane ściany szkolnych korytarzy, innowacyjne meble, zmieniony układ ławek względem biurka nauczyciela to tylko nieliczne przykłady zmian w placówkach edukacyjnych. Przełamanie dotychczasowych i utartych już schematów pozwoliłoby na poszerzenie funkcjonalności placówek, a także przypuszczalnie wniosłoby trochę świeżości. Dodatkowo zmodernizowanie może okazać się momentem zwrotnym dla uczniów, którzy przywykli już do monotonii i schematyzmu w własnych szkołach. Termin przestrzeni jako grupy i mający z nią

¹⁵ Ibidem.

związek pomocy dydaktycznych, które mają wesprzeć uczestników procesu kształcenia również wymagałby ciągłego rozwoju narzędzi, form i metod. Znane już nam tablice multimedialne i ekrany interaktywne stały się inspiracją do wykorzystania technologii informacyjno - komunikacyjnej, która pozwala uczniom na szybsze i łatwiejsze przyswajanie wiedzy. Metody tradycyjnego nauczania (tj. wykorzystanie kredy i tablicy suchościeralnej) nie wzbudzają w dzieciach tyle zainteresowania, co nowoczesne metody angażujące uczniów w pracy na lekcji. Dodatkowo innowacyjne metody pracy wspomagają i ułatwiają pracę nauczyciela, gdyż modernizacja i unowocześnienie metodyk nauczania idą w parze z postępem technologicznym. Natomiast, wracając do objaśnienia przestrzeni, jako spójnej społeczności klasy, grupy i otoczenia (w ujęciu ludzi przebywających w naszym położeniu) warto postawić na innowacje związane ze współpracą, umiejętnościami dzielenia się czy też stosowania form grzecznościowych. Wykorzystywanie narzędzi technologii informacyjno - komunikacyjnej może stać się postępowym rozwiązaniem w celu integracji ludzi ze szkolnego środowiska. Analogicznie takowe dążenie powinno opierać się na odpowiednich warunkach otoczenia, także pozbycie się schematycznego ustawienia ławek, a wprowadzenie wspomnianego wcześniej ułożenia stołów w kształcie okręgu przyczyni się do modernizacji przestrzeni w obu jej wcześniej wspomnianych definicjach. Mając na uwadze drugie dodane pojęcie do tytułu tej pracy ,a mianowicie *innowacyjność*, która z łacińskiego słowa *innovatio*, oznacza *odnowienie*. Zatem obejmuje wszystko, co nowe, mając na uwadze: zmiany techniczne, technologiczne, organizacyjne i zmiany w systemach zarządzania. Innowacje zmieniają istniejące już konfigurację, toteż włączenie ich w przestrzeń architektoniczną szkół umożliwi stworzenie nowatorskich miejsc dla procesu edukacyjnego.

Najbardziej znaną definicją innowacji pedagogicznych jest ta zaproponowana przez Wincentego Okonia: „Innowacją pedagogiczną jest zmiana struktury systemu szkolnego (dydaktycznego, wychowawczego) jako całości lub struktury ważnych jego składników – w celu wprowadzenia ulepszeń o charakterze wymiernym. Składniki te obejmują m.in.: nauczycieli, uczniów programy i podręczniki,

wyposażenie zakładów wychowawczych, środki masowego przekazu i środowisko wychowawcze. Innowacje wdrażane są przez jednostki, grupy bądź organizacje. W zależności od charakteru i zakresu zmian wyróżnia się nowatorstwo (mające na celu ulepszenie pracy dydaktycznej i wychowawczej poprzez pomysły racjonalizatorskie) i twórczość pedagogiczną (proces lub wytwór działania, którego celem jest tworzenie wzorców)¹⁶. Należy jednak pamiętać, iż poprzez jedno nowatorskie działanie nie zmienimy całokształtu pracy i jakości placówki, jednakże poprzez małe zmiany jesteśmy w stanie przyczynić się do poprawy funkcjonowania szkolnego systemu i odmiany procesu kształcenia.

Wyniki badań

Instytut Badań Edukacyjnych postanowił przyjrzeć się korelacji znaczenia przestrzeni, a kompetencji uczniów, wobec tego w roku szkolnym 2014/2015 przeprowadzono badania na grupie 1200 dzieci klas pierwszych. Podczas pomiarów brano pod uwagę sposób radzenia sobie ze zdolnością czytania, pisania, liczenia, jak również swobodę działania w sferze emocjonalno społecznej, poznawczej oraz motywację i chęć do nauki. Arkusze obserwacyjne pozwoliły na sprawdzenie wpływu przestrzeni na kompetencje uczniów. Badano dostępność specjalnych miejsc na książki, zorganizowanie sali lekcyjnej w sposób otwartej przestrzeni, poziom hałasu, a także wiele innych czynników, za sprawą, których predyspozycje dzieci zostały odpowiednio skontrolowane. W rezultacie badania relacjonują, iż *“Wyniki przeprowadzonych analiz wskazują, że odpowiednie zarządzanie przestrzenią i środowiskiem uczenia się są istotnie powiązane z osiągnięciami typu szkolnego oraz wskaźnikami rozwoju i inteligencji u małych dzieci”*.¹⁷ Zatem sporządzone badania są zasadniczą formą potwierdzenia hipotetycznych związków relacji przestrzeni szkolnej, a umiejętności dzieci. Zrealizowanie wyżej wspomnianych badań pozwoliło zaobserwować, iż przystępność środków

¹⁶ W. Okoń, Nowy słownik pedagogiczny, Warszawa 2007, s. 10.

¹⁷ Wieczorek, A., Stefańska, J., Kaczan, R., Rycielska, L., Rycielski, P. (2015). Katalog rozwiązań przestrzennych sali lekcyjnej w nauczaniu wczesnoszkolnym. Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych, s.11.

dydaktycznych i książek jest czynnikiem priorytetowym dla rozwoju czytelnictwa wśród dzieci. Ponadto wzrasta motywacja i chęć do nauki poprzez zaaranżowanie kątek tematycznych. Z analizy badań wynika również, iż odpowiednia praca nad zredukowaniem poziomu hałasu i zapewnieniem miejsca do wyciszenia się, jak i indywidualnej pracy umożliwia dziecku regulowanie własnych emocji. Co więcej, organizacja przestrzeni jest kluczowa dla inteligencji dziecka, a także wpływa na jego rozwój fizyczny, społeczny i emocjonalny.

Wnioski

W świetle przedstawionych rozważań jesteśmy w stanie zaobserwować, iż przestrzeń, w szeroko rozumianym pojęciu, posiada niepodważalną rolę oraz jest odpowiedzialna za efektywność dzieci podczas procesu uczenia się. Odpowiednio wyposażona sala, dostępność do książek, zadbanie o obniżenie poziomu hałasu i wyodrębnienie strefy odpoczynku przyczyni się do zwiększenia kompetencji dzieci. Dodatkowo zainicjowanie utworzenia kącików tematycznych poświęconych zainteresowaniom uczniów lub prowokowanie do wykorzystywania nowoczesnych technologii informacyjno komunikacyjnych jest odpowiednim planem na rozwój placówek edukacyjnych. Inicjowanie nowych, zmodernizowanych i nie wszystkim znanych pomysłów jest konieczne, gdyż tylko poprzez dopracowywanie przestrzeni architektonicznej - jesteśmy w stanie doskonalić przestrzeń naszych relacji. Sposób zorganizowania oraz wygląd przestrzeni szkoły, determinuje zachowania ludzi, którzy się w niej znajdują.¹⁸ Dbanie o otoczenie, reformowanie starych schematów i dopilnowanie, aby każde dziecko i dorosły miał należytą przestrzeń, przyczyni się do udoskonalenia jednostki. Innowacyjność i przestrzeń - to dwa kluczowe pojęcia, dzięki którym jesteśmy w stanie doznać odpowiednich bodźców korzystnych dla naszego rozwoju.

Bibliografia

1. Danuta Waloszek *Sytuacyjne wspieranie dzieci w doświadczaniu świata*, Kraków 2009.
2. W. Okoń, *Nowy Słownik Pedagogiczny*, PWN, Warszawa 2007,

¹⁸ Wieczorek, A, Stefańska, J., Kaczan, R., Rycielska, L., Rycielski, P. (2015). Katalog rozwiązań przestrzennych sali lekcyjnej w nauczaniu wczesnoszkolnym. Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych, s.1.

3. *Słownik Języka Polskiego PWN*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007.
4. *Przestrzeń architektoniczna szkoły, a jej funkcjonowanie dydaktyczne i wychowawcze*, Martyna Wojdyła, Kraków 2016.
5. *Wielowymiarowość przestrzeni życia współczesnego dziecka*, pod redakcją Jadwigi Izdebskiej i Joanny Szymanowskiej, Trans Humana Wydawnictwo Uniwersyteckie, Białystok, 2009
6. Wieczorek, A, Stefańska, J., Kaczan, R., Rycielska, L., Rycielski, P. (2015). *Katalog rozwiązań przestrzennych sali lekcyjnej w nauczaniu wczesnoszkolnym*. Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych.
7. Oktawia Gorzeńska, Ewa Radanowicz *Zmiany, innowacje, eksperymenty - W poszukiwaniu inspiracji. Poradnik dla dyrektorów szkół i nauczycieli*. Ośrodek Rozwoju Edukacji Warszawa 2019, Wyd. I.

Уляна Мазурик,
студентка педагогічного факультету,
Лариса Круль,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, Україна

РОБОТА З АБЕТКАМИ В ЗДО

Анотація. У статті теоретично осмислено та висвітлено особливості й методику роботи з абетками у старшій дошкільній групі ЗДО.

Ключові слова: абетка, книга, старший дошкільний вік, літературна гра, читання.

Вступ

Вивчення абеток є однією з перших і найважливіших складових виховання маленьких дітей. Цей процес відіграє важливу роль у формуванні основних навичок читання, письма та мовлення, що є ключовими етапами їхнього розвитку. У закладах дошкільної освіти роботі з абетками приділяється значна увага, адже діти готуються до навчання у школі й повинні знати, чи хоч мати уявлення про літери, читання, вчити напам'ять вірші.

Мета статті. Теоретично осмислити та висвітлити методику роботи з абетками у старшій дошкільній групі ЗДО; розглянути ефективні підходи й прийоми, які допомагають дітям засвоювати букви й мотивують до читання.

Результати дослідження

Потужним засобом формування свідомості дитини, її розвитку та виховання, пізнавальної діяльності є книга. Незважаючи на те, що сьогодні

сучасні інформаційні технології витісняють книгу на другий план, читання як процес отримання інформації не втрачає своєї актуальності. Однак, ставлення до книги не має бути споживацьким. Значною мірою уявлення дитини про книгу формується вдома. Якщо батьки є добрим прикладом і дбають про домашню бібліотеку, читають і привчають до читацької діяльності дітей, то таких вихованців дуже легко зацікавити книгою і у ЗДО. В іншому випадку потрібно спочатку прикласти зусиль, щоб привчити дітей до читання і слухання, розглядання дитячих книг.

А. Богуш, Н. Гавриш, Л. Гурович, О. Монка, А. Просенюк, С. Русова, В.Сухомлинський, К. Ушинський, І. Франко та інші, глибоко досліджують потужні можливості дитячої літератури. Вони визнають книгу як важливий педагогічний інструмент, який належить до сфери культури та мистецтва [3]. Наприклад, ефективність використання книжкової ілюстрації в естетичному вихованні та розвитку зв'язного мовлення дошкільників була доведена в роботах В. Кіонової, Л. Кудрявцевої, Н. Курочкиної, Т. Рєпіної та інших. Крім того, можливості казки та дитячої літератури як засобу розвитку мовленнєво-творчих здібностей були досліджені в роботах Л. Ашиток, Н. Гавриш, Н.Орланової, Н. Сакуліної, Н. Фесюкової та інших. Дитячу книгу як засіб розвитку художньої творчості розглянуто в дослідженні Т. Доронової, патріотичного і морально-етичного виховання – у роботах Н. Богданець-Білокаленко, Т. Качак, Л. Круль, Х. Ленько, Х. кульбак, та ін.

Дитяча література відіграє значну роль у формуванні особистості дитини дошкільного віку, оскільки вона знайомить її з культурним доробком людства, вчить дотримуватися моральних норм поведінки та допомагає розуміти прекрасне в слові. Видатні педагоги, такі як К. Ушинський та В. Сухомлинський, наголошували на важливості книги у житті дитини, особливо в контексті емоційно-морального виховання, і рекомендували перелік обов'язкових творів для читання. Цей підхід висвітлено також у працях сучасних вчених, зокрема А. Богуш, яка відзначає, що уважний читач (слухач)

літературних творів здобуває досвід поведінки у різних ситуаціях, що дозволяє уникнути помилкових вчинків у майбутньому [5].

У ЗДО читання і роботу з дитячими книгами використовують з метою розвитку мовлення, мислення, пам'яті, уваги, пізнавальної та ігрової діяльності дошкільнят. «Дитяча книга – засіб передачі накопиченого людством досвіду – сукупності розумових, моральних, етичних, естетичних, гуманістичних цінностей; модель сприйняття світу дитиною, яка формується на основі освітньо-пізнавальної, творчомоделювальної, ігрової, комунікативної функції, що змінювалися та доповнювали одна одну в історичному поступі суспільства» [6].

Особливо цікаво дітям працювати з абетками, розглядати ілюстрації, вивчати маленькі віршики на кожну букву. У розвитку дитини абетка відіграє вирішальну роль. Вона є першим кроком у вивченні мови: спочатку дитина навчається розпізнавати окремі букви, а потім складати їх у слова, фрази та тексти. Одночасно з цим вона вчиться писати. Навички читання і письма є одними з найбільш важливих, які слід формувати у дитини ще на ранній стадії розвитку.

Абетка – це набір символів, що складають систему письма та розміщені у певному порядку. Алфавіт – ключовий елемент, без якого прогрес у розвитку людства був би неможливий. Для багатьох батьків абетка є першою книгою, яку вони купляють своїм дітям. Це не лише інструмент для вивчення мови, а й символ етнічної належності, патріотизму та національного виховання. Мова вважається джерелом національного духовного натхнення, а її освоєння починається з колискових пісень, співанок та вивчення алфавіту. Для зацікавленості дитини у вивченні літер рекомендується використовувати різноманітні абетки.

В радянські часи був період, коли було заборонено вчити дітей читанню до того, як вони підуть до школи. Зараз все змінилося. Навпаки, навіть бажано, щоб дитина, яка прийшла в перший клас, вже вміла читати самостійно. Хоча б

по складах. Але примушувати дитину вчитись насильно все таки непедагогічно, це визнавалось і в радянські часи, і зараз.

Зараз існує великий вибір українських абеток, які відрізняються за своєю концепцією, дизайном та методикою навчання. Деякі з них орієнтовані на традиційний підхід до вивчення алфавіту, пропонуючи систематичне вивчення кожної букви та її звуку. Інші абетки можуть використовувати інноваційні методи, такі як використання різноманітних ігор, мультимедійних ресурсів або навчальних програм на планшетах та смартфонах. Вибір конкретної абетки залежить від індивідуальних потреб дитини, її вікових особливостей та методик, які використовує вихователь чи вчитель.

Значна кількість програм розвитку дитини дошкільного віку містить орієнтовний перелік творів для прочитання різним віковим категоріям дітей. Це дає змогу вихователеві не витратити час напошук художніх творів, які відповідали б не тільки темі заняття, але й віковим особливостям дітей. Водночас він має можливість самостійно обрати твір відповідно до побажань дітей. Однак, у цьому переліку найчастіше фольклорні й авторські поетичні й прозові твори, і майже не згадані сучасні абетки (наприклад, «Українське дошкілля» [4]).

Унікальною є «Абетка» від видавництва А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА [1], з якої почалася історія видавництва. Вперше ця книжечка з кумедними малюнками та оригінальними віршиками побачила світ у 90-х роках ХХ ст. і майже відразу стала дуже популярною. «Я придумав цю абетку десь восени 1990-го чи навесні 1991 року, їдучи в поїзді з Києва до Франківська. Вона починалася принципово не так, як усі тодішні радянські абетки — не з акули, не з акваріума, не з автобуса, а з АНГЕЛА. Уявляєте, з першої сторінки першої книжки першого приватного дитячого видавництва незалежної України до вас усміхався Ангел! Це було неймовірно... Вірю, що саме цей Ангел став нашим ангелом-охоронцем... Друге чи, власне, третє видання «Абетки» побачило світ 1999 року. Кость Лавро ілюстрував її протягом шести років. Було намальовано

і написано кілька версій книжки, і ми ледве зупинилися» [11], – розповідає автор-упорядник і директор видавництва Іван Малкович.

Важливу роль у книзі відіграли ілюстрації Кості Лавро. Його малюнки захоплюють і зачаровують, створюючи класичні образи, які залишаються в пам'яті назавжди. Малюнки здаються вічними, а Лаврові зайчики та котики могли б існувати завжди, що додає їм особливого шарму та чарівності. Книга містить як відомі вірші, які вже знайомі багатьом поколінням українських дітей, так і нові твори. Її упорядкував Іван Малкович. Вірші, що супроводжують кожну букву, відібрані зі смаком, включаючи класичні твори відомих українських поетів, а також оригінальні вірші, спеціально створені Іваном Малковичем для цієї книги.

«Абетка» відзначена на багатьох літературних конкурсах, її рекомендовано для навчання в дошкільних закладах України. Загальний наклад попередніх видань «Абетки» сягає понад 350 тис. примірників.

Цікавою і добре продуманою є «Абетка» Оксани Кротюк [10], видана «Видавництвом Старого Лева». Книжка теж виготовлена із міцного картону. Ілюстрації дуже яскраві та чудово доповнюють текст. На кожну літеру припадає чотирирядковий віршик, більшість з яких розповідає про тваринку, назви яких починаються з відповідної літери абетки. Авторка доклала зусиль, щоб кожна літера, яка представлена на сторінці, зустрічалася якнайбільше разів, і підкреслена її червоним кольором. Це дає можливість дитині виконувати завдання і підраховувати. Вірші ритмічні й лаконічні, що сприяє самостійному читанню. Рими, які використовуються в абетці, легко запам'ятовуються, оскільки вони базуються на одному звукові, що полегшує їх відтворення та запам'ятовування.

У творчому доробку Ганни Чубач 12 абеток-скоромовок. Є в неї «Алфавітні усмішки» і «Смачна абетка», яку авторка прокоментувала так: «Коли трирічна дитина їсть, її можна вчити алфавіту» [9, с. 238]. Її абетка для дітей дошкільного віку [13] містить багато цікавих віршів, та барвистих,

веселих ілюстрацій; зображення тварин, птахів, що дає змогу вивчати їх зовнішній вигляд, посіб життя та місце і роль в житті природи.

«Абетка» Григорія Фальковича [12] містить коротенькі грайливі вірші про тваринок. Кожній літері присвячені тексти та ілюстрації на одному розвороті книжки.

Існують різноманітні форми роботи з дітьми в книжковому куточку. Основні з них вихователь намічає у щотижневому плані (розглядання й обговорення книг, участь в аналізі і систематизації книг та картинок, ремонт книг тощо). З абеткою бажано працювати систематично. Поступово вивчаючи кожну літеру, заучуючи напам'ять вірші, розглядаючи і обговорюючи малюнки.

Вихователі мають бути готові до роботи з дитячою книжкою, про що свідчать такі компоненти їх професійної діяльності та компетентності:

- змістовий – вихователь повинен володіти знаннями й вміннями з педагогіки та психології, літературознавства, бібліографії, а також дитячої літератури, зокрема її тематичного та жанрового різноманіття;

- мотиваційний – під час ознайомлення дошкільників з дитячою літературою вихователь повинен розуміти її взаємозв'язок з мовленнєвим розвитком, художньо-естетичною діяльністю, важливістю розвитку пізнавальних інтересів;

- діяльнісний – володіння комунікативними, ораторськими, конструктивними та організаторськими здібностями;

- оцінний – вміння проаналізувати художній твір, методично грамотно працювати з книгою під час різних режимних моментів, здійснити самооцінку своїх педагогічних умінь та постійно удосконалюватися [8].

Робота з абеткою в ЗДО може включати різноманітні активності та методи, спрямовані на ознайомлення дітей із літерами, формування вмінь та навичок читання та письма. Для цього можна створити відповідну атмосферу і розвісити букви алфавіту на дошці чи стіні. Це допоможе дітям знайомитися з літерами у вигляді елементів декору та звертати на них увагу впродовж дня.

Мотивує дітей до вивчення літер **гра в асоціації, коли вихователь просить дітей** називати слова, які починаються з кожної літери абетки, або гра «Вгадай літеру». Подобаються дітям «Абеткові руханки», пов'язані з літерами. Наприклад, для літери *П* діти можуть рухатися як пташенята, для літери *С* – як змії тощо. Працюючи з книжкою-абеткою, найперше вихователь читає віршик, потім розглядає з дітьми ілюстрації, обговорює їх, а відтак читають віршик разом, хором, вчать віршик напам'ять. Можна також використати ряд вправ:

Пошук літери. Попросіть дітей знайти конкретну літеру у книжці-абетці. Наприклад, скажіть: «Знайдіть літеру *А* і покажіть її мені».

Назви слово. Покажіть дітям картинку об'єкта на сторінці з відповідною літерою і попросіть їх назвати це слово. Наприклад, покажіть картинку яблука і запитайте: «Як називається цей предмет?».

Вгадай слово. Покажіть дітям лише малюнок об'єкта і попросіть їх вгадати, яке слово починається на відповідну літеру. Наприклад, покажіть малюнок лічильного кубика і запитайте: «Яке слово починається на літеру *К*?».

Спостереження. Попросіть дітей уважно роздивитися картинку та вказати на різні предмети, які починаються на відповідну літеру. Наприклад, запитайте: «Що тут зображено, що починається на літеру *М*?».

Створення слів. Попросіть дітей скласти слова, використовуючи літери, які вони бачать на сторінці книжки-абетки. Наприклад, якщо на сторінці зображено картинку лічильного кубика і слово *КІТ*, попросіть дітей знайти літери *К*, *І* і *Т* та скласти їх у слово.

Ці вправи та ігри допоможуть дітям поглибити знання про літери та розвинути навички читання та письма відповідно до їх вікових можливостей. Часто на одному занятті використовують різні форми роботи, однак основою їх всіх є виразне читання вихователя, яке вимагає серйозної попередньої підготовки: аналізу твору і тренувального читання вголос, тривалих тренувальних вправ. Для закріплення засвоєного дуже корисні такі форми

роботи, як дидактичні ігри на матеріалі знайомих творів (проводять починаючи з середньої групи), літературні вікторини (проводять як підсумкові кварталні заняття або вечірні розваги). Щоб дітям цікавіше було вивчати абетку, пропонують використовувати загадки (відгадування букв), пісок або ж крупи, для того, щоб дитина пальчиками малювала літери. Також важливо дітям сприймати букви на слух. Тому вихователі використовують звукові абетки або ж пісеньки з літерами. Можна запропонувати вихованцям **виготовлення абеткових книжок**, в яких кожна сторінка буде відповідати певній літері. На кожній сторінці можна намалювати чи вирізати картинку об'єкта, який починається з відповідної літери, і написати слово під ним.

Висновок

У ході дослідження роботи з абетками в ЗДО було виявлено, що цей процес є ключовим у формуванні навичок читання та письма у дітей дошкільного віку. Різноманітні вправи та ігри, спрямовані на ознайомлення з літерами, допомагають розвивати мовлення, логічне мислення та увагу малят. Важливою складовою успішного вивчення абетки є зацікавленість дітей та відповідність вправ їх віковим можливостям. Робота з абетками в ЗДО є важливою передумовою для успішного подальшого навчання та розвитку дітей.

Список використаних джерел

1. Абетка / Упор. І. Малкович. К.: А-Ба-Ба-Га-ЛІА-Ма-Га, 1999. 36 с.
2. Ашиток Н. Формування гуманістично-ціннісних орієнтацій у дітей дошкільного віку на матеріалі дитячої літератури. *Людинознавчі студії*. Серія: Педагогіка. 2017. Вип. 5. С. 4–11.
3. Баліка Л. Актуалізація поглядів видатних українських педагогів щодо ролі книги та читання у вихованні особистості. *Інноватика у вихованні*. 2018. Вип. 7 (2). С. 53–60.
4. Білан О. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля». Вид. 2-ге, зі зм. і доп. Тернопіль : Мандрівець, 2022. 216 с.
5. Богуш А., Луцан Н. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників: мовленнєві ігри, ситуації, вправи : навч. посіб. Київ : Ліра-К, 2014. 304 с.
6. Ватаманюк Г. Особливості використання дитячої книги в процесі розвитку творчості старших дошкільників. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип. 27(1). С. 224–229.
7. Ватаманюк Г. Особливості сприймання дошкільниками творів художньої літератури та умови формування їх повноцінного сприйняття. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2018. Вип. 24(2). С. 215–221.

8. Гавриш Н. Книжка – вихователь і учитель, або Як допомогти дитині відкрити важливі смисли за допомогою художнього твору. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2013. № 6. С. 4–11.

9. Качак Т. Українська література для дітей та юнацтва. Підручник. К.: ВЦ «Академія», 2018. 362 с.

10. Кротюк О. Абетка. Львів: Видавництво Старого Лева, 2011. 34 с.

11. Малкович І. Абетка. *А-Ба-Ба-Га-Ла-Ма-Га*. URL: <https://store.ababahalamaha.com.ua/index.php/new-year-bestsellers/abetka.html>

12. Фалькович Г. Абетка. К.: Мікко, 2011.

Чубач Г. Абетка. К.: Видавничий дім «Книжкова хата», 2006, 34 с

Роксолана Паньків,
магістрантка педагогічного факультету,
Тетяна Близнюк,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, Україна

ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

***Анотація.** У статті проаналізовано проблему формування англomовної компетентності молодших школярів у контексті педагогічного дискурсу. Основними її компонентами є фонетична, лексична й граматична компетентність. Визначено, що чітка, правильна й виразна вимова, збагачення лексичного запасу, нормативне граматичне оформлення усного й писемного висловлювань формуються у процесі використання ефективних методів і підходів, доцільно підібраних текстів, вправ і завдань, а також врахування попередньо визначених педагогічних умов.*

***Ключові слова:** англomовна компетентність, молодші школярі, фонетична компетентність, лексична компетентність, граматична компетентність.*

Вступ

Актуальність проблеми. У процесі євроінтеграційного курсу України, розвитком та зростанням міжнародних зв'язків, володіння англійською мовою стає необхідною умовою як для особистісного розвитку кожного, так і для успішної соціальної адаптації у сучасному світі. Особлива увага сьогодні звернена на відповідність освітніх систем потребам ринку праці та вимогам суспільства. Знання англійської мови є не тільки важливим у контексті міжкультурної взаємодії, а й ключовою конкурентною перевагою на ринку

праці, адже вона використовується у бізнесі, туризмі, наукових дослідженнях, міжнародних відносинах та інших сферах життя. З огляду на це, особлива увага сьогодні звернена на іншомовну освіту дітей і молоді.

Формування англomовної компетентності молодших школярів є важливою складовою їх загального розвитку та освіти. Володіння іноземною мовою розширює світогляд дитини, сприяє розвитку мовленнєвих, пізнавальних, культурних та міжособистісних навичок. Цим зумовлена актуальність проблеми дослідження й важливість пошуку ефективних методів формування англomовної компетентності здобувачів початкової освіти.

Мета статті – проаналізувати проблему формування англomовної компетентності молодших школярів у контексті педагогічного дискурсу.

Теоретико-методологічна основа статті. Проблема формування англomовної компетентності школярів – предмет досліджень багатьох науковців. Її як складову іншомовної комунікативної компетентності аналізують О. Бігич [1], Н. Бориско, Г. Борецька, С. Гапонова, Н. Маєр, С. Ніколаєва, С.Шукліна [2]. На особливості формування цієї компетентності у процесі читання звертає увагу Г. Борецька [3]. Формування англomовної компетентності, зокрема лексичний аспект, – у центрі наукових інтересів А.Гордєєвої [4]. С. Роман розглядає проблему формування англomовної компетентності молодших школярів як ключове завдання у методиці навчання англійської мови у початковій школі [10]. А Ю. Котелянець та О. Нікітіна пропонують ефективні шляхи вирішення проблеми, в основі яких використання засобів ТВРЗ-педагогіки [6], тоді як А. Гордєєва і С. Кулик доводять ефективність використання при цьому карт пам'яті [4]. На часі – узагальнення цих досліджень з метою висвітлення цілісного уявлення про формування англomовної компетентності молодших школярів як наукову і педагогічну проблему.

Результати дослідження

Англomовна компетентність молодших школярів є складовою іншомовної комунікативної компетентності, її формування відбувається інтегровано і

комплексно з іншими компетентностями. Державним стандартом і чинними навчальними програмами для початкової школи передбачено перший етап навчання іншомовної комунікації особистості. Цей етап є важливий, оскільки саме в молодшому шкільному віці дитини закладаються «психолінгвістичні основи іншомовної комунікативної компетенції, які є необхідними та достатніми для подальшого її розвитку й удосконалення. У цей період створюються передумови для формування іншомовних фонетичних, лексичних, граматичних та орфографічних навичок, а також здатність до оволодіння основними видами іншомовної діяльності (аудіювання, говоріння, читання та письмо) у межах програмових вимог» [6, с. 22].

У відповідності до принципів, викладених у Державному стандарті початкової освіти, іншомовна комунікативна компетентність школярів засвідчена тим, що учень розуміє інформацію, подану іноземною мовою, як у прямому, так і в опосередкованому міжкультурному спілкуванні, аналізує її критично. Сформованість цієї компетентності засвідчує вміння розуміти різні типи текстів, прочитаних іноземною мовою як з метою здобуття інформації, так і отримання задоволення, а також використовувати цю інформацію та оцінювати її. Володіючи іншомовною компетентністю, школярі вміють обмінюватися інформацією, висловлювати свої думки, почуття та погляди, а також взаємодіяти з іншими людьми, використовуючи іноземну мову [5].

Англомовну комунікативну компетентність складають *фонетичний, лексичний, граматичний* компоненти (Рис. 1).

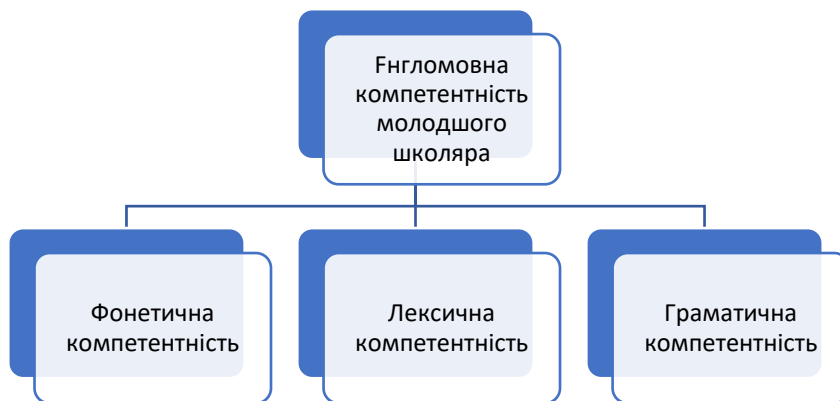

Рис.1. Компоненти англомовної комунікативної компетентності молодшого школяра

В основі розвитку комунікативних, мовленнєвих умінь і навичок, як правило, є формування фонетичних умінь, адже саме правильна вимова дозволяє розуміти мову і говорити зрозуміло для інших. Як зазначає І. Моляка, визначення поняття фонетичної компетентності є багатоаспектним та проблемним, її ще називають фонологічною або фонетико-фонологічною; розуміють як «здатність особи використовувати знання щодо функціонування сегментних і супрасегментних одиниць фонетичної системи мови в мовленні, що не може відповідати повному поняттю компетентності» [8, с. 50]. Стосовно учнів початкової школи, то фонетична компетентність полягає у вмінні:

- 1) розрізняти та вживати звуки мови правильно в мовленні;
- 2) виконувати вимовні вправи, спрямовані на розвиток артикуляції та вимови звуків;
- 3) вживати правильний інтонаційний зв'язок між словами у мовленні;
- 4) розпізнавати та вживати власну та чужу мову правильно в мовленні.

Для досягнення цих вимог педагоги мають використовувати різноманітні методи та прийоми роботи зі звуковим матеріалом на уроках англійської мови зокрема. Це можуть бути фонетичні вправи, ігри, завдання на розвиток артикуляції та інтонації, а також прослуховування текстів та спілкування під час уроку. Важливо також звертати увагу на вимову учнів та виправляти помилки, щоб уникнути узагальнень та сприяти подальшому розвитку мовленнєвих навичок.

Як стверджують Ю. Котелянець та О. Нікітіна, «основними прийомами формування вимовних і інтонаційних навичок є фонетичні розминки, звуконаслідувальні та інтонаційні ігри, рольові ігри, мовні проблемні ситуації, проте всі вони подаються в контексті прийомів ТРВЗ-технології: «Створюємо казки», «Театралізація», «Оживи картину», «Кола по воді», «Прослуховування із зупинками», які надають процесу формування вимовних навичок яскравої творчості та комунікативного забарвлення» [6, с. 24].

Лексична компетентність виявляється у здатності людини правильно використовувати слова та розуміти мовлення інших. Вона базується на взаємодії різних навичок, знань і розуміння словникового складу мови.

Як зауважує С. Смоліна, зміст англомовної лексичної компетентності включає «лексичні навички, знання і загальну мовну усвідомленість та здатність їх використання в усіх видах мовленнєвої діяльності» [11]. Метою формування у англомовної лексичної компетентності учнів є формування у них «рецептивних і репродуктивних навичок у межах визначених сфер і ситуацій відповідно до вікових особливостей учнів і їхніх інтересів, на основі використання мовленнєвих зразків» [2, с.140]. Лексичну базу формують теми, запропоновані для вивчення навчальними програмами для початкової школи. Так, наприклад, третьокласники засвоюють лексику з таких тем: «Члени сім'ї» («Family members»), «Вік старших членів сім'ї» («Age of elder family members»), «Числа до 100» («Numbers up to 100»), «Захоплення» («Hobby»), «Розваги» («Entertainment»), «Зовнішність людини» («Appearance»), «Професії» («Professions»), «Щоденні обов'язки» («Everyday tasks»), «Дім» («House»), «Квартира» («Flat»), «Умеблювання» («Furniture»), «Назви продуктів» («Names of food»), «Посуд» («Dishes»), «Місяці» («Months»), «Дні тижня» («Days of the week»), «Свята» («Holidays»), «Навчальні предмети» («School subjects»).

Г.Подосиннікова, В. Попова, Ю. Панченко переконані, що ефективним є формування англомовної лексичної компетентності молодших школярів з використанням казок а також системи прав для ознайомлення учнів з новими лексичними одиницями [9].

Під граматичною компетентністю ми розуміємо здатність учня до правильного граматичного оформлення своїх усних і писемних висловлювань. Свідченням її сформованості є також розуміння граматичного оформлення мовлення співбесідника. Як зазначає І. Мірошник, це мовлення ґрунтується на складній і динамічній взаємодії певних знань, навичок та граматичної усвідомленості [7, с. 15–16]. Основні компоненти граматичної компетентності:

граматичні знання, граматичні навички і граматична усвідомленість. На першому етапі навчання граматичні структури вивчаються практично, через спостереження і сприйняття мовних прикладів у різних комунікативних ситуаціях. Граматична компетентність формується шляхом багаторазового застосування мовних зразків у різноманітних комунікативних випадках, вправах, іграх.

Ефективним засобом формування англомовної граматичної компетентності є дитячий фольклор та художні й пізнавальні тексти, адресовані дітям. Автентичні віршовані фольклорні твори, англійські казки, прислів'я і приказки часто використовують на уроках англійської мови у початковій школі.

Педагогічними умовами ефективного формування англомовної граматичної компетентності молодших школярів є урахування інтересів, потреб, мотивів, можливостей і вікових особливостей учнів; дотримання принципів зрозумілості й доступності матеріалу, ситуативності, функціональності, диференційованого підходу, комунікативності, свідомості, структурності; урахування особливостей кожного учня та підбір матеріалу так, щоб він забезпечував формування у молодших школярів граматичної навички і розвиток умінь реалізовувати її в різних видах мовленнєвої діяльності: аудіюванні, говорінні, читанні і письмі. Ефективним є використання інтерактивних технологій, ІКТ й цифрових інструментів.

Методисти виокремлюють етапи формування граматичної компетентності учнів засобами автентичних текстів:

- етап ознайомлення з граматичним явищем;
- етап рецептивно-репродуктивного тренування;
- етап продуктивного використання граматичного явища у варіативних комунікативних ситуаціях.

Граматичні зразки у автентичних текстах мають бути зрозумілі й доступні учням. Вони дозволяють не тільки вчити граматичний матеріал (засвоювати, наприклад, часи дієслова, чи запам'ятати закінчення у дієсловах

З особи однини), а й збагачують лексичний запас. Також роботу з такими текстами завжди супроводжують вправи, виконання яких спрямовані на засвоєння граматичного матеріалу і формування вмінь правильно використовувати його у власних висловлюваннях. Наприклад, для перевірки розуміння школярами загального змісту фольклорного твору можна запропонувати такі вправи: Match the picture and the poem; find the right picture; mime the answer; answer the question; listen and draw; listen and point to. Для опрацювання і практикування використання граматичного матеріалу: Listen and mime; listen and clap your hands; read and underline; write out of the text; listen and find; listen and circle. Для тренування засвоєних граматичних норм: Recite the poem / sing the song changing your voice; finish the lines; restore the lines of the poem/rhyme/proverb; repeat musically; fill in and read; read and substitute; mime and sing; reproduce with pantomime; mime and say.

Граматична компетентність удосконалюється і під час діалогічного мовлення, рольових ігор, творчих вправ і завдань.

Висновки

Отже, англomовна компетентність молодших школярів є складовою іншомовної комунікативної компетентності. У процесі її формування учні набувають знань, вмінь і навичок, пов'язаних із оволодінням фонетичною, лексичною та граматичною компетентностями. Чітка, правильна й виразна вимова, збагачення лексичного запасу, правильне граматичне оформлення усного й писемного висловлювань формуються у процесі використання ефективних методів і підходів, методично правильно підібраних текстів, вправ і завдань, а також врахування попередньо визначених педагогічних умов.

Список використаних джерел

1. Бігич О. Б. Методика формування іншомовної компетентності в аудіюванні. *Іноземні мови*. 2012. № 2. С. 19-30.
2. Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е., Гапонова С. В., Майєр Н. В., Ніколаєва С. Ю., Шукліна С. І. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика. Київ: Ленвіт, 2013.
3. Борецька Г. Е. Методика формування іншомовної компетентності у читанні. *Іноземні мови*. 2012. № 3. С. 18-27.

4. Гордєєва А. Й., Кулик С. Й. Формування англомовної лексичної компетентності молодших школярів з використанням карт пам'яті. *Іноземні мови*. 2013. № 2. С 13-14.
5. Державний стандарт початкової освіти. Київ, 2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text>
6. Котелянець Ю. С., Нікітіна, О. О. Формування іншомовної компетентності молодших школярів засобами ТРВЗ-педагогіки. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2021. № 200. С. 21-25. <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2022-1-200-21-25>
7. Мірошник І. В. Методика формування англомовної граматичної компетенції в учнів початкової загальноосвітньої школи : дис. ...канд. пед. наук. К., 2013. 439 с.
8. Моляка І. Англомовна фонетична компетентність як науково-методична проблема в освіті. *Наука і освіта*. 2023. № 2. С. 48 – 53.
9. Подосиннікова Г., Попова В., Панченко Ю. Формування англомовної лексичної компетентності з використанням текстів казок в учнів молодшої школи. *Іноземні мови*. 2021. № 4. С. 29 – 39. DOI: <https://doi.org/10.32589/1817-8510.2021.4.248295>
10. Роман С. В.. Методика навчання англійської мови у початковій школі. Київ: Ленвіт, 2005.
11. Смоліна С. В. (2010). Методика формування іншомовної лексичної компетенції. *Іноземні мови*. 2010. № 4. С. 16-23

Віталія Портецька,
магістрантка педагогічного факультету,
Олена Будник,
доктор педагогічних наук, професор,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ВИХОВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

***Анотація.** Ця стаття присвячується дослідженню процесу виховання гендерної культури здобувачів початкової освіти. У статті йдеться про основні напрями становлення гендерного виховання дітей молодшого шкільного віку. Також представлено критерії сформованості гендерної культури. Представлений теоретичний аспект виховання гендерної культури дітей як передумови практичної складової процесу виховання цього виду культури.*

***Ключові слова:** гендерна культура, молодші школярі, виховання, сформованість, виховання.*

Вступ

На сьогоднішній день впровадження та розвиток гендерної культури допомагає розвитку партнерських стосунків між статями, виховує їх у дусі толерантності. Через засоби масової інформації, освіту та виховання суспільство передає з покоління у покоління уявлення про соціальні ролі

громадських цінностях і нормах. Проте, гендерна тематика є новою для початкової школи, а тому постає питання про правильне виховання гендерної культури здобувачів початкової освіти на сучасному етапі.

Результати дослідження

Для формування гендерної культури потрібно здійснювати у симбіозі з багатьма іншими освітніми напрямками у роботі школи. Не менш важливою є роль батьків, адже погляди у школи та погляди батьків мають співпадати. В загальному мета усієї виховної роботи в гендерній галузі – формувати цілісність особи жінки та чоловіка, що реально оцінюють що відбувається і здатних поступати згідно з особистими переконаннями, враховуючи складені норми.

Під час спільного виховання дівчаток та хлопчиків, які навчаються у початковій школі – головним завданням педагога є організація спільних ігор та ігрових ситуацій, що вимагають емоційної співпраці дітей різної статі. Під час такого роду ігор діти можуть діяти спільно, але відповідно до гендерних особливостей, тобто хлопчики брали б на себе чоловічі ролі, а дівчатка – жіночі. Слід звернути увагу, що значною проблемою в ході формування гендерної культури здобувачів початкової освіти, педагоги вважають відсутність методичної допомоги з цього питання [3, с. 144].

Звернемо увагу а те, що гендерна культура припускає формування у здобувача початкової освіти уявлень про життєве призначення жінки і чоловіка, притаманні їм позитивні якості і риси вдачі; розкриття фізіологічних, психологічних та етичних особливостей хлопчиків та дівчат; формування уявлень про жіночу і чоловічу гідність, а також справжню і уявну красу кожної людини.

Зауважимо, що виховання гендерної культури здобувачів початкової освіти має такі напрямки [4, с. 62]:

– дослідження педагогічних аспектів процесу гендерної соціалізації хлопчиків та дівчат як суб'єктів шкільного виховання, визначення впливу

батьків, однолітків, педагогів, навчальної літератури на формування гендерної ідентичності індивідів обох статей;

– виявлення закономірностей педагогічного впливу вчителів на гендерну ідентичність учнів для створення відповідного середовища щодо самореалізації індивідуальних можливостей учнів.

Водночас, крім напрямків виховання гендерної культури є і критерії сформованості гендерної культури дітей [2, с. 75]:

– встановлення правильних взаємовідносин хлопчика і дівчинки, юнака і дівчини;

– прагнення до взаєморозуміння;

– наявність якостей характерних для хлопчика: сміливість, майстерність у справі, рицарство, благородство, працьовитість, уміння долати труднощі та інше;

– наявність якостей характерних для дівчинки: доброта, жіночність, чуйність, м'якість, терпимість, турбота, любов до дітей;

– наявність чесності, щирості, довіри, вірності, милосердності, взаємодопомоги.

Загалом у кожній з вікових груп дітей ці критерії трансформуються з урахуванням їх особливостей, можливостей. Так, на першому ступені загальної середньої освіти діти лише починають усвідомлювати базові ознаки і соціальні норми мужності і жіночності, освоюють рольові моделі тієї або іншої статі, прагнуть бути хорошим. Але, на цьому етапі розвитку дитини дуже важливо враховувати особливості виховання гендерної культури у дівчаток, у хлопчиків. Педагогам, батькам при вихованні гендерної культури дітей окрім їх статевої відмінності, необхідно мати чітке уявлення про інтегративні якості хлопчиків (мужність), дівчаток (жіночність), що не завжди вірно трактується багатьма батьками.

В ході численних досліджень було помічено, що діти молодшого шкільного віку отримують цілеспрямоване гендерне виховання шляхом

створення різного виховного середовища для хлопчиків і дівчаток що виражається в таких моментах [1, с. 219]:

- ступінь свободи, що представляється дітям;
- стереотипи, що розділяються батьками відносно здібностей їх дітей;
- особливості мови батьків по відношенню до хлопчиків і дівчаток та інше.

Притримуємось думки, що максимально до вирішення проблеми виховання гендерної культури молодших школярів потрібно залучати батьків. Одночасно розпочинати роботу потрібно з моменту приходу дітей в школу: запрошувати батьків на спільні виховні заходи з молодшими школярами, залучати членів сім'ї до участі в справах, що проводяться, і тому подібне. З батьками необхідно проводити невеликі лекції, різного характеру дискусії, конференції і тому подібне, що допоможе їм краще зрозуміти рівень стосунків в їх власній сім'ї, розібратися в суті понять «мужність», «жіночність», наблизитися до вірного розуміння цих категорій, усвідомити, що від рівня гендерної культури дітей багато в чому залежить надалі сімейне життя сучасних дітей [2, с. 80].

Висновки

Узагальнюючи все нами наведене щодо гендерної культури молодших школярів, можемо сказати, що на інтенсифікацію вирішення проблеми виховання гендерної культури здобувачів початкової освіти за рахунок подальшої розробки науково-методичного забезпечення виховного процесу, тісної взаємодії школи і сім'ї, підвищення компетентності фахівців і батьків тощо. Значну роль в цьому грають різні центри, об'єднання, а також установи освіти, сім'я.

Список використаних джерел

1. Вовк Л.М. Педагогічні умови формування гендерної культури молодших школярів у навчально-виховній діяльності початкової школи : дис. к-та пед. наук. Київ. 2017. 219 с.
2. Гончаренко О. В, Поляничко А. О. Гендерне виховання дітей та шляхи його оптимізації. Педагогічні науки: реалії та перспективи. 2019. № 71. С. 74-80.

3. Круцевич Т. Ю., Марченко О. Ю. Гендерні відмінності ієрархічної структури ціннісних орієнтацій школярів різних вікових груп. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. 2018. № 43. 144 С.

4. Лозинська С.В. Гендерне виховання дітей молодшого шкільного віку: історичний аспект. *Молодий вчений*. 2018. №5. С. 61-63.

Patrycja Szczypior,
Studentka III JSM PPiW, Instytut Pedagogiki,
Uniwersytet Pomorski w Słupsku, Polska

ANALIZA KRYTYCZNA KSIĄŻKI AUTORSTWA A. ROZMUSA I B. ŚLIWERSKIEGO “ALTERNATYWY W EDUKACJI” (Kraków, 2018)

***Streszczenie.** Artykuł zawiera zbiór rozważań nad tradycyjnym modelem edukacji w porównaniu do alternatywnych podejść, podkreślający potrzebę rewolucji w systemie oświaty. Autorzy analizują różne aspekty alternatywnej edukacji, od kreatywności po zdolności matematyczne, zwracając uwagę na wyzwania, jakie stoją przed szkołami, jak i nauczycielami w dostosowaniu się do potrzeb uczniów o różnych potrzebach i zdolnościach.*

***Słowa kluczowe:** edukacja alternatywna, proces dydaktyczny/edukacyjny, zmiany edukacyjne, nauczyciel, model edukacji, nauczanie tradycyjne, nowa koncepcja innowacji.*

Wprowadzenie

Co roku nauczyciele spotykają kolejnych, nowych uczniów z różnymi charakterami, osobowościami, czy po prostu innymi ludźmi. Każdy z nas uczy się na inne sposoby; jedni powtarzając zagadnienia na głos, inni czytając, słuchając lub uczą się poprzez ruch. Przygotowując się do swoich zajęć, nauczyciel staje przed wyzwaniem. Musi tak dobrać sposób przekazania wiedzy, by był on nie tylko zrozumiały dla dziecka, ale i atrakcyjny, ciekawy. Musi odpowiedzieć sobie na pytania: “Jak poprowadzić uczniów przez szkolne wyzwania? W jaki sposób wprowadzać nowe pojęcia, zagadnienia?”. Ma do wyboru wiele opcji, między innymi; pozostać przy nauczaniu tradycyjnym albo urozmaicić zajęcia w taki sposób by był atrakcyjny dla każdego i wykorzystać do tego jakieś alternatywy. Co jest lepsze? Tradycyjny model nauczania czy alternatywy edukacji? Na te problematyczne pytania i nie tylko myślę, że pomoże nam odpowiedzieć książka “Alternatywy w edukacji” A. Rozmusa i B. Śliwerskiego z roku 2018.

Wyniki badań

Książka „Alternatywy w Edukacji” autorstwa Andrzeja Rozmusa i Bogusława Śliwerskiego to niezwykle istotna pozycja, która zagłębia się w istotę edukacji, zwracając uwagę na alternatywne podejścia do procesu kształcenia, co jest coraz częstszym zjawiskiem w dzisiejszej edukacji. W sposób wszechstronny wskazuje na istotne problemy i wyzwania związane z tradycyjnym podejściem do procesu nauczania, a także stawia alternatywne rozwiązania, które mogą przynieść pozytywne zmiany w systemie edukacyjnym. Poprzez głębokie zanurzenie się w temacie, autorzy prezentują czytelnikowi różnorodne spojrzenia na edukację, odnosząc się zarówno do tradycyjnych podejść, jak i nowatorskich rozwiązań. Analizują różnorodne metody nauczania, skupiając się na ich zaletach jak i wyzwaniach z nimi związanymi. Monografia składa się z dziewięciu obszernych rozdziałów, dokładnie opisanych w tekście. Autorzy kładą nacisk na konfrontację tradycyjnej i alternatywnej edukacji, podkreślając potrzebę zmiany w systemie oświaty.

Głównym punktem, którym zajmują się autorzy, jest krytyczna ocena obecnego modelu edukacji. System edukacyjny często podlega krytyce ze względu na swoją jednorodność i zbyt dużą skupienie na przekazywaniu wiedzy teoretycznej kosztem rozwijania umiejętności krytycznego myślenia, twórczego podejścia do problemów, rozwijania praktycznych umiejętności i kreatywności uczniów. Autorzy książki przywołują te aspekty, ukazując potrzebę zmiany podejścia, które pozwoli uczniom rozwijać się na wielu płaszczyznach. Wskazują oni na ograniczenia, monotonność tradycyjnego systemu edukacyjnego, który nie uwzględnia indywidualnych potrzeb uczniów. Przywołują koncepcję nauczania personalizowanego a także metody aktywne, gdzie proces edukacyjny jest dostosowany do indywidualnych predyspozycji, tempa i zainteresowań uczniów. Ta adaptacyjność podkreślona jest również w kontekście nauczania aktywnego, które angażuje uczniów w praktyczne zastosowania wiedzy i stymuluje kreatywne myślenie.

Rozważając zalety i wady różnych metod nauczania, autorzy skupiają uwagę czytelnika na istotnych kwestiach, takich jak rozwój umiejętności interpersonalnych, kreatywność czy samodzielność ucznia. Przełamywanie tradycyjnych schematów i eksperymentowanie z nowymi formami nauczania. Książka prezentuje szereg alternatywnych podejść do nauczania. Jednym z nich jest idea nauczania personalizowanego, które pozwala dostosować proces edukacyjny do indywidualnych umiejętności, tempa i zainteresowań uczniów. Ponadto, autorzy omawiają metody aktywne, takie jak nauczanie doświadczeniowe czy projektowe, które kładą nacisk na praktyczne stosowanie wiedzy i rozwijanie umiejętności praktycznych. Ważnym aspektem jest także krytyczne spojrzenie na system oceniania, który często promuje konkurencję kosztem rozwoju współpracy i zdolności interpersonalnych. Uczniowie muszą się skupiać na tym, by potrafić rozwiązywać zadania z różnych przedmiotów, nawet tych dla nich nieciekawych i mijających się z zainteresowaniami danego dziecka. Szkoła tradycyjna jak i większość obecnych rodziców chce, aby uczniowie/dzieci byli najlepsi ze wszystkiego, zapisując je dodatkowo na wiele zajęć pozalekcyjnych. Dzieci przy takim natłoku zajęć, prac domowych i nauki nie mogą w pełni skupić się na poszerzaniu wiedzy, co dopiero na swoich zainteresowaniach i czerpania radości z nauki. Autorzy analizują również strukturę systemu edukacyjnego, zwracając uwagę na nierówności dostępu do edukacji oraz zróżnicowanie między placówkami. Jest to, moim zdaniem problem, który stopniowo zanika, jednak jest to nadal widoczne w szkołach i między rówieśnikami. Urządzenia elektroniczne typu: smartfon, tablet itp. są w posiadaniu coraz młodszych użytkowników, a sam dostęp do Internetu czy komputera to już codzienność. Różnice są widoczne, lecz możliwe do zażegnania. Powstają obecnie projekty, lub są nawet wcielane, które udostępniają uczniom komputery do nauki czy dofinansowania na sprzęt dla rodzin, których dzieci uczą się w szkołach.

W dobie szybkiego rozwoju technologicznego, książka analizuje nie tylko metody nauczania, ale również podkreśla rolę nowoczesnych narzędzi w procesie nauczania i ich wpływ na proces uczenia się. Wprowadzenie technologii do edukacji

otwiera nowe możliwości, jednakże autorzy ostrzegają przed nadmiernym uzależnieniem od technologii, podkreślając, że kluczowe jest umiejętne wykorzystanie tych narzędzi z równoczesnym podkreśleniem innych metod, by stworzyć kompleksowe środowisko edukacyjne. Autorzy krytycznie przyglądają się kwestiom takim jak dostępność edukacji, zróżnicowanie szkół czy stosowane metody oceniania, zwracając uwagę na ich potencjalne wpływy na motywację i rozwój uczniów. Nowoczesne narzędzia pracy mają swój określony wpływ na nauczanie, jednak autorzy wskazują na możliwości ich wykorzystania w celu zwiększenia atrakcyjności lekcji oraz ułatwienia przyswajania wiedzy przez uczniów. Obecnie dzieci otoczone są z każdej strony różnymi technologiami, jednak możemy przygotować zajęcia przy tych narzędziach w taki sposób, by był on przyjazny dla nich. Sama możliwość odtworzenia utworu, muzyki, filmu wydaje mi się atrakcyjna i ciekawa dla odbiorców.

Niebagatelna jest również rola nauczyciela, którego kompetencje są kluczowe dla skutecznego nauczania. Jest on ważnym elementem w procesie edukacji i jak najbardziej należy tutaj jego rolę mocno zaznaczyć. Podkreślone jest tutaj znaczenie rozwijania kompetencji pedagogicznych nauczyciela, empatii oraz umiejętności dostosowywania się do potrzeb uczniów w coraz bardziej zróżnicowanym środowisku edukacyjnym. Podkreślona jest także konieczność ciągłego rozwoju nauczycieli, tak aby byli oni gotowi na adaptację do zmieniających się potrzeb i oczekiwań uczniów oraz do wykorzystania różnorodnych metod nauczania. Twórcy przyglądają się różnicom między szkołami, dostępnością edukacji oraz metodom oceniania, podkreślając konieczność stworzenia równych szans dla wszystkich uczniów i zniwelowania nierówności w edukacji. Od nauczyciela wymaga się, aby ciągle się edukował, rozwijał, dostosowywał do zmian w systemie programowym jak i szkolnym. Jest to nie zawsze możliwe, tak jak dla niektórych szkół jest niemożliwe, by cała klasa posiadała na własność np. tablet na zajęciach. Za to najważniejsze są zawsze chęci, mobilizacja do działania, ponieważ nawet z małym dofinansowaniem lub jeśli go zabraknie, nauczyciel kreatywny i z pasją znajdzie sposób na zorganizowanie ciekawych zajęć dla swojej klasy.

Wnioski

„Alternatywy w Edukacji” stanowią przemyślany głos w dyskusji nad przyszłością edukacji. Książka ta nie tylko identyfikuje i analizuje problemy w systemie edukacyjnym, ale również stawia konstruktywne propozycje zmian i rozwiązań, które mogą przyczynić się do stworzenia bardziej efektywnego i dostosowanego do potrzeb uczniów środowiska edukacyjnego. Ta rozległa analiza jest niezwykle cennym źródłem inspiracji i refleksji dla wszystkich zaangażowanych w kształtowanie przyszłości edukacji. Autorzy zachęcają do refleksji nad istniejącymi modelami edukacyjnymi i otwarcia się na nowe podejścia do nauczania, które uwzględniają indywidualne potrzeby uczniów oraz rozwijają umiejętności niezbędne do funkcjonowania w dzisiejszym świecie. Zachęcają do poszukiwania nowych, bardziej efektywnych rozwiązań. Ta książka stanowi inspirujące źródło wiedzy, refleksji i propozycji dla wszystkich zaangażowanych w rozwój edukacji, ciekawych zdobywania nowych informacji i udoskonalania samego procesu nauczania i uczenia się. Książka ta jest, moim zdaniem ciekawa pod każdym względem, problemy tu poruszane są tak rozwinięte i dokładnie opisane, że nic nie zostawia wątpliwości. Oczywiście wprowadzenie alternatyw w edukacji, myślę byłoby trudne na samym początku. Sama umiejętność wybrania jednej metody sprawiłaby zapewne mały kłopot. Jednak małymi krokami, metodą prób i błędów dla każdej klasy lub szkoły znalazłaby się odpowiednia metoda pracy, edukacji, która mogłaby zastąpić tą dobrze wszystkim znaną edukację tradycyjną. Atrakcyjne zajęcia, ciekawość, zainteresowanie to jest to do czego chcemy dojść, to co chcemy osiągnąć, by edukacja kojarzyła się z czymś miłym, przyjemnym a nie z samym obowiązkiem i niekiedy strachem.

Bibliografia

1. Rozmus A., Śliwerski B. (2008). Alternatywy w Edukacji. Kraków: Impuls.

Марія-Ірина Федоришин,
студентка педагогічного факультету,
Тетяна Качак,
доктор філологічних наук, професор,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, Україна

ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ В УЧНІВ МОЛОДШИХ КЛАСІВ ЯК ПРОТИДІЯ БУЛІНГУ

У статті розкрито особливості формування морально-етичних цінностей у молодших школярів як засіб протидії булінгу. Зауважено ефективність роботи над текстами відповідної тематики й завдань творчого характеру на основі прочитаного.

***Ключові слова:** моральні цінності, молодші школярі, дитяча література, творчі завдання, булінг.*

Вступ

Булінг стає все більш поширеним явищем, яке може мати серйозні наслідки для фізичного та психологічного здоров'я дітей. У молодшому віці формування моральних цінностей та соціальних навичок відіграє важливу роль у формуванні стійкого відношення до насильства та виробленні навичок вирішення конфліктних ситуацій.

Дослідження актуальне з погляду практичної значущості, оскільки результати дослідження можуть бути використані для розробки та впровадження програм педагогічної підтримки та профілактики булінгу в початковій школі. Також важливо враховувати соціокультурний контекст та індивідуальні особливості дітей для розробки ефективних методик виховання.

Мета статті – розкрити особливості формування морально-етичних цінностей у молодших школярів як засобу протидії булінгу.

Результати дослідження

Основні вимоги до морального виховання дітей та молоді знайшли своє відображення в Законах України «Про освіту», «Про охорону дитинства», «Національній доктрині розвитку освіти України у XXI ст.», Державному стандарті, Концепції громадянського виховання особистості в умовах розвитку

української державності, Концепції Нової української школи та інших нормативних документах, які визначили провідні напрями морально-духовного удосконалення особистості. Важливим етапом у формуванні прояву особистості про світ, взаємодію між людьми та власну роль у них є молодший шкільний вік, де поруч із розвитком почуттів відбувається активна консолідація моральних якостей, таких як гуманізм, колективізм, любов до батьків тощо. Початкова школа – це важливий період інтенсивного розвитку особистості, включаючи формування характеру та поведінки. Морально-етичне виховання та формування морально-етичних цінностей стають актуальними завданнями в сучасному суспільстві, оскільки воно сприяє не лише професійному, а й соціальному становленню особистості. Суспільство потребує громадян, які володіють не лише професійними навичками, а й вищими моральними стандартами, здатні ефективно взаємодіяти та приймати обґрунтовані рішення. Морально-етичне виховання є складною системою педагогічних впливів, спрямованою на формування в особистості стійких моральних принципів, цінностей та норм поведінки. Воно включає в себе вплив різноманітних інститутів, таких як родина, школа, суспільство, засоби масової інформації, і спрямоване на розвиток моральних якостей, таких як відповідальність, справедливість, толерантність, совість, чесність та інші.

Морально-етичні цінності є системою цінностей, що базуються на моральних принципах і формують моральне світосприйняття особистості. Ці цінності включають в себе ідеали, які є цінними та правильними з моральної точки зору, такі як свобода, справедливість, гідність, любов, толерантність та інші. Важливо розуміти, що взаємини людини з іншими особами визначають багато аспектів життя, включаючи настрій, моральне самопочуття та результативність. Тому важливо вдосконалювати ці взаємини, що дозволить особистості відчувати сенс власного існування та усвідомити себе частиною людського суспільства [1]. О. Вишневський глибоко досліджує проблематику моралі та морального виховання особистості, аналізуючи аспекти походження моралі і тлумачення основних цінностей. Згідно з його підходом, моральне

виховання спрямоване на розвиток та утвердження природного почуття до блага та готовності відстоювати його в собі та в навколишньому житті. Ця освіта орієнтована на усвідомлення абсолютних, вічних норм співіснування, які універсальні за своєю природою, та є проявом людяності [2, с. 60]. Моральні якості формуються в ході діяльності, і взаємовідносини можуть впливати на зміну цілей і мотивів, що в свою чергу впливає на освоєння моральних норм і цінностей. Діяльність людини є також важливим критерієм її морального розвитку.

Основні завдання морального виховання можна сформулювати наступним чином [1]: формування моральної свідомості; виховання та розвиток моральних почуттів; розвиток навичок та вмінь моральної поведінки.

Розвиток моральної свідомості дитини відбувається через сприйняття та усвідомлення вчинків батьків, вчителів та оточуючих людей. Цей процес передбачає переробку дій у контексті морального досвіду особистості, її поглядів та цінностей. У сучасному світі проблема булінгу серед дітей стала актуальною та загрозливою. Булінг, або шкільне насильство, може мати серйозні наслідки для психічного та емоційного стану дитини, її соціального розвитку та навчання. Формування моральних цінностей в учнів початкової школи може стати ефективним інструментом у боротьбі з цією проблемою.

Перш за все, важливо виховувати у дітей почуття емпатії та поваги до інших. Учні повинні розуміти, що кожна людина має право на повагу та безпеку, і будь-яке насильство або образливість є неприпустимими. Вчителі та батьки можуть пропонувати різні вправи та ситуації, які допомагають дітям розуміти почуття інших та реагувати на них з розумінням та доброзичливістю. Крім того, важливо навчати дітей вирішувати конфлікти мирними шляхами та шукати компроміси. Діти повинні вміти виражати свої почуття та думки конструктивно, без використання агресії або насильства. Вчителі можуть організовувати рольові ігри та групові діяльності, які сприяють розвитку навичок спілкування та вирішення конфліктів. Крім того, важливо підтримувати атмосферу взаєморозуміння та підтримки в класі. Діти повинні

знати, що вони можуть звернутися за допомогою до вчителя або дорослої людини, якщо вони потрапили в неприємну ситуацію. Вчителі можуть організовувати групові діалоги та обговорення, де діти можуть вільно висловлювати свої думки та спілкуватися про проблеми, які їх турбують.

Таким чином, формування моральних цінностей в учнів молодших класів є важливим елементом протидії булінгу та створення здорового та безпечного середовища в школі. Шляхом виховання дітей у дусі поваги, толерантності та взаєморозуміння можна досягти значного зменшення випадків насильства та конфліктів серед школярів. Вважаємо, що творчі завдання є важливим методом у протидії булінгу. Сучасний метод творчих завдань по прочитаним творах, спрямований на протидію булінгу, може включати такі етапи:

1. Читання та аналіз твору. Учні читають літературний твір, який містить сюжети або ситуації, пов'язані з булінгом або міжособистісними конфліктами. Після читання проводиться обговорення основних подій, персонажів та їхньої поведінки.

2. Творчі завдання. Учні отримують завдання на створення творчих проєктів, що спрямовані на аналіз прочитаного та розробку альтернативних рішень для ситуацій булінгу. Ці завдання можуть включати написання есе, створення колажів, ілюстрацій, відеопрезентацій або інших творчих форматів.

3. Рольові ігри. Учні можуть брати участь у рольових іграх, в яких вони відтворюють ситуації з твору та пропонують альтернативні шляхи вирішення конфліктів. Це дозволяє їм відчувати емоційне занурення у ситуацію та розвинути навички співпраці та емпатії.

4. Дискусії та обговорення. Після завершення творчих завдань проводяться дискусії, де учні обговорюють свої рішення, висловлюють свої думки та роблять висновки про те, як краще вирішувати ситуації булінгу.

5. Публічна презентація. Учні мають можливість публічно представити свої творчі проєкти перед класом або шкільною громадою. Це дає

їм можливість поділитися своїми ідеями та враженнями та сприяє обговоренню проблеми булінгу в широкому контексті.

Цей метод сприяє розвитку творчих, аналітичних та соціальних навичок учнів, а також допомагає їм краще зрозуміти та впоратися з проблемою булінгу через творчий та емоційний підхід до прочитаного матеріалу.

Наведемо структуру бесіди вчителя з учнями за прочитаним твором на моральну тематику для протидії булінгу:

1) Введення в тему. Вчитель пояснює, що сьогодні ми будемо обговорювати прочитану книгу. Ми розглянемо, як головний герой зіткнувся з булінгом та як він вирішив цю проблему.

2) Обговорення персонажів та ситуацій. Учні розповідають про головного героя книги та інших персонажів, які його ображали. Вони аналізують, які почуття виникали та які наслідки могли бути у таких ситуаціях.

3) Рефлексія. Вчитель ставить питання учням про їхні власні думки щодо ситуацій булінгу, які вони читали в книзі. Вони обговорюють, чи зустрічали вони подібні ситуації в своєму житті та як вони реагували на них.

4) Пошук альтернативних рішень. Учні спільно з вчителем обговорюють можливі шляхи вирішення конфліктів та протидії булінгу, які можна взяти з прочитаної книги. Вони висловлюють свої ідеї та діляться рекомендаціями щодо того, як можна допомогти іншим дітям, які потрапили в подібні ситуації.

5) Заключні думки та висновки. Вчитель підводить підсумки бесіди, наголошує на важливості допомоги один одному, толерантності та повазі до інших. Він/вона заохочує учнів застосовувати отримані знання у їхньому повсякденному житті та бути підтримкою для тих, хто потрапив у ситуацію булінгу

Наведемо приклади творчих завдань за прочитаним твором для протидії булінгу:

1) Створення альтернативної кінцівки. Попросіть учнів переписати кінцівку оповідання або казки, яку вони прочитали, таким чином, щоб протистояння булінгу мало позитивний вихід. Наприклад, якщо в оповіданні

один з героїв став жертвою булінгу, учні можуть розробити альтернативний сценарій, де інші персонажі допомагають йому вирішити конфлікт мирним шляхом.

2) Малюнок або комікс. Запропонуйте учням створити малюнок або комікс, який ілюструє ситуацію з твору, де відбувається булінг, і показує, як герої можуть впоратися з цим конфліктом. Це може бути використано для стимулювання обговорення та пошуку рішень.

3) Драматична імпровізація. Розподіліть учнів на групи та надайте кожній групі сценарій з прочитаного твору, де відбувається випадок булінгу. Попросіть їх використовувати творчість та співпрацювати, щоб зіграти сцену з різних перспектив та знайти способи вирішення конфлікту.

4) Листування героїв. Попросіть учнів написати листи від імені героїв твору, які дійшли до вирішення проблеми булінгу. У цих листах вони можуть висловлювати свої емоції, думки та розмірковувати про те, як вони змогли допомогти один одному.

5) Театралізоване читання. Проведіть сеанс театралізованого читання, де кожен учень грає роль одного з персонажів твору, пов'язаного з булінгом. Це дозволить учням зануритися в ситуацію, краще зрозуміти позиції різних персонажів та спільно обговорити можливі шляхи вирішення конфлікту. Аналізуючи основні аспекти морального виховання, автори показують, що цей процес спрямований на створення у дітей глибокого розуміння моральних принципів, розвиток моральних почуттів та навичок моральної поведінки. У контексті протидії булінгу, формування моральних цінностей допомагає дітям зрозуміти важливість поваги до інших, толерантності, взаємопідтримки та взаєморозуміння. Вчителі та батьки відіграють ключову роль у цьому процесі, створюючи позитивне моральне середовище та надаючи дітям засоби для вирішення конфліктних ситуацій.

Отже, формування моральних цінностей в учнів молодших класів має велике значення як складова протидії булінгу. Цей процес допомагає створити

освічене та толерантне суспільство, де кожен учасник поважається та відчувається в безпеці.

Список використаних джерел

1. Бондаренко, І. Моральне виховання молодших школярів у сучасних умовах. Науково-методичний електронний журнал «Концептуальні засади виховання». 2016. № 1. URL: https://www.konzept-education.org.ua/files/1_2016/6.pdf
2. Горячко, І.Ю. Моральне виховання молодших школярів: теорія і практика. Наукові записки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Педагогічні науки, т. 48. 2017, с. 60-64.
3. Карпенко, О.І. Організація морального виховання молодших школярів у сучасних умовах. Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О. Сухомлинського. Серія: Педагогіка і психологія, 2016. вип. 2(24), с. 139-143.
4. Шагай Н.М. Структура моральної вихованості молодших школярів: теоретичний аналіз. Науково-методичний журнал. Т.42. Педагогічні науки. Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. П. Могили, 2005. № 29. 74-78 с.

Віта Чмир,
магістрантка педагогічного факультету,
Тетяна Качак,
доктор філологічних наук, професор,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, Україна

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

***Анотація.** У статті досліджено теоретичні аспекти формування громадянської компетентності молодших школярів. Визначено, що цей процес охоплює розуміння учнями громадянських цінностей, ставлення до цивільних принципів, а також набуття практичного досвіду у сфері громадянського життя.*

***Ключові слова:** громадянська компетентність, молодші школярі, громадянське виховання, початкова школа.*

Вступ

Актуальність теми постає у зв'язку з сучасними викликами суспільства, що вимагають від громадян високого рівня громадянської свідомості та активності. З урахуванням динамічного розвитку інформаційних технологій та зміни соціально-політичного середовища, необхідно активно працювати над

формуванням в молодшому шкільному віці основ громадянської культури, етики та активної громадянської позиції. Підвищення громадянської компетентності у молодших школярів є важливим завданням як для особистісного розвитку кожного учня, так і для сталого розвитку суспільства у цілому.

Мета статті полягає у дослідженні теоретичних аспектів формування громадянської компетентності молодших школярів.

Теоретико-методологічна основа статті. Дослідженню питань формування громадянської компетентності у молодшій школі приділяли увагу такі вчені, як Р. Арцишевський, П. Вербицька, О. Кучер, Т. Ладиченко, В. Оржеховський, О. Пометун, С. Рябова. В той же час, зміст і структурні компоненти громадянської компетентності, особливості її формування у здобувачів освіти висвітлені в роботах Т. Ладиченко, Ю. Олексіна, О. Пометун, Т. Смагіної, Т. Ремех та ін. Попри значну кількість наукових розвідок, присвячених різним аспектам формування громадянської компетентності здобувачів освіти, проблема формування цієї якості в учнів початкової школи на уроках мовно-літературного циклу, на нашу думку, залишається недостатньо висвітленою в науковому дискурсі сучасності.

Результати дослідження

Сьогодні, коли наша країна в умовах жорстокої та кривавої російсько-української війни виборює право на незалежність, свободу та відроджує історичну пам'ять народу постає нагальним питання про формування справжнього громадянського суспільства особливо у повоєнний час відновлення та відбудови. Таке розуміння реалій зумовлює фокусування дослідницької уваги теоретиків і практиків гуманітарної сфери у бік модернізації, модифікації вітчизняної системи щодо виховання та розвитку особистості, зокрема у частині формування громадянської компетентності. Зазначимо, що громадянська компетентність – це здатність дитини виявляти особистісні якості, соціальні почуття, любов до Батьківщини; готовність до посильної участі в соціальних подіях, що відбуваються в дитячих осередках,

громаді, суспільстві та спрямовані на поліпшення спільного життя. Молодший шкільний вік визначає період інтенсивного становлення особистості, формування ціннісних орієнтацій та ментальних уявлень про соціальне середовище. Важливою складовою цього процесу є розвиток у дітей розуміння основних принципів демократії, прав та обов'язків громадян, толерантності та поваги до думки інших [3, с. 334].

З урахуванням сучасних викликів, таких як інформаційна перенасиченість та зростання соціальних конфліктів, стає важливим забезпечити молодше покоління не лише базовими знаннями, а й навичками аналізу, критичного мислення та конструктивної взаємодії з оточуючим світом. Розвиток громадянської компетентності у молодших школярів сприяє не лише їхньому особистісному зростанню, але й підготовці до ефективної участі в громадському житті, сприяючи формуванню громадян, здатних до конструктивної співпраці та розв'язання проблем суспільства. Слід зауважити, що цілеспрямована робота з формування громадянської компетентності в молодшому шкільному віці передбачає реалізацію різноманітних педагогічних стратегій та методів, що сприяють активній участі учнів у житті колективу, школи, місцевої громади. Це включає в себе проведення громадянських проєктів, дискусій, рольових ігор, практичні вправи з розвитку толерантності та співпраці. Педагогічний процес також має спрямовуватися на формування у дітей усвідомлення власних прав та обов'язків, розвиток навичок міжособистісної взаємодії та ефективного вирішення конфліктів.

Важливо розуміти, що виховати в учня громадянську компетентність означає сформувати в нього комплекс особистісних якостей і рис характеру, що є основою специфічного способу мислення та спонукальною силою повсякденних дій, вчинків, поведінки [4, с. 317]. Це патріотична самосвідомість, громадянська відповідальність і мужність, готовність трудитися для розвитку держави, захищати її, підносити міжнародний авторитет. Це повага до батьків, свого родоводу, традицій та історії рідного народу. Це дисциплінованість, працьовитість, творчість, почуття дбайливого

господаря своєї землі, піклування про її природу, екологію. Ці та інші якості й риси формуються в процесі засвоєння учнями духовних надбань рідного народу, цілеспрямованого національного виховання. Сучасними науковцями детально обґрунтовані завдання, зміст та особливості громадянського виховання, які спрямовані на досягнення кінцевого результату, а саме: сформованість громадянської позиції (О. Сухова), громадянських якостей (О. Сухомлинська); громадянської свідомості (М. Боришевський, В.Іванчук); громадянської компетентності (О. Кучер); громадянськості (М. Колодій, І. Манюк, Н. Чернуха, І. Яремчук).

В цьому контексті доцільно покеровуватись класифікацією С. Парфілової [4, с. 311], яка дійшла висновку про те, що існують різні підходи до визначення сутності громадянської компетентності: соціально-політичний (здатність особистості до участі в суспільно-політичних процесах); психологічний (як психологічна риса громадян, як відповідальне ставлення особистості до держави, як складне психологічне утворення); педагогічний (сукупність знань, умінь і навичок, цінностей, що допомагають особистості усвідомити своє місце в суспільстві), які подано на рис. 1.

Рис.1. Класифікація за С. Парфіловою

Загалом, тема громадянської компетентності досить актуальна серед наукового дискурсу. Так, А. Сігова у своїх роботах досліджувала особливості

поняття громадянської компетентності [5], а Я. Кодлюк акцентувала увагу на тому, що значною є роль початкової освіти в системі загальної освіти учнів, адже саме в початкових класах закладається основа виховання і формування особистості, набуваються ключові компетентності [3]. Вагомою в нашому дискурсі є роботи І. Беґа, який ґрунтовно пропонував уже з молодшого шкільного віку формувати в учнів громадянську свідомість, як одну із головних якостей громадянської компетентності: уявлення про своє місце в суспільстві [1]. Слід також відзначити і наукові публікації Л. Зарванської, яка вважає молодший шкільний вік періодом розвитку громадянської активності, наголошуючи, що «формування активної життєвої позиції в цьому віці є важливим, оскільки ранньому шкільному віку властиве зростання самосвідомості» [2, с. 183].

В педагогічному досвіді вчителів значною мірою вирішується проблема формування громадянської компетентності у молодших школярів. Один з ефективних методів – це застосування літературних творів та інших текстів, які стимулюють розуміння соціальних явищ та розвиток громадянської свідомості. Наприклад, читання книг з історії, моралі та прав людини сприяє формуванню у дітей розуміння важливості громадянських цінностей та норм, а також розвиває критичне мислення. Педагоги використовують такі методи, як обговорення прочитаного, рольові ігри та проекти, щоб активізувати учнів у процесі вивчення громадянських питань та стимулювати їх до активної участі у житті суспільства. Крім того, вчителі використовують інтерактивні методи, такі як обговорення новин, відеоматеріали, а також організацію відвідування виставок, лекцій або зустрічей з представниками громадських організацій. Це дозволяє молодшим школярам отримувати практичний досвід та конкретні приклади того, як їхні дії можуть вплинути на соціальні та політичні процеси у суспільстві. Такі заходи сприяють не лише засвоєнню знань, але й розвитку навичок аналізу, висловлення власної думки та вміння взаємодіяти в колективі [5, с. 216].

Також відзначимо, що важливим елементом педагогічного досвіду є створення відкритої та підтримуючої атмосфери в класі, де кожен учень відчуває себе важливим та поважає думку інших. Вчителі стимулюють учнів висловлювати свої думки, вирішувати конфлікти мирним шляхом та приймати відповідальність за свої вчинки. Такий підхід сприяє розвитку в учнів відчуття приналежності до спільної громадської спільноти та формуванню громадянської активності ще на ранньому етапі їхньої освіти. Задля більшої наочності та практичності, ми вирішили створити декількох вправ на формування громадянських компетентностей у популярних цифрових платформах для навчання.

Перша вправа має назву «Знай свої права». Ця вправа спрямована на ознайомлення молодших школярів з їхніми правами громадян України. Вправа створена у програмі Kahoot, де учням будуть запропоновані запитання з кількома варіантами відповідей про основні права, гарантовані Конституцією України. Запитання стосуються таких тем, як право на освіту, свобода слова, право брати участь у виборах і захист від дискримінації. Завдяки цій вправі учні не тільки дізнаються про свої права, але й зрозуміють важливість їх поваги та захисту.

Другою вправою є «Вікторина помічників суспільства». Ця інтерактивна вправа, створена у LearningApps, спрямована на ознайомлення молодших школярів з різними помічниками громади та їхньою роллю в суспільстві. Учні демонструються зображення та описи професій, таких як вчителі, лікарі, поліцейські, пожежники та волонтери. Тоді їм доведеться поєднати кожен професію з відповідними обов'язками та внеском у суспільство. Ця вправа не тільки сприяє усвідомленню ролей, які різні люди відіграють у суспільстві, але й сприяє цінуванню колективних зусиль, які сприяють функціонуючій та гармонійній спільноті.

Ще однією вправою, створеною у програмі LearningApps, є «Сценарії активного громадянства». Ця вправа залучає молодших школярів до критичного мислення щодо громадянської відповідальності та прийняття

етичних рішень через реальні життєві сценарії. Учням демонструються гіпотетичні ситуації, пов'язані з такими питаннями, як збереження навколишнього середовища, громадські роботи та соціальна справедливість. Наприклад, їх можна запитати, як би вони відреагували, якби стали свідками розкидання сміття у своєму районі, або як би вони допомогли однокласнику, який зазнав цькування. Завдяки цій вправі молодші школярі розвинути емпатію, навички розв'язання проблем і почуття волі, щоб зробити позитивний внесок у свої громади. Вони можуть обговорювати свої відповіді та міркування в класі, сприяючи спільному навчанню та формуванню емпатії.

Висновки

Враховуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що навчання громадянській культурі молоді є актуальною потребою сучасності. Це передбачає формування учнів громадянської компетентності, що охоплює розуміння громадянських цінностей, ставлення до цивільних принципів, а також набуття практичного досвіду у сфері громадянського життя. Необхідно включати до виховної роботи заходи, які спрямовані на усвідомлення принципів демократії та побудову громадянського суспільства. Виховання громадянської свідомості стає важливою складовою підготовки наступного покоління, здатного сприяти відродженню суспільства, розвитку національної ідеї та державності.

Список використаних джерел

1. Бех І. Патріотичне і громадянське виховання: пункт зіткнення та лінія розмежування. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. праць*. Інститут проблем виховання НАПН України. Вип. 20. (1). Київ. 2016. 360 с.
2. Зарванська Л. Процес формування громадянської свідомості та громадянської позиції молоді. *Актуальні проблеми громадянської освіти та виховання: український та зарубіжний досвід*. Київ. 2013. С. 183–185. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/17035409.pdf> (дата звернення: 16.03.2024).
3. Кодлюк Я. П. Якісні характеристики сучасної початкової освіти. *Молодий вчений*. 2017. № 11 (51). С. 334–338.
4. Парфілова С. Л. Сутність, складники та особливості формування громадянської компетентності молодших школярів. *Теорія та методика дошкільної і початкової освіти: монографія* / За заг. ред. О. В. Лобової, С. М. Кондратюк. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2023. С. 304–326.
5. Сігова А. Г. Формування громадянської компетентності учнів початкових класів. *Наукові записки*. Вип. 134. 2017. С. 215–220.

Лілія-Валентина Щербанюк,
магістрантка педагогічного факультету,
Тетяна Качак,
доктор філологічних наук, професор
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ

***Анотація.** Оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи на уроках літературного читання вимагають особливої уваги з боку вчителів. У статті розглянуто ключові аспекти оцінювання навчальних досягнень учнів, включаючи формувальне оцінювання. Основну увагу зосереджено на методах формувального оцінювання «Зірочки» та «Олівець самооцінювання».*

***Ключові слова:** оцінювання навчальних досягнень, формувальне оцінювання, оцінювання як навчання, оцінювання з навчання, методи оцінювання, літературне читання.*

Вступ

Важливим завданням початкової освіти є створення такої освітньої атмосфери, що б учні бажали та могли навчатися, розвивали свої пізнавальні інтереси, були готовими до подальшого навчання. Обов'язковим є контроль та оцінювання самостійності дитини, а саме її здатності аналізувати та оцінювати свою діяльність, усувати причини виникнення труднощів.

Питання оцінювання в педагогіці завжди перебуває у центрі уваги науковців та вчителів-практиків. Багато дослідників переконані, що одним із головних завдань у процесі оцінювання є подолання суб'єктивізму. Водночас, важливо забезпечити баланс: для досягнення максимальної об'єктивності оцінки потрібно керуватися особистісно орієнтованим підходом, оскільки кожен учень – це, перед усім, особистість зі своїм унікальним психологічним профілем, що вимагає індивідуального підходу. Практика викладання в школі свідчить про те, що рівні навчальних досягнень учнів, які визначені у діючих критеріях оцінювання навчальних досягнень школярів, рідко актуалізуються у

процесі навчання: учні майже ніколи не мають чіткого уявлення, за що саме вони отримують ту чи іншу оцінку.

Згідно з М. Пінською, мета формувального оцінювання полягає в поліпшенні якості навчання, а не лише в виставленні оцінок. Формувальне оцінювання базується на принципах філософії конструктивізму (Ж. П'яже, Дж. Дьюї, Дж. Брунер, Н. Хомський), когнітивної психології (Л. Виготський) та концепції Mastery of learning (Б. Блум). Однак, не так багато уваги науковці приділяють проблемі підбору та реалізації ефективних методів формувального оцінювання при вивченні конкретних предметів.

Мета розвідки – проаналізувати особливості оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи, на прикладі конкретних методів показати, як можна провести формувальне оцінювання на уроках літературного читання.

Основна ідея конструктивістського підходу в освіті полягає в тому, що процес навчання розглядається як участь у життєвому контексті, а контрольні оцінні процедури розглядаються як необхідна складова процесу отримання пізнавального досвіду. Для підвищення ефективності процесу контролю та оцінювання досягнень учнів на уроках літературного читання в сучасній методиці існують підходи, спрямовані на індивідуалізацію навчального процесу, підвищення навчальної самостійності учнів та їх зацікавленості у навчанні. Один з таких підходів – це формувальне оцінювання, також відоме як оцінювання для підвищення ефективності навчання. На уроках літературного читання воно спрямоване на створення спільних критеріїв для оцінки навчальних досягнень учнів та формування навчальної траєкторії на основі їхніх здібностей та досягнень. Цей підхід дозволяє діагностувати досягнення учнів, вчасно виявляти проблеми та вирішувати їх, а також стимулює та мотивує дітей до досягнення кращих результатів у навчанні.

У педагогічній практиці активно використовуємо метод формувального оцінювання «Зірочки». Кожен учень у класі має свою іменну «зірочку», на якій впродовж уроків літературного читання збираються кристалики. Відповідно десять кристаликів перетворюються на один діамант. Якщо учитель прикріпив

на зірочку учня п'ять діамантів, то учень має можливість отримати винагороду у вигляді подарункового купона. В свою чергу, подарунковий купон – це своєрідна можливість для учня відпочити або навпаки «попрацювати». Наприклад, учень може стати помічником вчителя на урок літературного читання, звільнений від додаткових допрацювань або домашнього завдання, які задає вчитель на уроці літературного читання тощо. Такий вид формувального оцінювання допоможе мотивувати учнів до активної роботи на уроках літературного читання та підвищити впевненість у тому, що кожен із них успішний та особливий, здатний покращити свої результати.

Ефективною є й методика «Олівець успіху. Я оцінюю свої досягнення», яку використовуємо у процесі діагностувальних та індивідуальних робіт учнів на уроці літературного читання. При перевірці знань учень отримує два олівчики, один для нього/неї, інший – для вчителя. Вони поділені на рівні: В – високий (Все розумію. Можу допомогти іншим.), Д – достатній (Демонструю помітний прогрес.), С – середній (Старанно досягаю результату, але ще потрібна допомога), П – початковий (Потребую значної допомоги). Такий метод враховує самооцінку школярів й оцінку вчителя, тому що учень зафарбовує букву рівня, яким оцінює свою роботу, а на іншому зафарбовує і оцінює вчитель рівень виконаної роботи. Дуже цікаво в результаті переглянути очікувані результати учнів та оцінку вчителя.

Отже, методи формувального оцінювання на уроках читання є не лише дієвими формами мотивації учнів, а й інструментами самооцінювання, самоорганізації, активізації пізнавальної діяльності й засобами формування компетентностей здобувачів початкової освіти.

Список використаних джерел

1. Канівець Т. М. Основи педагогічного оцінювання. Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2012. 102 с.
2. Коберник І. Оцінювання в Новій українській школі: ресурс для розвитку замість вироку. URL: <https://nus.org.ua/view/otsinyuvannya-v-novij-ukrayinskijshkoli-resurs-dlya-rozvytku-zamist-vyroku/>.
3. Локшина О. Інновації в оцінюванні навчальних досягнень учнів у шкільній освіті країн Європейського Союзу. *Порівняльно-педагогічні студії*. 2019. № 2. С. 107–114.

Розділ 2 / Część 2
ПЕДАГОГІЧНА КОМПАРАТИВІСТИКА
PEDAGOGIKA PORÓWNAWCZA

Іванна Братковська,
магістрантка педагогічного факультету
Олена Будник,
доктор педагогічних наук, професор,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, Україна

**ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР НА МОТИВАЦІЮ
УЧНІВ У НАВЧАННІ В ПОЛЬСЬКИХ ТА АМЕРИКАНСЬКИХ
ШКОЛАХ**

У статті представлено значення дидактичних ігор у розвитку мотивації учнів початкових класів до навчання та зацікавленість матеріалом. Окреслено переваги впровадження дидактичних ігор у шкільну практику з урахуванням педагогічного досвіду польських і американських педагогів.

***Ключові слова:** дидактична гра, молодші школярі, мотивація, зацікавленість, польські школи, американські школи.*

Вступ

У сучасному світі у період стрімкого розвитку технологічних засобів часто можна зустріти молодих людей та дітей, які не мають бажання вчитися. Тому в освітньому середовищі дидактичні ігри стають все більш популярним інструментом для залучення учнів до навчання та покращення їхньої мотивації та зацікавленості у процесі. За останні десятиліття значна увага приділялася дослідженню впливу цих ігор на навчальні результати та психологічний стан учнів. Із заглибленням у цю тему виявлено, що дидактичні ігри відіграють ключову роль у сприянні активному навчанню, стимулюванні інтересу до предметів та формуванні навичок саморегуляції.

Мета статті – дослідити вплив дидактичних ігор на мотивацію та зацікавленість школярів у навчанні на основі аналізу роботи педагогів у польських та американських школах.

Результати дослідження

У Державному стандарті початкової освіти зазначено: «Метою початкової освіти є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості.» Все це можна розвинути та сформувати в учнів молодшого шкільного віку через дидактичну гру. [1]

Дидактична гра – це ігрова діяльність, спеціально створена педагогом з метою повторення та закріплення знань, умінь і навичок здобутих під час навчального процесу. Найголовніше – така діяльність виникає без примусу, не з обов'язку. Її своєрідність полягає у тому, що виконувані дії самі по собі є цікаві для дитини. [2]

Василь Сухомлинський писав, що гра животворне джерело дитячого мислення, благородних почуттів та устремлінь, що без гри немає і не може бути повноцінного розумового розвитку. Гра це величезне світле вікно, через яке в духовний світ дитини вливається життєдайний потік уявлень, понять. Гру педагог порівнював з іскоркою, що запалює вогник допитливості і любові до знань. [3] Використання дидактичних ігор на уроках у початковій школі є дуже важливим компонентом. Дитина під час гри не здогадується, що навчається. Така організація навчально-виховного процесу в початковій школі є найбільш комфортною для школярів. Кожен хто висловлює свою думку або дає відповідь не боїться помилитися, не очікує негативної оцінки. Тим самим збагачує свій словниковий запас розвиває мовлення, вчиться описувати будь-який предмет використовуючи порівняння, епітети, художні образи та має можливість продукувати цікаві, оригінальні ідеї.

Гражина Лешнєвська говорить, що запровадивши дидактичні ігри можна зробити навчальний процес цікавішим. Навчання через гру викликає у дітей допитливість і пізнавальні інтереси, пробуджує мотивацію до виконання завдань і впливає на розвиток творчих пізнавальних здібностей. А ще

різноманітні завдання та вправи у формі навчальних ігор можуть стати початком успіху та здобуттям бажаних результатів.[4]

Важливо, щоб у процесі навчання були присутні також онлайн-ігри. Алі Карр-Челлман вважає, що впровадження онлайн-ігор у школи дасть зрозуміти учням, що їх справді цінують, що їхню культуру тут вітають, що вчителі, батьки та дорослі в їхньому житті поважають те, ким вони є, і хочуть вчитися в них і з ними, а також навчати їх.[5]

Теоретик гейміфікації навчання Джеймс Пол Джі відомий своєю теорією “ігрового підходу до навчання” пише: “Все що ми вважали важливим для функцій мозку, перш за все, дотримання правил логіки, обчислення – не є тепер важливим. Відбулася революція в теорії пізнання і нова теорія припускає, що люди вчаться через досвід. Наш мозок може зберігати пам'ять про все, що ми пережили, і саме це дуже сильно впливає на процес навчання. Якщо слідувати цій логіці, каже він, то найкращий спосіб навчання – це створити умови для отримання хорошого досвіду”. Такий досвід можна отримати саме через реальні та онлайн-ігри. Теорія «ігрового підходу до навчання» вказує на те, що використання елементів гри в навчальному процесі може покращити мотивацію та зацікавленість учнів у вивченні матеріалу. Головна ідея теорії полягає в тому, що використання ігрових елементів може перетворити навчання на захоплюючий процес, що стимулює більш активну участь учнів та покращує їхні результати. [6]

Джейн Макгонігал, автор відомої книги “Реальність під питанням”, досліджуючи вплив ігор на реальність, стверджує, що гейміфікація має проникнути в усі сфери людської діяльності, включаючи освіту. Дана форма навчання має розглядатись не як альтернатива очної форми одержання освіти, а як її доповнення.[7] У грі, коли у нас щось не виходить зробити з першого разу завжди є інший шанс пройти випробування і гравець не падає духом. Так само повинно бути і в навчанні – кожен учень має мати право на помилку і знаходити шлях для її вирішення.

Магдаленою Хріст та Аліною Новак був проведений експеримент серед учнів другого класу початкової школи №18 імені Івана Павла 2 у Глівіцах, який тривав тиждень, у формі гейміфікованих уроків. Сам експеримент став для вчителя великим задоволенням, а учні показали високі результати: сильну мотивацію до навчання, високу старанність, формування позитивного ставлення до навколишнього середовища.[8]

Онлайн-ігри можуть також виконувати функцію дидактичних, тому що вони в них можна отримати життєвий досвід. А він є одним з головних результатів навчання НУШ.

Висновки

Дослідження показує, що дидактичні ігри мають значний вплив на мотивацію та зацікавленість учнів у навчанні. Їхній ефективний вплив полягає у залученні учнів до активної участі у навчальному процесі, створенні стимулюючого середовища через елементи конкуренції та нагороди, сприянні навчанню через досвід та експериментування, а також у розвитку соціальних навичок через співпрацю та комунікацію з іншими учнями у реальному часі та у онлайн-просторі. У цьому процесі надзвичайно важливе значення має здатність вчителя до впровадження інновацій в ігровому процесі, творчого підходу до організації командних дидактичних ігор, виявлення креативності учнів [9]. Отже, використання дидактичних ігор може бути важливим інструментом для підвищення мотивації та зацікавленості учнів у навчальному процесі, сприяючи їхньому успіхові та активному розвитку, а запровадження онлайн-ігор дає розуміння учням, що їхню думку поважають та цінують.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт початкової освіти: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення 29.02.2024).
2. Чопик Ю. Б. Формування особистості засобами ігрової діяльності : доповідь. URL: https://dmitrovschool.at.ua/formuvannja_osobistosti_zasobami_igrovoji_dijalnos.pdf (дата звернення 29.02.2024).
3. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Київ: Вид-во «Радянська школа», 1977. 639 с.
4. Grażyna Leśniewska. Gry jako narzędzia wspierające proces edukacji. Czasopismo „Studia i Prace WNEiZ US”. 2017. №49/1. S.65-74.
5. Чому відеоігри не повинні лякати батьків : стаття. URL: <https://ideas.ted.com/why-video-games-shouldnt-freak-parents-out/>

6. Довідник модуля «Проектування комп'ютерних ігор для навчання». Міністерство освіти і науки України Одеський національний політехнічний університет Erasmus+KA2-проект "GameHub: університетсько-підприємницька співпраця в ігровій індустрії в Україні". Одеса, 2017. 209с. С. 12—32.
7. Макгонигал Д. Реальність під питанням..Чому ігри роблять нас кращими і як вони можуть змінити світ. К, 2018. 384 с.
8. Magdalena Christ, Alina Nowak. Od gier i zabaw po grywalizacje w budowaniu motywacji do uczenia się u dzieci w wieku wczesnoszkolnym i studentów pedagogiki. Czasopismo «Państwo i społeczeństwo». 2018. №1. S. 37-48.
9. Budnyk, O., Mazur, P., Matsuk, L., Berezovska, L., & Vovk, O. Development of professional creativity of future teachers (Based on comparative research in Ukraine and Poland). *Amazonia Investiga*, 10(44) (2021), 9-17. <https://doi.org/10.34069/AI/2021.44.08.1>

Анна Країло,
магістрантка педагогічного факультету,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, Україна

РОЗВИТОК ДОСЛІДНИЦЬКО-ПОШУКОВИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Стаття присвячена розгляду особливостей розвитку дослідницько-пошукових здібностей молодших школярів на уроках української мови. У роботі розглянуто поняття «дослідницько-пошукові здібності». Проаналізовано найефективніші методи розвитку дослідницько-пошукових здібностей молодших школярів, спираючись на досвід українських та польських педагогів.

Ключові слова: дослідницька діяльність, дослідницько-пошукові здібності, молодші школярі, уроки української мови, початкова школа.

Вступ

Мета початкової освіти виявляється у всебічному розвитку дітей, їх талантів, компетентностей, здібностей та наскрізних умінь відповідно до вікових, індивідуальних психофізіологічних особливостей та їх потреб, а також у розвитку творчості, самостійності, допитливості, формуванні цінностей, що забезпечують їх готовність до життя в інформаційному та демократичному суспільстві, продовження навчання в основній школі [1]. Значущим чинником, що дає можливість успішно реалізувати окреслену мету,

є залучення молодших школярів до дослідницько-пошукової діяльності, яка розвиває дослідницько-пошукові здібності, інтелектуальні здібності, загальнонавчальні навички та вміння, формує самостійну, творчу та ініціативну позицію школярів та реалізує принцип зв'язку навчання з життям.

Результати дослідження

Курс української мови є важливим складником загального змісту початкової освіти, він є не тільки окремим предметом, але й головним засобом опанування інших навчальних дисциплін у початковій школі, а в майбутньому – і в наступних. На уроках української мови можна ефективно розвивати в учнів пізнавальні процеси, аналітичність розуму, логічне мислення, вміння віднаходити конструктивні рішення, формувати дослідницький інтерес та дослідницько-пошукові здібності, а також такі якості мислення як гнучкість, оперативність, глибина, дивергентність, самостійність, критичність, відкритість та схильність до винахідливості [1].

Погоджуємось з О.В. Хоменко [6, с. 98], що дослідницько-пошукова діяльність на уроках української мови – це важливий засіб формування наукового світогляду, розвитку пізнавальної активності, мислення та креативності, а також знайомство учнів з методами наукового пізнання. Дослідницько-пошукова діяльність сприяє формуванню міцних, ґрунтовних, практичних знань, розширенню кругозору, розвитку дослідницько-пошукових здібностей тощо.

Дослідницько-пошукові здібності – це складне психічне утворення, що являє собою синтез практичних, інтелектуальних дій, самоконтролю та самоорганізації, засвоєних та закріплених у способах діяльності, що лежить в основі готовності учня до пізнавального пошуку й виникає в результаті управління навчально-дослідницькою діяльністю школярів [2].

Слід наголосити, що формування дослідницько-пошукових здібностей та умінь не обмежується тільки процесом пошукової діяльності, але й передбачає

аналіз одержаних результатів, оцінку розвитку ситуації, формулювання гіпотез відповідно до подальшого розвитку [6, с. 98].

Однією з ефективних форм проведення занять з української мови у процесі формування дослідницько-пошукових здібностей вважаємо урок-дослідження, який полягає в організації спільної діяльності педагога та школярів і пов'язане з розв'язанням творчого, дослідницького завдання і передбачає реалізацію конкретних етапів: постановка проблеми, дослідницько-пошуковий етап, обмін інформацією, обробка результатів та аналіз, підбиття підсумків і рефлексія.

Урок-дослідження удосконалює мислення школярів, спонукає до глибинного осмислення нових знань, скеровує на динамічний пошук, розвиває творчі нахили учнів, формує особистість з гнучким розумом, удосконалює комунікативні компетенції тощо [3, с. 93].

Далі розглянемо головні методи, які варто застосовувати у процесі формування дослідницько-пошукових здібностей учнів початкової школи. Насамперед слід використовувати методи проблемного навчання, адже проблемне навчання є ефективним засобом формування дослідницько-пошукових здібностей школярів. Проблемне навчання передбачає створення проблемних ситуацій та активну самостійну діяльність школярів щодо їх розв'язання. У результаті такої діяльності відбувається творче оволодіння професійними навичками, знаннями та розвиток розумових здібностей.

У процесі реалізації проблемного навчання на уроках української мови у початковій школі необхідно застосовувати наступні методи: проблемний діалог, проблемне викладення навчального матеріалу, проблемний аналіз тощо.

Окрім того, у процесі формування дослідницько-пошукових здібностей на уроках української мови у початковій школі слід застосовувати ігри-дослідження. Ігри-дослідження являються інтерактивною груповою цілеспрямованою навчально-дослідницькою діяльністю за спланованим моделюванням досліджуваних процесів, явищ, об'єктів, у якій всі учасники

об'єднані спільною метою й завданнями та сприяють розвитку в учнів креативного й логічного мислення, швидкості реагування у нестандартній ситуації тощо [3, с. 94].

Ще одним ефективним методом формування дослідницько-пошукових здібностей на уроках української мови є метод проєктів. Створюючи проєкти, школярі можуть досліджувати різні аспекти української мови, вивчати історію її розвитку, порівнювати її з іншими мовами світу, вивчати вплив мови на культуру тощо.

До того ж на уроках української мови необхідно застосовувати творчі завдання. Наприклад, створення власних текстових висловлювань, поезії чи невеличких оповідань сприятиме не лише розвитку творчого мислення учнів, а й пошуково-дослідницьких здібностей.

Активно варто використовувати на уроках української мови інтерактивні методи навчання. Ці методи дають можливість учням працювати разом, взаємодіяти, шукати відповіді на запитання, розв'язувати різні цікаві завдання, що стимулює їх дослідницько-пошукові здібності [1].

Ефективним для формування дослідницько-пошукових здібностей є метод редагування. Цей метод розрахований також на розвиток творчих здібностей, критичного мислення, засвоєння мовленнєвої структури різних стилів та навичок доцільного застосування мовних засобів. Під час редагування слід пропонувати молодшим школярам такі види робіт: введення у текст мовних елементів (нових слів, словосполучень, частин речень), заміна слів та конструкцій синонімічними, спрощення речень, усунення з тексту мовних елементів та ін.

Переходячи до засобів розвитку дослідницьких здібностей молодших школярів, які застосовуються у школах Польщі, ми можемо споглядати подібність у деяких аспектах. До прикладу, спонукаючи учнів до пошукової діяльності вчитель організовує різні види квестів, вікторин, виховних і тематичних свят, інформаційних годин і проєктів у позаурочний час.

У сучасній практиці польських шкіл також широко використовується метод проєктів. Даний метод передбачає опору на творчість школярів, заохочення їх до дослідницької діяльності, дозволяє реальну інтеграцію різних навчальних предметів, використання різних режимів роботи учнів, організовує навчання у співпраці [4].

Дослідниками запропоновано впроваджувати проєктний метод навчання, як освітню стратегію всебічної освіти, що органічно поєднує знання з багатьох наукових галузей. Даний метод ґрунтується на спостереженні за інтересами учнів, що дозволяє участь суб'єкта у виборі завдань та видів діяльності, забезпечує різносторонню, інноваційну і дослідницьку освіту. Вихідною точкою для проєкту має бути проблемна ситуація, яка зацікавила дитину [8].

Варто зазначити, що у Польщі наукова освіта дітей молодшого шкільного віку пропагується через проєкт «Клуб Молодого Винахідника», де діти під час позакласних зустрічей під керівництвом науковців беруть участь у дослідницькій діяльності. Педагоги даного клубу прагнуть розвинути в учнів такі якості особистості, як критичне мислення, креативність, командна співпраця та ін. [5].

Ефективним засобом розвитку дослідницько-пошукових здібностей молодших школярів у польських школах є тьюторинг академічний, який зосереджений на навчальній діяльності. Наприклад, він досить поширений при підготовці учнів до дослідницьких проєктів, конкурсів. Розглядаючи визначення шкільного тьюторингу, знаходимо таке: «техніка, яка ґрунтується на індивідуальних зустрічах між учителями та учнями для сприяння розвитку учнів через добровільну співпрацю, регулярні зустрічі, діалог, планування, але найголовніше – використання сильних сторін учнів в атмосфері діалогу, підтримки, поваги, щирості, відкритості та взаємної довіри» [9, с.115]. Практики наголошують, що застосовуючи академічний тьюторинг в учнів розвиваються такі вміння: аналіз, синтез, інтерпретація, пошук інформації, критичність та вміння робити висновки [7].

Висновки

Отже, з огляду на все вищезазначене, приходимо до висновку, що у сучасній початковій школі варто залучати молодших школярів до дослідницько-пошукової діяльності, яка розвиває дослідницько-пошукові здібності, інтелектуальні здібності, критичне мислення, загальнонавчальні навички та вміння, формує самостійну, творчу та ініціативну позицію учнів та реалізує принцип зв'язку навчання з життям. Значним потенціалом щодо розвитку дослідницько-пошукових здібностей учнів початкової школи є уроки української мови, а також польський досвід впровадження академічного тьюторингу, що є актуальним для сучасної української школи.

У цілому, вітчизняний та зарубіжний досвід показують, що є різні методики для розвитку дослідницько-пошукових здібностей молодших школярів, які важливі для їхнього повноцінного інтелектуального розвитку та формування навичок й будуть корисні в подальшому навчанні та житті.

Список використаних джерел:

1. Вашуленко О. В. Дослідницька діяльність молодших школярів на уроках літературного читання. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/721288/1/%D0%92%D0%B0%D1%88%D1%83%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D0%9E.%D1%82%D0%B5%D0%B7%D0%B8.pdf> (Дата звернення: 29.02.2024).
2. Недодатко Н. Г. Формування навчально-дослідницьких умінь старшокласників: дис. ... канд. пед. наук. Кривий Ріг, 2000. 212 с.
3. Олійник І. В. Психолого-педагогічні детермінанти формування дослідницьких здібностей. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія»*. 2019. № 2 (18). С. 93-102.
4. Павленко В. В. Розвиток креативності школярів у позакласній навчальній діяльності в освітніх закладах Польщі. *Проблеми освіти: наук.-метод. збірник*. 2016. Вип. 86. С. 414-423.
5. Про Клуб Молодого Винахідника. URL: <http://www.kmo.com.ua/about#about-1> (Дата звернення: 06.03.2024).
6. Хоменко О. В. Дослідницька діяльність на уроках української мови та літератури як засіб формування ключових компетенцій учнів. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія: Педагогіка і психологія*. 2021. №1 (21). С. 96-101.
7. Швець Т. Е. Досвід впровадження тьюторингу в польських школах. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: збірник наукових праць*. Запоріжжя, 2022. №80, Т.2. С.70-75.
8. Janicka-Panek T. Nauczyciel edukacji początkowej pomysłodawcą i realizatorem badań w działaniu, [w:] B. Pietrulewicz, E. Baron-Polańczyk, A. Klementowska (red.), *Problemy rozwoju człowieka. Teoria i praktyka edukacyjna*. Zielona Góra: Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego. 2013. С. 129-139.
9. Sarnat-Ciastko A. Tutoring w polskiej szkole. Warszawa. Wydawca: DIFIN, 2015. 244 с.

Тетяна Леник,
магістрантка педагогічного факультету
Наталія Максименко,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, Україна

ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗАСОБАМИ ПРОСТИХ МЕДІАТЕКСТІВ НА УРОКАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ МОВИ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

У статті представлено проблему формування соціокультурної компетентності учнів початкових класів у зарубіжних країнах, зокрема при вивченні рідної мови.

Ключові слова: соціокультурна компетентність, медіатексти, рідна мова, початкова школа.

Вступ

У сучасній педагогічній науці пріоритетним вважається компетентнісний підхід до формування особистості школяра у закладах загальної середньої освіти. У типовій освітній українській програмі для 1-2 класів початкової школи зазначено: «Метою мовно-літературної освіти молодших школярів є розвиток особистості дитини засобами різних видів мовленнєвої діяльності, формування ключових, комунікативної та читацької компетентностей, розвиток здатності спілкуватися для духовного, культурного й національного самовияву, послуговуватися нею в особистому й суспільному житті, у міжкультурному діалозі, розвиток емоційно-чуттєвого досвіду, мовленнєво-творчих здібностей» [5, с. 194].

Значне місце в цьому процесі посідають уроки національної мови, які мають надихати учнів до опанування культурної спадщини народу. Школярі повинні зрозуміти, що мова розвиває мислення, а мовленнєва діяльність тренує розум людини. Володіння рідною мовою формує мовну особистість. Людина, що не знає рідної мови, не володіє її багатствами, залишається духовно вбогою, бо вона позбавлена можливості пізнати історію, усну народну творчість, традиції і звичаї [2].

З кожним днем постає необхідність модернізувати уроки національної мови, які мають бути невід'ємною частиною чіткісного освітнього процесу. Як відомо, діти значною мірою черпають знання із засобів масової інформації. Адже сьогоденне життя важко уявити без медіа. Варто зазначити, що цей вплив має як позитивні, так і негативні наслідки. Завдання школи – грамотно використати ці засоби для навчання і виховання.

Медіаграмотність як складова інформаційно-цифрової компетентності педагога є однією з ключових у Концепції зарубіжних країн. Створити унікальні медіапродукти, які б зацікавили молодшого школяра і були корисні для його подальшого розвитку, – це важлива проблема, над якою варто працювати фахівцям. Реформи у США спрямовано на досягнення досконалості в освіті з акцентом на підвищення якості роботи вчителів, удосконалення змісту освіти та освітнього середовища. Китай демонструє найкращі результати у міжнародних порівняльних дослідженнях, що робить перспективним вивчення освітніх трансформацій у цій країні.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблема формування ключових предметних компетентностей учнів завжди була в центрі уваги вітчизняних науковців: Т. Байбари, Н. Бібик, В. Бондаря, М. Вашуленка, І. Гудзик, Л. Коваль, О. Локшиної, О. Онопрієнко, О. Овчарук, О. Пометун, К. Пономарьової, О. Савченко та ін.

Актуальними на сучасному етапі вважаються аспекти моделювання процесу навчання школярів національної мови на основі впровадження новітніх методів навчання інноваційного спрямування, серед яких чільне місце посідають завдання, спрямовані на розвиток їхньої медіаграмотності.

Мета статті: висвітлити проблему формування соціокультурної компетентності засобами простих медіатекстів на уроках на уроках національної мови зарубіжних країн.

Результати дослідження

Питання формування соціокультурної компетентності є актуальними на сучасному етапі розвитку педагогічної науки. У наукових дослідженнях ЄС,

США та Китаї означена компетентність вважається однією із ключових, адже охоплює загальнокультурний розвиток учнів, адаптацію їх до життя в певному соціальному середовищі, громадянське, патріотичне, морально-етичне, естетичне виховання. В основу дослідження покладено такі положення:

– в умовах глобалізації провідні країни світу активно реформують національну освіту для забезпечення конкурентоспроможності економіки.

В аспекті порушеної проблеми важливе місце посідає медіаосвіта, основними завданнями якої є: підготовка нового покоління до життя в сучасних інформаційних умовах; до сприйняття різної інформації; навчання особистості розуміти її, усвідомлювати наслідки її дії на психіку; опановування способами спілкування на основі невербальних форм комунікації за допомогою сучасних технічних засобів та сучасних інформаційних технологій [3].

У зв'язку з цим у системі формування соціокультурної компетентності школярів важливим вважається використання простих медіатекстів, які в Типових освітніх програмах НУШ представлені як актуальні, цікаві і доступні для дітей молодшого шкільного віку медіапродукти. Їх рекомендовано використовувати в процесі навчання учнів початкової школи української мови. До переліку таких медіапродуктів належать: візуальні медіа (малюнок, світлина, комікс, колаж, книжка, журнал, газета), аудіальні медіа (звукозаписи, радіо), аудіовізуальні медіа (телевізійні програми, мультфільми, фільми), інтернет (комп'ютерні ігри, інтернет-ресурси для дітей), реклама у друкованих виданнях, на радіо та телебаченні [5]. Наприклад традиції і менталітет Німеччини більше спрямований на освіту, самоосвіту, начитаність нації. Результат того, є те, що учень через книги, активність у школі, творчість підвищує рівень свого критичного мислення, тобто медіаграмотність педагогів і у тому числі представлення школярам медіапродукти не є основною частиною освітнього процесу. Досвід України з розвитку медіаграмотності в школах може слугувати взірцем для інших країн.

У даному контексті для нас важлива позиція К. Шворак та І. Карпик, які виділяють такі види діяльності під час роботи з медіапродуктами:

- 1) формування навичок сприймання медіапродуктів;
- 2) інтерпретація результатів сприймання, оцінка побаченого, почутого;
- 3) отримання знань про кожний засіб комунікації, його мову, засоби виразності;
- 4) творча діяльність на основі використання різних медіапродуктів, створення власного медіапродукту [6].

Результати опрацювання наукових джерел засвідчили, що процес навчання молодших школярів працювати з медіа на уроках здійснюється за трьома напрямками та передбачає:

- 1) використання медіапродуктів для розвитку різних видів мовленнєвої діяльності;
- 2) дослідження медіатекстів;
- 3) створення простих медіапродуктів [1].

Перший напрям передбачає слухання аудіальних медіа (звукзаписів) у процесі формування аудіативних умінь, використання візуальних медіа (книжок, журналів, газет) для вдосконалення навички читання, складання розповідей, описів, есе, міркувань за візуальними медіапродуктами (малюнком, світлиною, картиною, коміксами) та аудіовізуальними (мультфільмом, телепередачею, фільмом) з метою розвитку усного та писемного мовлення молодших школярів.

Другий напрям охоплює сприймання, аналіз, інтерпретацію простих медіапродуктів, визначення їх мети й адресата, правдоподібності описаних у медіатексті подій і тверджень, виходячи з власного досвіду. З цією метою доцільно: пояснювати роль елементів форми медіапродукту (голосу, музичного супроводу, фонових шумів, кольорів, спецефектів тощо) для розуміння їх змісту; виокремлювати цікаву для себе інформацію; описувати враження від змісту і форми медіапродукту; висловлювати власні погляди на

події, явища, предмети, цінності, представлені в простому медіатексті; оцінювати вплив окремих елементів медіапродукту на власне сприйняття.

Третій напрям – це створення і презентація молодшими школярами самостійно та в групі простих аудіальних медіапродуктів (презентація роботи групи, оголошення зі сцени, повідомлення новин через гучномовець тощо), простих візуальних медіапродуктів (світлин, листівок, коміксів, книжечок, стіннівок, колажів тощо), простих аудіовізуальних медіатекстів (відеозаписів виступу, вистав, екскурсій, інтерв'ю).

Це треба здійснювати, перш за все, за допомогою педагога, враховуючи мету й аудиторію, при цьому використовувати різні форми презентації простих медіатекстів. Крім того, цей напрям передбачає розвиток мовленнєво-творчих здібностей молодших школярів на основі використання медіапродуктів (складання усних і письмових монологічних висловлень - розповідей, описів, есе, міркувань).

Формування соціокультурної компетентності на уроках літературного читання в початкових класах залежить від компетентності педагога, який має вирішувати поставлені завдання у відповідності до вимог сучасної педагогічної науки: здійснювати відбір соціокультурних відомостей мовно-літературної освітньої галузі; використовувати на уроках високохудожні взірці світової літератури; спонукати учнів до практичного використання знань в позакласній діяльності, до науково-пошукових досліджень; враховувати середовище, в якому живе дитина, її оточення; виховувати людину нового покоління [1].

У результаті такої діяльності учні мають навчитися: на практиці використовувати набуті культурологічні знання й вміння (в усних відповідях, письмових висловлюваннях; брати участь у позакласній діяльності); набувати досвіду шляхом науково-пошукових досліджень, самоосвітою; толерантно ставитися до людей, представників інших етнічних, релігійних, расових ознак.

Учителі прочаткової школи стверджують, що правильно підібраний матеріал впливатиме на активність та уважність учнів. Наприклад, важливим у роботі з медіатекстами є надання візуального зображення, під час аналізу якого діти активно залучатимуться до діяльності. Це може бути робота з листівками, що передбачає розглядання зображення та написів на них; виявлення ознак, які символізують свято, якому ця листівка присвячена; підписування вітальних листівок рідним та друзям, а також створення власних листівок.

У нашому випадку ми можемо запропонувати патріотичні листівки, або листівки, на яких ми розглянемо міста зарубіжних країн. Крім того необхідно, щоб учні засвоїли, яким чином можна доставити листівку адресатові – вручити особисто або надіслати поштою. У другому випадку потрібно обов'язково правильно написати адресу одержувача, індекс та наклеїти поштову марку.

Під час роботи з візуальними медіа на уроках національної мови можна використовувати *афішу* – повідомлення інформації про культурну подію з рекламною метою. Насамперед слід навчити молодших школярів читати афішу. Під час цієї роботи учні засвоюють, яку інформацію містить цей медіапродукт. Зокрема, в афіші зазначаються назва заходу, дата, час та місце його проведення, а також вартість вхідного квитка, якщо захід платний. Афіша може інформувати про святкове дійство, театральну виставу, концерт, циркову програму, спортивні змагання тощо. Вона обов'язково має бути значних розмірів і яскрава.

Після формування вміння читати афіші доцільно залучати молодших школярів до їх створення. Це можуть бути афіші, що інформують про дитячий ранок, виставу, спортивні змагання, інші святкові чи видовищні дійства, які організовують самі учні.

Висновки

Отож, у ході формування соціокультурної компетентності школярів на уроках національної мови доцільно враховувати такі аспекти, як модернізація, пошуки цікавих медіапродуктів, які допомагатимуть учнями засвоювати даний

матеріал. Виховувати патріотичне покоління, не завжди легко, проте вміння видозмінювати застарілий матеріал завжди залишається актуальним. Учителі мають реалізовувати впровадження в освітній процес початкової школи системи репродуктивних завдань аналітико-синтетичного характеру. Можна використовувати актуальні інноваційні підходи та аспекти, до яких відносимо роботу з медіапродуктами на уроках предметів мовно-літературної освітньої галузі.

Список використаних джерел

1. Барило С.Б., Максименко Н.Б. Шляхи формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки* 2022. Випуск 200. С. 48-53.
2. Кухмай Н. Формування основ компетентності молодших школярів. *Початкова школа*. 2016. № 10. С. 46–49.
3. Максименко Н.Б. Формування соціокультурної компетентності молодших школярів на уроках української мови. URL: https://lib.iitta.gov.ua/715586/1/Nauk-ped-stud_2018-2-55-60.pdf
4. Фоменко Т. Визначення поняття «соціокультурна компетентність» у сучасній парадигмі вищої освіти. Засоби навчальної та науково-дослідної роботи: зб. наук. пр. / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2014. Вип. 42. С. 149–156.
5. Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти: 1–2 кл. – Київ : ОСВІТА-ЦЕНТР+, 2018. 240 с.
6. Шворак К. В., Карпик І. В. Медіакомпетентність та медіаграмотність – базові компетентності педагога НУШ. «*Young Scientist*», 2018. № 12.1 (64.1). С. 9-13.

Joanna Miotk,
Studentka III JSM PPiW
Instytut Pedagogiki
Uniwersytet Pomorski w Słupsku

INNOWACJE W TEORII I PRAKTYCE

NA PRZYKŁADZIE WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO

(na podstawie analizy publikacji Barbary Dudel, Marty Kowalczyk-Walędziak, Katarzyny Marii Łogwiniuk, Katarzyny Szorc oraz Urszuli Wróblewskiej)

Streszczenie: Artykuł przedstawia analizę książki dotyczącej innowacji w teorii i praktyce edukacyjnej. Stanowi analizę roli innowacji pedagogicznych w odpowiedzi na nowe wyzwania oraz omawia konteksty prawne i wykorzystanie technologii cyfrowych w innowacjach. Artykuł stanowi przegląd różnorodnych

aspektów innowacji pedagogicznych, zapewniając czytelnikowi klarowne i kompleksowe spojrzenie na temat.

Słowa kluczowe: *innowacje pedagogiczne, edukacja, technologie cyfrowe, rozwój, nauczyciele, uczniowie.*

Wprowadzenie

W polskim systemie edukacji od 1989 roku zachodzą istotne zmiany społeczno-edukacyjne, które mają znaczący wpływ na rolę nauczycieli oraz oczekiwania społeczne wobec nich. W niniejszym artykule przyjrzymy się temu kontekstowi, analizując przemiany gospodarcze, społeczne, polityczne i ustrojowe, które wprowadzają nowe wyzwania dla systemów opiekuńczo-wychowawczych, resocjalizacyjnych, profilaktycznych i kulturalno-oświatowych. Ponadto, skupimy się na roli innowacji pedagogicznych jako odpowiedzi na te wyzwania. Definiując innowacje pedagogiczne i omawiając ich znaczenie w kontekście europejskich priorytetów edukacyjnych, przyjrzymy się różnym aspektom innowacyjności w edukacji. Kolejne części artykułu poświęcone będą analizie kontekstów prawnych oraz wykorzystaniu technologii cyfrowych w wspieraniu innowacji pedagogicznych. Przedstawimy także konkretne przykłady innowacyjnych praktyk w placówkach oświatowych, co pozwoli zobaczyć różnorodność i potencjał tych działań.

Podsumowując, moim celem jest przedstawienie przeglądu różnorodnych aspektów innowacji pedagogicznych w polskim systemie edukacji, które zostały przedstawione w książce „*INNOWACJE w teorii i praktyce edukacyjnej na przykładzie województwa podlaskiego*” oraz zachęcenie do dalszych działań na rzecz rozwoju innowacyjności w edukacji.

W książce jest mowa o - napisz synonim wyrażenia

Wyniki badań

Rozdział 1. Innowacje pedagogiczne z perspektywy przedstawicieli środowiska naukowego, nadzoru pedagogicznego, władz lokalnych i beneficjentów (uczniów).

W pierwszym rozdziale rozmówcy z różnych obszarów społecznych i edukacyjnych wyrażają swoje spojrzenie na innowacje pedagogiczne. Mowa jest o tym, że innowacje pedagogiczne to nowatorskie rozwiązania programowe,

organizacyjne lub metodyczne, które mają na celu poprawę jakości pracy szkoły. Najważniejszymi cechami innowacji pedagogicznych jest nowość rozumiana jako wprowadzenie czegoś wcześniej nieznanego oraz oryginalność rozumiana jako nieoczywiste, zaskakujące i nietypowe rozwiązania. Podano również informacje o społecznej wartości innowacji - powinna ona przynosić efekty dydaktyczno-wychowawcze dla wszystkich podmiotów edukacji. Uczniowie powinni mieć możliwość samorealizacji, wykorzystując ich potencjał rozwojowy. Natomiast dla nauczycieli innowacja powinna być inspiracją do rozwoju, a także umożliwiać samorealizację w zawodzie. Wspomniano również o tym, że najbardziej pożądanymi innowacjami są te, które jeszcze nie zostały wymyślane oraz takie, które są akceptowane przez uczniów i spełniają ich rzeczywiste pasje, zainteresowania, aspiracje i potrzeby. Przeprowadzone wywiady podkreślają potrzebę wsparcia innowacyjności w edukacji, zarówno na poziomie nauczycieli, uczniów, jak i całego systemu edukacji.

Najbardziej pożądanymi innowacjami są te, które jeszcze nie zostały wymyślane oraz te, które są akceptowane przez uczniów i spełniają ich rzeczywiste zainteresowania, pasje, aspiracje i potrzeby. Tekst omawia kwestię tego, że wśród nauczycieli istnieje duży potencjał kreatywny, jednakże może im brakować pewności siebie. Istotna jest także współpraca wszystkich środowisk na rzecz promowania innowacyjności oraz docenianie i wspieranie zaangażowanych osób. Zapewnienie większej autonomii i wolności dla nauczycieli jest kluczowe dla rozwoju innowacyjności. Z punktu widzenia uczniów potrzebne są innowacje dostosowane do ich potrzeb, do ich zainteresowania nowoczesnymi technologiami i nowatorskimi metodami nauczania. Kluczowa jest także współpraca nauczycieli z uczniami dla skutecznego wprowadzania innowacji, nauczyciele powinni zachęcać uczniów do aktywnego uczestnictwa w procesie edukacyjnym.

Każdy z rozmówców podkreśla rolę innowacji pedagogicznych w doskonaleniu procesu nauczania i uczenia się oraz zachęca do otwartej współpracy pomiędzy wszystkimi stronami zaangażowanymi w edukację.

Rozdział 2. Historia wychowania jako źródło innowacji pedagogicznych.

W rozdziale drugim autorzy omawiają rolę historii wychowania jako inspiracji dla innowacji pedagogicznych. W pierwszej części tego rozdziału podkreślono, że historia stanowi fundament tożsamości społecznej oraz jest kluczowym elementem nauczania w szkole, uczącym życiowych umiejętności i pomagającym w zachowaniu równowagi w perspektywie przyszłościowej. Wspomniano także o wyzwaniach związanych z niechęcią do nauki historii i ograniczeniami systemu edukacyjnego. W dalszej części omówiono znaczenie historii wychowania w kształtowaniu postaw pedagogicznych, wskazując na jej rolę jako fundamentu tożsamości pedagoga oraz inspiracji dla działań we współczesnej przestrzeni edukacyjnej. W końcowej części rozdziału przedstawiono przykłady wykorzystania treści historycznych w praktyce pedagogicznej, takie jak reaktywowanie przedwojennego Tygodnia Dziecka czy korzystanie z kronik szkolnych i podręczników z okresu międzywojennego. Autorzy zachęcają do dalszych poszukiwań inspiracji w historii oświaty i podejmowania innowacyjnych rozwiązań w edukacji, przy zachowaniu szacunku dla dziedzictwa pedagogicznego.

Rozdział 3. O innowacjach, innowacyjności nauczycieli i jej skutkach w edukacji

Rozdział trzeci omawia kwestie związane z innowacjami oraz innowacyjnością nauczycieli i ich wpływem na edukację. Autorzy rozważają wartość literatury pedagogicznej z różnych okresów, szczególnie podkreślając inspirującą rolę starszych podręczników i poradników dla nauczycieli. Zalecają korzystanie z historycznych materiałów jako źródła inspiracji dla współczesnych pedagogów. W kontekście innowacji edukacyjnych analizują podstawy teoretyczne działalności innowacyjnej nauczycieli, odnosząc się także do polityki innowacyjnej Unii Europejskiej i jej wpływu na system edukacji w Polsce. W tym rozdziale omówione zostało także pojęcie innowacji jako różnorodne zdarzenia dotyczące zmian technicznych, technologicznych, organizacyjnych, społecznych i psychologicznych. Twórcy podkreślają, że innowacje mają charakter jakościowy i przyczyniają się do rozwoju i postępu, obejmując proces tworzenia pomysłów i ich wdrażania. Definiują innowacje pedagogiczne jako zmianę struktury systemu szkolnego mającą na celu

poprawę pracy nauczycieli i uczniów. Omawiają także różne rodzaje innowacji pedagogicznych, takie jak innowacje programowe, metodyczne, organizacyjne czy ustrojowe. Autorzy przedstawiają również zalety i wady innowacji pedagogicznych, wskazując m.in. na ich wpływ na kreatywność nauczycieli oraz trudności związane z przekraczaniem barier organizacyjnych i psychologicznych. Podsumowując, rozdział ten stanowi kompleksowe spojrzenie na kwestie związane z innowacjami i ich wpływem na edukację, od teorii po praktykę, uwzględniając zarówno korzyści, jak i wyzwania z nimi związane.

Rozdział 4. Konteksty prawne działalności innowacyjnej nauczycieli

W rozdziale czwartym omawiane są wyzwania prawne związane z wprowadzaniem innowacji w edukacji. Rozporządzenie MENiS z 9 kwietnia 2002 r. precyzyjnie reguluje cele, rodzaje innowacji oraz procedury ich wdrażania w placówkach oświatowych. Autorzy słusznie podkreślają, iż dbałość o przestrzeganie praw autorskich jest kluczowa. Należy pamiętać, że kontekst prawny jest istotny dla skutecznego i zgodnego z prawem wprowadzania innowacji w edukacji.

Rozdział 5. Wybrane cyfrowe technologie wspomagające proces innowacji pedagogicznej

W dzisiejszym świecie, cyfrowe technologie odgrywają kluczową rolę w transformacji procesów edukacyjnych. Rozdział omawia wykorzystanie dwóch ważnych narzędzi - portalu społecznościowego Facebook oraz chmury obliczeniowej Gmail - w kontekście wspierania innowacji pedagogicznej.

Autorzy podkreślają rolę technologii informacyjno-komunikacyjnych (TIK) w edukacji, jednocześnie zwracając uwagę na niedostateczne wykorzystanie potencjału portali społecznościowych i technologii chmury obliczeniowej przez nauczycieli. Wskazują, że rozwój kompetencji informatycznych jest istotny dla uczniów, a brak umiejętności korzystania z nowoczesnych technologii stanowi wyzwanie.

Portal społecznościowy Facebook jest przedstawiany jako potężne narzędzie, które może wspomagać procesy edukacyjne. Twórcy podkreślają popularność tego medium, zwłaszcza wśród młodzieży, oraz możliwości tworzenia grup

społecznościowych czy fanpage'ów, które ułatwiają komunikację między uczniami, nauczycielami i rodzicami. Wykorzystanie Facebooka może nie tylko ułatwiać proces dydaktyczny, ale także rozwijać umiejętności społeczne i cyfrowe uczniów. Przytaczane są także przykłady projektów edukacyjnych, w których Facebook został wykorzystany do przeprowadzenia badań i prezentacji wyników.

Chmura obliczeniowa, a zwłaszcza usługa poczty Gmail, również odgrywa istotną rolę w wspieraniu edukacji. Autorzy zaznaczają, że korzystanie z takich platform umożliwia kształcenie hybrydowe, łączące elementy nauczania zdalnego, co jest szczególnie istotne w społeczeństwie informacyjnym. Opisują różne funkcje Gmail, takie jak kalendarz czy pakiet biurowy, które mogą wspierać interaktywną współpracę między uczniami a nauczycielem. Przytaczane są także konkretne zastosowania, takie jak tworzenie podręczników czy prezentacji wideo, które mogą wspomagać proces zdobywania wiedzy przez uczniów.

Wykorzystanie cyfrowych technologii, takich jak Facebook i Gmail, może być kluczowym elementem wspierania innowacji pedagogicznej. Dzięki nim możliwe jest stworzenie interaktywnych środowisk edukacyjnych, które sprzyjają aktywnemu uczestnictwu uczniów w procesie nauki oraz rozwijają ich umiejętności cyfrowe i społeczne. Jednocześnie, konieczne jest edukowanie nauczycieli w zakresie efektywnego wykorzystania tych narzędzi, aby maksymalnie wykorzystać ich potencjał w edukacji.

Rozdział 6. Innowacje pedagogiczne w województwie podlaskim – przykłady dobrych praktyk w różnych typach szkół

W dzisiejszym świecie, dynamicznie zmieniającym się pod wpływem postępu technologicznego i społeczno-gospodarczego, rola innowacji pedagogicznych w oświacie staje się coraz bardziej istotna. Rozdział ten przybliży przykłady takich innowacji w różnych placówkach oświatowych województwa podlaskiego, ukazując ich różnorodność i potencjał jako narzędzi doskonalenia procesu nauczania i wychowania.

Autorzy w uwagach wstępnych, zwrócili uwagę, że polska oświata przeszła znaczące zmiany po wprowadzeniu rozporządzenia z 2002 roku, które umożliwiło

prowadzenie działań innowacyjnych i eksperymentalnych. Omówili znaczenie instytucji edukacyjnych, takich jak Kuratorium Oświaty w Białymstoku czy Uniwersytet w Białymstoku, w promowaniu innowacji pedagogicznych. Ponadto, wspomnieli o Europejskim Roku Kreatywności i Innowacji w 2009 roku, który zaowocował liczbą konferencji i seminariów na temat innowacji pedagogicznych w regionie.

Twórcy przywołują kilka przykładów innowacyjnych praktyk edukacyjnych w województwie podlaskim. W Przedszkolu "Pod Kasztanem" w Białymstoku skupia się na tworzeniu ciepłej atmosfery i unikalnych doświadczeń edukacyjnych, np. poprzez projekty tematyczne. W Szkole Podstawowej nr 26 im. St. Staszica nauczyciele wprowadzili program "Szachy dla przedszkolaków", rozwijający logiczne myślenie dzieci. W Gimnazjum im. Jana Pawła II w Jaświłach istnieje "Lokalna Akademia CISCO", umożliwiająca zdobycie certyfikatu IT Essentials. Natomiast Zespół Szkół Mechanicznych CKP nr 2 w Białymstoku prowadzi program "Młode Kadry", zapewniający praktyczne kształcenie z mechaniki samochodowej. W rozdziale szóstym autorzy przedstawili różne formy innowacji pedagogicznych w województwie podlaskim. Zwrócili uwagę na to, że te innowacyjne podejścia odzwierciedlają aktywność placówek oświatowych w regionie w poszukiwaniu rozwiązań odpowiadających na współczesne wyzwania edukacyjne.

Uważam, że podanie przez autorów konkretnych przykładów innowacji w placówkach urozmaiciło treść oraz zwiększyło jej wiarygodność.

Wnioski

W świetle przeprowadzonej analizy, powyższa treść stanowi przegląd różnorodnych aspektów innowacji pedagogicznych w polskim systemie edukacji. Autorzy podkreślili znaczenie wsparcia innowacyjności w edukacji oraz budowania otwartej współpracy pomiędzy zaangażowanymi stronami.

W moim przekonaniu każdy rozdział został odpowiednio rozwinięty, co sprawia, że czytelnik łatwo może przyswoić sobie treść. Tekst jest klarowny i uporządkowany, dzięki czemu łatwo jest zrozumieć poszczególne tematy. Twórcy

podzielili materiał na rozdziały i podrozdziały, co ułatwia przeglądanie i zapoznanie się z całością. Wszystkie zagadnienia zostały dokładnie i przejrzyście opisane, co sprawia, że czytelnik nie ma problemu z zrozumieniem prezentowanych treści. Moim zdaniem książka zawiera wartościową wiedzę i zdecydowanie warto się z nią zapoznać.

Bibliografia

1. Barbara Dudel, Marta Kowalczyk-Walędziak, Katarzyna Maria Łogwiniuk, Katarzyna Szorc, Urszula Wróblewska, *INNOWACJE w teorii i praktyce edukacyjnej na przykładzie województwa podlaskiego*, Fundacja Centrum Transferu Wiedzy i Innowacji Społeczno-Pedagogicznych, Białystok 2014

Ангеліна Павлюк,
магістратури педагогічного факультету
Тетяна Качак,
доктор філологічних наук, професор,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, Україна

ПРОБЛЕМА ВИХОВАННЯ ДУХОВНОСТІ В МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УКРАЇНІ ТА ПОЛЬЩІ

Анотація. Стаття присвячена аналізу польського та українського досвіду духовного виховання молодших школярів в умовах сьогодення. Розглянуто такі засоби розвитку та формування християнських цінностей, як роль шкільного капелана, уроків християнської етики, дитячої книжки християнської тематики, засобів роботи з нею та відвідини учнями початкових класів недільних шкіл. Опрацьовано теоретичні праці та практичний досвід, здійснено порівняльний аналіз, вивчено особливості даної проблеми в польському та українському педагогічних процесах.

Ключові слова: духовність, християнські цінності, дитяча література, недільні школи, шкільний капелан, християнська етика.

Вступ

Обрана тема дослідження актуальна у сучасному педагогічному процесі, позаяк виховання християнських цінностей у молодших школярів позитивно впливає на формування особистості та відповідає на виклики сьогодення.

Проблема духовності дуже широка та стосується багатьох сфер шкільного життя: від наявності та якості викладання християнської етики до виховання в родині та рівня освіченості батьків молодших школярів.

Дитяча книга є ефективним засобом у виховному процесі школярів, адже любов до читання, досвідчене подання матеріалу, використання потрібних методів та прийомів дозволяє молодшим учням краще сприймати життєві цінності та формувати своє ставлення до різних подій, беручи на себе відповідальність.

Порівняння досвіду українських педагогів з польськими надбаннями в освітній галузі є цінним, позаяк можна проаналізувати досвід обох країн та запозичити ефективні засоби розвитку християнських цінностей у ході навчально-виховного процесу.

Мета статті – порівняти досвід українських та польських педагогів у вихованні та розвитку духовних цінностей в учнів початкових школярів засобами дитячої книги.

Проблему духовного виховання молодших школярів досліджували У. Баран, Н. Богданець-Білокаленко, А. Богуш, М. Боришевський, М. Вашуленко, К. Журба, Т. Качак, В. Киричок, В. Кизилова, О. Кіян, Н. Комарів, Н. Марченко, В. Москалець, Л. Овдійчук, О. Омельченко, О. Савченко, О. В. Сухомлинська, О. Слижук, Т. Г. Тюріна, Л. Хоружа та інші дослідники дитячої літератури й дитячого читання наголошували на важливості її ролі як засобу виховання читачів, у тому числі й духовного, морально-етичного.

Результати дослідження

Становлення та розвиток учнів початкових класів у Новій українській школі починається з духовного виховання кожного школяра. Реалії сьогодення свідчать про потребу розвитку у дітей емоційно-моральних цінностей, які формують зрілу, всебічно розвинену особистість та свідомого громадянина країни. Про духовність як важливу складову навчально-виховного процесу свідчить Конституція України, закони «Про освіту», «Про загальну середню освіту». Про це йдеться й в інших нормативних документах. Визначення

терміну «духовність» різноманітне. На нашу думку, духовність – це стан людини, у якому вона не може переступити через людську гідність та Слово Боже, позаяк керуватиметься заповідями Христа та загальноприйнятими морально-духовними цінностями. Духовне виховання молодших школярів має ряд переваг, основні з них подаємо на рисунку 1. [5].

Рисунок 1. Переваги духовного виховання

Виховання християнських цінностей у початкових класах в Україні та Польщі відбувається з урахуванням різних чинників, за згодою та співпрацею з батьками, з наявністю в країні недільних шкіл, з діяльністю шкільного капелана, з методами викладання християнської етики та з дитячою літературою як засобом у навчально-виховному процесі. Детальніше описаний кожен аспект у таблиці 1 [3, 6].

Табл. 1. Засоби виховання духовності в учнів початкових класів у Польщі та Україні

Засіб виховання духовності	Українська школа	Польська школа
Християнська етика	Уроки християнської етики допомагають учням розуміти основні християнські цінності, такі як любов, милосердя,	Уроки християнської етики можуть включатися до навчальних планів і програм

	<p>чесність, терпимість та інші. Так формується моральна свідомість, а учні стають більш відповідальними громадянами.</p> <p>Вивчення християнської етики сприяє розвитку емпатії та толерантності до інших людей, незалежно від їхньої релігійної або культурної приналежності.</p>	<p>шкіл національного рівня. Учні отримують можливість розуміти та вивчати більше про основні аспекти християнської віри, її історію, традиції та церковне вчення.</p>
Дитяча література	<p>Для учнів 1-2 класів актуальним засобом виховання є казка, позаяк діти можуть брати приклад із казкових героїв, наслідувати позитивні моменти, на які педагог підштовхнув дітей зробити акцент. Творча робота з казкою може відбуватись завдяки інтерактивним методам: дереву рішень, Ромашки Блума, кубика Блума, асоціативному куці, театралізації та ін. Вчителі самостійно можуть скласти казки про кожного учня, описуючи його негативні або слабкі сторони та показуючи спосіб подолання чи зміни їх.</p> <p>У роботі з дитячою книгою на уроках у молодшій школі варто використовувати різні вправи і завдання: наприклад, дати відповіді на запитання та придумати продовження твору, метод «Шість капелюшків», метод «Фішбоун», інсценізація, проілюструвати уривок прочитаного, складання сенкану, тесту, вправа «Павутинка», вправа «Юні дослідники», вправа «Мозковий штурм», вправа «Крісло автора», вправа «Віднови послідовність», метод «Прес», вправа «Коло ідей», вправа «Дерево рішень», робота з ментальними картами та інтерактивними плакатами, метод «Семантична карта», метод «Взаємо запитання», вправа «Віднови втрачену послідовність» та інші.</p>	<p>Дитяча література може включати в себе книги з релігійною тематикою, які розповідають про важливість моральних цінностей, віри, милосердя, толерантності та інших аспектів духовного життя.</p> <p>Катехеза, або релігійне навчання, може поєднуватися з використанням дитячої літератури для кращого розуміння та усвідомлення релігійних концепцій та цінностей.</p> <p>Деякі книги можуть сприяти стимулюванню саморефлексії та духовної пошуку у дітей, допомагаючи їм розуміти себе, свої цінності та світогляд.</p>
Шкільний капелан	<p>Шкільний капелан забезпечує духовну підтримку учнів, допомагаючи їм зрозуміти та розвивати їхню віру, моральні цінності та особисті переконання.</p> <p>Він відповідає за організацію релігійних заходів у школі, таких як молитви, богослужіння, релігійні свята тощо, які сприяють духовному розвитку спільноти школи.</p> <p>Священник працює над підтримкою діалогу між різними релігійними та</p>	<p>У Польщі, де католицизм має сильну історичну та культурну присутність, шкільні капелани переважно представляють католицьку церкву. У той час як в Україні, де існують різні християнські конфесії (православ'я, греко-католицизм, протестантизм тощо), роль капелана може варіюватися залежно від</p>

	<p>нерелігійними групами в школі, сприяючи взаєморозумінню та толерантності.</p> <p>Капелан може надавати психологічну та емоційну підтримку учням та педагогічному персоналу у важкі часи, допомагаючи їм зайнятися вірою та моральними принципами.</p> <p>Також він сприяє розвитку добродійних якостей учнів, які можуть бути важливими для їхнього подальшого особистісного та професійного розвитку.</p> <p>Отець може співпрацювати з батьками учнів та іншими членами шкільної громади для забезпечення духовного та морального розвитку дітей.</p>	<p>конкретної релігійної спрямованості школи.</p> <p>Позаяк у Польщі католицизм є переважаючою релігією, шкільні капелани можуть брати активну участь у релігійних обрядах та заходах у школі. В Україні, де є більша релігійна різноманітність, ця практика може бути менш загальною та залежати від конкретних умов і домовленостей між школою та релігійною громадою.</p>
Недільні школи	<p>Значним кроком та допоміжним засобом для формування в молодших школярів християнських цінностей є відвідини дітьми недільних шкіл. Перевага їх полягає в тому, що там уся увага педагогів спрямована саме на духовну діяльність учнів початкових класів, адже у навчальному закладі це лише одна з сфер шкільного життя. Шкільна та родинна атмосфера, ставлення дитини у центр навчального процесу, вчитель-катехит, який відповідає численним вимогам та оточення стають сприятливим фундаментом для становлення активного, всебічно розвинутого та морального індивіда.</p> <p>Учні недільної школи керуються найвищими цінностями, регулярно беруть участь в Святій Літургії, вимовляють молитви під час прийому їжі, беруть участь в богослужіннях вдома, виконують релігійно вмотивовану благодійність для інших, організують та проводять християнські табори, це змінює їхнє мислення та дозволяє приймати користі для суспільства рішення, тому таке рішення батьків може приблизити на крок розвиток та формування в малят християнських чеснот та близькості з Богом.</p>	<p>Недільні школи відіграють важливу роль у формуванні та збереженні релігійної та культурної ідентичності.</p> <p>У програму недільних шкіл включаються релігійні уроки, біблійні читання, вивчення молитв та релігійних пісень, а також інші релігійні аспекти християнства, особливо католицизму, який є переважаючою конфесією в Польщі.</p>

Висновки

Отже, духовність є важливою складовою навчально-виховного процесу та відіграє значну роль у нинішньому суспільстві, тому розвиток та

формування християнських цінностей є необхідною та важливою відповідальністю, зокрема вчителів початкових класів. Досвід Польщі дуже близький до педагогічних надбань українських шкіл, позаяк засоби розвитку духовних цінностей майже збігаються та демонструють необхідність єдності всіх складових освітньо-педагогічного середовища.

Список використаних джерел

1. Akta Gimnazjum i Liceum im. Jana Długosza, Sygn. AGJDług. nr 52: Materiały do dziejów Liceum i Szkoły Powszechnej im. Ks. Jana Długosza we Włocławku w latach 1945–1949, zebra-ne przez Romana Kadzińskiego, Wspomnienia Bogusława Duszyńskiego, Archiwum Diecezjalne we Włocławku.
2. Богуш А. Уроки духовності дітям. Одеса : Друк, 2007.
3. Вплив католицької школи на розвиток освіти в Польщі. Комісія у справах освіти та виховання УГКЦ. 2014. URL: <https://www.edu-ugcc.org.ua/o-yatsek-ksendzerski-vplyv-katolytskoji-shkoly-na-rozvytok-osvity-v-polschi/> (дата звернення: 15.03.2024).
4. Кульчак Х. В., Качак Т. Б. Дитяча література як засіб формування християнських цінностей у молодших школярів. Education and science of today: intersectoral issues and development of sciences: Collection of scientific papers «ΛΟΓΟΣ» with Proceedings of the II International Scientific and Practical Conference (Vol. 2), Cambridge, October 29, 2021. Cambridge-Vinnitsia: P.C. Publishing House & European Scientific Platform, 2021. С. 43 – 48.
5. Москалець В. П. Психологічні основи виховання духовності українській національній школі: автореферат дисертації. Київ, 1996. С. 1-52.
6. Омельченко О. П. Духовний розвиток учнівської молоді в регіональному культурно-освітньому просторі: Автореферат. Луганськ, 2006. 185 с.
7. Павлюк А. М. Українська література як джерело духовності юного покоління. Збірник наукових статей. Івано-Франківськ. 2021. С. 1-12.

Мар'яна Перчик,

магістрантка педагогічного факультету

Оксана Цюняк,

доктор педагогічних наук, професор,

Прикарпатський національний

університет імені Василя Стефаника

ФОРМУВАННЯ ОСНОВНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ

У ПРИРОДНИЧИХ НАУКАХ І ТЕХНОЛОГІЯХ

УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У ШКОЛАХ ФІНЛЯНДІЇ

У статті розкрито досвід формування основних компетентностей у природничих науках і технологіях у фінських школах. Головним завданням виступає підготовка учнів до самостійного життя і потреба у вихованні громадянина з високим рівнем активності, цілісним баченням проблем і

готовністю до їх вирішення, уявлення про світобудову, бережне ставлення до природи, а також безпечно й доцільне використання досягнень науки і техніки.

Ключові слова: «основні компетентності», «природничі науки і технології», «фінські школи», «проект», «STEM-освіта», «експеримент».

Вступ

Відомим є вислів фінів: «Або ми готуємо до життя, або – до іспитів. Ми обираємо перше». Відомо, що основною метою фінської освіти є виховання щасливої нації, громадян із сформованими компетентностями. Важливими є і основні компетентності у природничих науках і технологіях. Адже, у молодшому шкільному віці діти виявляють бажання досліджувати, експериментувати та пізнавати нове. Окрім того, у початкових класах у школярів формуються основи природознавчої компетентності і це забезпечує формування тих понять і уявлень, які в процесі подальшого навчання слугуватимуть базою для вивчення предметів природничо-наукової підготовки (біологія, хімія, географія, фізика, астрономія). Отже, перед вчителем постає важливе завдання – сформувані ті основні компетентності у природничих науках і технологіях, які стануть основою для навчання впродовж життя.

Мета і завдання дослідження – розкрити основні компетентності у природничих науках і технологіях учнів початкових класів Фінляндії.

Методи дослідження: аналіз наукової літератури з проблеми формування основних компетентностей у природничих науках і технологіях, вивчення досвіду фінських шкіл.

Результати дослідження

Формування основних компетентностей у школах Фінляндії простежується у працях Будник О.Б., Чепіль М.М. [2, 5]. Основні компетентності у природничих науках і технологіях розглядають у наукових публікаціях таких дослідників: Т.Байбара, Н.Бібік, О.Біда, Т.Гільберг, Л.Горобець, Л.Коваль, Н.Кононенко, Л.Нарочна, Т.Олексенко, І.Січко, Т.Філімонова. Важливе місце у їхніх працях посідає проблема природничо-

наукової компетентності як складової професійної підготовки майбутнього вчителя початкових класів [1].

Дослідники наголошують, що під основними компетентностями у природничих науках і технологіях розуміють здатність здійснювати учнями діяльність на основі знань, умінь, навичок, ціннісних орієнтацій і досвіду, набутих в процесі вивчення природничих дисциплін.

Завданням початкової школи у Фінляндії є підготовка учнів за компетентнісним підходом, який дає змогу формувати у молодших школярів природничо-наукові навчальні компетенції. Це забезпечує процес становлення конкурентоспроможного учня. Формування природничо-наукової компетентності здійснюється у процесі вивчення не тільки природничих дисциплін, але і під час інтеграції з іншими предметами. Основні компетентності у природничих науках і технологіях реалізуються кожного дня як на уроках, так і під час активного відпочинку [1].

Як показує досвід, основні компетентності у природничих науках і технологіях дозволяють використовувати набуті знання на інших предметах та для розв'язання конкретних життєвих задач:

- уміти розрізняти об'єкти, ознаки, властивості;
- аналізувати і пояснювати причини і наслідки подій, вчинків, явищ;
- створювати проєкти;
- висловлювати ставлення до подій, вчинків своїх та інших;
- брати участь у колективних справах;
- уміти розв'язувати навчальні завдання [3].

Важливу роль у формуванні основних компетентностей у природничих науках і технологіях у фінській школі відіграє **метод проєктів**. Учитель пропонує тему проєкту, яку можна інтегрувати з іншими предметами. До прикладу, над проєктом «Космос» фінські школярі можуть працювати 5-6 тижнів, об'єднуючи «Я досліджую світ», «Трудове навчання», «Малювання» і «Музику» [4]. Перед тим, як ставити чіткі цілі проєкту «Космос», фінські вчителі ознайомлюють учнів з ілюстрованими книгами та журналами, які є в

шкільній бібліотеці з означеної проблеми. Діти, працюючи у групах, знаходять для себе цікаву інформацію, а потім обговорюють її, дискутують. Кожен має можливість відповісти на одне запитання – що я хочу знати про космос. По завершенні роботи над проектом до класу запрошують експерта з певної галузі, який відповідає на всі запитання. Це може бути вчитель середньої чи старшої школи, батько чи мати учня, студент, фахівець. Фінські школярі отримують завдання – обговорити, що вони вже знають про свій об'єкт. Наступний етап – пошук фактів. За допомогою комп'ютерів, планшетів і книг учні шукають інформацію про небесні тіла. Інформацію про об'єкт дослідження спочатку записують на листочках паперу. Згодом вносять у комп'ютер і роздруковують [6].

Розмістивши факти і фотографії на плакаті, діти гуртом готуються презентувати свої проекти. Після презентації кожна група має відповісти на додаткові запитання і виділити найважливіше:

- Сонце не рухається.
- Земля обертається навколо своєї осі за день і ніч.
- Земля обертається навколо Сонця за рік, тобто 12 місяців.
- Місяць обертається навколо Землі – для цього потрібен приблизно місяць.

Обов'язковий етап кожної проектної роботи – оцінювання і самооцінювання. Школярі мають відповісти на запитання: про що ми дізналися, як працювала група, як я працював у складі своєї групи?

Основними складовими STEM-освіти є природничі науки, технологія, та математика. STEM-освіта стимулює формування і необхідні вміння, серед яких: розуміння операцій, концепцій та відносин між предметами; навички якісного виконання операцій; вміння формувати та розв'язувати проблеми; формувати логічне та критичне мислення, уміння пояснювати та аргументувати; здатність розглядати предмет як корисний і цінний; а також формувати віру у свою ефективність [4].

Основну увагу в школах Фінляндії приділяють дослідам та експериментам на уроках «Я досліджую світ». Через спостереження та почуття

учні сприймають інформацію про навколишній світ, використовують різні допоміжні засоби, приладдя та вимірювальні прилади. Вихованці також навчаються описувати, порівнювати, класифікувати, відбирати інформацію і результати, отримані шляхом спостереження та вимірювання. На їх основі школярі навчаються формувати загальні уявлення, робити висновки та знаходити пояснення. Вони тренуються записувати спостереження та результати, а також представляють їх через малювання, розповіді або драматизацію. Теми або проблемні питання обираються з таких галузей природничих наук: люди та їх взаємовідносини з навколишнім світом, організми та їх природне середовище, Земля та Всесвіт, субстанції та матеріали в навколишньому середовищі, збереження енергії [3].

Розвиток загальних уявлень і вивчення природничих наук плануються у формі інтегрованих тем або питань, наближених до сфери дитячого життя. Проте теми обираються таким чином, щоб забезпечити дитині можливість будувати її власне бачення світу й отримувати основні компетентності у природничих науках і технологіях, які сприяють розвитку розуміння процесів життєдіяльності.

Висновки

Отже, у фінській початковій школі існує безліч підходів, методів та прийомів навчання, які спрямовані на формування основних компетентностей у природничих науках і технологіях. Формування цих компетентностей дає змогу сформувати випускника, який виявляє активність і відповідальність у громадському житті, здатний до підприємливості й ініціативності, має уявлення про світобудову, бережно ставиться до природи, безпечно й доцільно використовує досягнення науки і техніки, дотримується здорового способу життя.

Список використаних джерел:

1. Борис У.З. Формування природознавчої компетентності майбутнього вчителя початкових класів. *Гірська школа Українських Карпат*. 2022. 26. С. 66–69.
2. Будник О.Б. Педагогічна компаративістика: навчальний посібник. Івано-Франківськ: НАІР, 2023. 136 с.

3. Компетентності в природничих науках і технологіях. URL:<https://naurok.com.ua/kompetentnosti-v-prirodnichih-naukah-i-tehnologiyah-9378.html>
4. Особливості організації навчально-виховного процесу початкової освіти України-Фінляндії. URL:file:///C:/Users/%D1%84%D0%BE%D0%BA%D1%81%D1%82%D1%80%D0%BE%D1%82/Downloads/Frolova_K_Ukraina_es_Finnorszag_2021.pdf
5. Чепіль М.М. Порівняльна педагогіка. URL:<http://academia-pc.com.ua/product/373>
6. Як можна навчати через проєкти. URL:<https://nus.org.ua/articles/yak-mozhna-navchaty-cherez-proekty-pryklady-z-finskyh-urokiv/>.

Тетяна Притуляк,
магістрантка педагогічного факультету,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, Україна

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ АДАПТАЦІЇ ПЕРШОКЛАСНИКІВ ДО НАВЧАННЯ У ШКОЛІ В ПОЛЬЩІ

У статті висвітлено педагогічні умови адаптації першокласників до навчання у школі в Польщі. Досліджено особливості адаптації польських першокласників до шкільного середовища та наголошено на важливості реалізації педагогічних умов для успішної адаптації першокласників до шкільного життя та досягнення їхнього академічного та соціального розвитку.

***Ключові слова:** адаптація, першокласники, Польща, педагогічні умови, підтримка батьків, шкільне середовище.*

Вступ

В освітній політиці сучасних європейських країн велика увага приділяється підготовці дітей до школи як найважливішого чинника їх подальшого освітнього шляху. Не винятком є Польська республіка, де вважають, що перехід від дошкільного до шкільного навчання є важливим етапом у житті кожної дитини, а тому для успішної адаптації першокласників до навчання у школі важливо створювати сприятливі педагогічні умови.

Результати дослідження

Насамперед наголосимо, що у Польщі однією з ключових передумов успішної адаптації першокласників є належна дошкільна підготовка. Під час

дошкільного навчання діти здобувають базові знання та навички, які необхідні для подальшого навчання в школі. Це включає розвиток мовлення, мислення, соціальних навичок та навичок самообслуговування.

Особливу увагу у Польщі звертають на готовність дітей до навчання у школі. Так, Ева Філіп'як (Ewa Filipiak) [3, с. 8] стверджує, що готовність дитини до школи характеризується наступними факторами:

- досягнення певного рівня психічного розвитку (мислення, сприйняття, пам'ять);
- дитина спрямована на результат;
- дитина виявляє волю до навчання і готовність учитися;
- дитина здатна зосередитися на завданні;
- готовність діяти в ролі учня, члена команди, який виконує поставлене завдання;
- може взяти на себе відповідальність за виконання окремих завдань;
- може бути цілеспрямованою;
- дитина готова дотримуватись правил поведінки в класі;
- знає, як функціонує група;
- готова шукати нові шляхи, спілкуючись з іншими людьми або дізнаватися про них з інших джерел;
- прагне встановити контакт зі світом дорослих.

Серед найважливіших педагогічних умов адаптації першокласників до навчання у школі – організація групової роботи у класі. Саме групова робота сприяє побудові командного духу серед дітей, вони вчаться співпрацювати, взаємодіяти та розв'язувати проблеми разом з іншими учнями. Групові проекти та вправи часто використовуються польськими педагогами в освітньому процесі, такі форми роботи стимулюють активну участь дітей в освітньому процесі та сприяють формуванню позитивного ставлення до навчання [1].

Окрім того, у Польщі враховують індивідуальний підхід до кожного учня як одну з педагогічних умов адаптації до шкільного середовища. Вважається, що кожна дитина унікальна, а тому дуже важливо забезпечити індивідуальний підхід до кожного учня, що може включати індивідуальні консультації з вчителями, диференційовані завдання та підбір методик навчання, що відповідають потребам кожного учня окремо. Р. Вецковський (Ryszard Więckowski) зауважує, що необхідно старатися «підтримувати диверсифікований розвиток окремих дітей, які беруть участь в освітньому процесі» [4, с. 109].

Варто зауважити, що однією з ключових умов адаптації першокласників до навчання у школі у Польщі є організація ефективної співпраці школи з батьками. Батьки відіграють значущу роль у процесі адаптації першокласників до навчання у школі. З огляду на це, батьків часто залучають до життя класу, надають їм інформацію про особливості навчання у першому класі та активно підтримують партнерство між школою, педагогами та сім'єю [2, с. 56].

Висновки

Отже, в результаті проведеного дослідження педагогічних умов адаптації першокласників до навчання в школі у Польщі, приходимо до висновку, що у цій європейській країні звертають особливу увагу на створення сприятливих педагогічних умов для адаптації першокласників до шкільного середовища. Серед найважливіших педагогічних умов адаптації першокласників: дошкільна підготовка та забезпечення готовності дітей до школи, організація групової роботи у класі, врахування індивідуального підходу до кожного учня та організація ефективної співпраці школи з батьками.

Список використаних джерел

1. Микитейчук Х. І. Підготовка дитини до школи в системі дошкільної освіти Республіки Польща: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук: 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки; Міністерство освіти і науки України, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Національний університет «Львівська політехніка». Чернівці, 2020. 217 с.

2. Павленко В. В. Становлення та розвиток системи освіти в Польщі. *Українська полоністика*. 2015. №12. С. 54-70.
3. Filipiak E. Dojrzałość potrzebna od dziecka. *Psychologia w Szkole*. 2015. № 3. S. 8.
4. Więckowski R. *Pedagogika wczesnoszkolna*. Warszawa: WSiP, 2018. S. 109.

Ольга Приходько,
магістрантка педагогічного факультету
Оксана Цюняк,
доктор педагогічних наук, професор,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника,
Україна

РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ ДИДАКТИЧНОЇ ГРИ У ФІНЛЯНДІЇ

У статті висвітлено кращий досвід фінської школи у розвитку пізнавальних здібностей учнів початкових класів. Презентовано можливості дидактичної гри для мотивації дітей до навчання.

Ключові слова: пізнавальні здібності, дидактична гра, фінський досвід.

Вступ

У сучасному освітньому середовищі велика увага приділяється пошуку ефективних методів розвитку пізнавальних здібностей учнів. Особливий інтерес викликають інноваційні підходи, що використовуються у провідних країнах світу, зокрема у Фінляндії. Дидактична гра як засіб навчання може стати потужним інструментом у розвитку пізнавальних здібностей здобувачів освіти. Визначення ефективності використання дидактичних ігор у фінській освітній системі та можливості їх адаптації до інших освітніх контекстів є актуальною проблемою сучасної педагогіки.

Метою даної статті є аналіз використання дидактичних ігор у Фінляндії як засобу розвитку пізнавальних здібностей здобувачів освіти. Стаття покликана визначити основні методи та підходи, застосовувані фінськими педагогами, а також оцінити ефективність дидактичних ігор у формуванні критичного мислення, креативності та інших ключових компетенцій учнів.

Результати дослідження

У контексті дошкільної освіти Фінляндії особливу увагу приділяється використанню дидактичних ігор як засобу розвитку пізнавальних здібностей дітей. Визнаючи значення раннього виховання, фінські освітяни та батьки підходять до процесу навчання дитини з особливою уважністю, керуючись принципом, що якісна дошкільна освіта є фундаментом для розвитку емоційного та соціального інтелекту, а згодом і академічних досягнень. Філософія дошкільної освіти Фінська система дошкільної освіти базується на ідеї рівності та забезпечення високого рівня добробуту дитини. Незважаючи на те, що дошкільна освіта в країні є платною, вартість відвідування садочків регулюється з урахуванням доходів сім'ї та кількості дітей, що забезпечує доступність освітніх послуг для всіх верств населення. Такий підхід дозволяє створити умови для комплексного розвитку дитини, незалежно від соціально-економічного статусу родини.

Дошкільні установи у Фінляндії можуть бути муніципальними, приватними або сімейними. Вибір типу дошкільного закладу залишається за батьками, що сприяє індивідуалізації підходу до кожної дитини. Важливу роль відіграє система сімейних дитячих садочків, де вихователі (часто називані "домашніми мамами") забезпечують турботу та розвиток маленьких груп дітей, створюючи для них домашню атмосферу.

Ключовим аспектом дошкільної освіти у Фінляндії є акцент на навчанні через гру. Вихователі дитячих садочків не спрямовують дітей на заняття, що вимагають сидіння за партою та зазубрювання матеріалу. Натомість, через добре організовану ігрову діяльність, діти набувають знань та розвивають навички в природній, зацікавленій формі. Цей підхід відображає філософію, що навчання має бути радісним процесом, який сприяє глибшому та стійкішому засвоєнню знань.

Так, дитячий садок у Фінляндії бачить своєю місією не лише підготовку до школи, а й формування щасливої, відповідальної особистості. Важливим елементом фінської дошкільної освіти є підтримка фізичного здоров'я та

добробуту дітей. Діти проводять значну частину дня на свіжому повітрі незалежно від погоди, що сприяє розвитку фізичних навичок, здоров'я та адаптації до змінливих умов довкілля. Регулярні прогулянки, ігри на свіжому повітрі та фізичні вправи є невід'ємною частиною програми.

Висновки

Аналізуючи фінську модель дошкільної освіти, можна виділити ряд аспектів, які мають значний потенціал для інтеграції в українську систему виховання дошкільників, зокрема в контексті розвитку пізнавальних здібностей через дидактичну гру:

1. Фінляндія демонструє всеохоплюючий педоцентричний підхід, де основною метою є задоволення потреб та інтересів дитини. Українська система дошкільної освіти може взяти на озброєння цей принцип, акцентуючи увагу на індивідуальному підході до кожної дитини і використанні дидактичних ігор, які стимулюють пізнавальний розвиток.

2. Фінська система надає перевагу індивідуально-груповим заняттям, що сприяє розвитку особистісних якостей дітей і ефективному освоєнню навчального матеріалу через гру. Цей підхід може бути використаний в Україні для розробки програм дошкільної освіти, які б забезпечували баланс між груповими та індивідуальними формами роботи. 3

3. У фінській моделі вихователь виконує роль наставника та мотиватора, спрямовуючи дитину на самостійне відкриття знань через дидактичні ігри. Така роль вихователя може стати прикладом для української системи, де важливо відійти від традиційних авторитарних методів навчання.

4. Фінляндія приділяє велику увагу фізичному розвитку дітей, інтегруючи фізкультурно-оздоровчі заходи в повсякденні активності. Україна може взяти за основу цей досвід, роблячи акцент на рухливих іграх та фізичних вправах як засобі досягнення як пізнавального, так і фізичного розвитку.

Отже, дослідження підтверджує високу ефективність дидактичних ігор у розвитку пізнавальних здібностей здобувачів освіти в Фінляндії. Використання

ігрових методів сприяє підвищенню мотивації учнів, розвитку критичного мислення та креативності.

Список використаних джерел

1. Дати дітям бути дітьми. Як працює дошкільна освіта у Фінляндії. URL: <https://nus.org.ua/articles/daty-dityam-buty-ditmy-yak-pratsyuye-doshkilna-osvita-u-finlyandiya/>
2. Гнізділова О. А. Дошкільна освіта в Фінляндії: компаративний аналіз. Дошкільна освіта у сучасному соціокультурному просторі : зб. наук. праць / за заг. ред. О. А. Гнізділової, відпов. ред. Н. В. Ковалевська. – Полтава: ФОП Цьома С.П., 2019. Вип. 3. С. 5-12.
3. Салберг Пасі Фінські уроки 2:0. Чого може навчитися світ з освітніх змін у Фінляндії. / Пасі Салберг; пер. з англ. А.Р. Шиян; наук. ред. Р.Б. Шиян. Харків: Ранок, 2017. 240 с.

Діана Прунько,
магістрантка педагогічного факультету,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, Україна

РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Анотація. У статті проаналізовано особливості розвитку творчої активності молодших школярів на інтегрованих уроках мови і читання, розглянуто досвід розвитку творчих здібностей молодших школярів у польській школі.

Ключові слова: творча активність, молодші школярі, інтегровані уроки, творчі завдання, творча діяльність, квестінг, пізнавальна допитливість.

Вступ

Творчість дитини – це цілеспрямована, активна її діяльність, спрямована на пізнання та перетворення дійсності, створення нових, оригінальних предметів, витворів тощо, які ніколи ще не існували [6].

За сучасних умов потреба формування творчої активності молодших школярів набула великої актуальності. Успіхи в навчанні, активне позашкільне життя, вибір правильної професії, робота, яка приносить задоволення – це життєві сходинки людини, яка вміє досягати мети та творчо підходити до вирішення проблем. Розвиток креативності сприяє всебічному розвитку та

налаштовує дітей на творчість і дослідницьку роботу. Виховання креативності на інтегрованих уроках мови та читання є особливо важливим. Завдання уроків мовно-літературної освітньої галузі – багатогранні. Створення додаткових умов забезпечує розвиток своїх здібностей українською мовою, хорошому результату та творчому успіху учнів [3].

Мета статті – дослідити польський досвід розвитку творчої активності молодших школярів на інтегрованих уроках мови і читання

Результати дослідження

«Розвиток творчого потенціалу діяльності є важливою умовою культурного прогресу суспільства й виховання людини. Тому на всіх щаблях школи (початкової, середньої, вищої) слід звертати особливу увагу на формування в учнів різноманітних, глибоких і міцних систем знань, на максимальну стимуляцію самостійної діяльності учнів, на розвиток стійких творчих інтересів, цілеспрямованості творчих пошуків, наполегливості під час виконання творчих завдань» [6, с. 326]. Однією із найважливіших передумов творчої діяльності людини є її пізнавальна допитливість. На основі того, наскільки діти цікавляться світом, можна передбачити, чи будуть вони інтелектуально обдарованими у дорослому віці. Один із способів розвинути допитливість - ставити запитання. Важлива не стільки форма чи зміст запитання, скільки вміння його поставити. З цієї точки зору, постановка питань є способом філософствування. Філософствування з дітьми та молоддю має відбуватися у формі діалогу, який ведеться в групі, що складається з учнів та вчителя, і переростає у спільноту запитань. Відправною точкою для такого діалогу з учнями молодших класів є питання, сформульовані самими учнями на основі художньої літератури, фільмів, творів мистецтва та різноманітних вправ, що спонукають до роздумів.

Корисно почати з того, що поставити учням просте запитання: *"Що вас здивувало останнім часом?"*.

Учні зазвичай дають такі відповіді:

футбольна команда виграла/програла гру;

мій брат прибрав у квартирі;
погода;
школа та вчителі;
батьки, сім'я тощо.
нічого.

Це запитання чудово працює як діагностичне. Дана, здавалося б, проста вправа може виявитися джерелом важливої інформації, оскільки вона виявляє інтелектуальні задатки учнів, їхню свободу мислення, креативність тощо. Залежно від результатів такого попереднього дослідження можна краще спланувати урок, підібрати методи, дидактичні засоби, поставити цілі тощо. [7, с.17].

Основне завдання педагога – розгледіти в дитині її таланти та сприяти їх розвитку. Досвід, який дитина одержала у віці школяра початкової школи, є передумовою творчого розвитку в період усього навчання. Творчий успіх залежить від того, наскільки багатим і різноманітним був цей досвід.

Дитині при вирішенні будь-якого завдання набагато легше зробити щось руками, ніж описати словами. Це свідчить про те, що словесне мислення знаходиться на порядок нижче від абстрактного. Але не завжди невміння дати чітке пояснення, буде означати, що дитина не справляється з поставленим творчим завданням. При роботі з молодшими школярами особливо важливо викликати інтерес до навчання, спонукати до пізнання нового та намагатися активізувати розумову діяльність дитини. Якщо зацікавленість дитини постійно зростає, то зрозуміло, що і запускається творче мислення та поєднання раніше отриманих та набутих знань. Можна виділити міжфункціональні зв'язки, зростаючий контроль свідомості і особистості, дозрівання більш продуктивних форм мислення [2, с. 112].

Кращий досвід дає змогу виділити найбільш суттєві ознаки розвитку творчих здібностей молодших школярів:

- наявність багатогранних творчих завдань під час навчання;
- надання школярам можливості працювати малими групами;

-застосування ігрових методів та дидактичних матеріалів.

До основних завдань інтегрованих уроків відносять:

-формування в учнів цілісного світогляду про навколишній світ, активізація їх пізнавальної діяльності;

- підвищення якості засвоєння сприйнятого матеріалу;

- створення творчої атмосфери у колективі учнів;

- виявлення здібностей учнів та їх особливостей;

- формування навичок самостійної роботи школярів з додатковою довідковою літературою, таблицями міжпредметних зв'язків, опорними схемами;

- підвищення інтересу учнів до матеріалу, що вивчається;

- ефективна реалізація розвивально-виховної функції навчання [1, с.49].

Формування креативних навичок учнів є одним із ключових завдань і на уроках польської мови. Ми проаналізували розвиток творчої активності молодших школярів у Початковій школі №1 ім Микоłая Корепніка 41-106 Siemianowice Śląskieul. Niepodległosci 47 (Польща). Учні 4-их класів після обговорення прочитаного «Кайко і Кокош» і «Літаюча школа» взяли на себе роль художників коміксів, створивши нову пригоду для персонажів, яких вони зустріли. Таким чином вони закріпили знання про героїв, особливості цього жанру, а також способи вираження різноманітного змісту у коміксах. (Рис. 1)

Рис. 1. Творчі роботи учнів

Після циклу уроків, присвячених пригодам Буратіно, діти «закрили» читання в коробку. Завдання полягало в тому, щоб покласти десять предметів, які вони асоціювали з прочитаним, у коробку (наприклад, коробку від взуття) і прикрасити зовнішню сторону коробки таким чином, щоб посилатися на зміст прочитаного. (Рис. 2) Учні могли також розмістити елементи представленого світу на внутрішній стороні кришки.

Рис. 2. Творчі роботи учнів

Навчаючись опису місця, молодші школярі використовували зміст книги «Таємний сад». Зупинилися на фрагменті, який описує вигляд саду, знайшли всю необхідну інформацію, а потім представили два обличчя саду в замкових щілинах на папері. (Рис. 3) Таким чином учні зібрали матеріал, який використовували для легкого редагування опису саду, а також розвинули ключові навички: відбір та впорядкування інформації, сприйняття культурних текстів або представлення власних почуттів, пов'язаних з літературним твором. [8].

Рис. 3. Творчі роботи учнів

Великі можливості щодо організації творчих здібностей на інтегрованих уроках читання та української мови молодших школярів має дидактична гра. Дидактична гра – творчий засіб навчання, виховання і розвитку талантів, призначений для розвитку спостережливості, уваги, пам'яті, уяви, мислення, мовлення, креативності, тому дидактичні ігри можна використовувати під час проведення різних уроків у початковій школі. Вона забезпечує ефективну взаємодію учнів і вчителів, якій властиві фактори безпосередності та непередбачуваності [5, с. 83].

Способом стимулювання пізнавальної цікавості учнів є пригодницький квест. Це - своєрідна гра, що складається з відкриття спадщини місця шляхом створення та проходження немаркованих стежок, спираючись на інформацію в брошурі, розв'язання логічних, історичних та топографічних головоломок, які наближають до мети - знайти скарб. Квестінг реалізує ідею освіти в польових умовах, у культурному просторі, що нас оточує. Він характеризується своєю оригінальністю, таємничістю та інтерактивністю - для вчителя та його учнів це виклик як на етапі підготовки заданого маршруту, так і під час його відкриття. На інтегрованих уроках мови та читання можна підготувати стежки для учнів, щоб вони могли пройти слідами письменників, літературних героїв та інших персонажів. Молодші школярі можуть працювати разом. Результатом їхньої роботи буде буклет з інструкціями для дослідників культурних загадок. Поради про те, як професійно підготувати квест, можна знайти на сайті questing.pl. Варто звернути особливу увагу на спосіб підготовки брошури, оскільки вона буде джерелом інформації про хід квесту. [7, с.19].

Висновки

Отже, з огляду на все вищезазначене, приходимо до висновку, що у сучасній початковій школі варто приділяти значну увагу розвитку творчої активності молодших школярів. Значним потенціалом є інтегровані уроки мови та читання. Як підтверджує аналіз педагогічної практики, із вступом до школи процес формування творчих здібностей дітей великою мірою починає залежати від педагога, від того, як він організовує навчання, які методи і

засоби використовує при цьому, які завдання пропонує учням, і від того, чи сам вчитель є творчою особистістю. Перспективою наступних розвідок бачимо саме цей аспект предметом дослідження.

У цілому, вітчизняний та зарубіжний досвід показують, що є різні методики для розвитку творчих здібностей молодших школярів, які важливі для їхнього повноцінного інтелектуального розвитку та формування навичок і здібностей, які будуть корисні в подальшому навчанні та житті.

Список використаних джерел

1. Іванчук М.Г. Основи технології інтегрованого навчання в початковій школі: навч. метод. Посібник. Чернівці: Рута, 2001. 120 с. 5
2. Павлик О. А. Дидактичні умови формування творчої особистості молодшого школяра на уроках української мови як другої. Київ: Академія, 2015. Вип. 67. С. 113-118.
3. Пов'якель Н. І. Практична психологія креативності. К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2010. 321 с.
4. Сухомлинський В. Проблеми виховання всебічно розвинутої особистості: в 5 т. К.: Рад. школа, 1977. Т.1. С. 59-218.
5. Туриніна О. Л. Психологія творчості: навч. посіб. К.: МАУП, 2007. 160 с.
6. Український педагогічний словник / ред. О. Григор. К. : Либідь, 1997. 373 с.
7. Poradnik dla nauczycieli [Електронний ресурс]. URL: <file:///C:/Users/Lenovo/Downloads/r.-bryzek-w.-kozaktworcze-lekcje-jezyka-polskiego.pdf>. - Twórcze lekcje języka polskiego w szkole ponadpodstawowej.
8. Twórcze Lekcje Języka Polskiego. URL : <https://sp1.siemce.pl/2021/06/30/tworcze-lekcje-jezyka-polskiego/>.

Наталія Псюк,
магістрантка педагогічного факультету,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, Україна

РОЗВИТОК КРЕАТИВНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В АНГЛІЇ

У статті розглядаються особливості розвитку креативності дітей молодшого шкільного віку. Проаналізовано зміст та структурні компоненти початкової освіти Англії, виділено основні відмінності між українською та англійською системою освіти щодо розвитку креативності у здобувачів початкової освіти.

Ключові слова. *початкова освіта, креативність, креативне мислення, креативні здібності, творчість.*

Вступ

Постійні соціально-економічні зміни у світі та в Україні в цілому, потребують частого оновлення вимог та показників розвиненої особистості. Відповідно освіта в будь якій країні повинна прислуховуватися до нових реалій, тому від молодого покоління вже не вимагають сухих знань, а надають перевагу прояву креативності, критичності та інших компетентностей розвиненої свідомості. Адже, більшість дітей, які закінчили школу на «відмінно», не володіють жодними навичками використати отриманні знання в потрібних проблемних ситуаціях, моментах життя. Питання розвитку креативності відображено в багатьох законодавчих документах, доктринах та стратегіях розвитку, стандартах освіти тощо. У більшості з них говориться, про те що, одним із освітніх завдань є не тільки формування системи знань, наукового бачення, а й розвиток креативності, самостійного наукового пізнання, прояву самоосвіти та самореалізації в ній. Аналіз наукової літератури відносно даного питання показав, що розвиток креативної особистості в ЄС названо одним із чотирьох стратегічних завдань у галузі освіти.

Світова спільнота вчених, педагогів та психологів визначили, що саме в період шкільного дитинства є найкращим сенситивним етапом для становлення креативності як показника розвитку особистості. Як наслідок, для розвитку даної компетентності необхідно розробити сучасні, науково обґрунтовані методики, технології та інші форми роботи. Креативність присутня у всіх галузях діяльності людини, проте вміння застосувати їх в освіті підібравши відповідні умови, знання та навички є новим викликом для педагогів сучасного світу.

Мета статті – проаналізувати сутність та особливості розвитку креативності дітей молодшого шкільного віку, визначити структурно – компонентний склад прояву креативності у молодших школярів країн Європи, а саме Англії.

Результати дослідження

Сучасна психолого-педагогічна наука розглядає креативність із різних точок зору: її загальні основи (Дж. Гілфорд, А. Маслоу, В. Моляко, С. Сисоєва тощо); як складову інтелектуальної поведінки (Г. Айзенк, Д. Векслер, Р. Стернберг); характер мотивацій креативу (С. Голлан, Р. Кеттел, Д. Мак-Кіннон та ін.), особливості педагогічної креативності О. Антонова, О. Дунаєва, І. Гриненко. В. Моляко; розвиток креативності школярів вивчала О. Савченко. Серед праць британських вчених щодо початкової освіти Англії можна виділити Р.Дж. Александер (R.J. Alexander), Р. Лонг (R. Long) . Скотт (D. Scott), М. Дж. Тейлор (M.J. Taylor), Дж.М. Хелстед (J.M. Halstead), Дж. Стівенсон (J. Stephenson).

Школа впродовж багатьох років залишається найважливішим етапом у житті людини, її першим соціальним інститутом, який відповідає загальноприйнятим критеріям розвитку суспільства. Проте саме цей процес зазнає суттєвих реформ та оновлень серед цінностей всієї освітньої діяльності, впливу сучасності, інноваційних потреб як важливих факторів для розвитку творчої особи, здатної мислити [6, с. 190]. Молодший шкільний вік ж вміщує в собі початкові, шаблонні форми мислення та дій, які повинна засвоїти дитина, тому саме в цей період найбільш можливе здійснення змін щодо засвоєння ними саме креативних способів дій, вивчені зовсім нових розумових операцій та форм, які вимагатимуть поєднання креативних та практичних дій. Готовність дітей молодшого шкільного віку до пізнання невідомого, пошуку нового, бажання діяти, швидка пристосованість мають вагоме підтвердження у головних технологіях, які використовують у школі: розвивальне навчання (С. Сірополко), творча індивідуальна самореалізація (Г. Ващенко), проектної (Дж. Дьюї), інтерактивної (О. Пометун) [5, с. 2].

Аналізуючи теоретичну складову поняття «креативність» ми дійшли такого висновку, що це насамперед не тільки психологічне явище, а й педагогічне, яке проявляється у тому, що саме правильно підібрані механізми та форми роботи впливають на активність особистості та її результат. Це

насамперед, загальна властивість людини, яка виникає під час творчої та практичної діяльності, результатом якої є певний продукт із його шляхами використання у соціумі; це вміння, яке формується у людини через сприятливі умови соціуму в різних галузях та сферах діяльності протягом всього життя. Вченим Дж. Гілфордом вперше було описано про позитивний зв'язок між креативністю та творчим мисленням, де на його думку креативність виступає саме процесом дивергентного мислення. Дотримуючись власної теорії двох видів мислення, він стверджував, що конвергентне мислення обмежує людину вибором способів вирішення завдань, так як дивергентне – дозволяє виділити безліч різних методів [7, с. 2].

Наші думки цілком збігаються із роздумами Т. Воробйової, щодо визначення саме креативності молодшого школяра як загальної характеристики його особистості, яка проявляється у навчальній та пізнавальній праці, а головною передумовою якої залишається творча спрямованість, її вміння самостійно обирати оптимальні та оригінальні шляхи виконання завдань, формуванням нових ідей та продуктів, відповідно до вимог новизни [1, с. 6]. Ядром прояву креативності учнів початкової школи є наявність у них креативних здібностей, які є елементами загального набору вмінь та навичок людини та проявляються у творчому підході до пізнавальної діяльності, активності та критичності пізнання тощо. Серед важливих складових креативних здібностей вчені (Г. Альтшуллер, Дж. Гільфорд, Л. Пузеп, О. Лук, В. Роменець) виділяють такі компоненти: дивергентне мислення, генерування ідей, творча вмотивованість та натхнення, наявність прийомів творчості. Проте жодне із них не буде розвиватися без наявності достатнього рівня сформованості таких психічних функцій як креативне мислення, уява, грамотність. Тільки вони допоможуть дитині у вирішенні завдань навчально-творчої діяльності та самостійному розвитку через неї[5, с. 6].

Вчена О. Сисоєва, креативність розглядає у двох аспектах: як сукупність властивостей індивіда (ставлення до себе та світу, способи для

самоствердження) та як діяльність певного характеру [8, с. 184]. Ми поділяємо думку даної дослідниці, а саме її трактування зв'язку між креативністю та діяльністю, адже діяльність є основою креативності; ці два процеси однаково спрямовані на уособлення світу та людини як діючого суб'єкту. Проте, О. Сисоєва звертає увагу на те, що не завжди результати креативності є соціально важливими, адже креативність молодших школярів не має великої значущості, а тільки в вмінні самостійно створити вже відоме, в індивідуальному прояві відкриття. На даний момент оволодіння навичками прояву креативності набуває широкого соціального значення та стає пріоритетом сучасної освіти європейських та вітчизняних країн. Серед них найцікавішою для нас стала саме Англія як одна із передових країн, яка головним завданням хорошої освіти вважає не лише досягнення успіхів у навчанні, а у вмінні бути впевненим у своїх силах, що є запорукою успішності у житті [9, с. 7]. Одним із відомих особистостей англійської наукової спільноти є К. Спірмен. Саме він вважається одним із основоположників так званої школи креативного управління, де саме поняття «креативність» трактується ним як певна сила людського розуму, яка створює новий зміст шляхом зміни і створення нових зв'язків [4, с. 80].

В даній школі креативність у людині проявляється у вмінні творити, що трансформується у здатність мислити, відчувати, діяти та отримувати результати своєї праці. Дані погляди можна побачити у багатьох системах освіти країн, тому Англія не стала виключенням.

Всім відомо, що англійці – досить стримана та культурна нація, проте їхню особливістю натомість є високий рівень емпатії. Вміння розуміти себе, свої бажання, мрії, потреби та очікування є частиною емпатії, відповідно тільки така людина зможе проявляти свою креативність у будь якій сфері життя. Тобто, розуміння власної автентичності, унікальності є головною передумовою для розуміння та вивчення знань про технології, способи, стратегії креативності.

Початкова освіта даної країни являється другим ступенем у системі освіти, головними завданнями якого є розвиток духовного, морального, культурного, розумового і фізичного розвитку дітей. Крім того, тут наголошується, що діти в демократичному суспільстві повинні знати свої права й обов'язки, бути вихованими в дусі терпимості й свободи [9, с. 2]. Здійснивши аналіз наукової літератури з питання початкової освіти Англії можемо сказати, що дана країна у розвитку власної освіти бере до уваги інтереси кожної дитини, так і потреби суспільства. Одним із показників розвитку креативності у молодших дошкільників Англії є відсутність традиційних уроків та оцінок, протягом освітнього процесу педагоги звертають увагу на пізнання навколишнього світу через ігрову діяльність, яка має контролюючий, навчальний, пізнавальний, розвиваючий, комунікативний, діагностичний і творчий характер і відповідає психологічним віковим особливостям молодших школярів [2, с. 52].

Освітня система у початковій школі Англії будується на прикладному характері отримання знань, тобто переходячи на інший рівень школи, учень вже знає, що їй цікаво, в якому напрямку навчання вона рухатиметься, які дисципліни їй необхідні тощо. Правильне освітнє середовище, доброзичливе та розуміюче ставлення з боку педагога, відмова від оцінювання та критики до дитини, заохочення їх до пізнавальної та дослідницької діяльності, прояву оригінальності та індивідуальності, творчих підходів у вирішенні проблем – все це елементи демократичної освіти із гуманістичними поглядами, які притаманні не тільки країна ЄС, а й Україні [3, с.23].

Висновки

Отже, креативність (здатність творчо діяти) як один із елементів сучасної освіти потрібно розглядати у трьох контекстах, а саме в: 1) процесі, 2) результаті (продукті творчого процесу), 3) характеристиках (властивості) особистості (як приналежності креативного типу особистості). Синтез виокремлених складових утворює тріаду, яка в новій єдності представляє цілісний феномен креативності.

Список використаних джерел

1. Воробйова Т.В. Формування креативних здібностей молодших школярів у процесі розв'язання навчальних завдань: автореф. канд. пед. наук: 13.00.09. Терн, 2014. 19 с.
2. Козубльовська І. В. Деякі особливості досвіду навчання в початковій школі Великої Британії. *Norwegian Journal of development of the International Science*. No 56. 2021. С. 51-54.
3. Кобзувльовська І.В. Деякі особливості освітньої діяльності початкової школи Великої Британії. *The scientific heritage* No 83. 2022. С. 20-23.
4. Міщина Л. П. Творче мислення особистості: психологічний дискурс. *Наук. вісник Херс. держ. унів. Псих. науки*. Вип. 3. Т.1. Херс: ХДУ. 2017. С. 79-83.
5. Павленко В.В. Розвиток креативності молодших школярів як педагогічна проблема. *Проб. освіти: Наук-метод. зб. інст іннов. техн. і змісту освіти МОН України*. К. 2015. Вип. 85. С. 152-158.
6. Пономаренко Г. А. Розвиток креативного мислення на уроках англійської мови. *Персп. напрямки суч. науки та освіти : мат. Всеукр. науково-прак. конф. викл. і студ. Донбаського держ. пед. унів., учит. та учнів загальноосвітніх закладів*. Слов: ДДПУ. Вип.9. Ч.2. 2017. С. 190 – 193.
7. Пономарьова-Семенова Р.О. Психологічні аспекти розвитку креативності обдарованої особистості./Р.О. Пономарьова-Семенова. *Обдар. дит.* 2007. №7. 12 с.
8. Сисоєва С. О. Теоретико-методологічні засади підготовки вчителя до педагогічної творчості. *Суч. вища школа: псих.-пед.аспект: моног.* К., 2000. С. 176-212.
9. Юрченко Марія. Розвиток початкової освіти Великої Британії. *Креативність особ. як фактор іннов. розв. сусп. : збірн. наук. праць*. Вип. 2. Жит.: ФОП Левковець Н.М., 2020. С. 167- 173.

Савчук Христина,
магістрантка педагогічного факультету,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, Україна

РОЗВИТОК ЛЮБОВІ ДО ЧИТАННЯ У ПЕРШОКЛАСНИКІВ

ЗАСОБАМИ ПОПУЛЯРНИХ ТВОРІВ ДЛЯ ДІТЕЙ: ДОСВІД ПОЛЬЩІ

У статті розглянуто основи розвитку любові до читання в учнів першого класу засобами популярних творів для дітей. Досліджено чинники розвитку любові до читання у першокласників, роль популярних творів у цьому процесі та охарактеризовано досвід Польщі щодо розвитку читацького інтересу та любові до читання у дітей.

Ключові слова: читання, читацькі інтереси, книга, молодший шкільний вік, Нова українська школа.

Вступ

Читання є невичерпним джерелом знань для емоційного, духовного та розумового розвитку людини, а тому навчання дітей читання та формування у них стійкого інтересу й любові до цього виду діяльності було й залишається значущим завданням початкової школи. Саме від початкової школи великою

мірою залежить, чи полюблять діти читання, чи залишаться байдужими до літератури. З огляду на це, у молодшому шкільному віці необхідно розвивати любов до читання та закласти міцний фундамент культури особистості.

Результати дослідження

Розвиток любові до читання повинен відбуватися ще у дошкільному віці, а продовжуватись уже у школі.

Ефективному розвитку любові до читання можуть сприяти багато різноманітних чинників:

- особистий приклад оточуючих;
- естетичний вигляд книги;
- вміння дорослих активізувати читацький інтерес та мотивацію;
- актуальність тем та проблем, що розглядаються у популярних творах для сучасних дітей [2, с. 49].

Особливу увагу варто приділити використанню популярних творів для дітей в активному читацькому колі першокласників. До цих творів належать казки Емми Андієвської, Лесі Ворониної, Олександра Дерманського, Малік Галини та ін. Ці твори захоплюють першокласників, занурюють їх у світ читання, розвиваючи уяву та креативність, розвивають їх мовлення та словниковий запас, а також за допомогою популярних творів для дітей першокласники вчаться розуміти почуття та переживання інших, у них розвиваються емпатія та соціальні навички.

Першим кроком до зацікавлення та вибору твору виступає книга, її зовнішній вигляд, стилізація, естетичне оздоблення. Тому важливим аспектом для розвитку любові до читання виступають її ілюстрації. На цій особливості книги наголошували науковці різних країн та часів [1, с. 49].

У цьому контексті надзвичайно цінними є рекомендації К.Д. Ушинського щодо добору творів для дітей. Педагог стверджував, що слід зважати на вік, високий рівень художності, доступність змісту, близькість дитячим інтересам тощо. Також він наголошував, що варто приділяти увагу методиці роботи над художнім твором: особливостям побудови бесіди за

прочитаним твором з метою розуміння змісту прочитаного, освоєнню соціально-моральних правил, красі літературного слова тощо [4]. Окрім того, ключовими чинниками розвитку у першокласників любові до книги та читання є цікаві форми організації та проведення занять, а також добір такого змісту навчального матеріалу, який забезпечить його емоціогенність, новизну та розвиток читацьких інтересів. На кожному занятті дуже важливо щоразу працювати з невеликою за обсягом ілюстрованою популярною книгою, у якій першокласникам буде легко орієнтуватися, а сам процес ознайомлення з нею викличе зацікавлення, позитивні емоції та радість спілкування [3, с. 99].

Цікавим є досвід розвитку любові до читання у молодших школярів у Польщі. У цій країні дітей активно заохочують до читання з дитинства, прищеплюють їм культуру читання, а на уроках у початковій школі вони активно читають популярні книги для дітей, обговорюють прочитане, аналізують та дискутують. У Польщі щорічно проводять національний тиждень читання у межах національної соціальної акції, що має назву «Уся Польща читає дітям». Це має на меті виховати освічених, розумних та культурних людей і читачів. Національний тиждень читання передбачає щоденне читання дітям вголос: у дитячих садках, у школах та вдома. Протягом одного тижня відбувається дуже багато подій, зокрема, різноманітні конкурси, паради літературних героїв, відкриті читання тощо.

Висновки

Отже, у результаті здійсненого дослідження, приходимо до висновку, що розвиток любові до читання у першокласників є важливим завданням, що вимагає уваги як батьків, так і педагогів. Читання популярних творів для дітей першокласниками має велике значення для їхнього розвитку та успіху в навчанні, сприяє розвитку мовлення дітей, розвиває уяву та креативність, когнітивні здібності, емпатію та соціальні навички.

Список використаних джерел:

1. Авраменко О. О., Дука Т. М., Рябошапка О. В., Журавко, Т. В. Роль книги у формуванні читацької культури молодших школярів. *Загальноосвітня школа*. 2021. №76. Т. 1. С. 47-51.

2. Молчанець І. М. Формування читацьких інтересів молодших школярів. *Пріоритети розвитку початкової освіти в контексті становлення Нової української школи*: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (24 березня 2021 року) / за заг. ред. Т. І. Шанскової. Житомир, 2021. С. 49-50.

3. Трунова В. Формування читацьких інтересів дітей на перших етапах початкової шкільної освіти. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету. Серія «Педагогічні науки»*. 2018. Вип. 39. С. 98-106.

4. Ушинський К.Д. Рідне слово. Львів, 1960. 23 с.

Марія Срібняк,
магістрантка педагогічного факультету
Олена Будник,
доктор педагогічних наук, професор,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, Україна

LEGO-ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У статті висвітлено специфіку використання конструкторів LEGO для розвитку навичок конструювання учнів на уроках у початковій школі. Приведено конкретні приклади навчальних вправ для молодших школярів.

Ключові слова: LEGO-конструктори, початкова школа, нова українська школа, ключові компетентності, розвиток молодшого школяра.

Вступ

В умовах науково-технічного прогресу в дітей йде відчутне «перенасичення» інформацією. Ті речі, які колись захоплювали представників старшого покоління людей, навряд чи здатні зацікавити сучасного школяра. Якщо раніше, щоб добути інформацію, що цікавить, доводилося годинами сидіти над книгами, то зараз це справа п'яти секунд. Одним із завдань нової української школи є розвиток якостей освіти через всебічний розвиток дитини, зокрема компетентностей, необхідних для навчання упродовж життя, та становлення педагога, який прагне відійти від традиційної педагогіки та дає учням можливість висловлювати свою думку.

За таких умов педагогу неймовірно важливо знайти той єдиний підхід, той метод, ту технологію, яка б змогла пробудити в дитині дослідницький інтерес, зростити в ній бажання вчитися, дізнаватися нове. Впровадження в освітнє середовище LEGO-технологій успішно вирішує цю проблему.

Результати дослідження

Про вивчення гри як культурологічного феномена суспільства, що склалося, і філософське осмислення ігрової діяльності говорили Жан Поль Сатр, Карл Ясперс, Зигмунд Фройд, Віктор Франкл та інші зарубіжні науковці й філософи. Визначення «ігрова технологія» досить широке і передбачає організацію педагогічного процесу у форматі різних ігор. Педагогічна гра має великий розвиваючий потенціал. [1]. Використання на уроках конструктора LEGO сприяє підвищенню якості навчання, ефективності роботи на уроці, активності дітей під час навчального процесу, залученню їх до системно-діяльнісного підходу, підвищенню успішності. Конструктор LEGO - це практичний інструмент, що дозволяє легко подолати ряд типових проблем щодо навчальних матеріалів учнями початкової школи.. Використання конструктора LEGO дає позитивні результати при засвоєнні навчальних матеріалів, допомагає освоїти здатність приймати та підтримувати цілі та завдання освітньої діяльності, шукати ресурси для їх реалізації, сприяти розробці способів вирішення творчих та пошукових завдань. [2].

З самої своєї появи конструктори ЛЕГО привернули увагу педагогів і були затребувані установами освіти: дитячими садками, початковою школою, корекційними закладами. Наслідком цього стали розробки спеціальних комплектів ЛЕГО для навчальних цілей. Перші набори для дитячих садків були випущені ще в 1961 році. «Розвиток подальшої взаємодії фірми з вчителями та вихователями призвело до появи великого спектру освітніх ЛЕГО-продуктів, а в 1980 рік у фірмі був утворений спеціальний відділ цього профілю. У 1989 році утворилася дочірня до ЛЕГО фірма, що отримала назву LEGO DACTA. Слово «DACTA» походить від грецького слова «didaktikos» і перекладається, як «вивчення цілей, засобів і змісту навчання педагогічного процесу». З 1995 року в співдружності з педагогами різних країн (Англії, Франції, Австралії, Голландії, США та багатьох інших) фірмою LEGO DACTA розроблено і випускається більше 80 спеціальних освітніх наборів та супроводжувального дидактичного матеріалу» [3].

Дізнавшись більше цікавої інформації про ЛЕГО-технології і як вони впливають на розвиток учнів, все ж актуальним залишається питання: як же ми можемо використовувати ЛЕГО-конструктор на уроках в школі?

Наприклад, *на уроках математики* ЛЕГО рекомендують використовувати для ознайомлення з цифрами та числами, математичними діями, одиницями вимірювання різних величин, геометричних фігур, пропорцій, симетрії, площею, об'ємом; закріплення та розвитку навичок прямого і зворотного рахунку, порівняння чисел, знання складу числа, геометричних фігур; уміння орієнтуватися на площині, вміння класифікувати за ознаками. Конструктор можна використовувати як умовну мірку при порівнянні предметів по довжині, ширині, масі («Знайди відсутню фігуру», «Різнокольорові доріжки», «Продовж числовий ряд», «Де більше?», тощо).

На уроках української мови (навчання грамоти) конструктор ЛЕГО – помічник та наочне пояснення при вивченні звуків та букв. Діти з ЛЕГО складають звукові схеми, використовуючи кольорові цеглинки. Червоні – голосні звуки, сині – тверді приголосні, зелені – м'які приголосні. Також вчитель може попросити дітей показати цеглинку того кольору, звук, який він вимовляє. Молодші школярі можуть вивчати букви не тільки у букварі, але й будувати букви з деталей конструктора. На деталі конструктора наклеюються букви алфавіту і розділові знаки. Після цього учні можуть скласти з деталей-букв слова і речення, одночасно вивчаючи орфографію і правопис. Як наступний крок можна наклеїти на деталі цілі слова і попросити учнів скласти з цих слів розповіді та історії, дотримуючись правил граматики.

Отже, можна стверджувати, що на будь-якому з уроків можна ефективно та цікаво використати ЛЕГО-технології в початковій школі. Тому для цього Міністерство освіти і науки України опублікувало методичні посібники з використання конструкторів LEGO, а також досить поширеної методики «Шість цеглинок» [5]. Рекомендації, вправи і завдання, що наведені в посібниках, можна легко інтегрувати в освітній процес початкової школи через їхнє базування на діяльнісному та ігровому підходах.

Висновки

Використання конструктора LEGO на уроках початкової школи є важливою складовою навчального процесу, що сприяє розвитку ключових компетентностей у дітей. Працюючи з LEGO, учні розвивають просторову уяву. Ефективна робота з цим конструктором має великий потенціал: вона сприяє розвитку певних якостей, таких як посидючість, взаємоповага, акуратність, терпіння та креативне мислення.

Конструювання сприяє розвитку мислення, спритності, а також інтелекту, уяви та творчих здібностей. Воно також формує навички уміння концентруватися, співробітництва з партнером і, що найважливіше, почуття впевненості в собі. Якщо змалку дитина має прагнення до вивчення, це підкріплює уміння навчатися конструктивно і сприймати нове з великим інтересом.

Отже, робота з освітніми конструкторами LEGO дозволяє дітям, через пізнавальну гру, вивчити багато важливих ідей та розвиває необхідні для подальшого життя навички суспільно активної, творчої особистості, яка самостійно генерує нові ідеї та приймає нестандартні рішення.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/derzhavni-standarti>
2. Дорожко, І.; Малихіна, О.; Туріщева, Л. Використання Lego-технології при корекції мислення у молодших школярів із затримкою психічного розвитку. New Collegium, 2021, 1.103: 95-99.
3. Льяш, О. В.; Волощенко, Н. О. Lego-технологія, як засіб розвитку логічного мислення старших дошкільників на етапі переходу до початкової ланки освіти. Розвиток особистості молодшого школяра: сучасні реалії та перспективи: матеріали, 218.
4. Коротун І.В. ЛЕГО-система в освітньому просторі нової початкової школи. 2018. URL: <https://www.schoollife.org.ua/586-2018/>
5. МОН опублікувало посібники з використання LEGO у початковій школі. URL: <https://nus.org.ua/news/mon-opublikovalo-posibnyky-z-vykorystannya-lego-u-pochatkovij-shkoli/>

Аліна Ципердюк,
магістрантка педагогічного факультету,
Прикарпатський національний університет імені
Василя Стефаника, Україна

РЕАЛІЗАЦІЯ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У ВЕЛИКОБРИТАНІЇ

Стаття присвячена розгляду проблеми реалізації патріотичного виховання учнів молодшого шкільного віку у Великобританії. У роботі досліджено умови патріотичного виховання молодших школярів, засоби його ефективної реалізації та особливості досвіду Великобританії у реалізації патріотичного виховання учнів початкової школи.

Ключові слова: *патріотизм, патріотичне виховання, початкова школа, Великобританія, молодший шкільний вік.*

Вступ

На сучасному етапі розвитку української держави триває складний процес відстоювання її свободи, незалежності, права вільно жити та розвиватися. У таких умовах особливої актуальності набуває проблема пробудження патріотизму та національної свідомості українського народу, насамперед молодого покоління. Лише осмисливши історичне минуле та усвідомивши джерела своєї культури можна краще розуміти сьогодення та будувати майбутнє. Для осмислення та прогнозування процесу формування громадянської самосвідомості й патріотичного виховання молоді України корисним є звернення до досвіду роботи з молодим поколінням у зарубіжних країнах. Однією з розвинених європейських країн, де особлива увага приділяється національно-патріотичному вихованню, є Великобританія. Аналіз досвіду формування у молоді Великобританії почуття патріотизму дасть можливість продуктивно використати передовий світовий досвід, з'ясувати його ефективність або уникнути непридатних до впровадження заходів в Україні.

Результати дослідження

Насамперед варто зауважити, що реалізація патріотичного виховання є цілеспрямованим процесом розвитку змістового та сутнісного наповнення

емоційно-почуттєвого складника особистості школяра, що забезпечується діяльнісним механізмом гідної взаємодії особистості із собою, як представником свого народу, зі своїм народом та його здобутками, а також з іншими народами [1, с. 12]. У Великобританії виховання патріотизму є частиною громадського виховання, а патріотичне виховання трактують не як нав'язування учням певних ідей, а як формування вмінь активно діяти з метою втілення тих ідей, що сприяють розвитку країни, збереженню її особливостей та виховують повагу до її минулого [3, с. 167].

На початку тисячоліття в школах до освітньої програми Великобританії було введено обов'язковий предмет з основ громадянства. Виходячи із доповіді Національної комісії з освіти школа повинна передавати молоді низку цінностей, серед яких є правдивість, толерантність, почуття поваги до людей та відчуття обов'язку стосовно суспільства, любов до культурної спадщини тощо. Основною метою шкільної освіти цієї країни є формування моральної стійкості особистості [1, с. 178]. Слід зазначити, що патріотичне виховання у Великобританії здійснюється під час викладання загальноосвітніх дисциплін, додаткових та спеціальних дисциплін, під час позашкільних заходів, а також під час підготовки до активної громадської діяльності в дитячих та молодіжних культурно-освітніх та громадських організаціях. Значущу роль у прищепленні патріотичних настанов молодому поколінню Великобританії відіграють скаутські загони. У скаутських загонах зазвичай діти та підлітки об'єднуються у групи за віком, їх зустрічі проходять регулярно під керівництвом дорослих лідерів. Під час цих зустрічей проводять різноманітні заходи: діти ходять в походи, вчаться виживати у складних умовах, виконувати службові завдання у громаді та багато іншого.

Велику увагу у процесі патріотичного виховання у цій країні приділяють екологічному вихованню, зокрема учні розробляють та виконують різні проєкти, що скеровані на захист та збереження довкілля, створення комфортних умов життя та діяльності людей [3, с. 168]. Вважаємо, що такі

заходи варто впроваджувати і в українських закладах загальної середньої освіти.

Висновки

Отже, приходимо до висновку, що реалізація патріотичного виховання учнів початкової школи є важливим та актуальним завданням сьогодення. Його розв'язання потребує спільних зусиль педагогічного колективу, вимагає від педагогів освіченості, толерантності, високої культури, національної самосвідомості та активної громадянської позиції. Досвід патріотичного виховання Великобританії є дуже цінним для України, адже патріотичне виховання в Великобританії відіграє важливу роль у формуванні національної ідентичності та громадянської свідомості.

Список використаних джерел

1. Афанасьєва Ю. В. Закордонний досвід патріотичного виховання. *Актуальні проблеми державного управління*. 2017. №2 (52). С. 176-180.
2. Дубровська Л. О., Дешко О. О. Теоретичні засади громадянсько-патріотичного виховання молодших школярів. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Психолого-педагогічні науки*. 2018. №2. С. 12-16.
3. Кравченко Т., Семида О. Особливості виховання патріотизму в сучасній системі освіти Великої Британії. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2019. № 4 (88). С. 164-176.

Розділ 3 / Część 3
ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТІ
TECHNOLOGIE CYFROWE W EDUKACJI

Nikola Gasianiec,
Studentka III JSM PPiW, Instytut Pedagogiki,
Uniwersytet Pomorski w Słupsku, Polska

TABLICA INTERAKTYWNA W PROCESIE NAUCZANIA
POCZĄTKOWEGO - REFLEKSJE¹⁹

Streszczenie. Artykuł skupia się na porównaniu zalet i wad stosowania tablic interaktywnych w edukacji wczesnoszkolnej oraz ich zestawieniu z tradycyjnymi metodami nauczania. Analizie zostały poddane korzyści korzystania z tego typu innowacji, a tym samym podkreślone zostały ich możliwe wady.

Słowa kluczowe: *edukacja alternatywna, proces dydaktyczny, nauczyciel, nowa koncepcja innowacji.*

Wprowadzenie

Tablice interaktywne stają się coraz bardziej popularne we wczesnej edukacji, ponieważ mogą usprawnić naukę wizualną i interaktywną. Jednak, jak każda inna technologia²⁰, tablice interaktywne mają swoje pozytywne strony, jak i negatywne. W tej pracy postaram się porównać i zestawić zalety i wady stosowania tablic interaktywnych w edukacji wczesnoszkolnej oraz porównać je z tradycyjnymi metodami nauczania. Swoje rozważania oprę na artykule Kamili Majewskiej-nauczyciela matematyki i fizyki, a także na własnych doświadczeniach, z pozycji ucznia i w przyszłości nauczyciela edukacji wczesnoszkolnej.

Wyniki badań

Tablica interaktywna dla wielu jest nieocenionym sprzętem, który może być wykorzystywany na wiele sposobów. Nauczyciele korzystają z nich kiedy chcą tworzyć notatki, wyświetlać wcześniej przygotowaną prezentację, przedstawiać

¹⁹ Artykuł opiera się na analizie publikacji: Majewska, K. (2015). Tablica interaktywna w procesie nauczania wczesnoszkolnego, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń.

²⁰ Budnyk, O., Matveieva, N., Fomin, K., Nazarenko, T., & Kalabska, V. (2021). Preparation of future teachers for the introduction of digital innovation in a rural school: problems and prospects. *Revista Brasileira De Educação Do Campo*, 6, e13124. <http://dx.doi.org/10.20873/uft.rbec.e13124>

filmy, wyświetlać materiały, (tak jak w przypadku rzutnika, który stosowany jest już od dawna w szkołach, jednak za sprawą tablic interaktywnych w niedługim czasie może on odejść w niepamięć). Tablice interaktywne w swoim założeniu mają być oddziałujące, jednak w dalszym ciągu w formie pozostają tablicą, zatem ich podstawowa funkcja może pozostawać kontynuowana, jednak w nieco zmienionej formie. Charakterystyczna zielona tablica w komplecie z białą kredą i gąbką zostaje zastąpiona białą tablicą, kursorem i markerem.

Tablice interaktywne oferują szereg korzyści w procesie nauczania na wczesnych etapach edukacji szkolnej. Jedną z głównych zalet jest to, że usprawniają naukę wizualną i interaktywną, urozmaicają naukę wzrokowo-słuchowo-czuciową. Dają możliwość korzystania z wszechstronnych zasobów multimedialnych dla uczniów, niezależnie od ich wieku. Tablice interaktywne umożliwiają nauczycielom wyświetlanie pomocy wizualnych i treści multimedialnych w celu wzmocnienia lekcji. Może to pomóc uczniom lepiej zrozumieć i zapamiętać przedstawiany materiał, a tym samym stymulować dyskusje w klasie na dany temat. Dodatkowo tablice interaktywne zwiększają zaangażowanie uczniów i uczestnictwo w lekcjach, umożliwiają pracę w zespołach. Uczniowie mogą wchodzić w interakcję z treściami wyświetlanymi na tablicy, dzięki czemu nauka staje się ciekawsza i przyjemniejsza. Wreszcie tablice interaktywne umożliwiają przesyłanie informacji zwrotnych i ocen w czasie rzeczywistym, co nie jest tak proste w przypadku tradycyjnych metod nauczania. Nauczyciele mogą uzyskać natychmiastową informację zwrotną od swoich uczniów i odpowiednio dostosować swoje metody nauczania. Wielu uczniów przedstawione punkty mogą zachęcać do nauki, a jest to ważny krok w procesie edukacyjnym, tych młodszych, jak i starszych.

Wśród wielu zalet stosowania tablic interaktywnych w edukacji wczesnoszkolnej, nietrudno jest zauważyć wady, które w mojej opinii w dużej mierze zahaczają o system, aniżeli o samą ideę. Wada, która dla większości może okazać się nawet decydująca o wprowadzeniu w szkole tablic interaktywnych to cena sprzętu. Tablice mogą okazać się kosztowną inwestycją dla wielu placówek. Samo narzędzie to nie są jedyne koszty. Tablice interaktywne należy poddawać

konserwacji, przeglądy techniczne też są tego nieodłącznym elementem. Problemy jakże tablice mogą powodować to nie tylko pieniądze, ale również czas, który jest potrzebny do ewentualnej naprawy. Dlatego też dla wielu, jest to główna przesłanka, dlaczego nie opierać w całości procesu edukacyjnego na nich. W tym zestawieniu tradycyjne metody nauczania mogą wydawać się nieocenione. Wreszcie istnieje obawa, że nadmierne poleganie na technologii może utrudniać tradycyjne metody nauczania, które mogą być równie skuteczne w nauczaniu uczniów.

Jeśli porównać tablice interaktywne z tradycyjnymi metodami nauczania, oba rozwiązania mają swoje zalety i wady. Tablice interaktywne oferują uczniom bardziej wciągającą i interaktywną naukę, ale wymagają większych umiejętności technicznych, zaangażowania i przeszkolenia nauczycieli. Z drugiej strony tradycyjne metody nauczania pozwalają na bardziej zindywidualizowane i elastyczne nauczanie, ale wymagają większego planowania i przygotowania do nauczania, co pobiera znaczną ilość czasu. Należy zauważyć, że obie metody mogą być skuteczne w nauczaniu uczniów, a od nauczycieli zależy, która metoda będzie najlepiej dostosowana do ich stylu nauczania i potrzeb wyrażanych przez uczniów. Tablice interaktywne oddziałują naprawdę wszechstronnie. Wpływają one na słuch, wzrok oraz dotyk uczniów. W klasach młodszych, kiedy to sposób nauki jeszcze się kształtuje, jest to cenne narzędzie, żeby dziecko mogło w przyszłości ocenić najlepszy dla niego styl nauczania, ponieważ będzie w stanie ocenić i porównać poznane przez niego wcześniej warianty i wybrać dla siebie ten najodpowiedniejszy.

Kiedy to ja byłam uczniem tablice interaktywne wcale nie były tak powszechne, jak są już dzisiaj. W tamtych czasach była to swego rodzaju innowacja. Sama obserwowałam proces wprowadzania nauczycieli w tę formę prowadzenia zajęć. Oprócz nauczycieli, my jako uczniowie też musieliśmy zmierzyć się z nowością, której żaden z nas przedtem nie znał. Z perspektywy czasu mogę śmiało powiedzieć, że tablice interaktywne stały się przełomem. Mnogość zalet w moim mniemaniu zdecydowanie przewyższa ilość wad. Tablice interaktywne, korzystanie z technologii, zdecydowanie usprawniły proces edukacyjny. Moim zdaniem to też one były dobrym przygotowaniem, impulsem do działania, które było konieczne w

obliczu tego, co działo się na świecie od 2020 roku. Nauka zdalna, dla wielu wcześniej nieosiągalna myślami. Wtedy tradycyjne metody nauczania nie mogły być praktykowane, nauczyciele musieli opierać się na tym, co technologia im oferowała.

Wnioski

Podsumowując, tablice interaktywne oferują szereg korzyści w procesie nauczania na wczesnym etapie edukacji, takich jak usprawnienie wizualnego i interaktywnego uczenia się, zwiększenie zaangażowania i uczestnictwa uczniów oraz umożliwienie przekazywania informacji zwrotnych i oceniania w czasie rzeczywistym. Jednakże korzystanie z tablic interaktywnych ma również wady, takie jak koszt, problemy techniczne i nadmierne poleganie na technologii. Porównując tablice interaktywne z tradycyjnymi metodami nauczania, należy wziąć pod uwagę zalety i wady obu metod i określić, która z nich najlepiej odpowiada stylowi nauczania nauczyciela i potrzebom uczniów. Ostatecznym celem jest zapewnienie uczniom jak najlepszych doświadczeń edukacyjnych, a zarówno tablice interaktywne, jak i tradycyjne metody nauczania mogą pomóc w osiągnięciu tego celu.

Bibliografia

1. Majewska, K. (2015). Tablica interaktywna w procesie nauczania wczesnoszkolnego, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń.
2. Budnyk, O., Matveieva, N., Fomin, K., Nazarenko, T., & Kalabska, V. (2021). Preparation of future teachers for the introduction of digital innovation in a rural school: problems and prospects. *Revista Brasileira De Educação Do Campo*, 6, e13124. <http://dx.doi.org/10.20873/uft.rbec.e13124>

Natalia Zubelewicz,
III JSM PPiW, Instytut Pedagogiki,
Uniwersytet Pomorski w Słupsku, Polska

TRANSFORMACJA ROLI NAUCZYCIELA W ERZE CYFROWEJ

Niniejsza praca skupia się na przedstawieniu oraz analizowaniu transformacji roli nauczyciela w erze cyfrowej. W tym kontekście zwracam szczególną uwagę na opis zmian, które występują w pracy nauczyciela, perspektywy związane z tym nieuniknionym procesem oraz wyzwania, z którymi muszą się zmagać. Dodatkowo prezentuję pozytywne oraz negatywne aspekty technologii w edukacji.

Słowa kluczowe: nauczyciel, transformacja, technologia, era cyfrowa

Wstęp

Analiza na temat transformacji roli nauczyciela w erze cyfrowej stanowi znaczący punkt wyjścia do zagłębienia się w wyzwania, z którymi muszą się zmagać nauczyciele. Erę cyfrową charakteryzuje ogromny wzrost dostępności do narzędzi edukacyjnych opartych na technologii oraz zwiększenie ich użytkowania. Współczesne społeczeństwo doświadcza wielu zmian w zakresie technologii. W dzisiejszym świecie, gdzie postęp technologii zmienia się niemal z dnia na dzień, dzieci w wieku młodszym szkolnym stają się nie tylko świadkami, ale również uczestnikami tej rewolucji. Smartfony, tablety czy komputery to elementy, które stały się nieodłączną częścią ich życia. Informacje, do których bez problemu jesteśmy w stanie dotrzeć, kształtują ich sposób myślenia.

Wyniki badań

Nauczyciel to osoba, która zwracając uwagę na potencjał ucznia oraz jego możliwości i predyspozycje jest w stanie zmienić naprawdę wiele. Zważając na aspekty wymienione powyżej, nauczyciel dąży do ich sukcesywnej stymulacji w celu osiągnięcia możliwie najlepszego wyniku przez ucznia. Oprócz przekazywania wiedzy nauczyciel skupia się także na ich rozwoju osobistym, w tym: kształtowanie postaw, wartości i umiejętności społecznych. Niewątpliwie osobowość nauczyciela oraz jego podejście wpływa na relacje z wychowankami, a także powoduje, że zajęcia są unikatowe²¹. Aby nauka nie była monotonna nauczyciel, wykorzystując swój potencjał i kreatywność pełni rolę inspiratora, który pobudza ich ciekawość i zainteresowanie, motywując do działania. W erze cyfrowej kompetencje miękkie takie jak: kreatywność czy umiejętność pracy w zespole również są niezwykle ważne i przydają się zarówno w życiu szkolnym, jak i społecznym czy zawodowym²².

²¹ O. Budnyk, H. Wasianowycz, *Nauczyciel i jego rola w procesie dydaktyczno - wychowawczym*, Scientific Bulletin of Chełm - Section of Pedagogy nr 1, s. 47-55, 2017.

²² K. Miłek, *Kreatywność nauczyciela w pracy z dziećmi ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi*, Kultura i Wychowanie nr 2(22)/2022.

Era cyfrowa wymaga od nauczycieli aktualizowania wiedzy oraz nabycia nowych kompetencji. Technologia oferuje nauczycielom narzędzia, które wspierają proces edukacyjny. Ponadto umożliwia to indywidualizację procesu nauczania. Zatem nauczyciel może dostosowywać materiały dydaktyczne do aktualnego poziomu uczniów. Z pewnością wykorzystywanie różnorodnych metod nauczania sprawia, że uczniowie nie popadają w rutynę, rozwijane są różne umiejętności oraz wzrasta zaniepokojenie grupy prezentowanym tematem. Jednak istotnym wyzwaniem, które stawia era cyfrowa to nadmiar informacji. Nauczyciele stają się kluczowymi osobami w procesie edukacyjnym, którzy rozwijają w uczniach umiejętność krytycznego myślenia oraz umiejętność filtracji informacji²³.

Problemem dla wielu nauczycieli może być brak kompetencji w zakresie korzystania z urządzeń elektronicznych lub szerzej rozumianej nowej technologii. Dla wielu może być to nowa sytuacja, która sprawia, że czują się niepewnie ze swoimi umiejętnościami. Należy jednak pamiętać, że w dzisiejszych czasach uczniowie już od najmłodszych lat mają do czynienia z Internetem. Nauczyciel, który będzie posiadał większą wiedzę z zakresu nowej technologii i będzie potrafił w inspirujący sposób przedstawić konkretne zagadnienia wykorzystując posiadane informacje, zapewne będzie miał większe szanse na stanie się autorytetem dla uczniów w tej dziedzinie. Pomocne mogą okazać się w tym przypadku szkolenia, webinary, konferencje czy kursy z zakresu wykorzystywania i posługiwania się technologią w edukacji²⁴.

Nowa technologia daje nauczycielom sporo nowych narzędzi do pracy, które wspierają proces kształcenia. Odpowiednie ich wykorzystywanie przyczynia się do wielu pozytywnych aspektów, które wpływają na uczniów. Platformy edukacyjne to zintegrowane środowiska online, które umożliwiają udostępnianie materiałów dydaktycznych, tworzenie zadań na potrzeby grupy, przeprowadzanie testów online oraz stałe monitorowanie postępów uczniów. Dodatkowo istnieje możliwość

²³ M. Frania, *Nowe media, technologie i trendy w edukacji*, Wydawnictwo Impuls, Kraków 2017.

²⁴ Ibidem.

powracania do poprzednich tematów i przeanalizowania ich ponownie, a uczniowie, którzy sami chcą powtórzyć sobie poprzednie materiały lub sprawdzić swoją wiedzę z danego działu za pomocą testów mogą to zrobić w każdej chwili i o każdej porze mając dostęp do Internetu²⁵. Sama nauka online jest w stanie wiele ułatwić, ze względu na chociażby zaoszczędzony czas. Nauka na odległość posiada zdecydowanie więcej zalet np.: brak kosztów dojazdu, stałe rozwijanie kompetencji cyfrowych, możliwość połączenia się o każdej porze oraz możliwość płynnego uczenia się dla każdego pomimo sytuacji życiowej²⁶. Jednak w tym przypadku nauczyciele powinni upewnić się o równości w dostępie do technologii i Internetu, aby żaden uczeń nie został wykluczony. Wykorzystując nauczanie online, nauczyciel powinien przede wszystkim być świadomy pojawiających się ewentualnych problemów. Gdyż nagłe zerwanie połączenia wiąże się z opuszczeniem oraz koniecznością nadrobienia bieżącego tematu przez ucznia. Ponadto istnieje ryzyko zbyt niskiej aktywności fizycznej, co zagraża zdrowiu ucznia ze względu na swoje konsekwencje zdrowotne. A ciągłe siedzenie przed telefonem czy komputerem może przyczynić się do pojawiających się wad postawy.

Edukacja w erze cyfrowej przechodzi rewolucję między innymi dzięki zastosowaniu różnorodnych zasobów multimedialnych. Pozwala to na uatrakcyjnianie przedstawianych treści, dostosowanie tych treści do różnych stylów uczenia się, budzi ciekawość oraz angażuje grupę do pracy, a także współpracy. Materiały takie jak: ilustracja, animacja czy wideo świetnie sprawdzą się do wprowadzenia uczniów w świat nowego tematu, zwłaszcza abstrakcyjnego. Narzędzia wykorzystywane do tworzenia prezentacji takie jak: Power Point, Prezi czy Canva pozwalają w sposób dynamiczny przedstawiać zagadnienia. Na dodatek ich treść może zawierać sytuacje problemowe lub czynniki skłaniające do pracy w grupie^{27,28}. Inną formą wykorzystywaną przez nauczycieli to podcasty edukacyjne,

²⁵ Ibidem.

²⁶ S. Juszczuk, *Edukacja na odległość. Kodyfikacja pojęć, reguł i procesów*, Wyd. Adam Marszałek, Toruń 2002.

²⁷ K. Majewska, *Tablica interaktywna w procesie nauczania wczesnoszkolnego*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2015.

które umożliwiają przekazywanie informacji w formie dźwiękowej. Z pewnością sprawdzi się to w przypadku uczniów preferujących słuchanie. Jednakże oprócz dostarczania wiedzy w formie dźwiękowej nauczyciele mogą również wykorzystać ten sposób do wyciszenia, relaksacji czy nadania określonego nastroju. Są doskonałym dodatkiem do tradycyjnych metod nauczania. Kolejna propozycja, która może zostać wykorzystana w edukacji to gry edukacyjne. Gry edukacyjne są w stanie dostarczyć wiele interaktywnych doświadczeń, które mogą oddziaływać na ich myśli, wiedzę i uczucia. Nauczyciele mogą wykorzystywać gry edukacyjne o różnej tematyce, dostosowując do bieżących potrzeb²⁹. Jest to opcja, dzięki której można połączyć rozrywkę z edukacją, zapewniając interaktywne doświadczenia. Oczywiście oprócz wymienionych powyżej propozycji sam Internet stanowi ogromne źródło wiedzy i możliwości. Nauczyciele za pomocą np. kodów QR mogą prowadzić do określonego źródła: artykułu, strony, ilustracji, piosenki i wiele więcej, co pozwala na wprowadzenie tajemniczości i pobudzenie ich ciekawości. A to wszystko zależy od kreatywności i osobowości nauczyciela.

Wnioski

Podsumowując wszelkie informacje zebrane w tej pracy, można zauważyć zarówno wiele pozytywnych aspektów, jak i negatywnych. Ważne, aby sam nauczyciel rozumiał te zmiany, umiejętnie wykorzystywał narzędzia oraz zachowywał równowagę między tradycyjnymi a nowoczesnymi metodami. Współpraca nauczyciela z technologią prowadzi do sukcesu, zapewniając wsparcie edukacyjne z każdej strony. Transformacja roli nauczyciela w erze cyfrowej przebiega dynamicznie i stale. Pomimo wyzwań, jakie są stawiane nauczycielom, era cyfrowa otwiera nowe perspektywy edukacyjne, co umożliwia lepsze dostosowanie się do różnorodnych potrzeb uczniów oraz inspirowanie do samodzielnej nauki. Przekazując wiedzę, warto również skupić się na rozwijaniu umiejętności krytycznego myślenia i weryfikowania źródła. Istnieje wiele możliwości

²⁸ B. Dudel, M. Kowalczyk-Wałęziak, K. M. Łogwiniuk, K. Szorc, U. Wróblewska. *Innowacje w teorii i praktyce edukacyjnej (na przykładzie województwa podlaskiego)*, Białystok, 2014.

²⁹ B. Dziurzyńska-Pyrasz, M. Korabik, J. Łubocka, W. Sroka, R. Tarka, *Specyfikacja metod prowadzenia zajęć*, Wrocław, 2011.

передавання знань з використанням технологій, натомість то, в який спосіб буде вона використана, залежить від вмощеності наставника oraz його креативностi.

Bibliografia

1. Budnyk O., Wasianowycz H., *Навчачий i його роля в процесі дидактично - виховавчим*, Scientific Bulletin of Chełm - Section of Pedagogy nr 1, s. 47-55, 2017.
2. Dudel B., Kowalczyk-Walędziak M., Łogwiniuk K. M., Szorc K., Wróblewska U., *Innowacje w teorii i praktyce edukacyjnej (na przykladzie województwa podlaskiego)*, Białystok, 2014.
3. Dziurzyńska-Pyrasz B., Korabik M., Łubocka J., Sroka W., Tarka R., *Specyfikacja metod prowadzenia zajęć*, Wrocław, 2011.
4. Frania M., *Nowe media, technologie i trendy w edukacji*, Wydawnictwo Impuls, Kraków 2017.
5. Juszczak S., *Edukacja na odległość. Kodyfikacja pojęć, reguł i procesów*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2002.
6. Majewska K., *Tablica interaktywna w procesie nauczania wczesnoszkolnego*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2015.
7. Miłek K., *Kreatywność наставника в праці з дітьми ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi*, Kultura i Wychowanie nr 2(22)/2022.

Наталія Вовк,
магістрантка педагогічного факультету,
Олена Будник,
доктор педагогічних наук, професор,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, Україна

НАВЧАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ. ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ДИСТАНЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті висвітлено деякі особливості організації навчання учнів початкових класів в умовах війни, зокрема у дистанційному форматі. Представлено результати опитування вчителів, які вказали на проблеми і труднощі роботи з школярами в кризових умовах, тобто війни.

Ключові слова: дистанційне навчання, воєнний стан, освітній процес, початкова школа.

Вступ

В умовах воєнного стану в Україні перед учителями початкової школи постали нові виклики, які пов'язані з переходом на навчання у дистанційному чи змішаному форматі. Для цього необхідно було у швидкому часі опанувати

низку цифрових ресурсів та інструментів для навчання онлайн [3]. Багато шкіл та освітян виявилися неготовими до вирішення таких професійних завдань. Окрім того, заклади освіти періодично змінюють режим роботи через замінування чи повітряні тривоги. Це сприяє тому, що заклади освіти повинні облаштувати для усіх учасників освітнього процесу безпечні укриття, в яких мають бути витримані усі необхідні норми, правила і т.п. (наявність інтернету, води, місць для сидіння, столи для навчання). Однак все ж таки в умовах війни основне завдання шкіл, у т.ч. вчителів початкових класів, підготуватися до переходу на дистанційне навчання в синхронному і асинхронному форматі.

Результати дослідження

На основі аналізу наукової літератури з даної проблеми та опитування вчителів початкової школи нами виявлено особливості та готовність системи освіти (дітей і педагогів) до організації дистанційного навчання в умовах карантину. Для цього нами розроблено анкету з використанням GoogleForms, до опитування онлайн було залучено 26 учителів початкових класів з різних районів Івано-Франківської області та м. Івано-Франківська.

Перше питання, яке ми намагалися вирішити, - чи вплинула війна та дистанційне навчання на успішність учнів початкових класів. Як показано на рис. 1, 50 відсотків опитаних (13 вчителів) відповіли ствердно, майже четверта частина (23,1%) – частково, 15,4 % - ні. Частина респондентів сказали, що їм складно відповісти на це питання і вони не бачать якоїсь різниці в успішності (11,5%).

26 відповідей

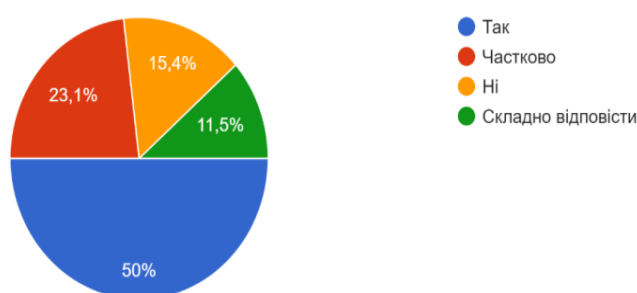

Рис. 1. Вплив дистанційного навчання на успішність учнів початкових класів

На наше запитання «Як Ви ставитеся до дистанційного навчання Ваших дітей під час війни?», половина опитаних вказали, що частково підтримують таку форму навчання, оскільки це важливо, адже існує небезпека для життя дітей і педагогів. Разом з тим, майже третина (26,9%) респондентів зауважили, що дистанційне навчання не є ефективне навіть в умовах воєнного стану. При цьому вони стверджували на те, що діти молодшого шкільного віку ще не є готовими до самостійного навчання онлайн. Окрім того, існує також небезпека, оскільки їх залишають вдома, коли батьки на роботі, а повітряна небезпека існує практично завжди у всій частині країни. Тільки 15% батьків (рис. 2) задоволені дистанційним навчанням, оскільки вважають, що вдома більш безпечно для дітей, ніж у школі, зокрема в укритті.

26 відповідей

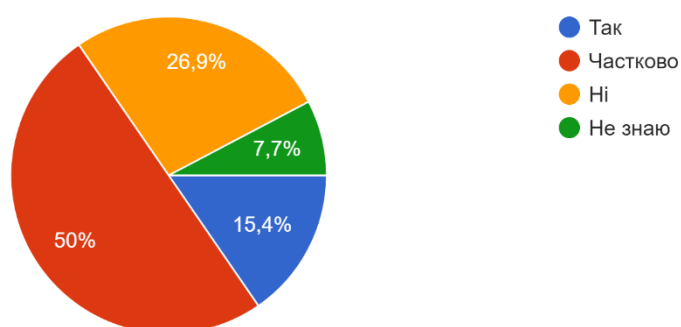

Рис. 2. Ставлення батьків до дистанційного навчання учнів в умовах війни.

Усі респонденти у процесі експерименту однозначно стверджують, що існують негативні аспекти у дистанційному навчанні в початковій школі, а саме:

- навчальна взаємодія позбавлена емоційності і часто є одноманітною;
- якщо брати то уваги суто програмне забезпечення, то програмісти не можуть повною мірою враховувати вікових та індивідуальних особливостей учнів, як це робить учитель;
- не забезпечується розвиток мовленнєвої, графічної та писемної культури школярів;

- учень частіше робить технологічні помилки у процесі роботи з програмою;
- матеріал, який подається, є більш стиснутий за змістом і формою;
- контроль знань здійснюється здебільшого у формі тестів чи опитувань;
- не завжди педагоги мають належні навички роботи з комп'ютерною технікою;
- пропонуване програмне забезпечення трапляється не завжди якісне, не враховує специфіки роботи із молодшими школярами. При цьому навчальні програми часто оновлюються, що не враховано при розробці програм для дистанційного навчання.

26 відповідей

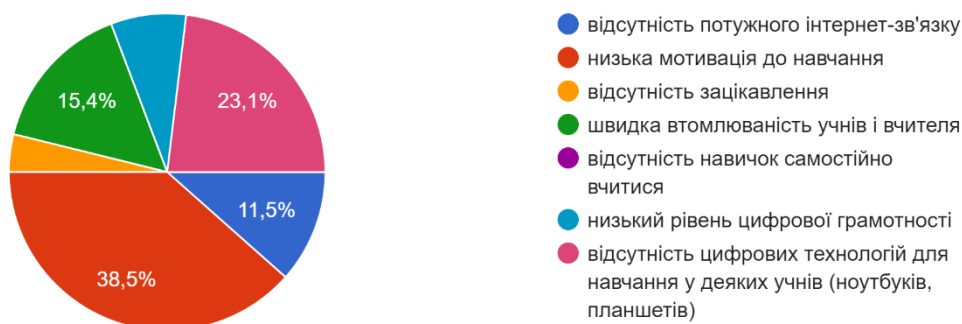

Рис. 3. Типові труднощі у дистанційному навчанні молодших школярів у часі війни

Педагоги зауважили, що цифрові технології у дистанційному навчанні дають змогу забезпечити зворотний зв'язок у навчанні, що необхідне в початковій школі. Так вчитель може контролювати і проводити моніторинг рівня навчальних досягнень дітей, бачити їхній прогрес і успішність з різних предметів. У початковій школі у дистанційній освіті, як зазначили педагоги, вони часто практикують (чи практикували) онлайн уроки, презентації до конкретних тем; дослідницьку роботу; дидактичні візуалізовані ігри; тестові завдання; електронні енциклопедії, а також цифрові сервіси для опитування [2].

Висновки

У дистанційній освіті під час війни варто застосовувати різноманітні інновації, передусім в дистанційній освіті. Звичайно, у тісній співпраці з батьками школярів, які повинні допомогти їм справитися із завданнями і психологічно заспокоїти. Крім того, під час використання ІКТ необхідно дотримуватися певних санітарно-гігієнічних вимог [1]. При цьому увагу приділяють роз'яснювальній роботі, інформують батьків щодо профілактики порушень психічного чи фізичного здоров'я при навчанні онлайн, дають інструкції щодо організації робочого місця учня вдома, чітко враховують обмеження щодо перебування його перед монітором. Вчителі і батьки мають розуміти, що безконтрольне проведення часу в інтернеті чи просто з різними гаджетами негативно впливає на психіку дітей, призводить до низки негативних явищ. В час війни у дітей усеодно є внутрішні стресові реакції на сигнали повітряної тривоги чи події, які вони бачать по телевізору. І цей стан емоційної напруги, психологічного виснаження лише наростає, коли вони стикаються з негативним цифровим контентом у віртуальному світі. Тому дистанційне навчання в початковій школі в часі війни має свої позитивні та негативні аспекти, які необхідно враховувати у роботі з учнями.

Список використаних джерел

1. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти: монографія. К.: Атіка, 2008. 684 с.
2. Будник О., Минай Ю. Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній початковій школі: реалії та перспективи. Гірська школа Українських Карпат. 2016. № 14. С. 84-88.
3. Співаковський О.В., Петухова Л.С., Коткова В.В. Інформаційно-комунікаційні технології в початковій школі: Навчально- методичний посібник для студентів напряму підготовки «Початкова освіта». Херсон, 2011. URL: <http://www.kspu.edu/FileDownload.ashx/%D0%86%D0%9A%D0%A2%20%D0%B2%20%D0%BF%D0%BE%D1%87%D0%B0%D1%82%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B9%20%D1%88%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D1%96.%20%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA.pdf?id=4ab4f7d1-7328-4045-864d-6fafc8472b9e>

Розділ 4 / Część 4

ІНКЛЮЗИВНА ПЕДАГОГІКА ТА СПЕЦІАЛЬНА ОСВІТА PEDAGOGIKA WŁĄCZAJĄCA I EDUKACJA SPECJALNA

Христина Діреджук,
магістрантка педагогічного факультету,
Олена Будник,
доктор педагогічних наук, професор,
Прикарпатський національний університет імені
Василя Стефаника, Україна

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ: АНАЛІЗ ПРАКТИК ЗА КОРДОНОМ

У статті розкрито успішні практики, які допомагають забезпечити рівноправні можливості для навчання та розвитку дітей з ООП. Досліджено досвід Сполучених Штатів, Австрії, Ізраїлю, Франції та Німеччини та підходи цих країн у створенні шкільних середовищ для дітей з ООП, розкриваючи їх досягнення, виклики та джерела натхнення.

Ключові слова: *інклюзивна освіта, інклюзія, діти з особливими освітніми потребами, підходи, практики.*

Вступ

Інклюзивна освіта є одним із ключових напрямків сучасної педагогіки, спрямованим на забезпечення доступності, рівності та включення кожного учня у освітній процес. У світлі постійних змін у суспільстві та вимог до освіти, порівняння та аналіз міжнародного досвіду стають надзвичайно важливими для розуміння кращих практик та стратегій у цій сфері [4].

Аспекти організації інклюзивного навчання в країнах Європи досліджуються у працях вчених, таких як: О.Будник, А. Колупаєва, Н. Матвеєва, М.Порошенко, Л.Сидорів, С.Сидорів та інших.

Мета статті – здійснити аналіз міжнародного досвіду інклюзивної освіти, дослідити різноманітні підходи та практики, які використовуються країнами за кордоном для створення відкритого та справедливого освітнього середовища для всіх учнів.

Результати дослідження

Одним з основних принципів інклюзивної освіти є забезпечення рівного доступу до якісної освіти для всіх учнів, незалежно від їхніх здібностей. Ця стратегія спрямована на знищення бар'єрів до навчання та формування середовища, що сприяє різноманітності та прийняттю. Хоча методи реалізації можуть відрізнятися в різних країнах, остаточна мета залишається постійною: створення інклюзивної освітньої системи, що дозволяє кожному учневі розкрити свій потенціал.

Італійська Республіка визначається як один із провідних учасників серед європейських країн у розвитку інклюзивної освіти. Вона відзначається як одна з перших держав, що акцентувала на необхідності впровадження інклюзивної освіти для дітей з особливими освітніми потребами. Італія досягла майже 99,6% включення дітей з особливими освітніми потребами у загальну систему освіти. Згідно із Законом «Про освіту», в італійській освітній системі відсутні спеціальні класи чи школи [1].

Сполучені Штати мають багатий досвід підтримки інклюзивної освіти. Згідно з законом про освіту осіб із вадами розвитку (IDEA), діти з особливими освітніми потребами мають право на отримання безкоштовної та належної публічної освіти в найменш обмежуючому середовищі. Це спричинило розробку різноманітних стратегій, таких як індивідуальні навчальні плани (ІНП) для кожного учня, а також класи підтримки та моделі спільного навчання, які комбінують загальну та спеціальну освіту. Наприклад, U.S. Department of Education's Office of Special Education Programs (OSEP) надає вказівки та дослідження ефективних практик.

Досвід Республіки Австрія у впровадженні інклюзивної освіти є також цінним. Сьогодні в освітньому процесі Республіки Австрія діють центри спеціальної освіти, які мають за основне завдання координацію навчання дітей з особливими освітніми потребами. Серед їхніх обов'язків: оцінка осіб з особливими освітніми потребами, проведення консультацій з батьками,

надання вчителям навчально-методичних посібників, організація тренінгів та форумів для подальшого розвитку інклюзивної освіти [2].

В Ізраїлі особливий акцент приділяється інтеграції дітей з особливими освітніми потребами у загальні класи, якщо це можливо. Закон про освіту осіб з особливими освітніми потребами забезпечує рівні освітні можливості для всіх, сприяючи інклюзії через різні механізми підтримки. Міністерство освіти надає ресурси, організує професійний розвиток для вчителів та фінансує додатковий персонал для допомоги учням з особливими потребами. Організації, як от реабілітаційний центр «Бейт Іссі Шапіро», активно допомагають у дослідженні та консультуванні стосовно підтримки учнів з вадами у навчальному середовищі [3].

У Фінляндії інклюзивна освіта організована через диференційований освітній процес, де клас поділяється на дві групи: діти зі стабільним розвитком та діти з особливими потребами. Уроки проводять два вчителя та асистенти за потреби. Кожна дитина має індивідуальний навчальний план. Існують освітньо-консультативні центри, де проводять курси та майстер-класи. Дитина оцінюється педагогічно-психологічно після п'ятирічного віку, розподіляючись на рівні підтримки, з можливістю переходу між ними [7].

У Франції застосовується подвійний підхід до інклюзивної освіти. Основний акцент зроблено на інтеграцію дітей з особливими потребами у звичайні школи, але визнається також роль спеціалізованих закладів. Закон від 11 лютого 2005 року зміцнює права учнів з вадами розвитку та підтримує індивідуальні плани. Спеціалізовані заклади, відомі як «Instituts Médico-Éducatifs» (IMEs), спрямовані на учнів з більш важкими вадами. Міністерство освіти Франції веде національну політику з питань інклюзивної освіти.

У Німеччині застосовується колаборативний підхід, що передбачає тісну співпрацю між загальноосвітніми школами та центрами спеціальної освіти. Діти з особливими потребами можуть навчатися в звичайних класах з додатковою підтримкою або в «Förderschulen», спеціально створених для цієї категорії дітей. Закон про інклюзивну освіту, прийнятий у 2009 році,

підтримує інклюзивні практики, забезпечуючи навчальні ресурси для вчителів та сприяючи співпраці між школами. Німецький інститут міжнародних освітніх досліджень (DIPF) активно сприяє дослідженням та поширенню знань у цій сфері [3].

Хоча за кордоном було досягнуто певного прогресу, існують виклики, які ще потрібно подолати. Недостатність ресурсів, недостатня підготовка вчителів та стереотипні уявлення щодо інвалідності становлять загальні перешкоди. Проте підвищена увага, розвиток політики та міжнародна співпраця надають надію на більш інклюзивне майбутнє [8].

Міжнародний досвід у створенні шкільних середовищ для дітей з особливими освітніми потребами відображає різноманітні підходи, які враховують культурний, соціальний та освітній контекст кожної країни. Через політичні заходи, підготовку вчителів, співпрацю та інноваційні практики ці країни просуваються до більш інклюзивних систем освіти, що поважають та підтримують кожного учня.

Висновки

Отже, у останні роки, світова спільнота вкладає значні зусилля в удосконалення інклюзивної освіти та створення освітнього середовища, що враховує різноманітні потреби всіх учнів, включаючи тих, хто має особливі освітні потреби. Італія, Сполучені Штати, Австрія, Ізраїль, Фінляндія, Франція та Німеччина входять до країн, які активно працюють над забезпеченням рівних можливостей у навчанні для дітей з різними здібностями.

Список використаних джерел

1. Європейське агентство з особливих потреб та інклюзивної освіти - European Agency for Special Needs and Inclusive Education. Сайт. URL: https://uk.hrvwiki.net/wiki/European_Agency_for_Special_Needs_and_Inclusive_Education (дата звернення: 20.02.2024).
2. Колупаєва А. А. Досвід реалізації інклюзивної освіти в країнах Європи / Педагогічні основи інтегрування школярів з особливостями психофізичного розвитку в загальноосвітні навчальні заклади: монографія. Київ: Педагогічна думка. 2007. 458 с.
3. Матвеева Н.О. Інклюзивна освіта за кордоном: навчально-методичний супровід самостійної роботи студентів. Навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ, НАІР, 2018. 50 с.

4. Порошенко М.А. Інклюзивна освіта: навчальний посібник. Київ: ТОВ «Агенство Україна». 2019.

5. Саламанська декларація про принципи, політику та практичну діяльність у галузі освіти осіб з особливими освітніми потребами та Рамки Дій щодо освіти осіб з особливими освітніми потребами від 7-10 червня 1994 р. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-94#Text (дата звернення: 20.02.2024)

6. Сидорів Л.М., Сидорів С.М. Теорія та методика інклюзивного навчання: навчальний практикум з інклюзивної освіти. Івано-Франківськ: Вид-во Кушнір Г.М. 2020.

7. Що особливого у фінській інклюзивній освіті. INVAK INFO. URL: <https://invak.info/obuchenie/shho-osoblivogo-u-finskij-inklyuzivnij-osviti.html> (дата звернення: 20.02.2024).

8. Budnyk O. Innovative competence of a teacher: best European practices. Цифрова освіта: збірник наукових праць / за ред. І. Цепенди та О. Будник. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2021. 296 с.; Р. 244-260.

Юлія Люнас,
магістрантка педагогічного факультету,
Тетяна Качак,
доктор філологічних наук, професор,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ЛОГОПЕДИЧНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті проаналізовано зміст та особливості логопедичної роботи з дітьми дошкільного віку, які мають мовленнєві порушення. Висвітлено завдання, напрямки та принципи логопедичної роботи, типи логопедичних занять та їх структуру, особливості корекційно-розвивальної допомоги вчителя-логопеда.

Ключові слова: логопедична робота, діти дошкільного віку, вчитель-логопед, мовленнєві порушення, корекційно-розвивальна допомога.

Вступ

На жаль, у сучасному суспільстві щороку фіксують збільшення кількості дітей з різними мовленнєвими порушеннями. З огляду на це, актуальними є пошуки ефективних шляхів корекційного розвитку дітей дошкільного віку, які мають порушення мовлення. Важливо правильно провести обстеження, чітко діагностувати порушення, забезпечити вчасні консультації з медичними фахівцями, щоб логопед підібрав оптимальні напрями та принципи

корекційного впливу. Це все створить можливість комплексно, швидко та вчасно допомогти дошкільнику подати певні мовленнєві порушення, оскільки, дошкільний вік – це період інтенсивного розвитку мовлення.

Мета статті – проаналізувати зміст та особливості логопедичної роботи з дітьми дошкільного віку, які мають мовленнєві порушення. Висвітлити завдання, напрямки та принципи логопедичної роботи, типи логопедичних занять та їх структура, особливості корекційно-розвивальної допомоги вчителя-логопеда.

Теоретико-методологічна основа статті. Наукові дослідження в галузі корекційної педагогіки показали, що найкращий час для розвитку мовлення дітей – раннє дитинство та дошкільний вік. У працях науковців І. Марченко, Т.Берника, Л. Савінової, Л. Трофименко, Ю. Рібцун, М. Шеремети, С.Коноплястої, В. Тарасуна, С. Фаховської, Р. Левіна проаналізовано питання, пов'язані з особливостями проведення різних форм логопедичної роботи та вимогами до них. О. В. Шабаліна розкриває основні завдання логопедичної роботи. Н. М. Цибуля описує принципи логопедичної роботи. Особливості корекційно-розвивальної роботи вчителя-логопеда як складової професійної діяльності фахівця на дошкільних логопунктах висвітлює Ю. В. Рібцун. На часі – узагальнення теоретичних аспектів й досвіду логопедичної роботи з дітьми дошкільного віку, виокремлення ключових особливостей її проведення.

Результати дослідження

Успішність дитини в школі певною мірою залежить від стану розвитку мовлення. Більшою чи меншою мірою (залежно від характеру мовного розладу) мовленнєві порушення негативно впливають на загальний психічний розвиток дитини, позначаються на її діяльності та поведінці. Оскільки мова найбільш інтенсивно розвивається в дошкільному віці, саме тому своєчасне виявлення та подолання мовленнєвих труднощів у дітей дошкільного віку відбувається швидше і легше [1].

При дошкільних навчальних закладах загального розвитку зараз відкривають логопедичні пункти для того, щоб організувати корекційно-

розвивальне навчання для дітей із порушенням звуковимовної сторони мовлення.

На вебінарі «Основні напрямки логопедичної роботи з дітьми п'ятого-сьомого року життя з тяжкими порушеннями мовлення» вчитель-логопед Шабаліна О. В. визначила основні завдання логопедичної роботи з дітьми [2] (Див. Табл. 1).

Табл. 1 Основні завдання логопедичної роботи з дітьми

З порушеннями мовленнєвого розвитку	З тяжкими порушеннями мовлення
Розвиток всіх видів мовленнєвої діяльності – слухання, говоріння, читання, письма	Розвиток загальної та дрібної моторики. Просторових уявлень і орієнтації
Формування фонетико-фонематичної, лексико-граматичної сторін мовлення і зв'язного мовлення	Вироблення навичок свідомого сприймання та розуміння зверненого мовлення
Формування комунікативних умінь	Розвиток просодики – темпу, ритму, тембру, сили голосу, інтонування, емоційності тощо
Розвиток мовленнєвої, загальної та дрібної моторики	Формування звуковимови, відповідно до вікових особливостей мовленнєвого розвитку
	Формування зв'язного мовлення
	Розвиток психічних процесів – уваги, пам'яті, мислення та уяви тощо

Отже, логопедична робота – це складний і динамічний процес, що вимагає комплексної роботи за певними напрямками (Див. Рис. 1) [5]:

Рис. 1. Напрямки логопедичної роботи

До корекційної роботи відносять: уточнення та розвиток лексичних аспектів мовлення; формування граматичних навичок і вмінь; розвиток фонологічних процесів; формування правильної звуковимови та розвиток зв'язного мовлення; розвиток загальної та дрібної моторики; розвиток мовленнєвого дихання [5]. Організація логопедичної роботи вчителем-логопедом проводиться з урахуванням принципів та методів навчання дітей дошкільного віку з порушенням мовлення (Див. Рис. 2) [6]:

Рис. 2. Принципи логопедичної роботи

Основною формою навчання дітей у ЗДО є заняття. *Логопедичне заняття* – це основна форма корекційно-виховної діяльності, яка сприяє всебічному розвитку всіх компонентів мовної системи [4, с. 43]. Логопедичні заняття поділяють за способом організації на: фронтальні, підгрупові та індивідуальні; за дидактичною метою на: заняття з оволодіння новими знаннями, заняття з удосконалення та формування практичних умінь і навичок, заняття з узагальнення знань, умінь і навичок, заняття з метою повторення, комбіноване заняття.

Традиційно, всі логопедичні заняття мають таку структуру (Див. Рис. 3):

Рис. 3 Структура логопедичного заняття

На думку вченої Рібцун Ю. В. особливості корекційно-розвивальної роботи вчителя логопеда фіксують такі положення:

- 1) Вчитель-логопед визначає основні напрямки та зміст роботи з кожним із вихованців, систематично проводить необхідну профілактичну та корекційно-мовленнєву роботу з дошкільниками у відповідності з індивідуальними програмами;
- 2) Ігри-заняття проводяться вчителем-логопедом як індивідуально, так і з підгрупою у час, вільний від основних ігор-занять та з урахуванням режиму роботи ЗДО;
- 3) Індивідуальні ігри-заняття проводяться не менше двох разів на тиждень із тими дітьми, котрі мають фонетичні порушення, не менше двох разів із тими, що мають фонематичний недорозвиток;
- 4) Тривалість індивідуальної гри-заняття становить 15–20 хв., підгрупової – 25–30 хв.;
- 5) Наповнюваність підгрупи складає 2–3 особи, бажано одного віку, з однорідним мовленнєвим порушенням;
- 6) Підгрупові ігри-заняття проводяться з дітьми із ФН – не менше 1 разу на тиждень, ФФНМ – не менше двох разів на тиждень. Відвідування занять дітьми фіксується вчителем-логопедом у журналі обліку відвідування;
- 7) Структурними компонентами ігор-занять є (Див. Рис. 4):

Рис. 4. Структурні компоненти ігор-занять

1. У кінці навчального року вчитель-логопед звітує перед районним (міським) органом управління освіти про результати корекційної роботи;
2. Теми, дати проведених учителем-логопедом консультацій для батьків, їх прізвища фіксуються в окремому журналі обліку консультацій [3].

Висновки

Отже, логопедична робота – це складний і динамічний процес, що вимагає комплексної роботи за певними напрямками, а саме діагностичним, корекційним та інформаційним. Вона буде спрямована на розвиток мовлення, корекцію порушень всієї мовленнєвої діяльності чи окремих її ланок. Логопедична робота також має певні особливості та реалізується з урахуванням принципів та методів навчання дітей дошкільного віку з порушенням мовлення.

Правильна робота логопеда допоможе своєчасно виявити мовленнєве порушення у дитини та сприятиме швидкому її усуненню, попередить негативний вплив розладів у мовленні на формування особистості та психічний розвиток дитини.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти. Авторська група: Байер О.М., Безсонова О.К., Брежнєва О.Г., Гавриш Н.В., Загородня Л. П., Косенчук О. Г., Корнєєва О.Л., Лисенко Г. М., Левінець Н. В., Машовець М.А., Мордоус І.О., Нерянова С. І., Піроженко Т. О., Половіна О. А., Рейпольська О.Д., Шевчук А. С. Під науковим керівництвом доктора психологічних наук, професора, член-кореспондента НАПН України – Піроженко Т. О. 2021. 38 с. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf.
2. Вебінар «Основні напрями логопедичної роботи з дітьми п'ятого-сьомого року життя з тяжкими порушеннями мовлення». Комунальна установа «Інклюзивно-ресурсний центр» Бердянської міської ради. / Директор Малуєва Тетяна Владиславівна. Вчитель-логопед Шабаліна Оксана Валеріївна. Лютий 2021 р. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=AqSMLmnDxFs>.
3. Рібцун Ю. В. Дошкільні логопедичні пункти: актуальні проблеми сьогодення. *Проблеми та перспективи формування інноваційної системи освіти в ХХ столітті : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 3–4 лют. 2012 р., м. Львів.* Львів: Львівська педагогічна спільнота, 2012.
4. Рібцун Ю. В. Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей молодшого дошкільного віку із ЗНМ: Програмно-методичний комплекс. К.: Освіта в Україні, 2011. 292 с.
5. Напрями логопедичної роботи в ДНЗ. *Департамент освіти та науки Івано-Франківської міської ради.* URL: http://osvita-mvk.if.ua/content&content_id=1240.
6. Цибуля Н. М. Логопедична допомога в дошкільному навчальному закладі. *Сучасні проблеми логопедії та реабілітації* (14 квітня 2017 року, м. Суми). URL: https://repository.sspu.edu.ua/bitstream/123456789/4335/1/ilovepdf_com-165-167.pdf.

Богдана Семенів,
магістрантка педагогічного факультету,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, Україна

ІНКЛЮЗИВНА КОМУНІКАЦІЯ:

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ТА УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД

Анотація. На даний момент інклюзія у світі набуває в се більше обертів та розвивається, а тому постає необхідність розширення бачень на це явище. В межах даної статті схарактеризовано поняття «інклюзивна комунікація». Обґрунтовано особливості розвитку інклюзивної комунікації у деяких країнах Європи (Швеції, Шотландії та Великій Британії). Також окреслено важливі принципи розвитку інклюзивної комунікації; виокремлено двосторонній характер інклюзивної комунікації; багатогранність інклюзивної комунікації та її ефективність в сучасних умовах, не тільки в Європі, а і в Україні.

Ключові слова: комунікація, інклюзія, інклюзивна комунікація, досвід, Європа, Україна, підтримка комунікації.

Вступ

В останні роки суспільством усвідомлюється необхідність влиття ідеї інклюзії як актуальної вимоги сучасності. Таке усвідомлення дає певні позитивні результати: зростає рівень обізнаності людей про інклюзію, усвідомлюються норми поведінки та особливості спілкування з такими людьми. В загальному, інклюзію можна вважати суспільною ідеологією. Важливим завданням стає формуванням у світі потрібної інклюзивної культури, іншими словами виокремлення шляхів її покращення, підбір відповідного інструментарію, в якому головне місце посідає інклюзивна комунікація.

Результати дослідження

Інклюзивна комунікація є важливою в навчанні дітей з особливими освітніми потребами, адже саме вони потребують особливої уваги. Інклюзивна комунікація визначається багатьма статтями Конвенції про права людей з інвалідністю [2], проте статті 9 та 21 [2] є дуже важливими, адже трактують необхідність для людей з особливими потребами доступ до публічної інформації та спілкування у різних можливих формах. Наголошені статті визначають права людей з інвалідністю дізнаватися, надавати інформацію та говорити те, що вони хочуть, так само, як і всі інші.

Зважаючи на особливості інклюзивної комунікації, ми можемо її розглядати з двох позицій. З огляду на це можемо сказати, що при одному, більш широкому підході, поняття інклюзивної комунікації ґрунтується на необхідності великої кількості людей у постійній підтримці комунікації, без якої вони можуть зіткнутися з відчуженням у суспільстві та дискримінацією прав чи свобод [1, с. 60].

Розглянемо деякі країни Європи, які працюють над розвитком інклюзивної комунікації. Приміром у Шотландії потребують певної форми комунікативної підтримки для успішного соціального включення. На такому рівні сама інклюзивна комунікація стає одним з головних суспільних завдань,

що дає змогу людям із потребою комунікативної підтримки отримувати наступне [1, с. 62]:

- загальний та комплексний доступ до інформації та послуг;
- отримувати якіснішу та продуктивнішу взаємодію з оточуючими;
- отримувати позитивні враження від комунікації;
- сформувати мотивацію до отримання нових знань та позитивних змін.

Ключовою особливістю інклюзивної комунікації у всіх країнах Європи, в тому числі і Шотландії, є те, що саме вона виключає будь-які стереотипи, негативні очікування чи обмеження міжособистісної взаємодії та стосується всіх видів комунікації: письмової, телефонної, міжособистісної, мережевої.

Що ж до другого підходу, то він є більш вузьким та обмеженим, проте не є менш значущим як попередній, оскільки розглядає інклюзивну комунікацію з позицій потреб людей з інвалідністю. В межах цього підходу ми не ототожнюємо повністю інклюзивну комунікацію з альтернативною та допоміжною комунікацією. Власне у Європі, інклюзивна комунікація містить альтернативну та допоміжну комунікації. Основне правило альтернативної та допоміжної комунікації – людина повинна мати можливість сказати, що хоче, тим способом і з тією швидкістю, з якою може [1, с. 63].

Альтернативна та допоміжна комунікація – це сфера зусиль, спрямованих на задоволення комунікативних та інших, пов'язаних із цим, потреб людей, які зазнають значних і складних порушень спілкування. Її мета – досягти максимально ефективної комунікації для особистості з метою максимізації її потенціалу та забезпечення максимально високої якості життя, побудувати обмін інформацією таким чином, щоб її зрозуміли всі [4, с. 27].

Перевагами інклюзивної комунікації в Шотландії вважають і з соціальної, і з економічної точки зору, оскільки послуги, розроблені з урахуванням комунікативних потреб людей, які ними користуються, є більш економічно ефективними, доступними, зручними для користувачів, бо

дозволяють уникати додаткових витрат через спотворену, неточну, неповну комунікацію [4, с. 32].

В Швеції інклюзивну комунікацію будують на наступних принципах [3, с. 152]:

- доступність інформаційної підтримки та фізична доступність до послуг є однаково важливими;
- кожна спільнота чи група включає людей з різними потребами підтримки комунікації, що вимагає диференційованого та індивідуального підходу;
- комунікація – це двосторонній процес, який проявляється в розумінні інших та самовираженні;
- гнучкість у процесі комунікації – запорука успіху;
- ефективна інклюзія передбачає залучення людей з різними потребами підтримки комунікації;
- невеликими кроками – до великих змін.

У Швеції вважають, що включаючи інклюзивну комунікацію у повсякденну практику, ми збільшуємо наші шанси на ефективну взаємодію з усіма людьми.

Натомість у Великобританії приділяють інклюзивній комунікації саме дітей з особливими освітніми потребами. У цій країні вважають, що найбільше уваги потрібно саме дітям з ООП, оскільки вони стикаються з великою кількістю проблем у навчанні, пов'язаними зі сприйняттям вербального й писемного мовлення, формулюванням і донесенням власних думок тощо. Як наслідок досліджень вчених (Маєрса П, Токі Е та інших), до головних особливостей, що можуть зумовити труднощі в навчанні цієї категорії дітей, відносять такі [6]:

- невербальні навички;
- вербальні навички;
- фонологічна обізнаність;
- математичні навички.

Вважається, що залучення дітей з ООП до потрібного їм навчального середовища з дошкільного віку, а потім і під час навчання у школі, слугує позитивним впливом на їх подальший розвиток та спрощує їх соціалізацію у суспільстві.

В загальному, за останні двадцять років у європейському просторі реалізовано велику кількість проєктів та ініціатив щодо підвищення доступності освіти для дітей з особливими потребами та і адаптації в соціумі людей загалом. На початку 2000 років за погодженням урядів 30 урядів започатковано рух «Освіта для всіх», у рамках якого до 2015 року було досягнуто багатьох важливих цілей в інклюзивній комунікації [5]:

- розширення й вдосконалення комплексних заходів по догляду за дітьми раннього віку та їх освіти, особливо стосовно найменш захищених категорій дітей та і дорослих;
- забезпечення до 2015 доступу всіх без винятку дітей, незалежно від статі, соціального положення, інших особливостей, до повної, безплатної, обов'язкової і якісної початкової освіти;
- задоволення освітніх потреб усіх дітей шляхом забезпечення рівного доступу до навчальних програм належного рівня та задоволення соціальних потреб дорослих осіб;
- забезпечення необхідних умов для людей в частині комунікації у суспільстві, які потребують особливої інклюзивної комунікації.

В європейській практиці схиляються до використання ІКТ-технологій для покращення інклюзивної комунікації. Діяльність Європейської агенції з питань особливих потреб та інклюзивної освіти доводить, що використання ІКТ в якості підтримки інклюзії, включення людей у соціальний розвиток на рівні з іншими, має позитивний ефект. Кожна з європейських країн демонструє самобутній досвід упровадження ІКТ в розвиток інклюзії не тільки дорослих, а і дітей [7].

Незважаючи на європейський досвід, розвиток інклюзивної комунікації в Україні є, на даний момент, свого роду інновацією, яка перебуває в процесі

запровадження. Проблеми щодо реалізації інклюзивної комунікації в Україні спричинені: стереотипізацією поглядів суспільства щодо інклюзії в загальному; на даний момент, низькою професійною підготовкою педагогічного персоналу до роботи в умовах інклюзивного середовища, яке почало набрати стрімких обертів в останні роки; недостатнім рівнем науково-методичного забезпечення інклюзивного середовища; не достатнім вивченням та задоволенням потреб осіб з інвалідністю щодо надання їм доступних та якісних умов соціалізації та інше [5].

Проте, одним із головних шляхів розвитку інклюзивної комунікації в нашій державі є належне створення інклюзивного середовища для всіх осіб, які потребують цього. На даний момент в Україні починають робити невеликі, проте впевнені кроки на шляху до розвитку інклюзивної комунікації: інклюзивна освіта, спеціальні центри розвитку людей з інвалідністю та і загалом донесення інформації до соціуму те, що люди з інвалідністю є такі самі члени суспільства. Такі заходи допомагають людям і інвалідністю краще при звичаюватись до соціуму та розвиватись як і звичайні люди.

Висновки

Отже, аналіз інклюзивної комунікації в Україні та Європі говорить нам про те, що інклюзивна комунікація покликана задовольняти потреби різного віку, різного культурного та мовного середовища, а також осіб з інвалідністю. У Європі інклюзивна комунікація в загальному почала розвиватись з 90-х років і перебуває на даний момент на високому рівні.

Проте в Україні, інклюзивна комунікація почала розвиватись лише в останні роки і продовжує активно розвиватись, а тому на даний момент є можливість змінити уявлення українського суспільства про інклюзію саме засобами комунікації. А тому, потрібно брати до уваги європейський досвід, для того, щоб реалізувати інклюзивну комунікацію в Україні на високому рівні.

Список використаних джерел

1. Казачінер О.С., Гордієнко І.В., Цись О.В. Стан проблеми використання альтернативної та допоміжної комунікації дітьми з порушеннями мовленнєвого розвитку в Україні. *Інноваційна педагогіка*. 2021. №22. С. 60–63.
2. Конвенція про права людей з інвалідністю від 13.12.2006. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text
3. Колупаєва А.А., Таранченко О.М. Інклюзивна комунікація: від основ до практики: Монографія. Київ: ТОВ «АТОПОЛ», 2018. С. 152.
4. Лещук Г.В. Соціальна робота з особами із розладами аутистичного спектру: комунікативний аспект. *Social work and education*. 2019. №3. С. 26–33.
5. Convention on the Rights of Persons with Disabilities. 6 December 2006. URL: https://www.un.org/disabilities/documents/convention/convention_accessible_pdf.pdf.
6. Creating an Inclusive Society: Practical Strategies to Promote Social Integration. URL: <http://www.un.org/esa/socdev/egms/docs/2009/Ghana/inclusive-society.pdf>.
7. Inclusive workspaces. Inclusive communication guide. URL: <https://qed.qld.gov.au/workingwithus/induction/workingforthedepartment/humanresources/Documents/inclusive-communication-guide.pdf/>

Оксана Сосновська,
магістрантка педагогічного факультету,
Тетяна Качак,
доктор філологічних наук, професор,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, Україна

ЗАЇКАННЯ ЯК ВИД МОВНОГО ПОРУШЕННЯ

ТА МЕТОДИ ЙОГО КОРЕКЦІЇ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті розглянуто симптоматику й узагальнено причини виникнення заїкання як виду мовленнєвого порушення у дітей дошкільного віку, проаналізовано ефективні методики корекції та шляхи вирішення проблеми у логопедичній науці.

Ключові слова: заїкання, мовленнєве порушення, логопедична робота, діти дошкільного віку, корекційні методи.

Вступ

Сучасне українське суспільство переживає надзвичайно складні часи. Війна руйнує життя людей. Навіть не будучи на лінії фронту, значна частина українців переживає щоденний стрес. Негативні емоції, хвилювання, стресові ситуації не оминають й найменших. Під впливом цих чинників багато дошкільнят мають проблеми з соціалізацією, мовленням. Значно збільшується

кількість дітей із заїканням. Це порушення мовлення, як правило, виникає у дітей в період інтенсивного розвитку мовленнєвої функції, тобто у 2-5 років. У цьому віці діти розмовляють не окремими словами, а фразами й простими реченнями, а заїкання зумовлює порушення ритму й плавності мовлення. У вимові фрази з'являються повторення окремих звуків і складів, переривання слів, продовження їх додатковими складами. Такі порушення виникають через те, що м'язи мовленнєвого апарату зазнають судом, змінюється просодика вимови, тобто висота і сила звуку, темп мовлення. Заїкання стає бар'єром в соціальній взаємодії дітей, перешкоджає розвитку комунікативних навичок, особистісних характеристик, деформує загальний розвиток. З огляду на це, актуальною є проблема пошуку ефективних методів діагностики цього мовленнєвого порушення й підбір дієвих методів корекції, результативних форм логопедичної роботи.

Мета статті – розглянути симптоматику й узагальнити причини виникнення заїкання як виду мовленнєвого порушення у дітей дошкільного віку, проаналізувати ефективні методики корекції та шляхи вирішення проблеми у логопедичній науці.

Теоретико-методологічна основа статті. Багато науковців та логопедів-практиків вивчали проблеми порушення мовленнєвої діяльності в дітей дошкільного віку, у тому числі аналізували симптоматику заїкання (Л. Бегас, Т.Іванова, В. Кондратенко, Т. Кудярська, І. Марченко, Т. Набієва та ін). Окрім аналізу чинників, які призводять до виникнення порушення, на різних методах корекції заїкання акцентують Л. Журавльова, С. Конопляста, З.Ленів, О.Літовченко, С. Миронова та ін. Аспекти аналізу проблеми різні, оскільки її розглядають з різних наукових точок зору: з клінічної, фізіологічної, нейрофізіологічної, психологічної, лінгвістичної чи педагогічно-логопедичної. При цьому завжди актуальними є пошуки нових ефективних методів і засобів корекції заїкання, результативних форм роботи з такими дітьми.

Результати дослідження

Заїкання – це розлад у мовленні, коли дитина повторює звуки, склади,

слова або фрази, затримуючи, повторюючи їх. Це може бути тимчасовим явищем або тривати протягом довшого часу. Як узагальнює О. Літовченко, «заїкання визначається як порушення темпу, ритму і плавності усного мовлення, зумовлене судомним станом м'язів мовленнєвого апарату» [3, с. 6].

На основі аналізу й узагальнення міркувань багатьох українських та зарубіжних науковців слушні спостереження й висновки робить Л. Бегас, яка переконана, що механізми заїкання недостатньо висвітлені й вивчені, адже визначаються по-різному в різних теоріях і розробках:

- як складний невротичний розлад, який виникає унаслідок нервових процесів в корі головного мозку, а також розладу корково-підкоркової взаємодії, що відображено й в порушенні дихання, голосу, артикулювання звуків;

- як складний невротичний розлад, що є результатом рефлексу неправильного мовлення та наслідком певних мовленнєвих труднощів;

- як складний, як правило, функціональний розлад мовлення, що є наслідком загального і мовленнєвого дизонтогенезу і дисгармонічного розвитку особистості;

- як розлад мовлення, який виникає як результат органічних змін центральної нервової системи дитини [1, с. 38-39].

Існують дві групи причин заїкання: чинники, які сприяють його виникненню, та ті, що прямо його викликають. Деякі етіологічні чинники належать одночасно до обидвох груп. До причин, що викликають заїкання, відносяться невропатичне навантаження батьків, невропатичні особливості самої дитини з заїканням, конституційна схильність та спадковість. Треба також враховувати роль екзогенних чинників, коли схильність до заїкання поєднується з негативним впливом оточуючого середовища. До останніх належить і ураження головного мозку в різні періоди розвитку під впливом різних негативних чинників, таких як родові травми, асфіксія, інфекції, травми та порушення обміну речовин при дитячих захворюваннях (Рис.1). Ці причини можуть викликати різні патологічні розлади у фізичній і психічній сферах,

затримувати розвиток мовлення, сприяти мовленнєвим порушенням і формуванню заїкання.

Несприятливими умовами для виникнення заїкання у дітей є:

- фізична ослабленість організму дитини,
- нестійкість нервової системи й порушення діяльності мозку, зумовлені віковими особливостями й розвитком,
- прискорений розвиток мовлення у 3-4 роки,
- психічна пригніченість або підвищена гіперактивність дитини,
- емоційна напруга у спілкуванні з дорослими,
- недостатньо розвинута моторика, міміка, артикуляційний апарат, почуття ритму.

Рисунок 1. Чинники, які зумовлюють заїкання

Статистика свідчить, що заїкання у хлопчиків зустрічається в 4 рази частіше, ніж у дівчаток, що можна пояснити як більшою активністю, так і специфікою реакції дітей на різні чинники навколишнього світу. Л. Бегас також підкреслює, що «в експресивному мовленні дітей, що заїкаються спостерігаються фонетико-фонематичні та лексико-граматичні порушення. Розповсюдженість фонетико-фонематичних порушень серед заїкуватих

дошкільників складає 66,7%, серед молодших школярів – 43,1%, учнів основної школи – 14,9% і старшої – 13,1%. Серед заїкуватих дошкільників крім порушень звуковимови в 34% випадків спостерігаються відхилення у розвитку мовлення, у формуванні фразового мовлення» [1, с. 41].

Якщо навіть невелике заїкання з'явилося і потім пройшло, може виникнути повторний випадок, особливо в ключові періоди розвитку, такі як у віці 6-7 років та під час підліткового періоду. Тому дуже важливо вчасно виявити причини заїкання і розпочати лікування. Розуміючи необхідність комплексного впливу на заїкання дитини, важливо врахувати значення індивідуального підходу до розвитку та формування особистості.

На сьогодні є різні методи корекції заїкання у дітей дошкільного віку. Ефективним є комплексний підхід, суть якого полягає у синтезі медичного та корекційно-педагогічного напрямів роботи. Медико-педагогічний вплив на різні аспекти психофізичного стану особи із заїканням здійснюється за допомогою різноманітних методів і зусиль фахівців різних напрямків. У комплексі лікувально-педагогічних заходів використовуються лікувальні препарати та процедури, фізкультура, психотерапія, педагогічні заняття, логоритміка та виховні заходи. Їхня мета полягає в усуненні або зменшенні мовленнєвих порушень та супутніх проблем з голосом, диханням та рухами; позбавленні дитини від негативного ставлення до свого мовленнєвого дефекту та психологічних наслідків; корекції особистості та поведінки; а також соціальній реабілітації та адаптації дітей з заїканням. Весь комплекс медико-педагогічних заходів можна умовно розділити на дві складові частини: лікувально-оздоровчу та корекційно-педагогічну. Важливою в комплексному лікуванні дитини із заїканням є психотерапія, спрямована на оздоровлення психіки й терапевтичний емоційний вплив на дитину, який допомагає їй подолати труднощі соціалізації і виховує як повноцінну особистість.

Педагогічна складова комплексного підходу включає в себе корекційно-педагогічну (логопедичну) роботу, що охоплює різноманітні логопедичні заняття, виховні заходи, логопедичну ритміку та взаємодію з батьками.

Логопедична робота розглядається як система заходів з корекції та педагогічного впливу, спрямованих на всебічний розвиток особистості та мовлення дитини, з урахуванням необхідності усунення або компенсації даного порушення. Логопедичний вплив здійснюється під час індивідуальних та групових занять з дітьми, які мають заїкання. Ці заняття спрямовані на розвиток загальної та артикуляційної моторики, нормалізацію темпу та ритму дихання і мовлення, підвищення активності мовного спілкування, а також, у необхідних випадках, на розвиток слухової уваги та фонематичного сприймання, корекцію вимови, розширення активного та пасивного словника, а також удосконалення граматичної будови мовлення. Крім того, на заняттях вирішуються психологічні аспекти у поведінці та стимулюються інтелектуальні здібності.

Логопедична робота з дошкільниками, які мають заїкання, розпочинається з виконання різних вправ, спрямованих на розслаблення м'язів артикуляційного апарату. Важливо подбати про розвиток м'якого голосоподібного апарату та звуків на голосних звуках з акцентом на плавність та безперервність звучання. Варто звернути увагу на поєднання сонорних звуків з голосними, формувати навички самостійного мовлення. Цьому сприяють різні логопедичні вправи а ігри, зокрема відповіді на питання, продовження речень, складання фраз та діалогів, перекази прослуханого й за малюнками, розповіді з особистого досвіду, участь у рольових іграх.

Ефективну систему подолання заїкання у дітей дошкільного віку розробила С. Миронова [5]. За її методикою корекція мовлення проводиться у ЗДО на різних заняттях, під час ознайомлення з навколишнім середовищем, формування елементарних математичних уявлень, розвитку мовлення, ліплення, аплікації, під час ігор у вільний від занять час. Активізація і збагачення словникового запасу дошкільнят, формування навичок самостійного зв'язного мовлення вільного від заїкання відбувається у природній, невимушеній атмосфері.

Важливим чинником впливу на дитину є мовлення вихователів, батьків та

інших людей. Вправи дихальної гімнастики, робота над розвитком інтонаційної сторони мовлення [4] відіграють важливу роль у комплексній корекційній методиці подолання заїкання у дітей дошкільного віку. Засобами корекційної діяльності логопеда виступають сюжетно-рольові ігри, театралізація, музика й співи, арттерапія. На позитивному впливі останньої наголошує З. Ленів, яка доводить що музикотерапевтичні заняття сприяють розвитку у дітей слухової уваги та слухового контролю, фонетикофонематичної сторони мовлення, просодики. У процесі арттерапії виробляється правильне дихання, збагачується лексичний запас мови та розвиток зв'язного мовлення, формування комунікативних вмінь, корекція психоемоційних станів і поведінки, гармонійний розвиток особистості [2].

Висновки

Отже, заїкання – це розлад у мовленні дитини, який виявляється у порушенні вимови фраз, повторенні звуків, складів, слів, затриманні їх. Причини заїкання у дошкільнят можуть бути різноманітні і включають генетичні фактори, вплив навколишнього середовища, стан здоров'я та психологічний стан дитини та особливості загального розвитку. Для батьків і вихователів важливо звернути увагу на це явище та надати допомогу дитині. Доцільно підтримувати їх емоційно та стимулювати розвиток мовлення шляхом спілкування, читання та інших мовленнєвих активностей. Зараз практикують комплексний підхід у корекції цього порушення мовлення, який дає позитивні результати. Якщо заїкання триває протягом тривалого періоду або супроводжується іншими проблемами, варто звернутися до спеціаліста – логопеда, психолога, які можуть надати професійну допомогу.

Список використаних джерел

1. Бегас Л. Корекція заїкання дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності. Дис... канд.пед.наук. 13.00.03 «Корекційна педагогіка». К., 2016. 239 с.
2. Ленів З. П., Проців С. Музикотерапія в системі корекції заїкання. *Корекційна педагогіка*. 2008. №2. С. 24-30.
3. Літовченко О. В. Заїкання у дітей: профілактика і корекція: навчальний посібник. Одеса: Видавництво ТОВ Лерадрук, 2021. 248 с.

4. Марченко І. С., Василевська Н. Ю. Формування інтонаційної сторони мовлення у дошкільників із загальним недорозвитком мовлення. *Корекційна педагогіка: вісник Української асоціації корекційних педагогів*. 2007. № 3. С. 35-38.

5. Миронова С. П. Основи корекційної педагогіки / С. П. Миронова, О. В. Гаврилов, М. П. Матвеева. Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2010. 264 с.

Надія Хмура,
магістрантка педагогічного факультету
Катерина Фомін,
Кандидат педагогічних наук, доцент
Прикарпатського національного університету імені
Василя Стефаника, Україна

МІЖНАРОДНІ ПРАКТИКИ АДАПТАЦІЇ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

У статті розглянуто міжнародний досвід адаптації молодших школярів з особливими освітніми потребами до умов освітнього середовища та шкільного життя. Особливу увагу звернено на різні підходи та стратегії, що спрямовані на забезпечення навчання та розвитку дітей з різними видами особливостей у світі.

Ключові слова: *молодші школярі, діти з особливими освітніми потребами, освітній процес, інклюзивна освіта, адаптація, адаптовані освітні програми.*

Вступ

Необхідність забезпечити рівний доступ до якісної освіти усіх без винятку людей, попри соціальні, расові та психофізичні відмінності, є одним із викликів третього тисячоліття. Це детермінує ефективність суспільного поступу держави у гарантуванні права кожного її громадянина на повагу, взаєморозуміння та самореалізацію в соціумі. Необхідність надання усім дітям, незалежно від їхніх особливостей, рівних можливостей участі в суспільному житті й навчанні віддзеркалено в таких міжнародних документах, як Декларація про права інвалідів, Конвенція про права дитини, Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів тощо. Проте на практиці в Україні існує недостатність реалізації сучасної системи інклюзивної

освіти, що включає дитину з особливими потребами в повноцінний процес навчання поруч з іншими дітьми. Це зумовлює необхідність дослідження міжнародного досвіду адаптації дітей з особливими освітніми потребами до умов освітнього середовища та шкільного життя. Важливого значення набувають дослідження, пов'язані з адаптацією саме молодших школярів, адже початкова школа – це один найскладніших періодів життєдіяльності особистості.

Результати дослідження

Кожна дитина, в тому числі й з особливими освітніми потребами, унікальна, неповторна, наділена від природи здібностями, можливостями й талантами. Впродовж останніх десятиріч світова спільнота суттєво змінила своє ставлення до дітей та дорослих людей з інвалідністю, інвалідність стала вторинною. Натомість визнано права таких дітей, їх потреби, інтереси та важливість надання допомоги у процесі адаптації, соціалізації та вибору професійної діяльності.

Однією з умов ефективної адаптації дітей, які мають особливі освітні потреби, має стати інклюзивне навчання, адже європейська практика засвідчує, що більшість із цих учнів можуть навчатися у звичайних школах за моделлю інклюзивної освіти, що передбачає надання якісних освітніх послуг школярам з особливими освітніми потребами у звичайних класах за умови відповідної підготовки вчителів та активної підтримки сімей. Ідея реалізації інклюзивного навчання має глибоко гуманістичну спрямованість та передбачає надання можливостей для повноцінної адаптації та соціалізації всім учням, включаючи дітей з особливими потребами [3, с. 152].

У світі вже давно зрозуміли, що ефективна освіта вимагає не лише створення умов, але й збагачення можливостей освітнього середовища для забезпечення адаптації як дітей з особливими потребами, так і їхніх однолітків, розвитку особистісних ресурсів усіх здобувачів освіти з метою подолання труднощів адаптації.

Адаптація молодших школярів з особливими освітніми потребами є важливою та складною задачею для багатьох країн. До прикладу, в Італії в освітніх департаментах провінцій функціонують консультативні служби. До складу цих служб входять різнопрофільні фахівці, зокрема, працівники управлінь освіти, адміністратори шкіл, представники громадських організацій тощо, які організують інклюзивне навчання, діагностують дітей та визначають їх потреби, надають консультативну допомогу педагогам, шкільній адміністрації та батькам. У закладах освіти, зокрема і в початковій школі працюють асистенти вчителів, які надають допомогу молодшим школярам з особливими потребами, відповідають за їх адаптацію, успішність та розвиток.

В Австрії у школах працюють спеціальні педагоги, які займаються проблемами навчання та виховання школярів з особливими освітніми потребами. Ці педагоги надають молодшим школярам психолого-педагогічну підтримку та певні корекційно-реабілітаційні послуги, можуть бути асистентами вчителів, консультантами педагогів і батьків. Тимчасову підтримку учням з особливими потребами можуть надавати профільні фахівці з медичних і медико-соціальних закладів [4, с. 171].

У Польщі молодшим школярам надається психологічна та педагогічна підтримка в межах освітнього процесу та поза ним. Це включає проведення індивідуальних консультацій, психологічних сесій та інших форм підтримки. Для початкових шкіл пріоритетом визнано не лише ознайомлення молодших школярів з особливими потребами зі світом знань, але й введення таких учнів у соціум, їх емоційний, пізнавальний, моральний та суспільний розвиток. Слід зауважити, що у Польщі проблема адаптації учнів початкової школи загалом розглядається як з позицій дітей, які відрізняються від ровесників, так і в контексті системи цінностей суспільства, що на конкретних прикладах вчиться доброти, толерантності, допомоги та людяності [1, с. 19].

Цінним є досвід Великобританії щодо адаптації молодших школярів з особливими освітніми потребами. У цій країні батьки є партнерами

інтеграційного процесу, а у школах створено необхідне середовище, адаптоване до фізичних потреб учнів з особливими освітніми потребами (шкільні меблі, інше приладдя, пандуси). Окрім того, для успішної адаптації молодших школярів до освітнього середовища залучається низка фахівців – лікарі, реабілітологи, спеціальні педагоги, психологи тощо. Важливу роль в ефективності адаптації дітей з особливими освітніми потребами відіграють асистенти. Під керівництвом асистентів молодші школярі вчаться за спеціальними програмами, здобувають досвід спілкування з однолітками, а також асистенти фіксують прогрес учнів з особливими освітніми потребами чи його відсутність [2].

Висновки

Отже, у результаті проведеного дослідження, приходимо до висновку, що проблема адаптації молодших школярів з особливими освітніми потребами є на сучасному етапі особливо актуальною. Через особливості розвитку таких дітей, у них ускладнено зв'язок із соціальним середовищем та знижена здатність відповідного реагування на зміни, що відбуваються. Відповідно, вони відчують особливі труднощі в адаптації до умов освітнього середовища та шкільного життя. Аналіз міжнародних практик адаптації молодших школярів з особливими освітніми потребами засвідчив, що сьогодні у світі приділяється велика увага створенню опорного та стимулюючого середовища для навчання й розвитку молодших школярів з особливими освітніми потребами.

Список використаних джерел:

1. Вихрущ А. Освітня політика Польщі: діти здорові та з особливими потребами. *Молодь і ринок*. 2020. №2 (181). С. 18-23.
2. Козіброда Л. Соціалізація учнів з особливими освітніми потребами у закладах загальної освіти Великобританії. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/23222/1/Kozibroda.pdf> (дата звернення: 13.03.2024).
3. Талдонова Л. «Включення» дитини з особливими освітніми потребами в суспільство здорових однолітків. *Вісник Львівського університету. Серія: Психологічні науки*. 2018. №2. С. 152-158.

4. Чайковський М. Є. Інтеграція та інклюзія молоді з особливими потребами: соціально-педагогічна складова. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету Україна*. 2015. №10. С. 69-73.

Розділ 5 / Część 5

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ МОВИ І ЧИТАННЯ В ШКОЛІ. СВІТОВА ЛІТЕРАТУРА INNOWACYJNE METODY NAUCZANIA JĘZYKA I CZYTANIA W SZKOLE. LITERATURA ŚWIATOWA

Марія Вовк,
магістрантка педагогічного факультету,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, Україна

РОЗВИТОК РОЗУМОВИХ ЗДІБНОСТЕЙ В УЧНІВ 3 КЛАСУ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Стаття присвячена розгляду проблеми розвитку розумових здібностей в учнів 3 класу на уроках української мови за допомогою інтерактивних технологій. У роботі охарактеризовано потенціал уроків української мови щодо розвитку розумових здібностей у третьокласників та проаналізовано можливості інтерактивних технологій у здійсненні цього розвитку.

***Ключові слова:** розумові здібності, уроки української мови, початкова школа, молодший шкільний вік, інтерактивні технології.*

Вступ. Впродовж уже тривалого часу проблема розумового розвитку була актуальною та потребувала відповідних досліджень, що пов'язано з постійним зростанням вимог до системи освіти. На сучасному етапі необхідно виховати всебічно розвинену особистість, яка характеризується оригінальністю та гнучкістю мислення, креативністю, ініціативністю, самостійністю, розвиненими лідерськими якостями, здатністю працювати та навчатися протягом усього життя. Надзвичайно важливе значення для

розвитку розумових здібностей має початкова школа, де закладається підґрунтя для подальшого вдосконалення та освіти. Актуальність дослідження проблеми розумового розвитку учнів початкової школи на уроках української мови засобами інтерактивних технологій зумовлена необхідністю здійснення освітнього процесу, при якому на кожному структурному етапі уроку української мови у процесі вивчення лінгвістичного матеріалу одночасно формуватиметься та вдосконалюватиметься низка інтелектуальних якостей особистості.

Результати дослідження. Перш за все зосередимо увагу на визначенні поняття «розумові здібності». Так, Н.М. Завгородня зауважує, що розумові здібності виступають здатністю ефективно виконувати інтелектуальну роботу, що потребує тривалої пізнавальної напруги [2]. М.Ф. Бабій відносить до розумових здібностей наступні: пильність у пошуку, що передбачає бачити те, що інші не бачать, логіку у діях, здібність до перенесення, логічність у запам'ятанні, гнучкість мислення, цільність сприймання, здібність до оцінювальних дій та синтез інформації, яку ми сприймаємо, а також здатність швидко пов'язувати новий з попереднім досвідом [1, с. 17]. Таким чином, розумові здібності являють собою індивідуально-психологічні властивості особистості, що є фундаментом для формування навичок, вмінь та відповідних компетентностей.

Молодший шкільний вік є сенситивним періодом для розвитку розумових здібностей дітей, оскільки саме у цьому віці найбільш інтенсивно розвиваються головні психічні функції людини, зокрема увага, мислення, пам'ять, уява, сприйняття, мовлення, розкриваються задатки дитини, формуються інтелектуальні якості, що зазвичай залишаються незмінними протягом усього життя [3, с. 183].

На наше глибоке переконання, значним потенціалом щодо розвитку розумових здібностей учнів початкової школи володіють уроки української мови. Саме на уроках української мови можна ефективно розвивати у школярів аналітичність розуму, пізнавальні процеси, логічне мислення, вміння

віднаходити конструктивні рішення, формувати дослідницький інтерес, а також такі якості мислення як оперативність, глибина, гнучкість, дивергентність, критичність, самостійність, відкритість та схильність до винахідливості.

Однак, як засвідчує практика та численні дослідження сучасних науковців, досягти високих результатів у розвитку розумових здібностей у процесі вивчення української мови у початковій школі можливо лише за умови спрямування роботи педагога на формування у молодших школярів головних прийомів мислительної діяльності, правильної організації процесу навчання та застосування спеціальних навчальних засобів, методів та технологій [4, с. 184]. Одними з найефективніших для розумового розвитку молодших школярів є технології інтерактивного навчання, що передбачають використання рольових ігор, моделювання життєвих ситуацій, проведення дискусій, спільне розв'язання тієї або іншої проблеми на основі аналізу відповідної ситуації тощо.

Пропонуємо кілька прийомів застосування інтерактивних технологій на уроках української мови. До прикладу, метод «Інтелектуальна розминка». Учителю варто підібрати декілька запитань для розмірковування, що допоможуть учням налаштуватися на подальшу роботу.

Метод «Фішбоун». Він допомагає систематизувати знання школярів з теми уроку. На дошці потрібно схематично намалювати скелет риби, там, де голова, слід записати проблемне питання. На верхніх кісточках учні повинні записати головні поняття теми, на нижніх – суть даних понять, на хвості – відповідь на поставлене проблемне питання.

Метод «Пінг-понг», який передбачає, що двом учням буде запропоновано по черзі задавати один одному запитання з вивченої теми та відповідати на них.

Зазначимо, що на сучасному етапі у всіх країнах світу особливу увагу звернено на розвиток розумових здібностей школярів. Наприклад, у Великобританії у освітньому процесі початкової школи акцентується увага на

розумових здібностях учнів, насамперед розвитку критичного мислення. Учні розв'язують реальні проблеми або завдання, що стимулює їх критичне мислення, аналітичні здібності та здатність до розв'язання складних завдань. На уроках учні вчать аналізувати інформацію, робити висновки, оцінювати докази та ставити запитання. Слід наголосити, що британські педагоги оцінюють у школярів не просте повторення того, що розповів вчитель на уроці, а за розвиток власних ідей, застосування ресурсів для розробки власного проєкту, а найголовніше – за осмислену, всебічно інформовану та аргументовану відповідь по тій чи іншій темі. Вчителі стараються зробити навчання цікавим та захопливим, використовуючи різноманітні методи, такі як відео, ігри, інтерактивні вправи та експерименти.

Висновки. Отже, приходимо до висновку, що розумовий розвиток молодших школярів є надзвичайно важливим, а тому уроки української мови у початковій школі повинні бути спрямовані не тільки на формування комунікативної компетентності учнів, але й на розвиток їх розумових здібностей. Задля цього варто використовувати інтерактивні технології, які сприяють розвитку в учнів уяви, ініціативи, незалежності, інтелекту, заохочують їх працювати разом та стимулюють когнітивні процеси.

Список використаних джерел:

1. Бабій М. Ф. Розвиток інтелектуальних здібностей у процесі навчально-ігрової взаємодії. *Психологія: реальність і перспективи*: збірник наукових праць РДГУ. 2019. № 12. С. 15-20.
2. Будій Н. Д. Психолого-педагогічна підтримка креативності учнів на уроках української мови у ході виконання творчих завдань. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2014. № 1. С. 46-49.
3. Бібік Н. М. Формування предметних компетентностей в учнів початкової школи: монографія / Н. М. Бібік, М. С. Вашуленко, В. О. Мартиненко. Київ: Педагогічна думка, 2014. 346 с.
4. Дуб І. Розвиток інтелектуальних умінь молодших школярів у процесі навчання. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти*: збірник матеріалів V Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конференції. Вінниця, 2021. С. 183-185.

Мар'яна Гривнак,
магістрантка педагогічного факультету,
Тетяна Качак,
доктор філологічних наук, професор
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, Україна

ДИТЯЧА ЛІТЕРАТУРА ЯК ЗАСІБ МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Анотація. У статті проаналізовано проблему мовленнєвого розвитку молодшого школяра як важливий аспект у всебічному й гармонійному формуванні юної особистості, запоруку успішного навчання та самореалізації в майбутньому. Розглянуто дитячу літературу як ефективний засіб розвитку мовлення учнів. Осмислено теоретичні праці й практичний досвід, здійснено порівняльний аналіз особливостей вивчення та розв'язання окресленої проблеми в українському та польському освітньо-педагогічному середовищі.

Ключові слова: розвиток мовлення, дитяча література, комунікативна компетентність, діалогічне мовлення, монологічне мовлення.

Вступ

Відповідно до Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти мовно-літературна галузь є основним та надзвичайно важливим освітнім напрямом. Вона передбачає оволодіння учнями змістом мовних і літературних компонентів. Впевнені, що всебічний розвиток учнів базується на розвитку мовленнєвих, комунікативних навичок. Вважаємо, що дієвим засобом розвитку мовлення юної особистості є дитяча література. Теоретико-методичні аспекти розвитку мовлення здобувачів початкової освіти засобами української дитячої літератури ми розглянули у статті «Формування мовленнєвої культури молодших школярів засобами дитячої літератури» [2]. Актуальним є пошук ефективних шляхів та засобів розвитку мовлення дітей, порівняння українського та зарубіжного досвіду вирішення проблеми.

Мета статті – проаналізувати польський досвід розвитку мовлення молодших школярів засобами дитячої літератури.

Результати дослідження

Роль дитячої літератури важко переоцінити, адже вона занурює учнів у світ казковості, рідного слова, знайомить з новими героями, їхніми емоціями, навчає сприймати художнє мовлення. Вона виконує всі функції українського мовлення: комунікативну, когнітивну, емоційну, естетичну та поетичну.

Основним завданням мовленнєвого розвитку учнів є оволодіння мовленням як засобом комунікації, пізнання, висловлення почуттів і передачі образного мислення. Його реалізацію передбачено у процесі навчання молодших школярів, у першу чергу під час формування мовно-літературної, читацької компетентності через мовленнєву складову. Варто зауважити, що у результаті читацької діяльності відбувається розвиток усіх форм мовлення, що й дозволяє учням опановувати зміст і жанри художніх творів [1].

Уміння слухати й розуміти почуте є основою мовленнєвого розвитку, за допомогою якого формуються навички говоріння. Словник української мови у 20-ти томах трактує дане поняття як ефективний мовленнєвий засіб, який в сукупності з аудіюванням є необхідним елементом усного вербального спілкування [8].

Опрацьовуючи художні тексти дитячої літератури, учні обмінюються думками, аргументуючи свої погляди за допомогою цитат, вчать аналізувати їх й систематизувати інформацію. Саме таким чином і відбувається розвиток діалогічного мовлення. І. Іпатій та О. Кузик тлумачать діалогічне мовлення як процес обміну інформації між двома та більше особами [3]. Натомість, відомий український вчений Ф. Бацевич визначає діалогічне мовлення як одну із форм мовленнєвої діяльності у вигляді усних повідомлень від однієї людини до іншої й навпаки [4]. Існує багато видів діалогу. Наведемо ті, що часто застосовуються на уроках літературного читання (див. Рис. 1.1).

Дуже важливим аспектом у розвитку мовлення учнів є вміння самостійно ставити запитання, правильно й чітко відповідати на запитання співбесідника. Саме з таких умінь розпочинається удосконалення мовлення учнів. Як зазначає О. Вашуленко, монолог – це розповідь чи повідомлення

однієї людини, у якому виражається спонукання до певних дій, заклик чи просто висловлювання своїх думок, почуттів [1]. Прикладів монологічного мовлення можна навести багато (див. Рис. 1.2)

Рис. 1.1 Види діалогу, що застосовуються на уроках літературного читання в початковій школі

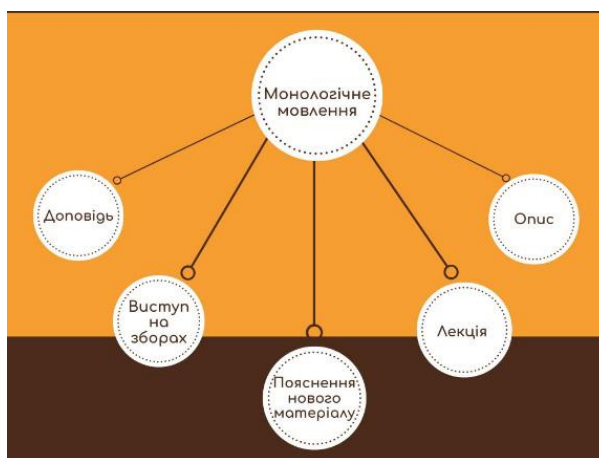

Рис. 1.2 Види монологічного мовлення

На уроках літературного читання в початковій школі найпоширенішими є два види монологічних розповідей:

1. Репродуктивна розповідь. Наприклад, переказ художнього твору.
2. Продуктивна розповідь. Усна читка та обґрунтована відповідь на запитання, розповідь про поета чи письменника або ж про головного героя художнього твору, відгук на прочитану школярем книгу, розповідь про події,

що відбувались у творі або ж про вчинки героїв, власноруч створені поезії чи казки тощо.

Варто зазначити, що працюючи над розвитком мовлення учнів, необхідно формувати якості мовлення - досконалість, послідовність викладу думок, точність висловлювання, дотримання літературних норм. З огляду на це, варто виділити основні ознаки культури мовлення (див. Рис. 1.3).

ОСНОВНІ ОЗНАКИ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ :	
правильність	засвоєння літературних норм, які діють у мовній системі
логічність	логічно правильне мовлення, розумне, послідовне
змістовність	глибоке осмислення теми й головної думки висловлювання
доречність	добір мовних засобів, що відповідає змістові, характерові, експресії, меті повідомлення
виразність	виразність дикції та чіткість вимови
багатство	великий обсяг активного словника
чистота	вживання літературних слів, правильних граматичних форм

Рис. 1.3 Основні ознаки культури мовлення за К. Пономарьовою [6].

В освітньому середовищі Польщі для вирішення проблем мовленнєвого розвитку й культури учнів загалом широко використовують такі засоби, як ЗМІ: журнали, телебачення, газети, радіо. Для працівників цієї галузі було навіть розроблено спеціальний довідник «M. Kniaginowa, W. Pisarek. Poradnik językowy (podręcznik dla pracowników prasy, radia i telewizji)» [11]. У ньому визначається, що турбота про свою мову є надзвичайно важливою, адже збільшилась кількість передплат на пресу, а тому ЗМІ слугують своєрідним мовностилістичним взірцем. Деякі польські газети «Słowo ludu», «Trybuna ludu», «Nasze problemy» навіть створили рубрики, у яких порушуються питання мовленнєвої культури. Наукові передачі для дітей «Radiowy poradnik językowy», «Rozmowy o języku», «W trosce o słowo i treść» теж висвітлюють в ефірах питання мовних норм, а саме пояснюють значення багатьох слів, їх походження, правила вживання [5].

Як показує аналіз педагогічного досвіду й інформації з освітніх сайтів зарубіжних закладів освіти, у Польщі найважливішим засобом розвитку

мовлення школярів є дитяча література. Польські дослідники вважають, що ранні контакти з дитячою літературою, навчання дитячих віршів мають вирішальне значення для розвитку мовлення дитини.

Дослідивши польську методику розвитку мовлення, хочемо виділити метод «Мальованих віршів». Дітям неабияк подобається така форма гри. Мальовані вірші – веселий і водночас навчальний вид діяльності. Такий метод сприяє правильному вживанню розмовного слова, асоціюючи його з певним графічним елементом. Спершу учитель малює лінії, контур елемента, а згодом школяр може продовжити цей малюнок чи створити власний (див. Рис. 1.4) [9].

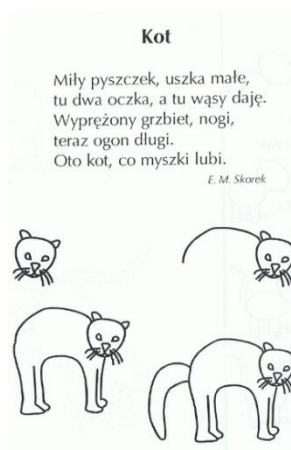

Рис. 1.4 Приклад мальованого вірша, що сприяє розвитку мовлення учнів (<https://metodadin.pl/recenzje/od-kreski-do-mowy-czyli-rysowane-wierszyki/>)

Важливу увагу польські науковці приділяють читанню книг. Адже це сприяє розвитку комунікативної компетентності учнів. Саме тому у польських навчальних програмах подано велику кількість творів сучасних авторів, які цікаві дітям. Серед таких них варто виокремити творчість Гжегожа Касдепке, зокрема його детективний твір для дітей молодшого шкільного віку «Музична скринька», який вивчається згідно зі шкільною навчальною програмою у 3-ому класі (див. Рис. 1.5) [12].

Ця книга містить так звані «кримінальні» головоломки. Розгадуючи їх, учні вчаться логічно мислити й уміло обґрунтовувати свою думку, аналізувати її. Це, у свою чергу, розвиває правильність та точність мовлення. Цікавим є те,

що у цій книзі демонструються різноманітні явища, з якими учням доводиться зустрічатись майже кожного дня. Наприклад, розбита через мороз ваза з водою на балконі. Досліджуючи такі процеси, учні вчаться застосовувати знання на практиці, правильно комунікувати між собою, формулювати й записувати свої міркування, висновки.

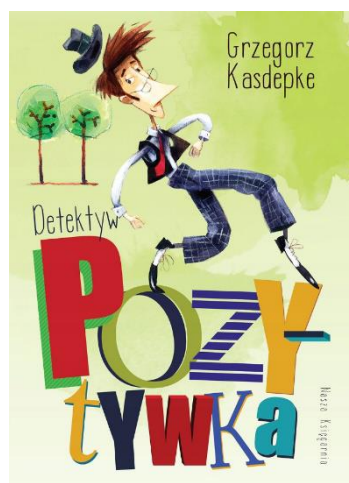

Рис. 1.5 Детектив Гжегожа Касдепке для дітей молодшого шкільного віку «Музична скринька» (https://docom.com.ua/ua/product/muzyczna-skrinka-detektiva.-gjegoj-kasdepke_10560523442)

Творчість Гжегожа Касдепке (див. Рис. 1.6) є популярною і серед українських молодших школярів. Учні всієї України люблять читати його книги та розмірковувати над важливими речами, що у свою чергу, розвиває мовлення як усне, так і писемне, формує навички аналізу та самоконтролю.

Рис. 1.6 Зразки найпоширенішої дитячої літератури Гжегожа Касдепке

Висновки

Мовленнєвий розвиток молодшого школяра – ключовий момент свідомого й успішного навчання, адже від мовних знань залежатиме якість спілкування, виразність та чіткість мовлення. Розвиток мовлення включає в себе такі напрями: вдосконалення звуковимови, точність викладу думок, активізація словникового запасу, оволодіння мовно-літературними нормами, спілкування. Вільне володіння рідною мовою є однією із ключових компетентностей, якими повинен оволодіти сучасний учень.

Впевнені, що саме засоби дитячої літератури здатні підвищити рівень розвитку мовлення учнів, навчити їх сприймати правильне мовлення. Дитяча література включає у себе всі функції мовлення, тим самим покращує його. Як показує польський досвід використання дитячої літератури як засобу розвитку мовлення учнів, ефективною є робота з сучасними творами для дітей, особливо методика створення мальованих віршів, спільне обговорення й аналіз прочитаного.

Перспективою дослідження є аналіз інших методик розвитку мовлення учнів засобами дитячої літератури, ґрунтовне вивчення педагогічного досвіду вирішення проблеми в інших країнах.

Список використаних джерел

1. Вашуленко О. В. Мовленнєва складова у структурі читацької компетентності молодшого школяра. *Початкова школа*, 2011. № 12. С. 16–22.
2. Гривнак М. А. Формування мовленнєвої культури молодших школярів засобами дитячої літератури. *Інформаційний бюлетень кафедри фахових методик і технологій початкової освіти* : збірник наукових праць / упор. Т. Б. Качак. Івано-Франківськ, 2022. № 13. С. 44–49.
3. Іпатій І. К., Кузик О. В. Формування навичок діалогічного та монологічного мовлення. *Advanced technologies of science and education* : зб. матеріалів доп. учасників XIV Міжнар. наук. інтернет-конф. Дубаї, 2017. С. 1–5.
4. Караман С. О. Українська мова: підручник (профільний рівень). Київ : Ранок, 2018. 272 с. URL: <http://surl.li/eccjx> (Дата звернення: 07.02.2024).
5. Могила О. А. Культура мови в ПНР. URL: <http://kulturamovy.univ.kiev.ua/KM/pdfs/Magazine16-18.pdf> (Дата звернення: 22.02.2024).
6. Пономарьова К. І. Методика навчання української мови в початковій школі: навч.-метод. посібник для студентів вищих навчальних закладів / за ред. М. С. Вашуленка. Київ : Літера ЛТД, 2011. 364 с.

7. Про затвердження Державного стандарту початкової загальної освіти: постанова Кабінету Міністрів України від 20 квітня 2011 року № 462. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/462-2011-%D0%BF#Text> (Дата звернення: 14.02.2024).

8. Словник української мови у 20 т. НАН України. Укр. мовно-інформ. фонд / за ред. В. М. Русанівського. Київ : Наукова думка, 2010. 911 с.

9. Bać N. Wpływ literatury dziecięcej na rozwój mowy dziecka. URL: <https://zsdabrowki.pl/NB.pdf> (Дата звернення: 20.02.2024).

10. Kachak, T., Blyznuuk, T., Hryvnaк M. Speech development of younger school students using children's literature and digital tools. *Гірська школа українських Карпат*: науково-методичний журнал. 2023. Вип. 28. С. 96–100.

11. Kniaginina M., Pisarek W. Poradnik językowy: podręcznik dla pracowników prasy, radia i telewizji. Tom 4. *Seria «Biblioteka wiedzy o prasie»*. Kraków: Ośrodek badań prasowych PSW «Prasa». 1969. 474 с.

12. Ungeheuer-Gołab A. Literatura dla dzieci jako przestrzeń wczesnej edukacji w kontekście kanonu lektur. *Lubelski rocznik pedagogiczny*. T. XXXIX. Z. 3. 2020. С. 173 – 186.

Наталія Кітура,
студентка 3 курсу педагогічного факультету,
Тетяна Качак,
доктор філологічних наук, професор,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, Україна

ДИТЯЧА ЛІТЕРАТУРА ЯК ЗАСІБ СОЦІАЛІЗАЦІЇ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

***Анотація.** У статті проаналізовано роль дитячої літератури як ефективного засобу соціалізації молодших школярів на когнітивному, емоційному, моральному рівнях, а також у формуванні комунікативних навичок та усвідомлення своєї діяльності та місії в суспільстві.*

***Ключові слова:** соціалізація, молодші школярі, дитяча література, мовно-літературна освітня галузь.*

Вступ. У сучасному світі, де цінності та норми суспільства зазнають постійних змін, дитяча література набуває особливого значення як засіб соціалізації молодших школярів. Через захопливі історії та яскраві образи діти мають можливість пізнавати навколишній світ, засвоювати моральні принципи та соціальні навички, необхідні для гармонійної інтеграції у суспільство, а також вони вчаться розпізнавати емоції, будувати стосунки з однолітками та дорослими, осмислювати свою роль і місце у соціумі.

Мета статті - всебічно розкрити роль дитячої літератури як ефективного засобу соціалізації молодших школярів на когнітивному, емоційному,

моральному рівнях, а також у формуванні комунікативних навичок та усвідомлення своєї діяльності й місії в суспільстві.

Аналіз досліджень: Фундаментальні положення про значення книги у вихованні дитини, розвитку її особистості були закладені у роботах видатного педагога В.О. Сухомлинського. Він наголошував на необхідності залучати дітей до читання з раннього віку, розвивати інтерес до книги та любов до рідного слова. Питання впливу дитячої літератури на формування моральних цінностей та етичних норм особистості висвітлювалися у дослідженнях Н.Комарівської, В. Імбер, Н. Казьмірчук та ін. Вони підкреслювали потужний потенціал книг у вихованні загальнолюдських чеснот, емпатії, відповідальності. Проблему соціалізації дитини через читання літературних творів глибоко вивчали Л. Баліка, В. Мартиненко, Т. Качак, Г. Шелюк та ін. Вчені доводили, що література відкриває дитині складний світ людських взаємин, конфліктів та моральних ілюзій, допомагаючи осмислити соціальну реальність. Це питання набирає все більшого значення в сьогоденні, адже книги залишаються потужним інструментом гармонійного розвитку особистості дитини, її успішної інтеграції у суспільне життя в умовах постійних викликів сучасності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Соціалізація - це тривалий процес, який відбувається протягом усього життя людини і включає в себе засвоєння соціальних норм, цінностей та ролей через взаємодію з іншими членами суспільства. Для молодших школярів соціалізація передбачає опанування правил спілкування, налагодження стосунків з іншими людьми та формування власної ідентичності під впливом суспільства і культури. Вона є надзвичайно важливим процесом для гармонійного розвитку особистості молодшого школяра. У цьому віці відбувається активне входження дитини в нове соціальне середовище – школу, де вона засвоює нові соціальні ролі, норми та цінності, вчиться взаємодіяти з однолітками та дорослими за межами сімейного кола.

Дитяча література виступає ефективним засобом соціалізації молодших школярів завдяки своїй доступності, емоційності та наочності. Через художні образи, цікаві сюжети та яскраві ілюстрації твори для дітей допомагають їм пізнавати світ, розвивати уяву, формувати моральні якості та соціальні навички. Ідентифікуючись із героями літературних творів, діти мають можливість пережити різні ситуації, зрозуміти наслідки тих чи інших вчинків, засвоїти правила та норми поведінки в суспільстві. Діти, які мають проблеми із соціалізацією, частково можуть компенсувати відсутність реальної комунікації уявним спілкуванням з героями книг. А для дітей, які перебувають на етапі активного пізнання навколишньої дійсності, книжки стають своєрідним провідником у складний соціальний простір, сприяючи їхній адаптації та інтеграції в суспільство.

Розглянемо детальніше, як дитяча література впливає на різні аспекти соціалізації молодших школярів:

1. Когнітивний розвиток. Читання книг збагачує словниковий запас дитини, розширює її кругозір, сприяє кращому розумінню навколишнього світу. Через літературні твори діти засвоюють нові знання про природу, історію, культуру та традиції різних народів.

2. Емоційний інтелект. Переживаючи разом з героями книг різноманітні емоції, діти вчаться розпізнавати та усвідомлювати власні почуття, а також розуміти емоційні стани інших людей. Це формує емпатію та співпереживання - важливі якості для побудови гармонійних стосунків.

3. Моральний розвиток. Сюжети багатьох дитячих книг містять моральні дилеми та конфлікти, вирішуючи які персонажі демонструють зразки чесності, відповідальності, самопожертви, справедливості. Це дозволяє дітям засвоїти систему загальнолюдських цінностей.

4. Комунікативні навички. Через діалоги між героями твору діти вчаться правильно висловлювати свої думки, вести конструктивну дискусію, розуміти точку зору іншої людини. Обговорення прочитаного з однолітками та вчителем сприяє розвитку навичок спілкування.

5. Усвідомлення ролі в суспільстві. У дитячій літературі діти зустрічають різноманітних героїв, які представляють різні професії, культури та традиції. Це допомагає їм краще зрозуміти різноманітність світу навколо, оцінити важливість різних професій та соціальних інституцій. Через літературні твори діти можуть уявити себе у ролі різних персонажів і зрозуміти, як вони могли б взаємодіяти з іншими людьми у суспільстві.

6. Розвиток самосвідомості. Соціалізація сприяє становленню "Я-концепції" дитини, усвідомленню своїх сильних сторін, інтересів, здібностей, визначенню свого місця в суспільстві.

Дитяча література відіграє важливу роль у формуванні особистості молодших школярів та їх соціалізації. Вона впливає на різні аспекти розвитку дитини, такі як когнітивний, емоційний, моральний та комунікативний. Однак, якщо буде недостатній рівень соціалізації у цьому віці, то він може призвести до негативних наслідків, таких як відчуття ізоляції, проблеми у спілкуванні, занижена самооцінка тощо.

Загалом література є унікальним явищем, що поєднує в собі низку важливих функцій, необхідних для гармонійного розвитку особистості дитини та її успішної інтеграції в соціум. Художні твори для дітей не лише захоплюють цікавими сюжетами та яскравими образами, а й виступають потужним інструментом пізнання світу, засвоєння моральних цінностей та соціальних норм.

Крім того, книги сприяють гармонійному розвитку особистості, збагачуючи словниковий запас, тренуючи пам'ять, розвиваючи мислення, уяву, аналітичні здібності. Водночас через книги діти вчаться налагоджувати контакти з оточуючими, висловлювати власну думку та розуміти позицію інших, що є запорукою успішної комунікації та соціальної взаємодії.

Таким чином, можна виділити низку ключових функцій, які виконує дитяча література у процесі соціалізації молодших школярів:

1. Пізнавальну - через книги діти дізнаються про світ природи, історію, традиції різних народів, що розширює їхній кругозір.

2. Виховну - сюжети книг демонструють зразки моральної поведінки, відображають систему загальнолюдських цінностей.
3. Розвиваючу - читання збагачує словниковий запас, розвиває пам'ять, мислення, уяву, формує навички аналізу й узагальнення.
4. Комунікативну - літературні твори вчать дітей будувати стосунки з іншими, висловлювати свої думки та розуміти позицію співрозмовника.
5. Творчу - літературні твори стимулюють творчість у дітей, розвивають фантазію та уяву, надихають на нові ідеї та думки.

Для ефективної соціалізації молодших школярів за допомогою дитячої літератури пропонується використовувати комплексний підхід, який поєднує різні види діяльності. Наприклад, після читання твору можна організувати обговорення, під час якого кожна дитина зможе висловити свої думки, поділитися враженнями та почуттями. Далі учні можуть створити власні ілюстрації до прочитаного або розіграти сценку, що допоможе їм краще зрозуміти та засвоїти соціальні норми та цінності, відображені в літературному творі.

Крім того, важливо добирати твори, які відповідають віковим та психологічним особливостям молодших школярів, а також співвідносяться з тими проблемами та ситуаціями, з якими вони можуть зіткнутися у реальному житті. Це дозволить дітям краще ідентифікувати себе з героями та засвоїти необхідні соціальні навички.

Сучасна дитяча література пропонує багато цікавих творів, які можна ефективно використовувати для соціалізації молодших школярів. Ось кілька прикладів:

1. "Диво" Р. Дж. Паласіо - книга про хлопчика з вродженою вадою обличчя, який вперше йде до звичайної школи. Вона вчить толерантності, прийняттю дітей з хворобою та боротьбі з цькуванням. Книжка дивовижна, цікава, проблема актуальна, бо в дитячих колективах завжди травлять того, хто трохи відрізняється від усіх.

2. "Чарлі і шоколадна фабрика" Роальда Дала - захоплююча історія про добро і зло, в якій автор піднімає питання моральних цінностей і важливості бути хорошою людиною.

3. "Книга Джунглів" Редьярда Кіплінга - незаймана природа, вірні друзі та підступні вороги. Це неймовірна історія про щирі почуття та чисті стосунки між людьми та звірами.

Такі літературні твори, адресовані дітям, не лише розвивають в них емпатію та критичне мислення, але й допомагають формувати систему цінностей та усвідомлювати важливі аспекти життя. Важливо підкреслити, що підбір літератури повинен відповідати віковим особливостям та індивідуальним потребам учнів. Крім того, важливим є не лише читання, але й обговорення прочитаного матеріалу та виконання різноманітних завдань, що сприяє більш глибокому розумінню теми та розвитку критичного мислення.

Висновок. Отже, дитяча література є потужним інструментом соціалізації молодших школярів, адже через захопливі історії та яскраві образи діти мають можливість пізнавати світ, засвоювати моральні цінності та норми поведінки в суспільстві. Застосування різноманітних методів та прийомів роботи з літературними творами в освітньому процесі сприяє формуванню у дітей комунікативних навичок, емпатії, критичного мислення, а також допомагає їм краще зрозуміти та засвоїти соціальні норми та цінності.

Список використаних джерел

1. Баліка Л., Шелюк Г. Читання як важливий засіб соціалізації дитини: актуалізація поглядів В. О. Сухомлинського. *Інноватика у вихованні*: зб. наук. пр. упоряд. О. Б. Петренко. Рівне: РДГУ, 2019. Вип. 10. С. 137-142. URL: <https://ojs.itup.com.ua/index.php/iiu/article/view/203/175>

2. Заєць С.С. Адаптація як соціально-психологічний механізм соціалізації особистості. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/psuh_pedagog_prob1_silsk_shkolu/11/visnuk_19.pdf

3. Качак Т. Дитина-читач і специфіка рецепції як оптика дослідження літератури для дітей та юнацтва. *Окриленість словом: збірник наукових праць на пошану професора Степана Хороба* / Відп ред., упоряди. Роман Піхманець. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2019. С. 247 – 256.

Оксана Козут,
магістрантка факультету іноземних мов,
Тетяна Качак,
докторка філологічних наук, професорка,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, Україна

СЮЖЕТ, ПРОБЛЕМАТИКА, ПСИХОЛОГІЗМ РОМАНУ «ВИКРАДЕНЕ ДИТЯ» МАРШІ ФОРЧУК СКРИПУХ

Анотація. У статті проаналізовано сюжет і проблематику роману «Викрадене дитя» Марші Форчук Скрипук. Заакцентовано на жанрових особливостях прозового твору, в якому психологізм і сповідальність є домінуючими засобами характеротворення і вивіщення історії оповідачем.

Ключові слова: психологічний роман, сюжет, проблематика, «Викрадене дитя», Марша Форчук Скрипук.

Актуальність дослідження. Тема війни й показ психології дитини – жертви війни сьогодні, як ніколи, є актуальною й наболюююю. З'являється пласт автобіографічної художньої літератури, в якій герої-оповідачі вивідають свій трагічний, драматичний досвід, описують воєнні події. На часі – аналіз та осмислення цих творів, розгляд їх у контексті традиції мілітарної літератури. Психологічний роман «Викрадене дитя» канадської письменниці Марші Форчук Скрипук відкриває нам «сторінки трагічної історії українців, на долю яких випали випробування Другою світовою війною, перебування в таборах для переміщених осіб, еміграція в Канаду» [2]. Незважаючи на те, що англійські твори письменниці добре відомі у Канаді та США, українські читачі тільки зараз знайомляться з її творчістю, в якій майстерно поєднано психологізм зображення внутрішнього світу героя та історичні факти, розповідь реальних історій та художнє осмислення людських долі і соціальних проблем.

Мета статті: розкрити сюжет і проблематику роману «Викрадене дитя» Марші Форчук Скрипук, визначити роль психологізму та сповідальної манери

письма як засобу характеротворення та ознаки щоденникової, психологічної прози.

Теоретико-методологічною основою дослідження стали праці теоретиків літератури про психологізм, нарративні стратегії, жанрові особливості щоденникової прози (О. Потебня, М. Наєнко [4], В. Фащенко [5], Л. Каневська [1], Д.Гілл (J.Gill) [9], З. Лідер (Z. Leader) [10], Д. Дольче (J. Dolce) [7], М. Гарг (M. Gard) [8] й ін.) та літературно-критичні студії, присвячені осмисленню творчості Марші Форчук Скрипук (М. Світлицькі (M. Świetlicki) [12], А.Улянович (A. Ulanowicz) [13], Т.Качак [2]).

Виклад основного матеріалу. Психологізм – невід’ємна складова художнього твору, в якому розкривається внутрішній світ і переживання героя, центрується його життя на тлі суспільних та історичних подій. Саме таким є аналізований роман Марші Форчук Скрипук. Попри історичні акценти й проблематику, усі її твори найперше – психологічні, а їх основна ознака – розкриття внутрішнього світу героя через його свідомість, мислення, емоції, почуття, відчуття. Фактично, читаючи твір, автор зазирає у внутрішній світ персонажа, має справу з його душею.

Тривалий час термін психологізм не мав однозначного теоретичного та історико-літературного тлумачення. Це зумовлено не лише тим, що письменники по-різному розуміли та відображали те, що відбувається у глибинах людської свідомості, але й складністю та багатогранністю складових цього поняття. В Україні дослідження літературного психологізму розпочалося з вивчення психологічних основ художньої творчості. Психологічну методологію першим впровадив харківський літературознавець Олександр Потебня, який поєднав психологічний аналіз твору з аналізом лінгвістичним, виклавши своє розуміння цієї проблеми в працях «Думка і мова», «З лекцій по теорії словесності» та ін. Харківський учений Дмитро Овсяннико-Куликовський у своєму дослідницькому методі синтезує психологічний (потебнянський) і соціологічний підходи [4, с.117].

Сьогодні психологізм як особлива складова художнього твору визначається за його спрямованістю на розкриття внутрішнього світу персонажів, їхніх думок, переживань, дій, зумовлених зовнішніми та внутрішніми причинами [3, с. 292]. Дослідник В. Фащенко розуміє психологізм як універсальну якість художньої творчості. На думку вченого її предметом є відображення внутрішньої єдності психічних процесів, станів, властивостей і дій, настроїв і поведінки людини, а також соціальних груп і класів. Науковець наголошує на тому, що завдяки психологізмові, досягається багатогранність образів, переконливість реальних колізій, мотивів поведінки дійових осіб і правдивість діалектики людської душі [5, с. 89].

Зокрема, Л. Каневська подає класифікацію засобів психологізму, які реалізуються у двох формах – інтервентній та екстервентній. Інтервентна форма психологічного зображення відтворює думки й емоції персонажів через мову міміки і жестів, зовнішній мовленнєвий дискурс тощо. Форма екстервентного психологізму втілюється в засобах засобів психологічного зображення, як-от: психологічний портрет, пейзаж, інтер'єр та екстер'єр, зовнішній дискурс мовлення персонажів [1, с. 5].

У романі «Викрадене дитя» Марша Форчук Скрипуч використовує дві форми психологізму, а формат щоденникової сповіді, використаний як наративна стратегія, тільки підсилює їх.

«Центральний голос у цій історії належить дванадцятирічній дівчинці, яка стала жертвою програми «Lebensborn» – масового жахливого злочину фашистів» [2]. Головна героїня Надя розповідає про своє минуле, яке вона як пазл збирає зі спогадів і марень. Попри свій юний вік, дівчинка пережила чимало випробувань: викрадення німцями, виховання в німецькій родині, табір для переміщених осіб, переїзд до Канади. Ці всі події мали значний вплив на свідомість дитини, травмували її. Не дивно, що частину свого минулого дівчинка забуває.

Разом з Марусею та Іваном, які опікуються нею і видають за рідну, Надя перебуває в канадському місті Brentford. Вона звикає жити без

розбомблених будівель, звикає до нової країни, нової школи, нової мови та нових батьків, але її переслідують тривожні кошмари та спогади. Надя знає, що є речі з минулого, яких вона не пам'ятає. Ці фрагментовані спогади часто викликані знайомими відчуттями, такими як запахи, смаки та навіть візуальні нагадування. Зрештою, вона згадує, як жила в німецькій родині. Вона пам'ятає, що була Гретхен Гіммель, але ким вона була раніше? Вона повільно збирає головоломку своєї особи та пригадує, що ж сталося з нею до того, як вона опинилася в таборі переміщених осіб.

Коли Надя починає відвідувати уроки в Центральній школі в Brentfordі, з неї глузують однокласники, які називають її «гітлерівкою» і вважають, що вона нацистка. Через це Надя відчуває сором і провину, тому що її спогади неповні і, здається, натякають на минуле, яке включає нацистські мітинги, Гітлера, чорні лімузини з прапорами зі свастикою та сім'ю, яку вона насправді не знає. Це змушує Надю сумніватися, ким вона є насправді, і намагатися згадати своє минуле. Дівчинка найперше хоче отримати відповідь на запитання «Хто вона?».

Читач поступово дізнається відповідь на це запитання разом із Надією через спогади, які з'являються у вигляді тексту, виділеного курсивом у романі. Флешбеки (рецидивні спогади, повторні переживання минулого досвіду або його елементів) зроблені реалістично, тому що вони часто викликають додаткові запитання.

Марша Форчук Скрипук написала зворушливий роман про дуже незвичний і маловідомий аспект нацистської Німеччини – програму Лебенсборн. Програма «Лебенсборн», що означає джерело життя, спочатку була зосереджена на тому, щоб німці народжували арійських дітей, але згодом її розширили, включивши викрадення білявих блакитнооких дітей з інших етнічних груп, особливо з Польщі та України. За оцінками, лише з цих двох країн було вкрадено щонайменше 250 000 дітей. Ці діти проходили суворе фізичне обстеження, і якщо вони проходили, їх поміщали в німецькі сім'ї, щоб виховувати їх як німців. Як зауважує Т. Качак, «Авторка передала весь трагізм

і драматизм подій крізь призму дитячих страждань і болю. В одній історії викраденої дитини показала долю сотень тисяч польських і українських дітей. Так відверто і так сильно, вибираючи ракурс дитячого наративу, про це ніхто не писав» [2]. Матеуш Світліцкі на сторінках монографії *«Next-Generation Memory and Ukrainian Canadian Children's Historical Fiction. The Seeds of Memory»* («Пам'ять наступного покоління та українсько-канадська дитяча історична література. Насіння пам'яті») який детально проаналізував сім англomовних романів авторки про Другу світову війну (серед них і «Викрадене дитя») й наголосив, що вони відіграють важливу роль у передачі пам'яті наступним поколінням, зокрема й про травматичний досвід багатьох українців [12].

Художня трансляція трагедії, яку переживають багато дітей і людей через війну, у романі Марші Скрипук підсилена сповідальним типом оповіді, щоденниковою формою.

З теоретико-літературної точки зору, сповідальне письмо – це літературний стиль і жанр, який розвинувся в американських письменницьких школах після Другої світової війни, але також часто асоціюється з постмодернізмом завдяки саморефлексивності, актуалізації культурно табуйованих тем, літературному впливу особистого конфлікту та показу історичної травми [1]. Але якщо раніше сповідальне письмо було піддано критиці як самозакоханість, поблажливість, а також як порушення приватного життя осіб [10], то зараз – це дієвий спосіб характеротворення, сюжетотворення, ознака психологічного письма.

Сповідальність часто пов'язана із жанровою формою щоденника, який використовує автор. Щоденник – це форма реалізації мовлення, яка включає запис і опис фактів, а також самообговорення. У світовій літературі щоденник вважається оригінальним жанром за структурою та мовним стилем. На відміну від так званих «традиційних жанрів» (прози, балади, поеми, драми тощо), літературний щоденник зустрічається рідше. Інтерес до цього жанру, мабуть, пояснюється душевністю та оригінальністю цих творів. «Щоденник – це запис

подій життя людини, щоденні записи переживань і думок. Зрештою, щоденники — це мемуари — особисті спогади, які стосуються короткого періоду часу. У щоденниках, як і в листах, домінує відверта сповідальність, випадковість змісту, інтимний тон, щирий спалах почуттів і щирість. Щоденники мають внутрішню згуртованість, те, що називається таємною гармонією, видимою лише після його закінчення.

Як стверджують літературознавці, сповідальні твори часто є невігаданими і викладаються у прямій розповіді від першої особи. Сповідальне письмо зазвичай включає розголошення та обговорення особистих тем, включаючи таємниці та суперечливі погляди в таких формах, як автобіографія, щоденник, мемуари, а також епістолярні оповіді [8]. Сповідальне письмо часто включає такі емоції, як сором, страх, соціальний дискомфорт і безлад. Як бачимо, ці ознаки притаманні роману «Викрадене дитя». Розглянемо це на прикладах аналізу фрагментів.

Від першого дня в Канаді, Надю переслідують спогади про її минуле. На вокзалі, сівши у машину Івану, яка була просочена запахом шкіри та бензину, вона згадує «Великий чорний автомобіль, яким кермує чоловік в уніформі» [6, с. 16] / «A large black car driven by a man in a uniform» [11, с.8].

Нова сім'я Наді, Маруся та Іван, дарують дівчинці сімейний затишок, любов, тепло – усе те що потрібно для щасливого дитинства кожній дитині. І вона усвідомлює, що у безпеці: «I fell asleep feeling loved and secure» [11, с. 11] / «Я заснула з відчуттям, що мене люблять, що я в безпеці» [6, с. 25]. Це відчуття комфорту та затишку повертає Надю назад у минуле. Спогадами вона повертається до своєї справжньої сім'ї, хоча вона ще не пригадує, рідних людей, але пригадує відчуття щасливого дитинства і безпеки: «Мене оточують люди, яких я люблю найбільше, і ми притискаємось одне до одного під пуховою ковдрою в затишній спальні» [6, с. 25].

Однак невідоме темне минуле переслідує Надю, жахливі події раз у раз виринають у свідомості головної героїні та порушують спокій: «Раптом хтось грюкає у двері. Я намагаюся розбудити людей поруч зі мною, але вони

розтанули. Я сама. Моє серце калатає. Двері ламають, але я не бачу, хто там» [6, с. 25] / «Suddenly there is a banging at the door. I try to wake the people beside me but they have melted away. I am alone. My heart pounds. The door bursts open but I cannot see who it is» [11, с. 11].

Читач відстежує не тільки думки, спогади героїні, що стосуються її особистого життя, а ще й події, спогади про історичну епоху. Коли міс Макінтош – вчителька англійської мови, пригостила Надю смачним бутербродом, героїня зразу повернулася спогадами у той момент, коли біженці тікали і знайшли тимчасовий прихисток у вагоні-платформі. Коли поїзд зупинився Маруся біжить на фермерське поле, розкопує руками землю і дістає картоплину. З каламутної води вони варять суп. У творі це передано описом: «це найкращий суп який я коли-небудь куштувала. Ми передаємо ложку, як на причасті. За кілька хвилин не залишається ані краплі» [6, с. 34] / «It is the best soup I have ever tasted. The spoon is passed around like a sacrament. Within minutes, every drop is consumed» [11, с.15]. У цьому фрагменті авторка наголошує й на проблемі голоду. А під час війни голодували не тільки дорослі, а й діти.

Згадує Надя і життя в німецькій родині: «Чому я не почуваюся безпечно в цій кімнаті, з її рожевими мереживними фіранками і м'яким ліжком з балдахіном? Тут є все, про що тільки може мріяти дівчинка. Дерев'яний ящик у кутку до краю наповнений м'якими іграшками. А на стіні навпроти ліжка – висока полиця з цілою вервечкою ідеально білявих блакитнооких ляльок, яких подарував мені фатер» [6, с. 52] / «Why do I not feel safe in this room? It is all a girl could hope for, with its pink ruffled curtains and soft four-poster bed. A wooden box in the corner brims with stuffed toys. On the wall across from the bed is a high shelf holding a row of perfectly blond, blue-eyed dolls – all gifts from Vater» [11, с. 23].

Біляві блакитнооки ляльки – символ арійської раси. Арійська раса – це раса людей «першого ґатунку», тобто таких, які на думку німців мають право панувати над іншими націями. Основними ознаками таких людей була світла

шкіра і світлі очі. Бачимо що німці, пропагували свою ідеї, ще з самого дитинства, використовуючи різноманітні методи, навіть іграшки.

У романі порушено проблему незаконного вивезення людей на працю до Німеччини. Їх називали «остарбайтерами» і поводитися як з рабами: «Солдат відчиняє задні двері, жінка зі значком OST падає на гравій. Судячи зі смороду, я зрозуміла, що вона їхала довго. Маруся намагалася встати, але ноги так хиталися, що вона падала назад» [6, с. 123] / «The military truck stopping in our drive. A soldier unlatching the back door and an OST woman tumbling out onto the gravel. From the stench I could tell she'd been travelling for a long time. Marusia trying to stand? But her legs so wobbly that she fell back down» [11, с. 51].

Порушує авторка й проблему нерівності людей. Євреїв вважали німці меншовартісними, принижували, знущалися та вбивали. У книзі їх як і людей, примусово вивезених, називали тваринами: “They are the eastern workers”. - Said Mutter. “Are they animals like the Jews, Mutti?”. “Yes, dear, that is why they work in the munitions factory. You would not want Germans to get bombed, would you?» [11, с. 51] / «- Це східні робітники, - сказала муттер. - Це тварини, як євреї, мутті? - Так, люба, тому вони працюють на заводі з виготовлення боєприпасів. Ви ж не хотіли б, щоб німців бомбили?» [6, с. 121].

Ці приклади з твору є ілюстрацією того, як крізь призму сповідального письма, внутрішнього монологу, спогадів дівчинки, психологізму оповіді та передачі діалогів Марша Форчук Скрипук описує трагізм воєнного часу, людських долі і наслідки дій фашистів.

Повертаючись до сюжету твору, бачимо, що дівчинка «не зібрала в одне ціле всі деталі свого життя до зникнення батьків», а «біль від їхньої втрати точився живою раною в серці», але змогла згадати, що з нею сталося: «Я не Надя. Я не Гретхен. Мене звать Лариса» [6, с. 172]. «Травматичний досвід допоміг відновити власну ідентичність й національну приналежність, згадати про свою справжню родину й те, що її батька вбили совети, а матір – нацисти. Мамина колискова, запах бузку, молитва, мова – те, що закладено генетично й що не можна стерти з пам'яті» [2].

Висновок. Роман «Викрадене дитя» висвітлює соціально-психологічну, історичну тематику, а найперше крізь призму психологізму, сповідального і щоденникового письма показує не так долю однієї дівчинки, як історію цілого покоління дітей, яких позбавили дитинства та рідних батьків. На жаль, сьогодні багато українських родин не тільки стають свідками, а й жертвами воєнних подій, злочинів. І ці злочини чинять уже не фашисти, а російська окупаційна армія.

Список використаних джерел

1. Каневська Л. В. Психологізм романів Івана Франка середини 80-х – 90-х років : Автореф. дис ... канд. філол. наук : 10.01.01. К., 2004. 20 с.
2. Качак Т. Роман «Викрадене дитя» Марші Форчук Скрипуч: трагедія людських доль та воєнні злочини. URL: <http://bukvoid.com.ua/reviews/books/2023/07/17/161406.html>
3. Літературознавча енциклопедія : у двох томах. Т.2 / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ: ВЦ «Академія», 2007. 624 с.
4. Насенко М. К. Історія українського літературознавства: підручник. К. : Видавничий центр «Академія», 2003. –360 с.
5. Фащенко В. В. У глибинах людського буття. Етюди про психологізм літертури. Київ: Дніпро, 1981. 279 с.
6. Форчук Скрипуч Марша. *Викрадене дитя* / пер. з англ. Юлії Любки. Чернівці: Книги – XXI, 2023. 200 с.
7. Dolce Joe. Dirty Laundry: The Art of Confessional Writing. *Meanjin* . 1977. № 76(4) P. 237–50.
8. Garg, Mridula. Writing the Self. *India International Centre Quarterly*. 2010. № 37 (1). P. 92–100.
9. Gill Jo. Gill, Jo (ed.). *Modern Confessional Writing: New Critical Essays*. London: Routledge, 2005. doi:10.4324/9780203449240.
10. Leader Zachary. On life-writing. *Oxford University Press*. 2015.
11. Skrypuch Marsha Forchuk. *Stolen Child*. Scholastic Canada, 2010.
12. Świetlicki Mateusz. *Next-Generation Memory and Ukrainian Canadian Children's Historical Fiction The Seeds of Memory*. New York & London: Routledge, 2023.
13. Ulanowicz, Anastasia. *Second-Generation Memory and Contemporary Children's Literature: Ghost Images*. Routledge 2013.

Ілона Костюк,
магістрантка факультету іноземних мов,
Тетяна Качак,
докторка філологічних наук, професорка,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, Україна

ХУДОЖНІ ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОГО ТРИЛЕРА ЯК ЖАНРУ МАСОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

(на матеріалі роману Пола Гоукінз «Дівчина у потягу»)

***Анотація.** У статті проаналізовано художні особливості психологічного трилера як жанру масової літератури. Окреслено тематико-проблематичне коло, жанрові характеристики, специфіку побудови образної системи. На прикладі роману «Дівчина у потягу» Пола Гоукінз розглянуто поетику психологічного трилера, засоби створення інтриги та психологізму.*

***Ключові слова:** психологічний трилер, масова література, художні особливості твору, жанр, поетика твору, Пола Гоукінз, «Дівчина у потягу».*

Вступ

Жанр психологічного трилера в масовій літературі відзначається художніми особливостями, які роблять його популярним серед читачів. Перш за все, це сюжет, який інтригує, адже містить елементи напруги, несподівані повороти подій та психологічні аспекти. Автори таких творів зазвичай зосереджують увагу на глибоких та складних персонажах, розкриваючи їх внутрішні конфлікти та описуючи поведінку. Найкраще побачити художні особливості творів цього жанру можна на прикладі аналізу їхньої поетики, жанрових елементів.

Роман і «Дівчина у потягу» Пола Гоукінз є чудовим зразком психологічного трилера, бестселера, який здобув популярність у всьому світі й отримав багато позитивних відгуків. На прикладі його аналізу можна вивчити методи й наративні стратегії, які автори використовують для створення гострої, психологічно напруженої атмосфери розповіді, відтворення емоційних портретів персонажів й реалізації прийому саспенсу, суть якого полягає в

виникненні в читача почуттів захоплення, поєднаних з високим рівнем напруги, тривожності та очікування. Такі емоції реципієнтів розвиваються завдяки насиченості сюжету неочікуваними та таємничими подіями, які інтригують і спонукають до співпереживання, міркування про різні фінали історії.

Не так багато науковців обирають предметом дослідження психологічний трилер, адже приналежність цього жанру до масової літератури, стереотипно перетворює його на маргінальний предмет наукових студій. Однак, праці А.Головні, А.Землянської, Л. Костецької, О. Лілік, А. Панасовської, О.Орехової, А. Охріменко, С.Філоненко, Джесіка Дукас (Jessica Dukes), Джеймса Н. Фрея (*James N. Frey*), Крістину Ла (*Christina La*), Джошуа Мейер (*Joshua Meyer*), Філіпа Френча (*Philip French*) та інших дослідників дають добре підґрунтя для узагальнення жанрових особливостей психологічного трилера на основі аналізу конкретних творів та їх порівняння.

Мета статті полягає в аналізі і розкритті художніх особливостей психологічного трилера як жанру масової літератури на прикладі роману «Дівчина у потягу» Пола Гоукінза.

Результати дослідження

Трилер, як складова масової літератури, зазнає суперечливих оцінок критиків. Одні висловлюють негативне ставлення через страх щодо можливої деградації суспільства, оскільки масова література часто асоціюється з банальними розвагами, які, за уявленням, не сприяють розвитку інтелектуальних та моральних якостей. Інші дивляться на це позитивно, вказуючи на те, що трилери часто потрапляють до списків бестселерів, зазначених у газеті *The New York Times*, що є індикатором популярності та комерційного успіху. При цьому автори та критики ставляться дуже уважно до визначення, які твори потрапляють до цих списків, оскільки вони створюються на основі звітів книготорговців, видавництв та інших учасників ринку книг. Популярність сучасної масової літератури не може бути забезпечена лише спрощеними сюжетами та персонажами; важливо також враховувати

виконання складних розважальних функцій, які можуть трактуватися по-різному різними читачами.

Термін «трилер» походить від англійського «thrill», що означає «тремтіння», або «нервове збудження», оскільки твір цього жанру за природою має викликати багато емоцій у читача. Трилер – це широкий жанр художньої творчості, що охоплює різноманітні піджанри та часто переплітається з іншими. Основними рисами трилера є швидкий розвиток подій, інтенсивні сюжети та кмітливі персонажі, які вступають у конфлікт з винятково спритними злочинцями.

Джесіка Дукач наголошує на тому, що трилери мають багато спільних ознак з ключовими характеристиками таємничої літератури. Існує конфлікт, який часто виникає через злочин або підозрілу дію, наприклад пограбування, вбивство чи зникнення. Далі сюжет спрямовується на вирішення цього конфлікту. Як наслідок, трилери — це сповнені напруги, напружені розповіді з героями, мотивованими страхом, параною чи жагою помсти [9].

Трилери відіграють важливу роль у сучасній культурі, адже їхнє завдання – підштовхувати глядачів або читачів до емоційних реакцій. Вони створюють атмосферу напруження та страху, яку складно відчуту у повсякденному житті, і надають аудиторії можливість відчуту адреналін, який надзвичайно складно викликати в реальних умовах.

Як зазначає О. Мохначова, «стратегія трилера заснована на родових жанрових елементах, що створюють напругу, а саме недомовленості або двозначності подій; підозрілих пригодах і несподіваних поворотах очевидного; наявності безлічі помилкових версій того, що відбувається; псевдовиправданих мотивах злочинця, але перш за все, на нагнітанні атмосфери страху» [2, с. 44].

Дуже часто порівнюють жанр трилера і детективну прозу. У трилері характерна особлива ситуація, зазвичай пов'язана зі злочином, що відрізняється від сюжетів детективів. У трилерах напруга наростає за рахунок різних перешкод та несподіваних поворотів, які зачіпають нерви та змушують

героїв виявляти нові моральні принципи. Це дає їм можливість протистояти злочинцям за межами закону, використовуючи не завжди дозволені й законні методи. Привабливість трилера полягає в його здатності впорядковувати хаос та забезпечувати перемогу над злом, що відбувається через наростаючу напругу та пережитий страх, які знаходять свій розв'язок у вигляді катарсису.

Трилери можуть мати різноманітні теми, що залежать від їх піджанру. Виокремлюють такі піджанри трилера:

- психологічний,
- драматичний,
- кримінальний,
- пригодницький,
- науково-фантастичний,
- шпигунський.

У кримінальних трилерах головними темами є вбивства та викрадення людей. Вони зосереджуються на внутрішній роботі кримінальних розслідувань. Юридичні трилери відбуваються в залі суду або за закритими дверима потужних установ. Драматичні та психологічні трилери вражають своїми несподіваними поворотами сюжету, описом подій у різні епохи та апеляцією до психологічних аспектів, включаючи ігри розуму та уяви. Науково-фантастичні трилери зображують небезпечні ситуації, де учасниками можуть бути роботи, інопланетяни, науковці, що проводять небезпечні експерименти [6]. Пригодницькі трилери розповідають про героя у подорожі, яка змінює життя, а шпигунські трилери залучають читача до гри з високими ставками, яка є міжнародною таємницею.

Психологічний трилер вирізняє його прагнення досліджувати найтемніші куточки людської свідомості. Розповіді розповідаються з точки зору ненадійного оповідача або психологічно напруженого персонажа. У них головні герої та антагоністи, керовані одержимістю чи насильством, з акцентом на внутрішній напрузі та конфлікті. У кожному психологічному

трилері основна таємниця викристалізована внутрішньою роботою збентеженого розуму [9].

Психологічні трилери часто подібні зображеними ситуаціями. «Дівчина в потягу» (2015) Пола Гоукінса розповідає про жінку, яка спостерігає з вікна вагона потяга за життям подружжя з будинку й одного разу бачить незвичну сцену, а потім дізнається про вбивство. У фільмі Джилліан Флінн «Зникла дівчина» (2012) удаване домашнє щастя Емі та Ніка Данн вивертається навиворіт, коли Емі безслідно зникає, а сусіди підозрюють, що за всім цим стоїть Нік. У фільмі, знятого за мотивами твору шведського письменника М.Т. Едвардссона «Майже нормальна сім'я» (2019) дівчину-підлітка звинувачують у вбивстві набагато старшого чоловіка, а її батьки — пастор і захисник — мають вирішити, наскільки вони готові піти на компроміс із своєю кар'єрою та мораллю, щоб зберегти свою сім'ю разом.

Темні психологічні трилери відрізняються загостреним відчуттям загрози та страху. Антагоністи часто є серійними вбивцями або глибоко збентеженими людьми, тоді як головними героями можуть бути виснажені дослідники або звичайні люди, які опинилися в пастці насильницької ситуації. У фільмі Томаса Гарріса «Мовчання ягнят» (1988) — продовженні «Червоного дракона» Гарріса (1981) — спеціальний агент ФБР Клариса Старлінг вступає в небезпечну психологічну гру із засудженим убивцею-канібалом доктором Ганнібалом Лектером, вистежуючи невловимого вбивцю, відомого як Баффало Білл.

Надприродні психологічні трилери спираються на паранормальне й окультне у своїх моторошних розповідях. У фільмі Алекса Норта «Людина-шепіт» (2019) засмучений батько не може уникнути спотворених жахів, які все ще переслідують його рідне місто. Трилер Норт «Тіні» (2020), дія якого відбувається в тому ж вигаданому світі, що й «Людина-шепіт», розкриває таємницю двох підлітків, які вчинили невимовний злочин після того, як занурилися в усвідомлені сновидіння. Коли один із хлопчиків зникає в повітрі, тих, хто залишився, переслідує трагедія, яку він залишив. У фільмі Симони

Сент-Джеймс «Зламани дівчата» (2018) журналістка прагне розкрити страшні таємниці покинутої школи-інтернату у Вермонті. Це адаптація психологічного трилера.

Кримінальний трилер є синтезом кримінального жанру та жанру трилера. Кримінальні романи традиційно зосереджуються на злочинцях, яких необхідно затримати — часто силами правоохоронних органів, військовими або самовільним представником правосуддя. Тематично найкращі кримінальні книги часто охоплюють тему добра проти зла та ідею про те, що за неправильні вчинки потрібно помститися.

Психологічні трилери мають очевидні асоціації з кримінальним жанром, але менш відомим аспектом є те, наскільки сильно вони пов'язані з готичним жанром. Напруга між видимістю та реальністю, заклопотаність зміненими чи порушеними психічними станами та відокремленість їхніх героїв — усе це спільні риси як готичних, так і психологічних трилерів [15].

Як розмірковує американський письменник Джеймс Паттерсон (James Patterson), різноманіття трилерів об'єднує інтенсивність емоцій, які вони викликають, особливо побоювання й піднесення, хвилювання й напруження. Якщо трилер не захоплює, він не виконує свою роботу.

Одним із відомих дослідників, який аналізував психологічні аспекти трилера на прикладі роману «Дівчина у потягу» Поли Гоукінз, є професор літературознавства Джон Сміт. У своїх статтях та книгах він розглядає різні аспекти жанру психологічного трилера, звертаючи увагу на психологічний портрет головних персонажів, динаміку сюжету, використання психологічних прийомів для створення напруги та емоційного наповнення у читача. Психологічні установки маніпуляції та актуалізації, актуалізовані письменницею, розглянули психологи Е. Л. Шостром (E. L. Shostrom), Е. Берн (E. Berne) та В. Сатир (V. Satir).

На прикладі роману «Дівчина у потягу» Поли Гоукінз можна зауважити такі художні особливості жанру психологічного трилера:

1. Психологізм персонажів: у психологічних трилерах часто надається значна увага розвитку персонажів, їх внутрішнім конфліктам та психологічним характеристикам. Пола Гоукінз детально вивчає внутрішній світ головної героїні та інших персонажів, що додає глибини та складності сюжету. Вона використовує першоособову нарацію і сповідь трьох жінок, щоб поглибити психологізм.

2. Гостросюжетність, створення напруженої атмосфери за рахунок несподіваних поворотів сюжету, загадковим подіям і таємницям, психологічним іграм, що допомагають підтримувати інтригу.

3. Розгортання теми психологічних травм: багато психологічних трилерів досліджують теми психологічних травм, фобій, депресії та інших психологічних проблем. У романі «Дівчина у потягу» авторка розкриває складну психологію головних героїнь, які переживають втрату рідних людей, потерпають від емоційного насильства чоловіків.

4. Синтез елементів різних жанрів: часто психологічні трилери поєднують елементи детективу, драми, психологічного роману, пригодницької прози та інших жанрів. Такий синтез є й в романі Пола Гоукінз. Отже, художні особливості психологічного трилера як жанру масової літератури допомагають створити складний і запаморочливий світ персонажів, який захоплює та залишає слід у серцях читачів.

5. Використання прийому саспенсу. Це «дивна суміш болю та задоволення» [7], яка забезпечує гостросюжетність, напругу твору. Як зауважує О.Орехова, атмосфера саспенсу в кіноматєграфі створюється за допомогою поєднання багатьох засобів: музики, операторської роботи, звукових ефектів, режисерських засобів [3, с. 204]. У літературі такими засобами є слово і візуалізація тексту за допомогою вдалих описів, психологізму, сюжетних ходів, наративних стратегій.

К. Стід переконана, що в психологічному трилері зовнішні події спровокують внутрішню кризу, де, можливо, головний герой, який розслідує злочин, опиняється з розпадом відчуття реальності через вплив розслідування

на нього. Підозра щодо коханої людини може підштовхнути нашого головного героя до спіралі, сумніваючись у тому, що вони справді знають про оточуючих – і про себе [15]. Саме такий прийом використано в романі Пола Гоукінза.

Особливість аналізованого психологічного трилера Пола Гоукінза полягає в тому, що розповідь ведеться від трьох жінок, яких на перший погляд нічого не пов'язує. Це Рейчел (дівчина з потягу), Мегі (дівчина яка живе у будинку, за яким кожного дня з потягу спостерігає Рейчел і спочатку називає її Джесс), Анна (дружина Тома, яка дуже переживає через неврівноважену поведінку Рейчел, першої дружини чоловіка). Як бачимо, тип нарації підсилює напругу та гостросюжетність у романі «Дівчина в потягу». Сповідальна оповідь трьох різних жінок, які висвітлюють події кожна зі своєї точки зору, крізь призму своїх переживань і емоцій. Внутрішній монолог, сповідальність письма поглиблюють психологізм зображення персонажів, розкриття їх внутрішнього світу й вибудову психологічних портретів.

У романі «Дівчина у потягу» Пола Гоукінза є багато елементів, які додають напруженості та детективної інтриги до сюжету. Ось деякі з них:

1. Зникнення Меган: початкова подія роману – зникнення Меган – створює загадковий сюжетний хід, який зацікавлює читача та підштовхує головну героїню на власне розслідування.

2. Амнезія Рейчел: головна героїня, Рейчел, стикається з проблемою амнезії, що додає загадковості до її пошуків і розслідувань. Вона намагається відновити свою пам'ять та розкрити таємницю зникнення Меган.

3. Психологічна напруга: взаємодія між героями, їх психологічні стани та внутрішні конфлікти створюють напружену атмосферу у романі. Читач може спостерігати за тим, як психологічні аспекти впливають на дії персонажів та розвиток сюжету.

4. Несподівані повороти: авторка вміло використовує несподівані повороти сюжету, що додають драматичності та інтриги до подій. Читач постійно знаходиться на межі свого крісла, сподіваючись розгадати таємницю разом із героями.

5. Розкриття таємниць: поступове розкриття таємниць і з'ясування правди про минуле персонажів створює напружену та захоплюючу атмосферу, яка інтригує читача до самого кінця.

Цей твір важливий проблематикою, адже авторка порушила тему домашнього насильства, алкогольної залежності, самотності, страху й болю. Жодна з героїнь не є щасливою, а їх долі – типові моделі буття багатьох жінок. Рейчел страждає через розлучення і неможливість мати дитину, вона намагається «забутися» й випиває, говорить неправду. У романі є багато фрагментів, де описано, як вона легко відкорковує пляшку вина чи джину. У неї провали в пам'яті, вона не може згадати, що з нею відбувалося і боїться своїх вчинків. Рейчел часто говорить сама про себе як про третю особу «*Drunk Rachel sees no consequences, she is either excessively expansive and optimistic or wrapped up in hate. She has no past, no future. She exists purely in the moment*» [11].

Меган втішає себе тим, що зваблює чужих чоловіків, їй не важливо, що вони про неї подумають пізніше, вона хоче відчувати себе бажаною. Вона неодноразово зраджує чоловікові з Томом і психотерапевтом. Вона говорить про себе «*I can't do this, I can't just be a wife. I don't understand how anyone does it — there is literally nothing to do but wait. Wait for a man to come home and love you. Either that or look around for something to distract you*»[11].

Анна, яка легко завоювала Тома і живе в його будинку, боїться Рейчел та її неадекватних вчинків. Вона стає матір'ю і весь час присвячує дитині, стає нецікавою Томові. А згодом усвідомлює що перетворюється на ту ж саму Рейчел: «*And now I behave exactly as she used to: I finish half a bottle of red wine left over from yesterday's dinner, I poke my nose into his computer. It's a lot easier to understand her behavior when you feel the way I do right now. Nothing hurts and breaks the heart like suspicion*» [11].

У романі чітко висвітлені елементи детективу. Їх можна побачити від початку до кінця твору. Починаючи з того як Рейчел намагається розслідувати життя та зникнення Меган, закінчуючи розкриттям вбивства. Так само Анна

яка наче детектив, шукає компромати на чоловіка оскільки відчуває себе зрадженою. Скот чоловік Меган який намагається в'яснити причину зникнення дружини. Цей роман також має елементи кримінального трилера, адже тут теж є злочин і пошуки злочинця, якого потрібно затримати. Авторка так само веде читачів не відразу правильним шляхом, висуває різні припущення, хто міг вбити Меган, і тільки в кінці твору розв'язка приводить до Тома. Є в цьому романі й містичні натяки.

Висновки

Роман «Дівчина у потягу» Поли Гоукінз є захоплюючим психологічним трилером, який завдяки проблематиці та вмінню авторки розкрити внутрішній світ, психологію героїнь, заінтригувати читача нанизанням незвичних подій одна на одну й таємницями, які розплутують герої, став бестселером. На його прикладі переконуємося, що основними художніми особливостями жанру психологічного трилера є: психологізм зображення персонажів, зосередження на внутрішньому світі й кризових станах героїв; гостросюжетність, синтез жанрових елементів (детективних, пригонницьких, психологічних та ін.); використання прийому саспенсу та сповідальної манери письма як засобу розкриття внутрішніх конфліктів, показу душевних страждань людини, її самотності, депресивних станів, самозаглиблення.

Список використаної літератури

1. Головня А.В., Панасовська А.О. Лінгвостилістичні особливості жанру психологічний трилер (на матеріалі роману Поли Гукінз «Глибоко під водою»). *Young Scientist*. 2019. № 2 (66). С. 425 – 428. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-2-66-91>
2. Мохначова О. В. Трилер в основі жанрової стратегії О. Токарчук («Веди свій плуг понад кістками мертвих», «Дім денний, дім нічний», «Дивовижні історії»). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Філологія. 2021. № 47. Том 3. С. 43 – 46. URL: http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v47/part_3/12.pdf
3. Орехова О. І. Міждисциплінарний підхід до визначення кінематографічного жанру «Трилер». *Одеський лінгвістичний вісник*. 2014. Вип. 4. С. 204 – 205. URL: <http://oljournal.in.ua/archive/v4/46.pdf>
4. Охріменко А. Трилер як тип тексту: теоретичний аспект. *Мова і культура*. 2011. Вип. 14. Т. 5. С. 394–401. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mik_2011_14_5_73
5. Філоненко С. Масова література в Україні : дискурс / гендер / жанр: монографія. Донецьк: ЛАНДОН–XXI, 2011.
6. Bailey Pribbenow. Brief History of the Thriller Genre. URL: <https://blog.bookstellyouwhy.com/a-brief-history-of-the-thriller-genre>
7. Barton S. Your Self Storage: Female Investigation and Male Performativity in the

Woman's Psychothriller. *The New American Cinema* / ed. J. Lewis. Durham; London: Duke University Press, 1998. P. 187–216.

8. Brown D. What Is the Thriller Genre? Definitions and Examples of Thriller in Literature. *MasterClass*. URL: <https://www.masterclass.com/articles/writing-101-what-is-the-thriller-genre-definitions-and-examples-of-thriller-in-literature>

9. Dukes Jessica. What Is a Psychological Thriller? *Celadon books*. URL: <https://celadonbooks.com/what-is-a-psychological-thriller/>

10. Genre: Thriller. URL: <http://www.illiterarty.com/genre-thriller>

11. Hawkins Paula. The Girl on the Train. URL: https://royallib.com/read/Hawkins_Paula/the_girl_on_the_train.html#0

12. How to Write a Crime Thriller: 7 Elements of Suspenseful Crime Fiction. *MasterClass*. URL: <https://www.masterclass.com/articles/how-to-write-a-crime-thriller>

13. James Patterson. *MasterClass*. URL: <https://www.masterclass.com/classes/james-patterson-teaches-writing>

14. Shrivastwa B. K.. Analysis of Defense Mechanisms in Hawkins' The Girl on the Train. *European Journal of Humanities and Social Sciences*. 2023. 3(3). P. 15–21. <https://doi.org/10.24018/ejsocial.2023.3.3.445>

15. Steed Cailean. What Is A Psychological Thriller? A Full Guide. *Jericho Writers*. URL: <https://jerichowriters.com/what-is-a-psychological-thriller/>

16. Thriller in Literature. URL: <https://www.masterclass.com/articles/writing-101-what-is-the-thriller-genre-definitions-and-examples-of-thriller-in-literature>

Христина Ленько,
студентка педагогічного факультету,
Тетяна Качак,
доктор філологічних наук, професор,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, Україна

ІСТОРИЧНА ПРОЗА ВОЛОДИМИРА РУТКІВСЬКОГО У

ПАТРІОТИЧНОМУ ВИХОВАННІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У статті розглянуто поняття патріотизму, громадянського почуття, в основі якого любов до Батьківщини та відданість національному культурному спадку. Досліджено творчість Володимира Рутківського, видатного представника української літератури для дітей та юнацтва. Проаналізовано повість «Сторожова застава» й запропоновано методична розробку для її опрацювання зі школярами.

Ключові слова: Володимир Рутківський, патріотичне виховання, дитяча література, інтерактивний плакат

Вступ

У сучасних, доволі складних умовах становлення України, однією із ключових та важливих проблем є формування патріотичної вихованості саме у сучасних дітей. Основні принципи їх патріотичної позиції включають розуміння цінності миру, неприйняття жорстокості війни, любові до

Батьківщини та повагу до національних героїв. Нова українська школа визначає виховання дитини-патріота як одне з ключових завдань. І саме робота з дитячою книгою є ефективною умовою для його вирішення.

Літературознавчий аналіз історично-пригодницької прози Володимира Рутківського проводили Уляна Баран, Тетяна Качак, Віталіна Кизилова, Наталія Марченко, Лілія Овдійчук та інші. Малодослідженим залишився педагогічний потенціал прози Володимира Рутківського.

Мета статті: розкрити особливості історично-пригодницької прози Володимира Рутківського як засобу патріотичного виховання молодших школярів; запропонувати методичну розробку уроку літературного читання на тему: «Володимир Рутківський. Про письменника. Історично-пригодницька повість “Сторожова застава” з використанням медіаконтенту та інформаційних технологій.

Результати дослідження

Поняття «патріотизм» має різні, але подібні за своєю суттю дефініції. У «Педагогічному словнику» читаємо, що патріотизм – це одне з найглибших громадянських почуттів, суть якого є любов до Батьківщини, відданість народові, гордість за національну культури [1, с.249]. Аналізуючи проблему патріотичного виховання, фіксуємо різні види патріотизму. Згідно із Академічним тлумачним словником, «патріотичне» є синонімом до слова «патріот – той, хто любить свою Батьківщину, є відданим своєму народові, готовий для них на жертви та подвиги». Виховання включає сукупність знань, культурних навиків та поглядів, які формують рівень духовного розвитку людини і є результатом системного впливу та навчання[4]. Узагальнюючи наведені вище міркування, робимо висновок, що патріотичне виховання є планомірною виховною діяльністю, спрямованою на формування у дітей почуття патріотизму, хорошого відношення до Батьківщини та представників культури, країни [5].

Творчість Володимира Рутківського — це феномен у сучасній українській літературі для дітей та юнацтва. Його історико-художня проза виступає як

приклад альтернативи фентезійним жанрам. Автор передає читачеві глибокі роздуми про сутність буття, уникаючи спрощень. Він розглядає дитину як повноцінного співрозмовника, учасника діалогу. Повість «Сторожова застава» є етапною в творчості В. Рутківського. В ній автор висловив своє розуміння минулого як дієвого чинника сучасності та школи життя. За Рутківським, зустріч сучасного з минулим не лише змінює минуле, але й відкриває дорогу в інше майбутнє [2,с.324]. Автор пропонує сучасним читачам подорож в часі, чарівні перетворення, містичні елементи, які ще більше зацікавлюють. Головний герой, п'ятикласник Вітько Бубненко, дивом потрапляє в 1097 рік, в часи Іллі Муромця, Олешка Поповича та Добрині. Разом із ними він знайомиться з давніми жителями села, своїми предками та захищає рідну землю від ворожих нападів [3, с.139].

Отож, пропонуємо методичну розробку опрацювання зі школярами повісті Володимира Рутківського «Сторожова застава», в її основі – робота з інтерактивним плакатом (Рис.1)

Рисунок 1. Інтерактивний плакат. Володимир Рутківський

Для початку дізнаємося інформацію про автора книги. Можемо переглянути коротке відео про біографію письменника та послухати, що Володимир Рутківський говорить про себе у проєкті #ЖивіПисьменники. Після цього використаємо онлайн-ресурс *LearningApps*, щоб перевірити знання

учнів про письменника. У цьому нам допоможе цікава вправа-вікторина про біографію автора (Рис.2).

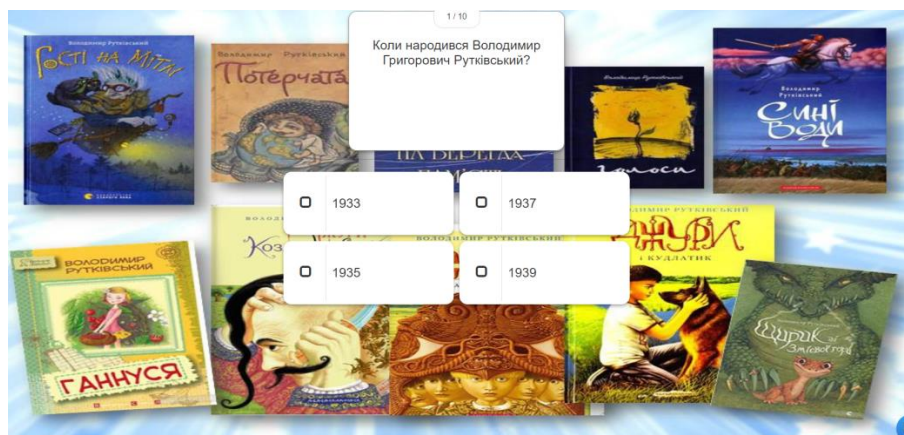

Рисунок 2. Вікторина про життя та творчість В.Рутківського

Пригадаємо зміст твору у ході емоційно-оціночної бесіди, яка може включати такі запитання:

- Чи сподобалася вам книга? Чому?
- Як гадаєте, з якою метою вона написана?
- Назвіть свій улюблений момент твору.
- Як ви вважаєте, події із книги перегукуються із нашим сьогоденням?

Формат такої бесіди допомагає краще учням зрозуміти важливість та актуальність цього твору.

На наступному етапі згадаємо героїв повісті «Сторожова застава» Володимира Рутківського та знайдемо заховані слова-імена (Рис.3).

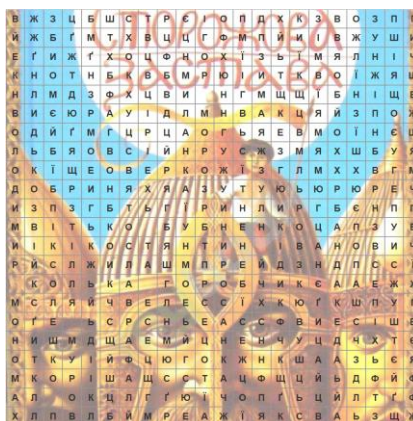

Рисунок 3. Знайди героїв В.Рутківського «Сторожова застава»

Це завдання послужило стимулом для повторення інформації про головних героїв. Для цього проведемо дискусію «Герой, який мені найбільше сподобався». Учні розповідають про героїв та аргументують свій вибір, пояснюючи, чому саме цей герой їх вразив. Ця вправа допомагає усвідомити те, що кожний герой є по-своєму унікальний та важливий для цієї книги. Для короткого переказу тексту використаємо вправу «Я – головний герой». У цій вправі учні обирають одного з персонажів твору та розповідають сюжет від свого імені. Після того, як учень розповів все про цього героя, він може передати естафету своєму однокласнику, і так далі, поки розповідь не буде завершена. (Примітка до цієї вправи: діти можуть корегувати розповідь свого попередника). Завершальним завданням стане написання відгуку на твір чи листа. Учні зможуть висловити свої роздуми про важливість цієї книги та поділитися своїми переживаннями. Виконання цього завдання сприятиме розвитку власних думок та креативного мислення учнів. Також пропонуємо дітям для домашнього перегляду з батьками екранізацію книги «Сторожова застава». Після цього вони можуть поділитися враженнями та розказати, які відмінності між твором та фільмом.

Висновки

У статті розглянуті аспекти патріотизму та виявлена його сутність як громадянського почуття. Ми відзначили творчість Володимира Рутківського, представника української літератури для дітей. Аналіз повісті «Сторожова застава» свідчить про те, що автор розглядає минуле як активний чинник сучасності та школи життя, привертаючи увагу молодого читача через подорож у часі та містичні елементи до правдивої історії. Запропонована методична розробка для вивчення книги Володимира Рутківського акцентує на використанні інтерактивних методів, вивченні біографії автора та обговоренні героїв для збагачення читацького досвіду, розвитку креативного мислення та, найголовніше, формування патріотичної вихованості.

Список використаних джерел

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. К. Либідь, 1997. 376 с.

2. Качак Т. Б. Українська література для дітей та юнацтва: Підручник. К.: ВЦ «Академія», 2016. 352 с.

3. Качак Т. Тенденції розвитку української прози для дітей та юнацтва початку XXI ст. Монографія. К.: Академвидав, 2018. 320 с.

4. 4. Тлумачний словник української мови URL: <https://slovnyk.ua/> (Дата звернення: 27.11.2023)

5. 5.Форми, методи і засоби національно-патріотичного виховання дітей та молоді у сучасні системі виховної роботи в школі. *На урок*. URL: <https://naurok.com.ua/metodichni-rekomendaci-formi-metodi-i-zasobi-nacionalno-patriotichnogo-vihovannya-ditey-ta-molodi-u-suchasniy-sistemi-vihovno-roboti-shkoli-100465.html>

6. Ленько Х. Історична проза Володимира Рутківського у патріотичному вихованні молодших школярів. *Інформаційний бюлетень кафедри фахових методик і технологій початкової освіти: збірник наукових праць* / Упор. Т. Б. Качак. Івано-Франківськ, 2022. № 13. С. 84 – 87.

Олена Маишталір,
магістрантка факультету іноземних мов,
Тетяна Качак,
докторка філологічних наук, професорка,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, Україна

СВОЄРІДНІСТЬ ЖАНРУ ФЕНТЕЗИ:

КЛАСИФІКАЦІЯ ТА ОСНОВНІ ОЗНАКИ

(на матеріалі романів «Хроніки Нарнії» Клайва Стейплза Льюїса)

***Анотація.** У статті проаналізовано основні аспекти жанру фентезі. Доведено, що для фентезі характерний своєрідний підхід до побудови художнього світу. Подано класифікацію підвидів жанру фентезі. На основі аналізу романів «Хроніки Нарнії» Клайва Стейплза Льюїса розглянуто прояви ключових ознак жанру: зображення фантастичних світів, магії, архетипних персонажів, боротьба між добром і злом.*

***Ключові слова:** жанр фентезі, класифікація, «Хроніки Нарнії», Клайв Стейплз Льюїс.*

Вступ

Казковий світ, магія, чари, містика, красиві феї та страшні відьми, величні дракони чи маленькі гноми, огидні тролі та загадкові кентаври і багато інших чудернацьких міфічних істот, антропоморфних тварин, які розмовляють та мають людські вміння, – це те, з чим асоціюється фентезі. Цей жанр завжди уособлює щось потаємне, незвідане та особливе. Фентезійні твори не втрачають актуальності. Діти й дорослі захоплюються казковими історіями

про чарівних тварин та магію, чим пояснюємо популярність фентезійних фільмів, знятих за літературними мотивами. Зацікавленість такої широкої аудиторії пояснюється й тим, що фентезійні твори зазвичай розкривають дуже великий спектр питань: вічну проблему боротьби добра та зла, зради й вірності, дружби, кохання, взаємодії людини та суспільства, стосунків батьків і дітей тощо. Така література завжди буде актуальною для творчих людей з багатою уявою й тих, які прагнуть «втечі від реальності», сприймають літературу як засіб розваги, емоційного розвантаження. Про це писав у есе «On Fairy-Stories» («Про казки») Дж. Р. Р. Толкін. Основоположник жанру фентезі наголошував на важливості двох аспектів, означених поняттями «втеча» та «інтерпретація». «Втеча» означає уникнення поверховості та недорослості, перехід у світ уяви та фантазії, де можна знайти нові й неочікувані історії. «Інтерпретація» вказувала на глибину та складність розуміння тексту, його естетичну цінність та знання. Толкін намагався змінити негативне ставлення до «втечі», яку часто сприймали як примітивність чи втечу від реальності. Він підкреслював, що втеча у світ фантазії може бути джерелом нових ідей та відкриттів, допомагаючи відкрити для себе щось надзвичайне, що перебуває поза нашими звичайними рамками [10; 16].

Незважаючи на велику кількість досліджень жанру фентезі, актуальними залишаються літературознавчі та міждисциплінарні студії, спрямовані на аналіз жанрових ознак у конкретних творах й творчості відомих письменників та авторів-дебютантів. Цим зумовлено вибір теми нашого дослідження.

Мета статті – окреслити своєрідність жанру фентезі, узагальнити погляди дослідників щодо класифікації його підвидів; проаналізувати основні ознаки фентезійного твору на матеріалі романів «Хроніки Нарнії» Клайва Стейплза Льюїса.

Результати дослідження

Фантастична література стала об'єктом дослідження для багатьох письменників, літературознавців та критиків. У полі зору науковців проблеми генеалогії жанру, класифікації його підвидів, особливості тематичного,

жанрового, сюжетно-композиційного й образного рівнів поетики творів. Серед інших варто згадати ґрунтовні праці теоретично-літературного характеру К. Кілбі [11], П. Шакел [12], К. Волш [18], Т. Жданової [2], Ю.Зайченко [3], Є. Канчури [4; 5], М. Назаренко, О. Буйвол, Т. Литвиненко та ін. Британський письменник жанрів наукової фантастики Браян Стеблфорд написав «Історичний словник фентезі» («Historical Dictionary of Fantasy Literature» [14], в якому подав детальний огляд розвитку та еволюції фентезі-літератури від її витоків до сучасних творів. У цьому словнику Стейблфорд досліджує різні аспекти фантастичної літератури, включаючи її тематичні елементи, мотиви, видатних авторів і значні твори. Він заглиблюється в історичний контекст фантастичної літератури, відстежуючи її коріння в міфології, фольклорі та стародавніх традиціях оповідання. У словнику також розглядається еволюція фентезі як літературного жанру, його перетин з іншими жанрами та його культурний вплив. Він містить записи про ключові терміни, концепції та теми, що мають відношення до фентезійної літератури, пропонуючи розуміння різноманітних оповідей, обстановок і персонажів жанру.

Поняття «fantasy» має давню історію, яка бере свої витoki із старофранцузького та латинського коріння, що у свою чергу має походження від грецьких слів, що означають «уява», «зображення» та «робити видимим» (Рис. 1).

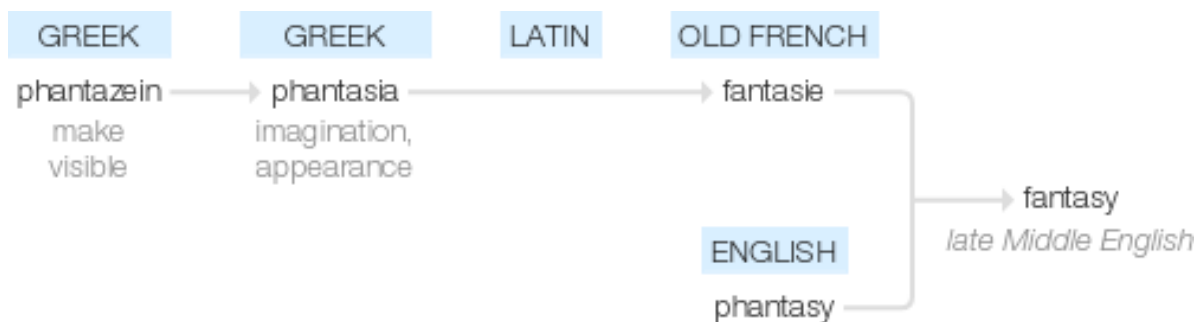

Рис. 1. Поняття «фентезі»

Для об'єктивного порівняння визначення жанру «fantasy» варто порівняти кілька дефініцій. В англomовному словнику «Cambridge dictionary» «фентезі» означено як «тип історії або літератури, дія якої відбувається в уявному світі,

часто із залученням традиційних міфів та магічних істот, а іноді ідей або подій з реального світу, особливо з середньовічного періоду історії» [7]. Ще один англomовний словник «Merriam Webster» містить таке визначення цього поняття: «фантастична художня література з особливо дивними декораціями та гротескними персонажами» [8]. Подібне тлумачення подано і в Оксфордському словнику «Oxford Dictionary»: «тип історії, дія якої відбувається у світі або версії нашого світу, якого насправді не існує, з магією, монстрами та чудовиськами» [9].

В українському літературознавчому словнику-довіднику жанр фентезі (англ. *fantasy*) названо жанровим різновидом фантастики, «в якому при її запереченні використовуються ірраціональні мотиви чарівництва, магії, лицарського епосу у поєднанні з реалістичною нарацією (А. Блеквуд, М. Пік, Д.Лавкрафт, Дж.-Р.-Р. Толкін), змальовуються віртуальні світи із середньовічним антуражем, нетехнічною психологією, де роль науки виконує магія» [6, с. 693-694].

Англійський поет Середньовіччя, автор «Кентерберійських оповідань» Джеффри Чосер вживав слово *fantasye* для позначення дивних і химерних уявлень, які не мають підґрунтя в повсякденному досвіді, і саме в цьому значенні його зазвичай використовують сьогодні, коли говорять про «фентезійну літературу» [15, с. 36]. Джон Рональд Руел Толкін вважав, що «фентезі – це створення або проблеск інших світів» [16]. Згідно трактувань Толкіна, реальність у творах фентезі не є вигадкою, це просто інша реальність, так званий «інший світ», до якого так прагнуть люди.

Узагальнивши вище наведені визначення, можемо зробити висновок, що жанр фентезі – один із найвиразніших піджанрів фантастичної літератури, який описує ірраціональний у порівнянні із реальним світ, де всі події та персонажі є вигадкою, де панує магічна атмосфера, яка захоплює читача та дає змогу втекти від реальності, занурившись у чарівний світ з чарівними створіннями.

Осмислюючи міркування дослідників щодо класифікації жанрових підвидів фентезі [19], наведемо систематизовану таблицю (Табл.1).

Таблиця 1. Класифікація жанрових підвидів фентезі

Назва жанрового підвиду	Особливості	Приклад
Високе або епічне фентезі. High Fantasy.	Сюжети і теми цього піджанру розгортаються в чарівному середовищі, яке має свої правила і фізичні закони, мають грандіозний масштаб і зазвичай зосереджуються на одному, добре розвинутому герої або групі героїв.	«Володар перснів» Джона Р. Р. Толкіна (1954)
Низьке фентезі	Твори цього піджанру характеризуються більш простим сюжетом, меншим епічним масштабом та більш прямим стилем письма, що робить їх представниками низького фентезі. Події відбуваються в реальному світі, включають несподівані магичні елементи, які шокують персонажів, як-от пластикові фігурки, що оживають.	Фільм Лінн Рід Бенкс «Індіанець у буфеті» (1980). «Хоббіт, або Туди і знову назад» («The Hobbit») Дж. Р. Р. Толкіна
Міське фентезі. Urban Fantasy.	Міське фентезі часто розгортається у сучасних міських налаштуваннях, з використанням відомих локацій, таких як вулиці міст, транспорт, офіси та кафе. Магія та інші фантастичні елементи існують у міському середовищі, і герої часто зіштовхуються з ними у повсякденному житті.	«Місто кісток» (The Mortal Instruments) Кассандри Клер (2013). «Небудь-де» (Neverwhere) Ніла Геймана (1996).
Магічний реалізм. Magical Realism.	Подібно до низького фентезі, персонажі магичного реалізму сприймають фантастичні елементи, такі як левітація і телекінез, як нормальну частину свого реалістичного світу.	«Сто років самотності» («One Hundred Years of Solitude») Габріеля Гарсія Маркеса (1967)
Науково-фантастичне фентезі. Science Fantasy.	Цей піджанр поєднує елементи фантастики з фантастичними елементами, такими як магія або міфологія, з науковими аспектами, такими як космічні кораблі або технологічні винаходи	«Зоряні війни» (Star Wars) Джорджа Лукаса (1977)
Темне фентезі. Dark Fantasy.	Це фентезі, яке має темну атмосферу, зазвичай з фокусом на злочинності, жорстокості та моральних дилемах. Воно може містити елементи жахів, демонів чи інших надприродних створінь	«Гра престолів» («A Song of Ice and Fire») Джорджа Р. Р. Мартина (1996)
Фентезі для дітей та юнацтва. Children's and	Цей піджанр спрямований на молодших читачів та містить елементи магії, пригод та дружби. Він часто має	«Гаррі Поттер» («Harry Potter») Джоан Роулінг (1997 – 2007)

Young Adult Fantasy.	спрощений сюжет та героїв, з якими молодші читачі можуть легко ідентифікуватися.	
---------------------------------	--	--

Багато дослідників одностайні в тому, що жанр фентезі має сталі ознаки поетики. С. Горбуньова намагалася синтезувати результати різних досліджень і вивести найголовніші жанрові ознаки фентезі:

- авторський світ, із властивостями, неможливими у нашій реальності;
- магія і фольклорні персонажі як невід’ємний елемент;
- авантюрний сюжет (мандрівка, пошук, війна тощо);
- приховане протиставлення технологій та магії на користь останньої;
- герої, їхні вчинки і переживання знаходяться на першому плані;
- протистояння добра і зла, як основний сюжетоутворюючий стрижень;
- наявність потойбічного світу та його проявів;
- середньовічний антураж;
- повна свобода автора [1].

Розглянемо їх детальніше, проілюструвавши прикладами з романів «Хроніки Нарнії» К. С. Льюїса. Очевидним є те, що *жанр фентезі базується на уяві* і це один з найкращих способів для автора показати себе, показати у творі багатство своєї уяви та змогти захопити читача. Автор залишає за собою цілковите право змінювати та насичувати сюжет будь-яким чином, що власне і є основним принципом фентезі – те, що є неможливим у реальному світі, можливо у вигаданому. Так, у романах «Хроніки Нарнії» К. С. Льюїс створив унікальний вигаданий світ – Нарнію, з унікальними місцями, істотами та правилами. Цей світ наповнений чудовими краєвидами, містичними істотами та дивовижними пригодами: *«All Narnia, many-coloured with lawns and rocks and heather and different sorts of trees, lay spread out below them, the river winding through it like a ribbon of quicksilver. They could already see over the tops of the low hills which lay northward on their right; beyond those hills a great moorland sloped gently up and up to the horizon. On their left the mountains were much higher, but every now and then there was a gap when you could see, between steep*

pine woods, a glimpse of the southern lands that lay beyond them, looking blue and far away» [12 , с. 87]. «Out of the trees wild people stepped forth, gods and goddesses of the wood; with them came Fauns and Satyrs and Dwarfs. Out of the river rose the river god with his Naiad daughters. And all these and all the beasts and birds in their different voices, low or high or thick or clear, replied» [12 , с. 70].

Присутність магії, чарівних антропоморфних тварин є невід'ємною частиною фантастичної літератури. Письменники, які пишуть у жанрі фентезі завжди намагаються створити цікавий сюжет, який триматиме у напрузі читача, інтригуватиме його аж до розв'язки історії. Оскільки світ, який зображується у фентезійній літературі є ірраціональним, кардинально відрізняється від справжньої реальності, то звісно будь-які технологічні досягнення людства не матимуть місця у таких творах. У «Хроніках Нарнії» присутня магія, яка відіграє важливу роль у розвитку сюжету та формуванні характерів. Це ілюструють різні епізоди: «*a world that could be reached only by Magic» [12 , с. 12], «Magic," whispered Digory. "Can't you feel it? I bet this whole room is just stiff with enchantments. I could feel it the moment we came in» [12 , с. 27]; «We've come from another world; by Magic [12 , с. 32].*

У фантастичній літературі порушується широкий спектр проблем, але однією із найпопулярніших є вічне протистояння добра і зла, де власне сили зла дуже часто пов'язані із потойбічним світом. К. С. Льюїс вдало поєднує фантастичні елементи з моральними та філософськими аспектами, що надає його творам глибини та багатогранності. У його романах порушено проблеми добра і зла, справедливості й тиранії, значення віри й магії, а також екологічні проблеми збереження природи, гармонійного буття людини в природі, розвитку особистості та самовдосконалення. «*It must have been a terrible moment for the Witch when she suddenly realised that her power of turning people into dust, which had been quite real in her own world, was not going to work in ours» [12 , с. 48].*

Варто додати, що література фентезі обов'язково містить у собі елементи вигадки, казковості та фантастики, міфу та релігійних мотивів. Власне це

чітко прослідковується циклі романів «Хроніки Нанії» Клайва Стейплза Льюїса. Елемент казковості та фантастики передбачає присутність у творі міфічних тварин, які живуть у вигаданому світі: «*Out of the trees wild people stepped forth, gods and goddesses of the wood; with them came Fauns and Satyrs and Dwarfs*» [12, с. 70]; чарівних предметів «*They got a trowel and buried all the magic rings, including their own ones, in a circle round it*» [12, с. 108] і звісно ж захоплюючих пригод у вигаданих світах. Оскільки, Клайв Льюїс Стейплз був прихильником християнства, тож це також має дуже чіткий відбиток у його циклі романів «Хроніки Нарнії», де у чарівній країні Нарнії править величний лев на ім'я Аслан, який є прямим уособлення Ісуса Христа. Подорож головних героїв в «Хроніках Нарнії» відображає класичний сюжетний мотив подорожі, що зустрічається в стародавніх міфах, казках і біблійних історіях. Хронотоп дороги слугує не лише фізичним шляхом для персонажів, але й символізує їхні філософські та моральні пошуки. У «Хроніках Нарнії» дорога – це місце, де герої мають випробування, розкривають свій характер і знаходять істину та духовні цінності, віру в Бога. Також у творах К.Л. Стейплза немає таких часових рамок, як у реальному світі, що теж вважається ознакою християнського бачення світу.

Висновки

Підсумовуючи, зазначимо, що фентезі є особливим жанром фантастичної літератури, який допомагає людині не тільки активно уявляти й бути читачем-співтворцем, а й втекти від реальності у зовсім інший світ-вигадку, де живуть чарівні істоти та панує магія. Сучасний жанр фентезі має багато піджанрів, а письменники використовують різні стилістичні та експресивні засоби, щоб зробити тексти цікавими та захоплюючими для читачів.

Список використаних джерел

1. Горбуньова С.О. Проблеми перекладу жанру фентезі. Каразинські читання: *Людина. Мова. Комунікація. 2016-й – рік англійської мови: Тези доповідей XV наук. конф. з міжнародною участю*. Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2016. С. 29 - 31. URL: http://dspace.luguniv.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2803/1/Horbuniova_S.O._Problemy_perekladu_zhanru_fentezi.pdf

2. Жаданова Т.В. Метафоричність мови К.С. Льюїса у “Хроніках Нарнії”. *Іноземна філологія. Український науковий збірник*. Вип. 118. Львів : Вид-во ЛНУ, 2007. С. 71 – 76.
3. Зайченко Ю. Фентезі як жанр сучасної художньої літератури. *Наукові записки [Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського]*. Серія: Філологія (мовознавство). 2015. Вип. 21. С. 252-256
4. Канчура Є.О Жанр фентезі: перспективи дослідження. *Сучасні проблеми лінгвістичних досліджень та навчання іноземних мов : зб. наук. праць*. Хмельницький, 2008. С. 49–56.
5. Канчура Є. Магія як засіб контакту зі світом : гендерний аспект : відображення феномену в літературі жанру фентезі / Євгенія Канчура // Літературознавчі обрії. – Київ, 2009. – Вип. 14. – С. 46–49.
6. Літературознавчий словник-довідник / За ред.Р. Т. Гром’яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. К: ВЦ «Академія», 2007. 752 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Hromiak_Roman/Literaturoznavchyi_slovnynk-dovidnyk.pdf
7. *Fantasy*. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/fantasy>
8. *Fantasy*. Merriam-Webster. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/fantasy>
9. *Fantasy*. Oxford Learner’s Dictionary. URL: https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/american_english/fantasy
10. On Fairy-Stories. Tolkien-online.com. 2007. URL: <https://web.archive.org/web/20131029215026/http://www.tolkien-online.com/on-fairy-stories.html>
11. Kilby C. The Christian world of C.S. Lewis. London: Abington, 1965. 450 p.
12. Lewis. C. S. The Magician’s Nephew. The Chronicles of Narnia. New York: Macmillan, 1966. URL: <https://online.flipbuilder.com/fdyv/gzqy/>
13. Schakel P. Seeing and knowing: the epistemology of C.S. Lewis’s Till we have faces. *Seven*, 1983, № 4.
14. Stableford Brian. Historical Dictionary of Fantasy Literature. Scarecrow Press, 2005. URL: http://www.philsp.com/stableford/nonfiction/historical_dictionary_of_fantasy.htm
15. Stroud A. *Historical Dictionary of Fantasy Literature*. Hardcover, 2023.
16. Tolkien J. R. R. [Tolkien on fairy-stories](#). Verlyn Flieger, Douglas A. Anderson (Expanded edition, with commentary and notes ed.). London: Harper Collins, 2008.
17. Tolkien, J. R. R. [Tree and Leaf](#). New York: HarperCollins, 2001.
18. Walsh C. The literary legacy of C.S. Lewis. London: Harper Collins, 1979. – 180 p.
19. What Is the Fantasy Genre? History of Fantasy and Subgenres and Types of Fantasy in Literature. *MasterClass*. URL: <https://www.masterclass.com/articles/what-is-the-fantasy-genre-history-of-fantasy-and-subgenres-and-types-of-fantasy-in-literature>

Діана Мельник,
студентка педагогічного факультету,
Тетяна Качак,
доктор філологічних наук, професор,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, Україна

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДИКИ КУБУВАННЯ НА УРОКАХ

ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ

У статті проаналізовано особливості та освітній потенціал методики «Кубування» як елемента мотивації, розвитку активної пізнавальної діяльності й комунікації учнів на уроках читання.

***Ключові поняття:** методика «Кубування», концепція НУШ, освітній процес, критичне мислення, літературне читання.*

Вступ

З метою підвищення якості освітнього процесу педагоги постійно удосконалюють методику викладання навчальних предметів, активно використовуючи інтерактивні форми роботи. Такий підхід до організації навчання сприяє активізації пізнавальної діяльності учнів, жвавій комунікації та взаємодії. Актуальність проблеми використання методики «Кубування» на уроках літературного зумовлена тим, що вона сприяє розвитку різноманітних навичок учнів, дозволяє якісно аналізувати літературні твори. У процесі інтерактивної взаємодії учні співпрацюють, виявляють творчість, набувають навичок аналітичного і критичного мислення. У контексті сучасних вимог до навчального процесу, використання методики «Кубування» може стати важливим елементом формування компетентностей, необхідних для успішного функціонування юної особистості у сучасному інформаційному суспільстві.

Мета дослідження – розкрити особливості використання методики «Кубування» на уроках літературного читання, окреслити її роль у підвищенні пізнавальної діяльності учнів у процесі вивчення літературних творів.

Результати дослідження

Життя в інформаційному навколишньому середовищі в умовах розвиненого цифрового суспільства сприяло тому, що людство почало бачити

різні ситуації по-іншому. Світ змінюється, а з ним змінюються і діти, тому перед педагогами постало питання модернізації структури школи. Потреба осучаснити освітній процес, поміняти погляди на навчання зумовила появу концепції НУШ. Нова Українська школа для усіх педагогів є цікавим, нестандартним, захоплюючим освітнім проєктом, у якому можна проявляти свою креативність, нестандартність й досягати бажаних результатів. Завдяки даній концепції вчителі активніше почали використовувати методи й підходи інтерактивного й інтегрованого, які мотивують та зацікавлюють вихованців. Серед них методика «Кубування», за допомогою якої аналіз твору чи формування читацьких навичок учнів на уроках читання перетворюється у гру.

Питання застосування методики на уроках читання досліджували В.Шутько, В. Шандор, І. Ліпчевська, І.Большакова. Кубування – це ігрова методика, яку реалізують за допомогою кубика (рис. 1), завдання на гранях якого допоможе вчителю разом із учнями розглянути одну ситуацію з різних сторін.

Рисунок 1. Модель куба із завданнями для методики «Кубування»

Кубування як методику розробили Г. Кован та Е. Кован у 1980 році. За своєю суттю вона схожа із прийомом «Ромашка Блума», адже якщо їх порівняти, то знайдемо багато спільного. Методика «Кубування» передбачає шість завдань різних типів, які стосуються однієї теми. Ці запитання написані на гранях кубика. Підкидаючи його, учні обирають завдання. Ці завдання можуть бути різні за змістом і характером діяльності. Наприклад, можливі такі:

1. Опиши це (колір, форма, розміри).
2. Порівняй це (на що це схоже? від чого це відрізняється?).

3. Добери асоціації (про що змушує думати? що спадає на думку?).

4. Проаналізуй це (скажіть, яким чином це зроблено? ви це знаєте? ви можете це вигадати?).

5. Як його використати (знайти застосування; яким чином це можна застосувати?).

6. Запропонувати аргументи «за» або «проти» цього (що в ньому доброго чи поганого? займіть певну позицію, використайте повний діапазон аргументів від логічних до безглузвих) [3, с. 103].

Застосування методики «Кубування» потребує пильності, динамічності, креативності від педагога. Для того, щоб дана методика не стала проблемою, а проявом майстерності педагога, варто звернути увагу на такі аспекти:

- 1) Використовуючи дану техніку вперше, поясніть правила ходу гри.
- 2) Перш за все, визначте для себе, з якою метою ви використовуєте дану методику?
- 3) Продумайте, який повинен бути результат?
- 4) Вказівки щодо виконання поставлених доручень зобов'язані бути чіткими та зрозумілими.
- 5) Завдання повинні орієнтуватися на вікові особливості учнів.
- 6) Вправи мають бути спрямовані на розвиток творчості учня, а не обмежувати його можливості.
- 7) Створюючи матеріал, пам'ятайте про індивідуальні особливості учнів, тобто чи всім дана робота буде досяжною.
- 8) Залучайте усіх дітей до обговорення та створення чогось нового.
- 9) Вивчаючи дану тему, кожен вчитель має змогу додати щось своє, те, що на вашу думку, стане родзинкою для неї.

Методику «Кубування» можна використовувати на різних навчальних предметах. На уроках математики дана методика слугуватиме ігровою формою розв'язання прикладів, задач, рівнянь, нерівностей. Під час вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ» вона допоможе по-новітньому дослідити явища природи, тваринний та рослинний світ, минуле свого краю,

будову людського організму. Уроки фізичної культури теж стануть креативнішими, якщо кожна грань куба буде означати певний вид спорту, різноманітні ігри, фізичні вправи, яку педагог використає на уроці.

Завдяки методиці «Кубування» активніше учні працюють і на уроках читання. У цьому ми переконалися, апробовуючи цю методику в 3 класі одного з ліцеїв м. Івано-Франківська (рис. 2).

Рисунок 2. Застосування методики критичного мислення на практиці

На початкових етапах реалізації експерименту, ми визначили мету й педагогічні умови, які забезпечують освітнє середовище, в якому кожен урок перетворюється на дивосвіт, а кожен учень може проявити себе й реалізувати творчі здібності. Ми модернізували методику «Кубування», додавши на грані куба не прості запитання, а QR-коди, покликання на авторські вправи на платформі Learning Apps. Такий підхід ще більше підсилив ігровий елемент, урізноманітнив завдання учнів й мотивував до активної й результативної роботи над твором.

Розглянемо застосування методики «Кубування» на прикладі читання уривку роману Джоан Кетлін Ролінг «Гаррі Потер», який вивчається на уроках літературного читання у 4 класі за підручником М. Чабайовської, Н.Омельченко, С. Кожушко [4]. Авторська розробка методики «Кубування» має такі завдання: з'єднай, інсценізуй, намалюй, сенкан, репортаж, кросворд (рис. 3).

Учень, якому випала грань куба «З'єднай», виконує розроблену вчителем вправу на платформі LearningApps, де потрібно з'єднати назву

персонажа з характеристикою до нього. Методика «Кубування» дозволяє розкрити творчі здібності учнів. Саме завдання «Інценізуї» є найбільш захоплюючим, адже пропонує дітям емоційно відтворити сюжет та представити зміст прочитаного твору. Інше творче завдання представлено на грані «Намалюй». Школярі малюють свого улюбленого героя з твору або ж відтворюють свій улюблений епізод, використовуючи як словесне малювання, так і графічне. Практикували ми й використання штучного інтелекту для створення героїв. Грань «Сенкан» передбачає створення сенкану до твору чи головних героїв, в якому учні мають коротко розповісти про них. Сучасним та захоплюючим завданням є «Репортаж». Саме тут допитливі діти зможуть зіграти роль журналіста і взяти інтерв'ю в однокласників щодо прочитаного. «Кросворд» – це грань куба, де вчитель на різноманітних платформах розробляє кросворд, який маленькі дослідники мають розгадати. Робота з таким кубиком стимулювала учнів до активного вивчення твору про Гаррі Потера.

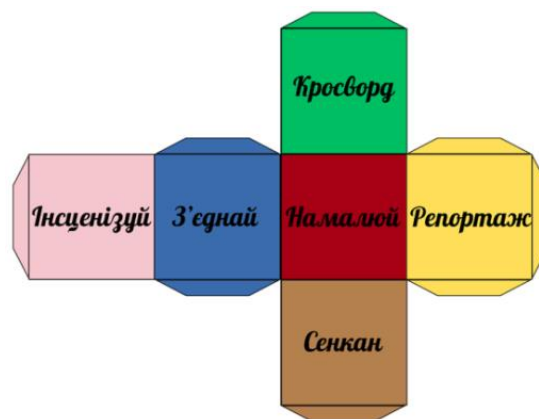

Рисунок 3. Шаблон інтерактивної гри «Кубування»

Варто зазначити, що методика «Кубування» може бути використана для проведення різноманітних видів діяльності на уроці: від вибору теми для обговорення до виконання творчих завдань або розв'язання проблемних ситуацій. Вона сприяє активізації учнів, стимулює їх до діалогу та самостійної роботи, а також дозволяє вчителю ефективно організувати навчальний процес та контролювати його результативність.

Висновок

Сучасний освітній простір має бути комфортним для учнів, а форми роботи – цікавими і дієвими. Психологічно-сприятливу атмосферу у початковій школі дозволяють створювати інтерактивні та ігрові методики, однією з яких є методика «Кубування». За її допомогою вчитель не тільки реалізує зміст і завдання літературної освіти, а й активізує пізнавальну діяльність учнів, розвиває у них критичне й аналітичне мислення, стимулює до творчості.

Список використаних джерел

1. Костенко О. Технологія розвитку критичного мислення молодших школярів URL: <https://vsimosvita.com/stattya-rozvytok-chytaczkoji-kompetentnosti-uchniv-pochatkovyh-klasiv-shlyahom-vykorystannya-tehnologiyi-rozvytku-krytychnogo-myslennya/>
2. Розробка фрагментів уроку з використанням стратегій «Сітка Елвермана», «Кубування», «Спрямоване читання» <https://naurok.com.ua/rozrobka-fragmentiv-uroku-z-vikoristannyam-strategiy-sitka-elvermana-kubuvannya-spryamovane-chitannya-208538.html>
3. Турко О. В. Лінгводидактичні засади навчання грамоти першокласників в умовах нової української школи. *Стратегічні напрями розвитку сучасної української лінгводидактики : колективна монографія*. Тернопіль : Підручники і посібники, 2021. С. 97-106
4. Чабайовська М., Омельченко Н., Кожушко С. Українська мова та читання 4 клас, 2021 Частина 1. 150-154 с. URL: [4-klas-ukrainska-mova-chabaiovska-2021-1.pdf \(pidruchnyk.com.ua\)](http://pidruchnyk.com.ua/4-klas-ukrainska-mova-chabaiovska-2021-1.pdf)
5. Шутько В., Білоусова Н. Рафт та кубування на уроках української мови. *Психолого-педагогічні науки*. 2018. № 4. 145-146 с. URL: <http://lib.ndu.edu.ua/dspace/bitstream/123456789/970/1/25.pdf>

Христина Назар,

магістрантка педагогічного факультету,

Тетяна Качак,

доктор філологічних наук, професор,

Прикарпатський національний університет

імені Василя Стефаника, Україна

ПРОЄКТНЕ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ

У статті проаналізовано особливості проєктного навчання та визначено його функціональні можливості у вирішенні проблеми розвитку творчої діяльності молодших школярів на уроках мовно-літературної освітньої галузі.

***Ключові слова:** проєктне навчання, метод проєктів, мовно-літературна освіта, молодші школярі, творча діяльність.*

Вступ

Самореалізація дитини, як правило, починається із її самовияву через творчість. У творчості кожен має змогу реалізувати свої знання, уміння, здібності, фантазію й потенціал, продемонструвати й розвивати таланти. Слід зауважити, що не всі педагоги на уроках приділяють належну увагу розвитку творчого мислення й творчій діяльності учнів. Не завжди обрані методи й форми навчання спрямовані на розвиток творчого потенціалу здобувачів початкової освіти й на уроках мовно-літературної освітньої галузі. З огляду на це, актуальним предметом дослідження є педагогічні умови й засоби розвитку творчої діяльності молодших школярів в умовах сучасної початкової школи.

Мета статті – проаналізувати особливості проєктного навчання та визначити його функціональні можливості у вирішенні проблеми розвитку творчої діяльності молодших школярів на уроках мовно-літературної освітньої галузі.

Над проблемою організації творчої діяльності молодших школярів у процесі мовно-літературної освіти працювали науковці та педагоги-практики (О. Савченко, О. Вашуленко, Г.Коваль, М. Коновальчук, О. В. Шевченко, С. Заброцька та ін.). Особливості використання методу проєктів на уроках в освітньому процесі окреслили А.Кіктенко, Н. Котелянець, О. Любарська, О. Пехота, Є. Полат, О. Пометун, Л.Пироженко та ін. Саме аналіз психолого-педагогічних праць та вивчення досвіду вчителів початкової школи дали можливість систематизувати та узагальнити міркування щодо особливостей розвитку творчого мислення й організації творчої діяльності учнів у сучасній школі у процесі проєктного навчання.

Результати дослідження

Проєктне навчання або метод проєктів у шкільній освіті – це підхід до навчання, що активно використовується для залучення учнів до практичних та творчих завдань з реальними або практичними аспектами. Він спрямований на

створення умов для глибшого засвоєння навчального матеріалу та розвитку ключових навичок учнів. На основі аналізу праць Л. Бодько, Н. Котелянець, Є. Полат, С. Гончаренко, Т.Марченко можемо зробити висновок, що цей метод розглядають не тільки як комплексний навчальний метод, а й як сукупність навчально-пізнавальних прийомів та освітню технологію.

Як узагальнює Л. Бодько, «метод проектів – це освітня технологія, спрямована на здобуття учнями знань у тісному зв'язку з реальною життєвою практикою, формування в них специфічних умінь та навичок завдяки системній організації проблемно-орієнтованого навчального пошуку» [1, с. 2]. Натомість О.Онопрієнко робить акцент на самостійній діяльності учнів, розглядає проєктування як самостійний вид діяльності, що передбачає наявність таких етапів: прогнозування, планування, конструювання, моделювання [5, с. 4]. Дійсно, метод проектів – це освітня технологія, спрямована на здобуття учнями знань у тісному зв'язку з реальною життєвою практикою, формування в них специфічних умінь та навичок завдяки системній організації проблемно-орієнтованого навчального пошуку.

У шкільній освіті метод проектів може бути використаний для реалізації інтерактивного вивчення навчального матеріалу й активної групової взаємодії суб'єктів освіти, розвитку критичного мислення, стимулювання творчості учнів, реалізації діяльнісного підходу. Як зауважують дослідники, проєктне навчання передбачає розв'язання школярами якої-небудь проблеми, яка вимагає як використання різноманітних методів, засобів навчання, так й інтегрованих знань, умінь із різних галузей науки, техніки, творчості [6]. Слушно підкреслюють В. Коваль та Я. Василець, що «проєктна технологія змінює функції та завдання вчителя в освітньому процесі. Він не лише передає учням знання, а й створює умови для самостійного навчання молодших школярів, закладає основи дослідницьких умінь (знаходити необхідну інформацію, вміти її аналізувати, робити висновки)» [3, с. 68]. Основними принципами реалізації проєктного навчання у шкільній освіті є принципи активності, продуктивності, технологічності, саморозвитку, опори на

суб'єктивний досвід учнів, зв'язку дослідження з реальним життям, співробітництва і партнерства [2,с. 38]. Зміст методу проєктів залежить від специфіки навчального предмета, матеріалу, типу проєкту, мети й педагогічних умов організації діяльності учнів тощо. Проєктна діяльність учнів на уроках мовно-літературної освітньої галузі може включати в себе різноманітні завдання та проєкти, спрямовані на розвиток комунікативних навичок, розуміння мови та літератури, творчість та критичне мислення.

Творчу діяльність учнів у мовно-літературній освіті забезпечують:

- систематичне розв'язання на уроках та в позаурочний час різноманітних творчих завдань;
- урахування вікових особливостей та творчих нахилів учнів;
- залучення до роботи на уроці всіх учнів;
- відштовхування в постановці творчих проблем від тексту;
- використання різних засобів, підходів до учня з метою стимулювання творчого мислення;
- проблемний підхід до вивчення творів;
- використання творчих ігор, завдань, проєктів.

На уроках мови – це усна й писемна творча робота учнів, результатом якої є нові тексти, ілюстрація та узагальнення знань про певні мовні явища. На уроках читання – це процес творчості школяра на основі прочитаного літературного матеріалу, коли учень здатний до самостійної читацької діяльності, здійснює свій мовленнєвий та літературний розвиток, формує в собі моральні та естетичні уявлення та поняття, збагачує свої почуття, виховує систематичне читання. При літературній творчій діяльності в учнів розвивається: творче мислення, творча уява та творчі здібності.

Дитяча мовна творчість найчастіше пов'язана із створенням казкових текстів. Діти самостійно вчаться складати казки різних типів та зразки інших жанрів (наприклад, малих фольклорних). Але це вже результат, який безпосередньо побудований на попередніх етапах роботи: читання та аналіз (смісловий, структурний, образний), творчий переказ тексту. Щодо

останнього, зауважимо, що у загальній системі творчих робіт переказ посідає проміжне місце серед різних видів творчих вправ і власне творчих робіт. Творчий елемент у переказах незначний, оскільки самостійність учня в них обмежена. Проте поруч з іншими видами самостійних робіт переказ — необхідний етап, який учні повинні пройти, перш ніж приступити до написання твору. Переказ розвиває в учнів логічне мислення; уточнює і розширює словниковий запас, активізує його; сприяє закріпленню граматичних знань, синтаксичних конструкцій, правописних навичок. Крім того, переказ художнього твору чи статті збуджує в учнів певні думки, викликає відповідні настрої, почуття, розширює їхні знання про навколишній світ. Індивідуальні творчі перекази й твори можуть передувати колективним творчим проєктам, коли написання нового тексту відбувається колективно. Над придумуванням сюжету й героїв працює не один а відразу кілька учнів. При цьому до тексту також можна створювати ілюстрації, працюючи з онлайн-програмами, штучним інтелектом. Результатом такого літературного проєкту може стати, наприклад, книжка казок учнів певного класу. Зараз також дуже популярним є написання фанфіків і колективний сторітелінг.

Наведемо деякі інші приклади проєктного навчання.

- Літературні проєкти: учні можуть проводити дослідження на певну літературну тему, вивчати творчість письменників, проводити порівняльні студії творів, а також створювати власні творчі продукти на основі прочитаного (буктрейлери, відеоогляди, критичні відгуки тощо).

- Творчі проєкти: учні можуть створювати власні твори літературного чи мовного характеру, наприклад, писати вірші, оповідання, есе, драматичні тексти.

- Публічні виступи і повідомлення: учні можуть готувати та виступати з публічними виступами, презентаціями або дебатами на літературні чи мовні теми, що сприяє розвитку навичок публічного виступу та аргументації.

- Мовні проєкти: учні можуть займатися проєктами, пов'язаними з вивченням мови, досліджувати мовні явища, створювати мовні ресурси

(наприклад, словники) чи онлайн-продукти для навчання (ігри та вправи, наприклад, для тренування орфографічних чи інших навичок у програмі LearningApps).

- Мультимедійні проєкти: учні можуть створювати мультимедійні презентації, відеоматеріали, аудіозаписи або веб-сайти, присвячені літературним або мовним темам, спільно працюючи з відповідними програмами (наприклад, Canva).

Ці проєкти не лише допомагають учням краще засвоювати матеріал, але й розвивають творчість, критичне мислення та комунікативні навички.

Висновки

Отже, використання методу проєктів дозволяє створити сприятливе середовище для навчання, де учні активно залучені не тільки до процесу здобуття знань й формування вмінь та навичок, необхідних для їх подальшого особистого розвитку, а й розвивають свій творчий потенціал. У процесі мовно-літературної освіти молодших школярів ефективним засобом розвитку творчої діяльності є проєктне навчання, засноване на принципах інтерактивності, групової роботи, цікавого змісту.

Список використаних джерел

1. Бодько Л. Метод проєктів як засіб реалізації особистісно-орієнтованого навчання. *Початкова школа*. 2013. № 10. С. 1-5.
2. Дубяга С. М. Педагогічні технології в початковій школі. Навч.-метод. посібн. Мелітополь, 2015. 160 с. URL: [http://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/1466/2/НАВЧ.ПОСІБНИК%20педтехнології%20\(3\).pdf](http://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/1466/2/НАВЧ.ПОСІБНИК%20педтехнології%20(3).pdf)
3. Коваль В. О., Василець Я. Є. Формування умінь проєктного навчання на уроках «Я досліджую світ» засобами підручника. *Інноваційна педагогіка*. 2021. № 40. С. 67 – 72.
4. Котелянець Н. Проєктний метод навчання молодших школярів. *Рідна школа*. 2001. № 10. С.47-48.
5. Онопрієнко О.В. Управління проєктною діяльністю молодших школярів. *Початкова школа*. 2005. № 6. С.18.
6. Пехота О.М., Кіктенко А.З., Любарська О.М. та ін. Освітні технології : навчально-методичний посібник / за заг. ред. О.М. Пехоти. Київ: АСК, 2002.

Надія П'ятка,
магістрантка педагогічного факультету
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника, Україна

**ФОРМУВАННЯ ХАРАКТЕРУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ:
ДОСЛІДЖЕННЯ МЕТОДІВ ТА ПІДХОДІВ У СИСТЕМІ МОВНО-
ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТИ В США**

Стаття присвячена аналізу різноманітних підходів та методів, які використовуються в Сполучених Штатах Америки для формування характеру молодших школярів у контексті мовно-літературної освіти. Стаття досліджує вплив цих методів на розвиток особистості, моральних цінностей та етичних навичок учнів. Здійснено аналіз різноманітних підходів та їх ефективності, враховуючи специфіку освітнього процесу в американській системі. Висвітлюються інноваційні методи, такі як використання інтерактивних технологій, інтеграція з іншими предметами, розвиток критичного мислення та співпраці.

***Ключові слова:** характер, мовно-літературна галузь, молодші школярі, американська освіта*

Вступ

Визначення особливостей формування характеру особистостей є одним з найактуальніших питань вчених у галузі педагогіки та психології. І як свідчать дослідження, найбільш сприятливі можливості для розвитку особистості закладені в дитячому та підлітковому віці. Зміни, що відбуваються в цей період в організмі дітей та підлітків, стають основою для формування центрального новоутворення в особистості дитини, що виражає її об'єктивну та суб'єктивну готовність до повноцінного життя в соціумі. Саме в цей час закладаються основи майбутньої життєвої позиції людини, тому вирішальну роль у формуванні ціннісних орієнтирів відіграє система шкільної освіти. Особливо важливим елементом є мовно-літературна освіта, яка не лише розвиває комунікативні навички, але й сприяє формуванню етичних цінностей та особистісного розвитку учнів.

Дослідженню переваг і недоліків американської освіти присвячені праці як зарубіжних учених (Г. Бредлі, Х. Гоман, Д. Гопкінс, П. Джарвіс, М. Еліот,

К. Річмонд, П. Хадсон), так і українських науковців: Н. Гаврилюк, О. Заболотна, О. Романовський, О. Пономарьова, С. Романова, С. Синенко.

Мета статті – дослідити особливості підходів та методів, які використовуються в Сполучених Штатах Америки для формування характеру молодших школярів у контексті мовно-літературної освіти.

Результати дослідження

У системі освіти США існує різноманітність методів та підходів до мовно-літературної освіти, спрямованих на розвиток мовленнєвих, читацьких та письмових навичок учнів. Особлива увага до особливостей американської освіти стає все більш важливою в контексті сучасних викликів, зокрема змін у суспільстві, впливу технологій та глобалізації, які вимагають від шкільної системи адаптації до нових умов. Один з ключових підходів навчання в США – це інтерактивне навчання, яке активно залучає учнів до процесу навчання через діалог, обговорення та спільну роботу над текстами. Так, користуються популярністю такі платформи та сервіси для електронного навчання як Amazon, Linkedin, Avid, Age of Learning, Scholastic, Listenwise, Powtoon, Babbel, ClassTag, Epic [1, с.23]. До інших методів належать застосування різноманітних літературних творів у навчальному процесі, використання технологій для підвищення інтерактивності та індивідуалізації навчання, а також активне використання рольових ігор та драматизацій (Табл.1).

Здійснені в США реформи щодо освіти спрямовані на досягнення відмінності шляхом стандартизованого тестування, підвищення професійної якості вчителів та асистентів, удосконалення змісту навчальних програм та навчального середовища. Плани удосконалення національної освіти Президента Дж. Байдена передбачають посилення акценту на рівність. Це передбачає надання молоді додаткових чотирьох років безкоштовної освіти, окрім уже існуючих 12 років середньої освіти. Два роки планується виділити на розвиток дошкільної освіти з метою збільшення доступу до дошкільної освіти в різних формах догляду та виховання та підготовки до навчання в школі. Ще два роки будуть відведені на безкоштовне навчання молоді в

громадських коледжах [2, с.4]. Дослідження процесів у сфері освіти в США за умов посилення взаємодії між федеральним урядом та штатами має важливе значення для України, яка також стоїть перед завданням підвищення ефективності системи забезпечення якості та відповідальності в освіті в умовах децентралізації влади і освіти.

Таблиця 1. Характеристика навчальних методів та підходів у системі мовно-літературної освіти в США

Метод, підхід	Опис	Приклади застосування
Стандартизовані тестування	Використовуються для оцінки знань та навичок учнів за певними критеріями відповідно до національних стандартів.	Тестування зі знання граматики або літератури.
Метод проектів	Учні активно залучаються до створення проектів на певну тему, що дозволяє їм досліджувати, творити та ділитися знаннями.	Розробка книжкових виставок або театралізованих постановок.
Комплексне читання	Застосування різних підходів до читання (наприклад, читання вголос, читання на роль, драматизація тощо) для кращого розуміння тексту.	Обговорення книжок у класі та західні обговорення за ними.
Інтерактивні вправи та ігри	Використання різноманітних ігор та вправ, що стимулюють активну участь учнів та сприяють розвитку їхніх мовних та літературних навичок.	Літературні квести, словнички, рольові ігри та драматизації.
Практичні вправи зі зв'язку з реальним життям	Використання практичних завдань та завдань, що мають певний зв'язок з реальними ситуаціями, що сприяє збагаченню мовних та літературних навичок учнів.	Складання інтерв'ю з літературним героєм або написання рецензії на книгу.

Українські науковці, досліджуючи питання американської освіти, акцентують увагу на індивідуальному підході до учнів, а саме можливостях свободі у часовому просторі виділеному на вивчення дисциплін, неможливості перейти до наступної теми, якщо попередня не була достатньо засвоєна та зосередженості не поданих даних, як основному методу отримання інформації, більше на ознайомленні з матеріалом і спонуканням до його подальшого аналізу і вивчення (заохоченні) [3,с.95]. Дослідження показують, що методи та підходи до мовно-літературної освіти в США мають значний вплив на

формування характеру молодших школярів. Використання літературних творів, особливо тих, що містять моральні аспекти, сприяє розвитку емпатії, розумінню етичних принципів та вихованню толерантного ставлення до інших. В свою чергу, інтерактивні методи навчання сприяють розвитку співробітництва, комунікаційних навичок та вміння працювати в колективі, що важливо для формування позитивного характеру та соціальної адаптації. Виділимо головні характеристики уроків мовно-літературної освіти США:

1) Підхід до навчання: Зазвичай акцентується на розвитку критичного мислення, творчості та співпраці, використовуються інтерактивні методи та проекти. На відмінно від інших країн, в Сполучених Штатах відсутня єдина та постійна національна програма. Контроль за організацією школі належить штатам, які у свою чергу делегують повноваження місцевим школам щодо вибору відповідної програми.

2) Інтеграція з іншими предметами: Часто уроки мови та літератури інтегруються з іншими предметами, що сприяє більш глибокому розумінню теми та розвитку зв'язного мислення.

3) Використання технологій та інтерактивних методів: Часте використання комп'ютерів, планшетів, онлайн ресурсів, відео та інтерактивних ігор для залучення учнів та збагачення навчального процесу. Програма початкової освіти є динамічною та змінюється відповідно до потреб та умов еволюції та зміни суспільства [4].

4) Оцінювання та тестування: Використовуються різноманітні форми оцінювання, такі як проекти, публічні виступи, портфоліо, національні тестування тощо.

Висновки

Таким чином, методи та підходи до мовно-літературної освіти в США відіграють важливу роль у формуванні характеру молодших школярів. Застосування інтерактивних методів, використання літературних творів та технологій сприяє розвитку етичних цінностей, соціальної взаємодії та особистісного зростання учнів, що є важливим аспектом сучасної освіти.

Список використаних джерел

1. Відповідь світової спільноти на виклики COVID-19 в освіті (лютий-червень 2020 р.). : оглядове видання. НАПН України, Ін-т педагогіки НАПН України ; упоряд.: О.І. Локшина, О.З. Глушко, А.П. Джурило, С.М. Кравченко, Н.В. Нікольська, М.М. Тименко, О.М. Шпарик. Київ : Авторитет, 2020. 36 с.
2. Тенденції розвитку шкільної освіти в країнах ЄС, США та Китаї : монографія. О.І. Локшина, О.З.Глушко, А.П. Джурило, С.М. Кравченко, Н.В. Нікольська, М.М. Тименко, О.М. Шпарик ; за заг. ред. О.І. Локшиної. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2021. 350 с.
3. Гаврилюк Н. Система вищої освіти США: теоретико-методологічний аспект. *Молодь і ринок* No11 (166), 2018. С. 92-96. Режим доступу: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/718451.pdf>
4. Безух Ю.С. Стан сучасної початкової освіти в США. Режим доступу: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/2934/1/Bezukh_Y_PN_10_PI_IMMN.pdf

Анастасія Семко,
магістратка педагогічного факультету,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, Україна

ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ 4 КЛАСУ НА УРОКАХ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

Анотація. У статті проаналізовано особливості читацької культури, обсяг знань про мову, призначений для навчання молодших школярів 4 класів у порівнянні українських та польських педагогів та авторів навчальних програм. З цією метою проаналізовані різні типи публікацій: відповідну базову навчальну програму та вибрані навчальні програми.

Ключові слова: читацька культура, мовно-літературна освітня галузь, мовні уміння, літературні уміння.

Вступ

У концептуальних засадах реформи середньої школи «Нова школа України» визначено критичні компетентності, «необхідні для успішної самореалізації в житті, навчанні та праці: спілкування державною (і рідною, у разі відмінності) мовами; спілкування іноземні мови; математична компетентність; базові компетентності в природничих науках і природничих технологіях; інформаційно-цифрова компетентність; здатність вчитися протягом життя; ініціатива та підприємливість; соціальна та громадянська компетентність; обізнаність та самовираження у сфері культури; екологічна грамотність та здорове спосіб життя» [6, с. 45].

Мета статті – проаналізувати особливості читацької культури, обсяг знань про мову, призначений для навчання молодших школярів 4 класів у порівнянні українських та польських педагогів та авторів навчальних програм. З цією метою дослідити різні типи публікацій: відповідну базову навчальну програму та вибрані навчальні програми.

Проблему розвитку навичок читання розглядали такі науковці і методисти, як: О.В. Вашуленко, І.Г. Пальченко, О.Я. Савченко, Н.Ф. Скрипченко, І.Т. Федоренко та інші. Читацьку компетентність досліджували такі вчителі: О. Бондаренко, Л.В. Глиницька, В.В. Манайло, В.О. Мартиненко, М. Житко, Малгожата Мніх, Є. Ростаньська, Б. Роцлавський тощо.

Результати дослідження

Одним із найактуальніших завдань сучасної школи є формування мовних і літературних умінь учнів. Це пояснюється тим, що сучасний етап розвитку шкільної освіти характеризується пошуком нових технологій навчання, шляхів підвищення їх ефективності, удосконалення здібностної орієнтації. У мовно-літературній освіті відбуваються зміни, зокрема сприймаються нові поняття, які передбачають формування комунікабельної, вільної особистості, яка вміє образно висловлювати свої думки, вільно володіє словом і використовує свої вміння для досягнення успіху.

Ці зміни зумовлені сучасними потребами мовно-літературної освіти в Україні, психолого-педагогічними аспектами, розширенням мультимедійної комунікації. У Державному стандарті початкової освіти та загальної середньої освіти зазначено, що «метою освітньої галузі «Мова і література» є розвиток особистості учня, утвердження культури мовлення і читання, компетентності, комунікативної гуманітарності та світогляду, виховання особистості учня, виховання особистості учня, національна літературна свідомість, високий моральний дух, активна громадянська позиція, естетичні смаки та ціннісні орієнтації» [1].

Основного навчального плану у сфері початкової шкільної освіти польської мови дає підстави зробити висновок, що для багатьох навичок,

перелічених у ньому, необхідні елементарні знання мовної системи. Критично позначене у своїй книзі питання мовної освіти М. Житко дає критичний коментар, зазначаючи, що воно передбачає формалізований підхід до розвитку мови дитини. «Знання означають здатність називати та розпізнавати, але не передбачають практичного володіння, яке вимагає щоденного використання усної та письмової мови та навчання за допомогою мови шляхом практики її використання в різних ситуаціях». На думку автора, основним недоліком базової навчальної програми щодо мовної освіти є відсутність положень про необхідність навчання критичного аналізу текстів, інтерпретації, дискусії, творчого письма, а також відсутність питань, пов'язаних із зміст створених висловлювань (написання з думкою про конкретного адресата, оригінальність, барвистість, винахідливість) [9]. Висловлювання педагогів польської мови про мовну освіту на початковому етапі найчастіше включають постулат про те, що граматичні знання мають бути обмежені до абсолютного мінімуму. Знання про мову на цьому етапі є лише функціональними знаннями вчителя (лінгвістика), який має знати, як розвивати мову дитини [8]. Вже багато років Б. Роцлавський пропагує думку про те, що основна причина неуспішності учнів у навчанні читання й письма полягає у відсутності елементарних лінгвістичних знань у вчителів дитячих садків і молодших класів [10]. Знання мови на етапі початкової освіти слід запроваджувати час від часу, оскільки виникають проблеми, пов'язані з необхідністю розв'язувати практичні питання.

Формування мовної та літературної компетенції сприяє реалізації творчих здібностей учнів, доступу до джерел літератури, культури, мистецтва, традицій України, розвитку національної самосвідомості, ментальності. Тому необхідно системно й послідовно формувати україномовну та літературну компетентнісну освіту учнів, поєднувати різні типи та види уроків, урізноманітнювати методи й прийоми, реалізовувати систему завдань, які забезпечуватимуть розвиток компетентнісних умінь і навичок, цілеспрямовано

добирати дидактичний матеріал, у якому є можливості для творчої роботи над текстом та його структурними елементами.

Успішному формуванню мовної та літературної компетентностей можуть сприяти уроки літератури рідного краю, завданням яких є поглиблення знань учнів про життя і творчість письменників-земляків, виховання інтересу до їх творчої спадщини, до історії та сучасності; формувати високі естетичні та художні смаки, вміння кваліфікованого читача, що розуміє літературу як мистецтво слова, вміння відбирати й оцінювати справжні художні твори високої художньої вартості; розвивати вміння робити самостійні висновки, узагальнювати та систематизувати знання, формувати бажання берегти та примножувати традиції свого краю.

Основними методами та організаційними формами навчання на уроках літератури в четвертому класі можуть бути краєзнавча бесіда, художня розповідь, робота у творчих групах, мікрогрупах, очних та позаочних екскурсій, театралізація, конкурс краєзнавців, науково-дослідна робота в бібліотеці, музеях, зустрічі та листування з письменниками, диспути, обговорення книг письменників-земляків, а також виготовлення альбомів, журналів, стінгазет, оформлення кабінетів, виставок, шкільні музеї та ін.

Метод навчального пошуку – це метод творчої діяльності учнів, коли вони самі пишуть вірші, оповідання, готують різноманітні вистави, тобто шукають себе у творчості. На уроці створені тексти разом читають та обговорюють. Тому пошукове навчання відіграє величезну роль у розвитку творчих здібностей учнів, їх самостійності, у формуванні мовних і літературних здібностей. Це навчання з гарантованою ефективністю, адже дослідницька робота, пошук істини завжди принесуть бажані результати, особливо якщо учні їздять з учителем у подорожі пам'ятними літературними місцями, готують літературні вечори на літературно-краєзнавчу тематику, видають газети, радіопередачі; якщо вони самі записуватимуть спогади про письменників-земляків, шукатимуть про них легенди, перекази, перекази, то

така праця збагатить їх духовно, вплине на розумову діяльність, навчить здобувати знання самостійно і завжди на власну думку [5, с.181].

Останнім часом у практику роботи школи входить інтерактивне навчання (англ. «інтер» – взаємний і «аст» – діяти), яке ґрунтується на організації та розвитку діалогічного спілкування, спільному вирішенні проблем, взаєморозумінні між учителем і учнем. Найвідомішими видами інтерактивного навчання є «мозковий штурм», «дискусія в стилі телешоу», «три зміни», «велике коло», «акваріум», «дебати», «мозковий штурм», «ділова гра», «карусель», тощо Серед форм, у яких проводяться уроки з літератури: рекомендовано уроки-семінари, уроки-літературні подорожі (до бібліотеки, музею, пам'ятника), уроки-подорожі, літературні уроки та ігри, уроки-зустрічі, уроки-медитації, інтегровані уроки, уроки прес-конференції, уроки-концерти (особливо при вивченні фольклору, особливо народної пісні), уроки-бесіди (допоможіть дізнатися, хто та яку повагу мають учні від літературних героїв, батьків, друзів, знайомих; провести паралель між літературою та життям) [3].

Висновки

На етапі раннього навчання мовні та комунікативні компетенції учнів розвиваються насамперед через використання мови в різних ситуаціях. Сучасний теоретичний підхід акцентує увагу на інтерактивній моделі набуття мовних навичок. Учень отримує елементарні знання про систему, розуміння мовного матеріалу, орієнтування в його компонентах, особливостях і можливостях. Аналізуючи педагогічну освіту українських та польських педагогів є відмінності у підходах та впровадженні в навчальний процес. Початкова освіта в Польських школах сформована на освоєні головних принципів та відсутності навчання критичного аналізу текстів, інтерпретації, дискусії, а також відсутність питань, пов'язаних із змістом створених висловлювань.

Щодо роботи за методикою НУШ, головним чинником є розвиток творчої особистості учня, у процесі цієї роботи учні є співавторами уроку. Разом з учителем учні обирають твори для вивчення, намагаються

аргументувати свій вибір. Така робота вчить їх поважати один одного і поважати працю вчителя. Учні виявляють значно більшу самостійність при здобутті знань, виявляють особисте ставлення до героїв і подій творів. У своїх відповідях вони спираються на текст, що допомагає зробити власні висновки точнішими. Тому діти вчать не тільки аналізувати художній твір, а й аргументувати той чи інший твір, його достоїнства, висловлювати власні судження, розуміти роль художніх прийомів у тексті, що сприяє мовному формуванню і літературні здібності в них.

Список використаної літератури

1. Дячок С. Компетентнісно орієнтовані завдання у підручнику української літератури як засіб формування читацької грамотності школярів. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/>
2. Кобилко Н.О. Розвиток мотиваційної сфери особистості здобувача освіти в процесі викладання української мови та літератури. Українські студії в європейському контексті: зб. наук. пр. 2022. № 5. С.167–172.
3. Літературна освіта: компетенції, компетентності, знання, уміння, навички, 28.07.2012. URS: ozonlit.org/literaturna-osvitakompetentsiji
4. Мелніченко В. М. До питання вивчення механізмів читання молодших школярів з тяжкими порушеннями мовлення. Теорія і практика сучасної логопедії : зб. наук. пр. Київ : Актуальна освіта, 2020. Вип. 4. С. 88–91
5. Шаров С. В. Інформатизація освіти як вектор розвитку сучасного суспільства. Українські студії в європейському контексті: зб. наук. пр. 2021. № 4. С. 181–188.
6. Kowalikowa J., Synowiec H. Miejsce nauki o języku w kształceniu językowym uczniów. W: Kształcenie sprawności językowej i komunikacyjnej. Obraz badań i działań dydaktycznych. Red. Z. Uryga i M.Sienko. Kraków 2005, s. 45–56.
7. Żytko M. Pozwólmy dzieciom mówić i pisać – w kontekście badań umiejętności językowych trzecioklasistów. Warszawa 2020, s. 40.
8. Pawłowska R. Jak przygotować nauczyciela polonistę do kształcenia językowego ucznia. W: Język polski jako przedmiot dydaktyki uniwersyteckiej. Red. J. BARTMIŃSKI, M. KARWATOWSKA. Lublin 2000, s. 43–54;
9. Pawłowska R. Czytam i rozumiem... Lingwistyczna teoria nauki czytania. Kielce 2009, s. 25.
10. Roślowski B. O zaniedbaniach i zaniechaniach w edukacji językowej i matematycznej dzieci. W: Zaniedbane i zaniechane obszary edukacji w szkole. Red. M. SUŚWIŁŁO. Olsztyn 2006, s. 175.

Яна Сидора,
магістрантка педагогічного факультету,
Тетяна Близнюк,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, Україна

СЮЖЕТНО-РОЛЬОВІ ІГРИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

***Анотація.** У статті висвітлено змістовий та методичний потенціал сюжетно-рольових ігор як засобу формування іншомовної комунікативної компетентності молодших школярів. Наведено їх класифікацію, мету та особливості використання на уроках англійської мови в початковій школі.*

***Ключові слова:** сюжетно-рольові ігри, іншомовна комунікативна компетентність, молодші школярі, уроки англійської мови, початкова школа.*

Вступ

Актуальність проблеми. Сюжетно-рольові ігри здавна використовують в освітній практиці. В ігрових, спеціально створених ситуаціях чи уявних умовах діти моделюють, відтворюють діяльність дорослих, відносини між ними, поведінку. Такі ігри – інструмент досягнення різних педагогічних цілей: розвиток комунікативних вмінь і навичок, соціальної взаємодії, творчого мислення, мотивації до навчання здобувачів початкової освіти. Вони особливо актуальні у процесі формування іншомовної комунікативної компетентності школярів, адже гра і наслідування – дієві принципи навчання іноземної мови.

На важливості й ефективності використання сюжетно-рольових ігор як засобу розвитку комунікативних вмінь і навичок дітей наголошували М.Айзенбард, Л. Артемова, Л. Бірюк, А. Богущ, Н. Вітюк, Г. Сиваш, О.Сорочинська, І. Черезова, однак більшою мірою їх дослідження стосуються дітей дошкільного віку. На сюжетно-рольову гру як засіб вивчення іноземної мови звертають більше уваги Т. Олійник, Ю. Мох та О. Радченко, Т.Василенко та ін. Проте не так багато є праць і методичних розробок, спрямованих на осмислення проблеми формування іншомовної комунікативної компетентності саме учнів початкової школи. Цим зумовлена актуальність нашої розвідки.

Мета статті – висвітлити змістовий та методичний потенціал сюжетно-рольових ігор як засобу формування іншомовної комунікативної компетентності молодших школярів; розглянути їх класифікацію та особливості використання на уроках англійської мови в початковій школі.

Результати дослідження

Вивчення іноземної мови в НУШ розпочинається з першого класу, як і формування іншомовної комунікативної компетентності молодших школярів. Під цим поняттям розуміємо здатність дітей до ефективного спілкування та взаєморозуміння іноземною мовою. Компонентами цієї компетентності є:

- розуміння усних і письмових текстів, створених мовою, яка вивчається,
- говоріння і здатність висловлювати свої думки, ідеї і потреби цією мовою, використовуючи правильну граматику та вимову,
- читання і здатність розуміти прочитані тексти іноземною мовою,
- письмо – здатність висловлювати свої думки та ідеї мовою, яка вивчається, у письмовій формі, використовуючи правильну граматику та орфографію,
- слухання і розуміння мовлення інших,
- розуміння культурних аспектів та відмінностей мови, що допомагає уникати непорозумінь та взаємних конфліктів у міжкультурних ситуаціях,
- мотивація та бажання вивчати та використовувати іноземну мову в різних ситуаціях.

Іншомовна комунікативна компетентність – складова комунікативної компетентності й має всі притаманні їй характеристики, тобто є «інтегральною якістю особистості», яка «виявляється в здатності формувати мотиваційно-ціннісну основу спілкування; оволодівати і застосовувати мовні знання, уміння й навички; встановлювати і підтримувати контакти з іншими людьми, використовуючи різні способи взаємодії; ефективно працювати в групах; володіти різними соціальними ролями» [2].

Для молодших школярів особливо важливо створити стимулююче середовище для вивчення іноземної мови, де вони мають можливість практикувати всі аспекти мовлення та отримувати позитивний відгук та підтримку вчителя. Це можливо за умови активного і систематичного включення у навчальний процес ігрової діяльності, цілеспрямованого використання дидактичних і сюжетно-рольових ігор як форми побудови заняття чи уроку, так і як їх елементів. Доведено, що мова вивчається у діяльності і через неї. Під час гри формування комунікативних вмінь і навичок відбувається природнім шляхом, адже гра для дитини є активною формою пізнання навколишнього світу.

Ефективність рольової гри можна простежити у діагностувальному, навчальному та виховному напрямках. Перший спонукає усвідомити власні особливості як суб'єкта спілкування, а другий забезпечує досягнення освітніх цілей. Як зауважують Ю. Мох і Ю. Радченко, «до виховного ефекту рольової гри можна віднести можливість побачити альтернативні способи поведінки в запропонованих ситуаціях, продумати оптимальний засіб поведінки для себе. У результаті рольової гри створюються умови для розуміння своїх і чужих почуттів і дій, знімаються багато перешкод комунікації» [3].

Сюжетно-рольова гра — це образна гра, яка організована за певним задумом дітей і розкривається за допомогою певного сюжету (послідовності подій) та розігрування ролей [1, с. 27]. В основі ігрової методики лежать створення уявної ситуації і прийняття дитиною певної ролі [4, с. 37]. Як стверджують дослідники, вона не виникає спонтанно, а потребує цілеспрямованого формування з боку дорослих.

Є різні класифікації сюжетно-рольових ігор. Одним із критеріїв є ігровий сюжет: ігри, що відображають працю і професійну діяльність, побут і взаємини людей, ігри на основі прочитаних літературних творів, ігри на теми кіно і телебачення. Інший – кількість учасників: індивідуальні, групові. За способом організації вирізняють гру-сюжет, гру-драматизацію, режисерську гру і гру-фантазування. За ступенем самостійності учнів в ігровій діяльності

ігри можуть бути контрольовані, помірно контрольовані чи вільні.

На уроках іноземної мови у початковій школі використовують різні типи сюжетно-рольових ігор. Вони можуть бути епізодичними чи тривалими і охоплювати весь урок. Найефективнішими є такі сюжетно-рольові ігри, які розвивають мовну та мовленнєву діяльність учнів: фонетичні – на формування навичок правильної іншомовної звуковимови; лексичні – на засвоєння іншомовної лексики певної теми чи тем; граматичні – на вивчення і засвоєння граматичних структур; мовленнєві, які спрямовані на розвиток навичок аудіювання та говоріння; комунікативні, які удосконалюють навички спілкування.

Рольові ігри на уроках англійської мови постійно використовують під час складання та розігрування діалогів. Прикладами таких ігор можуть бути ігри:

- «In the library» («У бібліотеці»): учні відтворюють ситуацію в бібліотеці, де хтось грає роль бібліотекаря, а хтось – читача, що шукає книжку;
- «Shopping» (Покупки): учні можуть відтворювати ситуацію магазинних покупок, де один з них є покупцем, а інший – продавцем. Вони можуть взаємодіяти між собою, задавати питання, давати поради щодо товарів тощо;
- «At home» («Вдома»): учні відтворюють ситуацію спілкування у сім'ї, яка разом вечеряє чи переглядає фільм, або ж описують кожен свій дім, вивчаючи предмети інтер'єру;
- «On a trip» («У подорожі»): учні можуть відтворювати ситуацію зустрічі на вокзалі або в аеропорту, де один з них є подорожнім, а інший – працівником вокзалу або аеропорту. Вони можуть обговорювати маршрут, квитки, багаж та інші деталі подорожі;
- «In the hotel» («У готелі»): учні можуть відтворювати ситуацію біля стійки реєстрації в готелі, де один з них є гостем, а інший – реєстратором. Вони можуть обговорювати бронювання номера, послуги готелю, оплату тощо.

Особливо учням подобається гра «Celebrations and Festivals» (Святкування та фестивалі»), готуючись до якої вони досліджують культурні свята та фестивалі з усього світу, розподіляють ролі, пов'язані з різними звичаями та традиціями. У класі можна розігрувати такі свята, як Різдво, Дівалі, китайський Новий рік або Хелловін, вивчаючи словниковий запас і культурні практики, пов'язані з кожним з них.

Висновки

Отже, сюжетно-рольова гра як мовний, ігровий та навчальний вид діяльності є ефективним інструментом формування комунікативних навичок учнів початкової школи. У процесі виконання призначених ролей та відтворення сюжету гри здобувачі освіти активно взаємодіють, демонструють відповідну мовну поведінку, набувають практичних навичок спілкування іноземною мовою в різних життєвих ситуаціях, збагачують активний словниковий запас, розвивають граматичні знання й вміння правильно вибудовувати висловлювання. Це активний дієвий метод, який допомагає вчителю цікаво організувати роботу учнів на уроці, закріпити навчальний матеріал, тренувати вміння і навички мовленнєвої діяльності, практично навчити діалогічному мовленню, проаналізувати рівень сформованості умінь і навичок й оцінити ефективність заняття.

Список використаних джерел

1. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія. Навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2012. 424 с.
2. Марущак О.М. Формування комунікативної компетентності молодших школярів засобами дитячої періодики: Методичні рекомендації. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2017. 134 с.
3. Мох Ю, Радченко О. Рольова гра як засіб формування іншомовної комунікативної компетентності. URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/aa951561-c35e-4471-b683-48fd488abd68/content>
4. Олійник Т.І. Рольова гра у навчанні англійської мови. К.: Освіта, 1992. 127с.

Наукове видання
Wydanie naukowe

ОСВІТНЯ ІННОВАТИКА
INNOWACJE EDUKACYJNE

Українсько-польський збірник студентських наукових праць
Ukraińsko-polski zbiór prac naukowych studentów

Вип. 7 (за ред. проф. Олена Будник; літ. ред. проф. Тетяна Качак)
Wyd. 7. (red. Prof. Olena Budnyk, red. lit. Prof. Tetiana Kachak)

ISBN 978-617-7926-59-6

Віддруковано з готового макету замовника

Підписано до друку 19.04.2024 р.
Формат 60x84 1/16. Умов. друк. арк. 8,08.
Папір офсетний. Гарнітура “Times New Roman”.
Друк цифровий. Зам № 381.
Наклад 100 примірників.

Видавець Кушнір Г. М.
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції: серія ІФ №31 від 26.01.2009 р.
76000, м. Івано-Франківськ, вул. Шота Руставелі, 1,
тел. (099) 700-47-45, e-mail: kgm.print@i.ua

ДЛЯ НОТАТОК
НОТАТКИ